

Les Bibliothèques Virtuelles Humanistes

Extrait de la convention établie avec les établissements partenaires :

- ces établissements autorisent la numérisation des ouvrages dont ils sont dépositaires (fonds d'Etat ou autres) sous réserve du respect des conditions de conservation et de manipulation des documents anciens ou fragiles. Ils en conservent la propriété et le copyright, et les images résultant de la numérisation seront dûment référencées.
- le travail effectué par les laboratoires étant considéré comme une « oeuvre » (numérisation, traitement des images, description des ouvrages, constitution de la base de données, gestion technique et administrative du serveur), il relève aussi du droit de la propriété intellectuelle et toute utilisation ou reproduction est soumise à autorisation.
- toute utilisation commerciale restera soumise à autorisation particulière demandée par l'éditeur aux établissements détenteurs des droits (que ce soit pour un ouvrage édité sur papier ou une autre base de données).
- les bases de données sont déposées auprès des services juridiques compétents.

MAXIMI TYRII PHI
losophi Platonici Sermones siue
Disputationes xli.

EX COSMI PACCII ARCHI-
episcopi Florentini interpretatione,
Ab Henrico Stephano quamplurimis in locis
emendata.



EX OFFICINA HENRICI
Stephani Parisiensis typographi.

AN. M. D. LVII.



COSMI PACCI AR-
chiepiscopi Florentini præfa-
tio in Sermones Maximi Tyrii
philosophi Platonici , è Græca
in Latinam linguam à se versos,
ad Iulium I I. Pont. Max.

EQVOR eorum exemplum;
s Pontif. Max. qui quum ex insita
quadam mortalibus curiositate
remotissimas gentes adierint , vbi sospi-
tes ad suos reuersi sunt , nequaquam sa-
tis habent verbis atque historia tantum
peregrinationem suam testari, nisi etiam
ex eis locis noui aliquid ac peregrini
suorum ciuium oculis attulerint: in quo
non ipsi solùm, qui peregre fuerunt, con-
spectarum rerum memoriam seruēt, sed
etiam ii qui domi remanserunt, iucun-
ditatem aliquam degustent nouitatis.
Ego enim peregre profectus, propterea
quòd aliquandiu vel à Latinis vel à Di-
uinis lectionibus aberrans , cum Græcis
ac Gétilibus philosophis, ad quos me cu-

riofitas fortè deuexit, verſatus ſum (quod quidem eſt homini Latino, ac Chriſtiano ſacerdoti, inſtar longinquæ peregrinationis) refero nimirû tibi, Chriſtianæ reip. principi ac parenti, de philoſophia Gentili exiguum hoc munus: quod ſimul peregrinationem hanc non inanem fuiſſe, ſimul etiam deuotionem erga te meâ perpetuò teſtetur. Falli equidem poſſum Pont. Max. vel vt inſipiens, quod non difſiteor: vel etiam, vt ebrius eius lectionis, atque huius ſcriptoris, à quo me captum ac delinitum ſentio . Sed me hercle ita opinor, haud ingratum haudque ineptum munus tibi ac bibliothecæ illi tuæ quam paras, electiſſimæ, ex hoc noſtro errore aduectum eſſe. Quæris tandem quod munus? Maximus eſt Tyrius, Græc⁹ author, veteris illius philoſophiæ; ſed Platonis præcipuè, ſectator: noſtra opera nuper in Latinum aſcitus. de quo, quantum ad hiftoriam pertinet, pauca hæc pauciſque in locis comperimus teſtata: quòd ſcilicet Libycus, vetuſta origine, quòd Commodi tēporibus Romanus ſenator, quòd orator vehemens, quòd veteris philoſo-

phiæ probator fuerit. tantundem enim
propè ex Aristidis orationibus atque ex
Suida accepimus. Is de variis quæstioni-
bus ad multas philosophiæ partes perti-
nentibus, perpetuæ orationis composuit
sermone, in vnum & quadraginta libel-
los distributos: dignos profectò mihi vi-
sos, qui in notitiã tuam, Pót. Maxime,
omnis author sapientiæ, deinde Latino-
rum cūctorum ederentur. Verumenim-
uero quū curare in primis oporteret ne
philosophus hic nobilis, diues, ac suorum
temporum, in eloquentia ac sapientia (i-
psi si credas) facilè princeps, maiestatem
tuam ac cæteros Latinos aditurus, mino-
re eloquii gloria accederet, quàm olim
inter suos versaretur: mea tamen inopia
non tulit vt huic quicquam aliud præ-
ter interpretationis fidem præstare pos-
sem: quo Latinus futurus satis posset in-
tegram ac veterem illam suam tueri di-
gnitatem. Quapropter operam dedi vt
quantum ad fidem interpretationis at-
tineret, ne vel exemplarium mira pau-
citas (vix enim inuenimus duo) vel eorū
vitia, quæ passim ac frequentissima oc-

currerunt: eaque nō ita à nobis omnia fa-
nata vt adhuc in interpretatione nostra
nō appareant vulnera) vel scriptoris hu-
ius remotissimi conceptus officerēt mul-
tum ad ipsius habendum veritatem. In
cæteris verò idem ferè seruaui quod in
regenerandis per lauacrum infidelibus
obseruat Ecclesia: vt eum scilicet Gen-
tiles pompas abnegare iuberem, satis ha-
biturum si relicto eloquii splendore cæ-
terisque eloquentiæ fucis, sensus dunta-
xat puritatem ac sapiētiae vim vnà cum
imagine quadam tenui veteris sui nito-
ris è Græcia secum in Latium deferret.
Veruntamen ille ita, meo iudicio, sapien-
tia abundat, vt etiam Atticissimi ornatu
spoliatus, doctis tamen ac sapientibus
viris in hoc tenui pallio, satis ampli-
tudinem suam probare possit. Eius enim
sermone sublimem quandam indicant
mentem, diuina illa Platonis atque Ho-
meri ambrosia saturatam: mirum homi-
nis studium, veteris atque integræ philo-
sophiæ seruandæ: ac præterea ingenij:
Horatianū mehercle dixerim, inuentio-
nibus, figuris, exemplis ac translationibus

scatens: de quo vix iudices, vtrū magis il-
lud ad oratoriam an ad poeticeſ vergat.
Summum quoque iudicium: maximam
in omni genere literarū eruditionem ac
ſcientiam. orationem quæ nihil dormi-
tans aut otioſum admittat: quæque vel
breuitate, vel ſententiarum nouitate, vel
cuiuslibet rei proprietate, vel varietate
lectionis, ſatietatem diſcutiat, attentio-
nem requirat atque inuitet. Habet enim
hic ſcriptor nescio quid quod ex cun-
ctis philoſophiæ partibus temperatum,
oraculum magis quàm orationem imi-
tetur. Connumeres præterea inter eius
virtutes, exactam quampiam argumen-
tandi peritiā ac vim. verū pro inge-
nii ſui magnitudine, vulgaribus abſcon-
ditam, claram tamen ac perſpicuam eru-
ditis ac doctis, mirōque artificio conſtru-
ctam. quæ nequaquā ſpectare videtur vt
auditoris extorqueat aſſenſum, ſed po-
tius docilitatem ac perſuaſionem pro ve-
ræ ſapientiæ ſtudio venetur. Dicerē pro-
cius merito plura: verū vt ille aliquo
in loco ad Homerum laudandum nihil
potius habet quàm vt Homeri ipſius car-

minibus vtatur: ita etiam ego pro huius
laudatione potius habeo nihil, quàm suū
illum tricesimumseptimum sermonem
allegare: in quo clarissimè patet quàm
ipse de se sentiat magnificè, quàm etiam
cæteros sentire velit. Quum enim verif-
simè de laudibus suis ipsemet, sed tamen
necessariò, loquatur, necessitatem profe-
ctò mihi demit, aut ipsum (vt par erat)
pro dignitate sua, aut munus hoc nostrū
quod amplitudine tua multo inferius,
commendationem aliquam poscebat,
verbis ornandi. Itaque laudibus cæteris
omissis, si quæras Pontif. Max. quid me
præcipuè præter hæc omnia impulerit
vt philosophi huius sermones tibi ac bi-
bliothecæ tuæ conciliarem, probasse me
scito in primis piam in eis sapientiã, vt-
pote Platonis Academiæ alumnam, ac
perfectiõnis pedissequam Christianã: di-
gnam profectò quæ à sacerdote Christia-
no peregre reuerso, pro peregrinationis
indicio, ad sacerdotum parentem dono
referretur. Dein quòd compèdio loqui-
tur ac statuit de pulcherrimis atque al-
tissimis philosophiæ quæstionibus: quas

coniectas in capita, ea me hercle suauitate, varietate, ac breuitate, pro ingenio suo, condiuit: vt non procul ab officio fore censuerim, vt, si fortè esuriens animus tuus, repudiat solitis escis, externi aliquid cuperet, paratas haberet has ofas, quæ vno haustu voratæ, lectionis reficeret gustum, mirificèque instaurarèt firmitatem. Quid enim aliud indicat domestica istius bibliothecæ designatio? quid gymnasii publici constructio? quid doctorum aliquorum familiaritas atque vsus: nisi te inter tumultus bellorum ingètes (in quos necessitas dignitatis Apostolicæ tuendæ te cõiecit) inter tot egregias partas victorias, inter cogitationes, cõsilia, tractatúsque quos habes frequentissimos de Christianorũ concordia ac pace, ac delendo infideliũ nomine, inter magnificētissimas illas templorũ atque ædium constructiones, inter hæc omnia in quibus animi tui vigor enitescēs propriam ac peculiarē poscit laudationem, cõsulto à nobis in alium locũ referuatã: Quid, inquã, aliud indicant, nisi te interdũ remissionem animi quærere, honestũ

diligere otium, ac philosophiæ desiderio teneri? Fuit igitur officii mei (qui dignatione ac beneficio tuo, sacerdotio patriæ Ecclesiæ ornatus, vacationem à negotiis tuis, quorum me aliquandiu ministrum habuisti, sum adeptus) vicissim tibi nunc pro otio accepto, si non par otium liceret, otii saltem curare instrumentum. Cuius si te fastidium minimè ceperit, (quod quidè humanitas tua pollicetur) vberiore posthac operam ad huiusmodi obsequium expecta. In qua si non ingenium ac sapientiam laudabis (id enim Pont. Max. non postulo) piam profectò voluntatem ac studium, gratitudinèque animi mei tibi & Apostolicæ sedi debitam laudabis.

P E T R V S P A C C I V S
viris literatis S.

¶ V V M Maximus Tyrius philo-
sophiæ Platoniciæ egregius asser-
tor, vitio temporum diutissimè
latuisset, tam Græcis suis, quàm Latinis
ignotus: occurrit ei diuinitus Ianus La-
scaris, vt est antiquitatis solertissimus
indagator, qui eum non solùm è tene-
bris eruit (ipsum enim iampridem in I-
taliâ ad Laurentium Medicen auun-
culum meum, inter multos alios libros
ipsius Laurentii munificentia ad lucem
eductos, è Græcia attulit) verùm vt & La-
tinos nostros iuuare posset, Cosmo Pac-
cio fratri meo, vt Latinum faceret, per-
suasit: asserens gratum fore ac iucundum
munus id Latinis omnibus, propter no-
uum ac magnificum scribendi genus.
Quod quum ei fœliciter successerit, ita
vt studium eius & ab ipso Lascari, Ze-
nobia, Acciaiuolo, nonnullisque aliis vi-
ris doctis probaretur, morte præuentus,
librum, vt statuerat, ædere non potuit.

Nos verò tam pietate fraterna ducti,
quàm vt vobis, literarum studiosi, grati-
ficaremur, eum chalcographis dedimus
excudendum. Cuius nostri còsìlii ratio-
nem & vobis constare volumus.

HENRICVS STEPHANVS LECTORI, DE
Cosmi Paccii à se edita interpretatione.

Cosmi Paccii interpretationē tibi do, lector, à me
nō quidē vt debuit (fateor) sed tumultuariè, vt pro tē-
pore potuit, emēdatā. ad cuius magnas angustias hæ-
etiā maiores accesserūt: quòd quū eius emendationi
non nisi inter legenda præparatoria ad impressiōnē
folia vacare possem (qui in arte nostrā versati sunt, no-
runt quid velim) sicubi alicuius sentētiæ meā inter-
pretationem in versionis Paccianæ locum reponere
volebam: ea quæ tollebam verba & verborum pro-
pmodū syllabas numerare cogebam, vt totidem vi-
delicet ex mea interpretatione in eorū locum sub-
stituerētur: ne, si plura reponerem, eo spatio capi nō
possent: sin pauciora, aliquid loci vacui remaneret.
Quid facerem? quid verò aliud quàm quod feci ni-
mirum vt quos in eius interpretatione locos ex tē-
pore emendare poterā, eos emēdarem: eos in quibus
hæsitabam, mihi in aliud tēpus, aut alii cui plus otii
suppeteret, relinquerem? Quanquam hoc affirmare
ausim, quos incorrectos prætermiserim locos, præ iis
quos correxerim, esse paucissimos. ex quibus tamen
& ipsis aliquot in calce operis castigavi, nimirum
tot quot paginæ quæ vacabant, capere potuerunt.
Vale, & labores meos boni consule.

ARGUMENTA SER-
monum Maximi Tyrii philo-
sophi Platonici.

QV ID sit Deus, secundum Platonem.

Sermo 1. pagina. 1

Vtrum referenda sit iniuria. Sermo 2.

pag. 13

Vtrum existente diuinatione, aliquid sit
in nostra potestate. Ser. 3. pag. 21

Quomodo distinguatur amicus ab adu-
latore. Ser. 4. pag. 29

Vitam actiuam meliorem esse contem-
platiua. Ser. 5. pag. 36

Vitam contemplatiuam meliorem esse
actiua. Ser. 6. pag. 46

Vtrum rectè Plato de ciuitate sua expu-
lerit Homerum. Ser. 7. pag. 54

Qualis fuerit amatoria ars Socratis, I.
Ser. 8 pag. 61

De eodem amore. I I. Sermo 9.
pag. 72

De eodem amore. I I I. Ser. 10. pag. 78

De eodem amore. I I I I. Ser. 11. pag. 86.

Quòd omni suauitate loquendi melior

- est philosophicus sermo. Sermo 12.
pag.93
- Quòd bellatores ciuitati vtiliores sunt
quàm agricolæ. Ser.13.pag.100
- Quòd agricolæ vtiliores quàm bellato-
res. Ser.14.pag.107
- Sermones optimoseffe qui operibus cõ-
sonent. Ser.15.pag.113
- Quid intendat Homerus. Sermo 16.
pagina 120
- An ipsa virtus sit ars. Ser.17.pag.129
- Quomodo quis se vindicet à dolore.
Ser.18.pag.136
- Quis sit finis philosophiæ. Sermo 19.
pag.140
- Cynici vitam potiorem esse. Sermo 20.
pag.148
- Vtrum circulares disciplinæ conferant
ad virtutem. Ser.21.pag.156
- Num quis diuina sorte bonus fiat. ser.
22.pag.163
- Bonum bono maius non esse. Ser.23.
pag.171
- Bonum bono maius esse. Sermo 24.
pag.128
- Quum deus bona agat, vnde mala. Ser.

25. pag. 187

Quid sit Socratis dæmon. 1. Sermo 26.

pag. 195

Quid sit Socratis dæmon. 2. Sermo 27.

pag. 203

Utrum disciplinæ sint reminiscentiæ.

Ser. 28. pag. 211

Utri de diis melius tractarint, poetæ ne
an philosophi. Ser. 29. pag. 120

Utrum orandus sit Deus. Sermo 30.

pag. 227

De voluptate, quæ etsi bonum est, mini-
mè tamen est firmum. 1. Sermo 31.

pag. 235

Quòd voluptas, etsi bonum, non tamen
firmum. 2. Ser. 32. pag. 241

Quòd voluptas, etsi bonum sit, attamen
non firmum. 3. Ser. 33. pag. 245

Quis sit philosophiæ finis. Sermo 34.

pag. 253

Quòd ex laboribus & infortuniis est v-
tilitatem accipere. Ser. 35. pag. 260

Quomodo quis ad amicum se habeat.

Ser. 36. pag. 267

Omni subiecto philosophicum conue-
nire sermonem. Ser. 37. pag. 273

Vtrum diis dicenda sint signa. Sermo 38.
pagina 286

An rectè fecerit Socrates, qui noluerit v-
ti apologia. Ser. 39. pag. 294

Quid sit scientia. Ser. 40. pag. 300

Duriorésne sint corporis an animi agri-
tudines. Sermo 41. pag. 308

MAXIMITYRII PHI-
lofophi Platonici Sermones,
Cosmo Paccio interprete.

Quid fit deus, secundum Platonem. Sermo I.

VVM de demonū ambiguitate natura, disse-
rere de ea re tum ipse auſim, tum aduerſan-
tes facile ſuſtineam. Neque enim aut gra-
uiter eum peccare cenſuerim, aut etiam agere inſolen-
ter, qui in eam ſecum ipſe dubitationem, aut aduerſus
aliquem diſputationē ingre diatur, ſitne penitus dæmo-
num natura: ac, ſi ea eſt, quidnā maximè aut quāta ſit.
quādoquidē certum eſt nomen, tametſi latet ſubſtantia,
potentiā que in ambiguo uerſatur. Nūc uerò quum de
deo dicturus ſim, qualem ipſe me faciam? cuiuſmodi
uerborum me elegantiā muniero? aut unde ſatis cla-
ras appellationes comparabo? Quam præterea electi
cantus concinnem harmoniam, ut aut mihi ipſe aut a-
liis oſtendere ualeam quod quæritur? ſi enim eloquen-
tiſſimus omnium Plato (quanuis ipſum Homero compa-
raueris) haud aliàs unquam, neque etiā in præſentia,
ſatis dignus eſt qui de deo loquens, ſibi uendicat fidem:
ſed aliquod nihilominus deſiderium habet, alium-
de ſuæ opinionis pernoſcendæ: fruſtra id dicere aggre-
diatur is qui anguſto ingenio utatur. Niſi fortè cuiſiam
uehementer ſitienti, præſentēque habenti limpidum
amnem, qui copioſus aquarum, ſimul delectaret aſpe-
ctum, ſimul commodè præberet potum, facēdiſſimè que

nutraret : nos alicunde ex inopi fonte cæterâ que inferiori haurientes, sufficientem potum afferre posse arbitremur. Qualem similitudinem uidere licet in noctua, cuius quum interdiu in clarissima solis luce caliget aspectus, noctu tamen igniculi faculâ aucepatur. Si quis enim in Platonis incidens sermones meliores alios desideret, putet que in eo micantem lucem, exilem admodum esse, minimè que claram: hic nunquam aut exorientem solem, aut resurgentem lunam, aut hesperum occidentem, aut luciferum præuenientem aspexit. Sed mane, ama! o: iam iam enim meditor sensim, quæ sit huius uis orationis: uenit que in mentem, eius imaginem rei in metallorum fessoribus uideri posse: qui quum terram ipsi cædant, at que aurum effodiant: minimè tamen sufficiunt ad auri naturam dignoscendam, at rejicere negotium huiusmodi oportet in eos qui igne aurum probant. Primum nanque cum oratione Platonica congressum, auri prorsus metallo cuidam similem esse existimo. Quod sequitur, aliam artem requirit, quæ perinde at que auri ruditatem igne, ita Platonis uerba ratione examinet ac purget: et quæ præterea sincero ac probato eorum auro, id est purissimo sensu, sciat uti. Si igitur, quemadmodum metallorum, ita etiam ueritatis comperimus uenam, eaque et diues et largissima existens, aliam nihilominus artem exposcit, quæ rudem ut ita dicam materiam excoquere possit: agedum eam artem aduocemus, ut nobis in præsentis sermone quaerentibus quid sit, ex sententia Platonis, diuina natura, suffragetur. Si igitur ars hæc uocalis effecta peteret subinde à nobis, utrum diuinitatem penitus tollen-

tes, obtuso prorsus ad omnem diuinitatis sensum ingenio, dissertare uelimus an magis uel opinionem Platonis de deo; uel peculiarem aliquam, à qua Platonem dissentire arbitremur, sequamur: nunquid ita petenti respondebimus, propriæ cuidam nos opinioni inniti? et, si iterum petat cuiusmodi ea sit, addemus statim, deum esse,

Incuruis humeris, nigrum, crispoque capillo
irridebitur meritò responsum ipsum: quamuis etiã deũ
grandiori caractere exprimere uitamur, nigra scilicet
habentem supercilia, auream cæsariem,

—qua terram, mare, sydera uoluit.

Ad hæc enim atque horum similia philosophi singuli
diuinatione quædam accedunt: qui quum propter debilitatem
aspectus, explanationis inopiam, ac habitudinem mentis,
diuinitatem comprehendere non possent, quam quisque
pulchritudinis speciem concipere poterat maximam, ea diuinam
naturam insignibat. Si uerò artes in consilium uoces, iubeâsque
simul omnes uno decreto de substantia dei sententiam ferre: censetne
aut pictorem, aut statuarium, aut poetam, aut philosophum
diuersa intellecturos? Sed nec Scythæ, nec Græci, nec Persæ,
nec Hyperboreus dissentiet: quum tamē alij aliter de rebus,
nec idem, sed diuersa sentire uideantur, quin etiam neque
in ipsa boni malive, turpis atque honesti constitutione
conueniant (quæ enim ad leges ac iustitiam pertinent, sursum
ac deorsum feruntur, diuisa undique ac distracta) ut nō modò
gens genti, ciuitas ciuitati, domus domui, uir uiro: sed nec
quis sibi ipsi demum consentiens sit.

Mens etenim humana est talis, qualē ipse dictum Iuppiter attulerit, hominū pater atque deorum.

Veruntamen in tanta pugna, contentione ac dissonantia, nusquam gentium cernere est aut leges aut rationes non in hoc saltē omnes conuenire, quōd unus deus, princeps ac pater omnium existat, cui multi deinde dii deorūque filii in principatus administratione operam nauent. Quod quidem haud solūm fatetur Graecus, sed & barbarus, sed & insularum & continentis habitator: ipsi denique qui sapientiam abnegant, ut si uel ad Océani litora accesseris, ibi quoque deos, hos quidem propè orientes, illos uerò propè occidentes, inuenias. Quid Plato? num unum hunc putes, uel calculo, uel decreto ab his omnibus dissentientem, & non potius in tam pulcherrimo cantu uerissimaeque opinionis affectione, cæteris consonum atque affectus socium existere? Quid hic est sol? oculus respondet: quid hæc sunt tonitrua? aures respondent: eorum tamen artificem desiderant, artēque diuinatione assequuntur. Si uerò in uniuerso æuo, duo aut ad summum tres exorti fuerint (genus uidelicet hominum inter mortales, dei expers, abiectum ac sine sensu) quorum oculos error, aures deceptio inuasit, qui mutilatum animum, eūque irrationalem, infœcundum habuerunt, meticulososimules leoni, excorni boui, atque
 4 implumi aui: etiam ab huiusmodi hominum genere, dei mentionem fieri audies. nam & nolentes sciunt, & fatentur inuiti. licet ab eo dempseris bonum, ut facit Leucippus: addideris societatem affectionis, ut Democritus: naturam permutaueris, ut Straton: uolu-

ptatem concesseris, ut Epicurus: nullum esse dixeris, ut Diagoras: quædam ignorare uelis, ut Protagoras. Hos quidem omnes ualere sinemus, qui facultatem non habuerunt integram ac firmam ueritatis attingendæ, sed ad eam incertis atque errantibus semitis feruntur. Quid igitur faciamus huiusmodi uiris? aut quid dicamus? quum per illos ex obliquo dei uestigia conspiciamus, nullis tamen simulachris occurrerimus? Ipse quidem Ulysses, quum ad ignotam terram accessisset, in speculam ascendens, incolentium mores scrutabatur,

Num fera gens, nullasque vnquã mollita per artes:
Iustitiãne colunt, & sancti iura verentur

Hospitii, ac numen cælestum mente capeffunt

Nos uerò nequaquam audebimus, ratiocinationem nostram in sublimem aliquam animi speculam attolentes, eo proposito indagare deum, ut quem ille locum incolat, quã uic habeat naturam, inueniamus: sed contenti erimus siquid in eum liceat allucinanter inspicere? O utinam oraculi cuiuspiam copia detur, siue illud Iouis, siue Apollinis sit, nequaquam dubia ac flexiloqua loquentium. non illos sanè consulerem de lebeete, quemadmodum Cræsus regum omnium stultissimus, & coquorum infelicitissimus: neque de dimensione maris aut arenarum numero peterem. Contemnerem præterea grauiora eiusmodi rogare: irruentibus Medis, patriam quomodo defendam, quasi, tacente etiam deo, non habeam triremes. Siciliam concipisco: capiãne? quasi haud inuito numine, frequens Sicilia resistere non possit. Mihi quidem, aut ex Delphis,

de Ioue respondeat Apollo, aut de seipso Iupiter, aut saltem ex Academia, dei ipsius interpres Atticus uir ac uates in hunc modum loquatur: Animus ad intellectiōnem instrumentis utitur duobus, altero simplici, quod
 5 mentem: altero uario, multiplici mutabili que, quod sensus nuncupamus. quæ etsi functiones permiscant, utrunque tamen propriam distinctamque substantiam agnoscit. Utque hæc inuicem ad se habent, ita et ea quorum existunt instrumenta. Idcirco differt ab intellectu sensibile, quantum interest inter mentem et sensus. Horum sensibile, propter consuetudinem uulgatius est: intellectilia uerò ob insolentiam, hominum cæui minus nota sunt, naturæ tamen exploratiora. Enim uero animalia, plantæ, lapides, uoces, iræ appetitiones, colores, eiusmodi omnia quæ longa consuetudo collegit, diètimque permiscantur ordine uiuendi, ita animum disposuerunt traxeruntque in sententiam, ut in his solis essentiam omnem nec præterea alibi locatam arbitretur. Sed intellectibile quum sit ab illorum contactu coherentiâ que penitus liberum, eius est naturæ ut ab intellectu tantum secundum propriam naturam cerni possit. Is uerò intellectus, quoniam in uniuersa anima disseminatus est, propterea distrahitur à sensibus, ac perturbatur, et eò inquietudinis agitur, ut sua ipse spectacula discernere non possit: ob eamque causam plebeus factus, ita moribus plebis assueuit, ut popularibus sensuum uocibus loquatur, nihil que aliud esse arbitretur, præterquam quod uideri, audiri, olferi, gustari ac tangi queat. Igitur quemadmodum in epulo nidoris pleno, in quo permultum uini miscetur, est que li-

biarum, fistularum saltationumque strepitus multus,
 atque odoramentorum magna uis: is constantissimus sit,
 qui sese colligans ac contrahens, ab illis omnibus auo-
 cet sensum, seque & sobrium & temperatum præstet:
 ita etiam, uariè ostrepentibus sensibus, magni negotij
 est inuenire mentem frugi, quæ ad eò sese ab his expli-
 cet, ut sua ipsa spectacula possit intueri. Quum enim
 sensuum natura multiformis existat, repleatur inter-
 dum, interdum fluat, ad uarias sui que similes muta-
 tiones animum instruit. ut si quando se à sensibus in
 stabilem firmamque intellectiuium naturam erigere
 conetur, firmiter eam, fluctuum ac perturbationum sa-
 lo concussa, dignoscere non possit. quale quidem consue-
 uit accidere iis qui ex nauigio descendunt in terram,
 quorum per diu agitatum, iactatum ac conflictatum
 tempestatiuis corpus, firmis stare uestigiis uix queat.
 In utra igitur horum natura collocatimus deum? An
 non in ea quæ firmiter & stabilior existit, & quæ mi-
 nimè addicta est fluxibilitati atque mutationi? Nam
 quid in uniuersa rerum natura consistat, nisi deus
 illius naturam amplectatur? Sed age, opus habeas a-
 liquo, qui te manu quodammodo in uniuersam hanc
 notitiam de ducat. ipsam sequere rationem: eaque in
 hunc differat modum, notissimas naturas partiens in
 duo, quarum nobiliorem nunquam diuidere absti-
 nebit donec ad id quod quaerimus, peruenierit. Re-
 rum nanque inanima quaedam sunt, quaedam a-
 nimata. & quidè inanima, lapides, ligna, atque eius-
 modi alia: animata uerò, plantæ atq; animalia. Sed
 animatum inanimato longè præstat: id que in uegetabile

ac sensibile distinguitur. Horum sensibile præstat, quod rursus partim est irrationale, partim rationale. At rationale irrationali melius. Verum in anima rationali, quandoquidem collectum esse apparet ac quodammodo contineri, quod nutrit, quod concupiscat, quodque intelligit: quam comparationem habet animatum cum inanimato, eandem habet pars ipsius intellectibilis, quæ dicitur mens, cum ea anima quæ ex cæteris partibus constat. Et quidem mens omnibus illis præstantior. Vbi igitur collocabimus deum? an in ea anima quæ multiplex est? At meliora omnemur. Superest ut quodammodo in arcem unâ cum oratione ascendentes, in ipsa mentis præstantia deum statuamus. Sed etiam hic duplicem naturam uideo. alter enim intellectus, intelligendi uim habet à natura, licet actu nequaquam intelligat: alter uerò et ipse naturam intelligendi habet, nondum tamen perfectus esse cognoscitur, nisi amplius aduideris, semper illum atque omnia intelligere, non autem alia temporibus aliis: usque adeo ut perfectissimus sit qui quidem semper atque omnia ac simul omnia intelligat. Placétne, quod est dictum, figuremus exemplo? Finge diuinam mentem in uidentî, humanam uerò in loquendi potentia consistere. nonne oculi obtutus ocysissime ac semel undique uisibilis obiecti sensum ad se trahit? sermonis autem operis, lento (ut ita dixerim) gradu incedere uidetur. Sed fortè commodius dicemus, si diuinam mentem dixerimus instar solis, uno simul intuitu quodcumque ubique est in terra loci, prospicere: humanam uerò, promore uiatorum, non nisi longissima mora ac diuersis temporibus, uniuersi partes cogni-

tione percurrere. At qui prior illa, ea est quam nobis uir
 ille Atticus ex Academia pronuntiat uniuersi paren-
 tem ac opificam esse. cuius nec nomen enuntiat, quod mi-
 nimè nouit: nec colorem prodit, quem minimè uidit:
 nec magnitudinem ostendit, quam nūquam attigit. Hæc
 nanque ad corporis propriè naturam, atque oculorū in-
 telligentiam pertinent: quādo deus ipse neque oculis per-
 spici, nec uoce enuntiarī potest, nec corporeo tactui subi-
 citur, neque auribus potest audiri: in quem solus animus
 pulcherrimus, uidelicet, nitidissimus, intelligentissimus
 atque expe ditissimus oculus, propter similitudinem, in-
 tendit, eūdem ipsum eiusdem animi, propter affinita-
 tem, percipit audius: sed totus atque integer non nisi ua-
 cue atque in seipsam contractæ illabitur menti. Quē-
 admodum igitur fit semper ut, quum quis cupiat solem
 intueri, haud auditu ad eius perueniat aspectum: ne-
 que uocalis harmoniæ studiosus, eam prosequatur ocu-
 lis: sed desiderium oculorum in ipsis coloribus, aurium
 uerò expleatur in sonis: ita etiam mens ipsa intelligi-
 biles species appetendo, eas et uidet et audit. Quomo-
 do autem uel uidet, uel audit? recto nimirum animo,
 atque adeo ualido, ut aciem suam, sincerissimam in lu-
 cem illam possit intendere: cuius aspectus haud caliget
 unquam, uel ad terrena demittatur, quin potius aures
 aduersus sensibilia obstruat, et ab his uisum reliquos-
 que ad seipsam abducat sensus: quæ præterea à dolo-
 ribus, fletibus, uoluptatibus, gloria, honoribus, ignomi-
 nia libera sit, seque ipsam duntaxat uerissimæ ratio-
 nis ac ualentissimi amoris gubernationi committat: ac
 rationis quidem, ut ab ea, quò sit tendē dum, accipiat:

amoris uerò , ut huius itineris peritissimi ductoris, qui-
 que satis sciat gratia ac lepore itineris mirare labo-
 rem: qui illuc tendens, atque ab his terrenis abiunctus,
 habeat semper ante oculos claras ac fulgentissimas spe-
 cies, exordium quodammodo ad dei naturam digno-
 scendam inducentes. Ita pergens animus, de natura diui-
 na obiter audit, eamque ascendens intuetur: neque ter-
 minus uiae caelum est ipsum, caelesti uero corpora: quan-
 quam pulcherrima et ipsa sunt, diuinaeque, utpote dei
 ipsius legitima foetura, et ad pulchritudinis concinnata
 8 praestantiam: quin potius ultra pergere oportet, ac su-
 pra caelum sese efferre, inque eum locum statuere, in
 quo ueritatis ac tranquillitatis est sedes,
 In quo non hyemis rigor est, nec decidit imber,
 Lucidus at semper volat atque innubilus aër.

ubi nullus corporeus affectus à suo animum spectaculo
 abducere potest, ei que id exhibere negotium, à quo idem
 animus miser, dum uersabatur in terra, mugitu atque
 affectionum tumultu sternebatur. Nam quomodo deum
 intelligat quis, qui cupiditatum multitudine atque ab-
 surditate ratiocinationum percussus sit? haud sanè me-
 lius quam quis in populari contetione ac tumultu consti-
 tutus, uel legem uel magistratus percipi at uocem. Quo-
 tus enim quisque est hominum, qui in coetu ac strepitu
 multo, liberum habeat auditum? Idcirco animus quum
 in tumultum huiusmodi ceciderit,

Séque ipsum temere vastis commiserit undis:
 natat quidem intranabili freto, donec fuerit exceptus à
 philosophia, quae ei rationes suas, iuxta ac Lencorhea
 uelum subiecerit Ulyssi. Quomodo igitur fiet ut enadés

aliquis ad aspectum dei pertingat? Sanè quum integrum uidebit, quum fuerit accitus. Neque est quod nimiam uocationis moram (quæ quidem omnino expectanda est animo) pertimescat. Vides enim ut senectus aduentat, per quam ad deum est transitus: ut mox sequatur mors, de qua meticulosus quisque conqueritur, & accedentem expauescit: contra qui dei amator est, libens amplectitur, intrepidusque excipit. Sed te (ut ui deo) noscendæ eius in præsentia naturæ desiderium tenet. Quis tamen præstare satis id queat? pulchrū deum dicet, & pulchrorū omnium pulcherrimum: haud quidem pulchrum corpus, sed unde pulchritudo in corpora emanat. neque etiam pulchrum pratum, sed unde & pratum, & amnes, & mare cælumque ipsam cælestes que dei pulchritudinem decerpunt. Inde enim pulchritudo omnis, tanquam ex perenni purissimoque fonte, ad nos usque delabitur: tantūque aut pulchritudinis, aut firmitatis, aut salutis rebus in singulis inest, quantum ab eo fonte respergitur. Ex quo si nihilum hauriant, continuo turpes, dissolutæ corruptæque tabescant. Hoc tibi si satis est, deum ipsum inspexisti: sin minus, quænam alia poterunt eiusdem naturæ interpretationem proferre? Fac, in eo nec magnitudinem, nec colorem, nec figuram aliquam cogites, non aliud præterea quicquam quod materia pati consuevit: uerū ut interdum formosum corpus, ne conspici possit, multis ac uariis inuolucris obtegatur, cuius amator ut expleatur aspectu, ea opus habet amouere: sic etiam necesse est, amictum hunc, qui tibi oculos impedit, ratione auertere. nec mora, statim

*inspicias quod cupis. Sed perstringetur fortè acies quo-
 minus ipsius patris opificis que omnium sustineas con-
 spectum. Quamobrem in præsentia satis habes, opera
 uidere, factusque eius uenerari uarios ac multos, neque
 adeo tot quot Pindarus dixit. Haud enim triginta mi-
 lia deorum, dei que ipsius filiorum & amicorum, sed
 innumerabiles penitus. Quod quidem testantur in cælo
 nature astrorum, in quo æthereæ substantiæ demonum.
 Sed libet eius quod diximus, perspicuam magis imaginẽ
 ostendere. Magnum animo regnum ac principatum po-
 tētissimum concipe, hominum ex nutu unius animi opti-
 mi atque antiquissimi libentissimè pendentium: hoc-
 que regnum, haud Haly flumine, haud Hellesponto de-
 finiri, neque præterea uel à Mæotide palude, uel ab O-
 cæani litoribus contentum. Sed eius esse cælum, terram-
 que: alterum celsitudinis, alteram depressionis metam:
 ac cælum quidem ad similitudinẽ inexpugnabilis muri,
 unde quaque in circuitum ducti, obtinere, qui res omnes
 in seipso contineat. terram uerò carceris cuiusdam ima-
 ginem referre, in qua nexa ac compedita sint nocentia
 corpora. Regem illum maximum fortissimumque cogita,
 legesque iuræque ad subiectorum salutem ac beaitu-
 dinem sancientem: secundumque hunc, ad ministros quam-
 plurimos deos, uisibiles alios, alios nobis absconditos,
 qui ueluti ianitores ad uestibulum occupati, ministeriũ
 sortiti sunt diuinæ uoluntatis decreta enuntians, &
 cognatione quadam coniuncti primo deo, atque eius con-
 iunio accepti. Visibiles uerò ministri eorũ, minorésque
 existunt, quibus tamẽ inferiorum alius ordo subseruit.
 Ex his ordinem successionemque licet intueri, ab ipso sum-
 mo deo ad hominem usque deorsum descendentem.*

VTRVM REFERENDA SIT

iniuria.

Sermo I I.

16 TRVM iustitiæ sit domus altior,

▼ Quàmvt prauis homines hãc superēt dolis,

(Vt verum fatear) mens dubitat mea.

Tu quidem tecum ipse Pindare disputas de iustitia ac dolo, conferens aurum cum ære. Cur ita? Quia agis poetam, peritūsq̄ artifex es & cantum choro & tyrannistrionphalia carmina componere. quamobrem tibi illud in primis curæ est, quemadmodum serues uocabulorum mensuram, aut rectam modulationis rationem, aut etiam numeri figuras. Viro autem ei qui uel choros uel cantum nihilo plus facit quàm pueri ludos, & qui unius animi mensuram, numerum, modulationem atque habitum cogitat, quemadmodum his que a propria uitæ negotia condire: ne quaquam unquam ueniet in mentem, uel etiam leuiter ambigere utrum iustitiæ sit arduus murus, né cne: sed potius carnine tuo cõuerso, ita loquatur, Iustitiæ murus est arduus, quem nõ obliquis doli uis ingreditur hominum genus. Quñ nihilo minus iustitia aditum ad se prohibeat dolis, quàm cælum Alcidis: neque secius doli ad alta mœnia inuēe ascensum, quàm olim Olympo impositus Ossa, uel Peleo impositus Olympus, quos inter ac cælum tantundem intererat, quātum inter Iustitiam ac dolos. Quid igitur? Bonorum uide licet iustitia est, improborum est dulus. & iustitia quidem, comprobata res est, adulterinus penitus dulus: illa ualida, hic debilis: illa utilitate prædita, hic utilitatis inanis. Iamne uerò, qui iustitiam colit & circumseptus est hisce Pindari mœnibus, eligat si-

fortè eū cōtingat iniuriā accipere, ex æquo iniuriā re
 pēdere acceptam? Age, uideamus quid id est quod dici-
 mus, an fortè iniuriā sibi ipsi quenquam inferre fas
 sit. Nam si quidem est eiusmodi, facere iniuriā atque
 accipere, cuiusmodi est uerbera inferre ac pati: nul pla-
 nē obstat quin idem simul iniuriā faciat ac patiatur.
 Sin uerò uerberibus inferēdis illud contingit, ut ex cōm-
 ni repulsi, quem natura corporū parit, unus utranque
 rē actus, actionē scilicet ac passionem suscipiat: facere
 11 autē iniuriā atque accipere, mutuos potius imitetur obtu-
 tus, quū uideamus scilicet a cui demur: ubi quicquid uidet,
 utique et uidetur, non tamen quicquid uidetur, protinus
 etiā uidet. Idcirco alia potius in hūc modū utamur simi-
 litudine: ut inferre iniuriā atque accipere, quasi coar-
 guere sit et coargui. Si quidem coarguit, qui ueritatis est
 conscius, coarguitur autem ueritatis ignarus: ac sicuti
 non coarguitur ueritatis peritus, nec inscius coarguit ue-
 ritatis: ita, facere iniuriā atque accipere, unius ac e-
 iusdem esse minimè dixeris. Quando igitur non eadem
 unquam, sed distincta omnino hęc sunt: probusque et
 improbus nequaquam est idem, utri utrū assignemus?
 Nunquid iniuriā inferre, uelimus improbi esse? pa-
 ti autē iniuriā, probi? An potius iniuriā inferre, cer-
 tum est facinus improbi: quum tamen iniuriā pati, ad
 certam alterius personam referri non possit? Videam-
 us hoc modo: Iniuriā est priuatio boni: bonum uerò
 quid est aliud quàm uirtus? sed uirtus auferri non
 potest. aut igitur qui possidet uirtutem, iniuriā accipe-
 re non potest: aut falsò diffinitum est dudum, iniuriā
 priuationē boni existere: aut nullū bonum obnoxium est,

ut auferri, abiici, expugnari, uastariue possit. Id si ita se habet, quā iniuriam patitur probus, a quo sua probitas auferri per improbū non potest? Sequitur ergo, si probus iniuriæ minimè patet, eū qui iniuriā patitur, improbū esse, eāque ab improbitatis accipere consorte. At improbus quodnam possidet bonū, quod auferri ab iniuria possit? quam priuationē diffiniuimus boni. Nam qui nō hīl habet quo queat priuari. nihil etiam habet in quo possit iniuriā accipere. An igitur iniuria nō in priuatione consistit patiētis, sed potius oritur ex animo agentis: ac propterea improbus iniuriā patitur, tametsi nullū habet bonum: & probus itidem ab improbo læditur, tametsi auferri ei bonum non potest? Equidem magis illam rationem admitto, quæ iniuriam potius imputat uolenti eam inferre, tametsi aberrauit à proposito, quàm huic qui peruenit ad opus. Lex enim animaduertit in mœchos, nō in eos solū qui adulterium committunt, sed etiā in eos qui cōmittendi uoluntatem habuerūt. Punit etiam furem, qui furtum tentauit, quamuis confiscare negotium non potuit: & proditorem, qui prodēdi animum habuit, licet ad actum proditio nequaquam sit ducta. Eō igitur uniuersa ratio ducitur, ut statuatur, probum uirum neque iniuriam facere, neque iniuriam pati: quippe qui iniuriam idcirco non facit, quia faciendi uoluntatem non habet: nec patitur, propter uirtutem.

¹² Improbus iniuriam infert, non autem accipere uidetur. infert quidem iniuriam probo, ob improbitatem quam habet: nullam uerò accipit iniuriam, quia boni expertus quum sit, bono priuari non potest. Adhuc pluribus hęc rē uerbis explicabo. Si quidem bonū in uirtute sola, nec

prætere a alibi consistit: Improbus uirtute inanis in quo sustinere iniuriam possit, minimè habet. Sin uerò præter ipsam uirtutem ea quoque, bona censentur quæ sunt corporis, quæue extrinsecus à fortuna proueniunt, ac circumstantia sunt: quandoquidem satius est, ubi ea non fuerint cum uirtute cõiuncta, quam longissime ab homine abesse, his quoque multatus iniuriam accipere non potest. Constat enim eum his bonis spoliari, quibus alioqui abuteretur omnino. Quamobrem ille iniuriam infert, non patitur uicissim, si constant sententia manet, iniuriam ab inferendi oriri uoluntate. Sed nunc de improbo loquor. Vult quidem improbus iniuriam inferre, attamen inaniter conatur. Quum enim id uult, aut sim similem improbum petit, aut seipso meliorem. *

Quid est igitur quod acturus sit melior? Nunquid improbo iniuriã referet? At nihil inueniet in quo figat iniuriã. Quam ob rem enim potius improbus, improbus est, quàm quòd careat bono? Quare neque opere ipso, qui sapiet, improbo iniuriam rependet: quandoquidem nihil apud illum inueniat, in quo iniuriam locet. neque etiam animo: si quidem non magis uir probus iniuriam unquam inferre, quàm tibi n tibi as dissonanter inflare, meditatatur. Communiter uerò si improbum est, iniuriam facere, iniuriam referre, simile quippiam est. Etiam si qui iniuriam intulit, propterea quòd prior causam præbuit, maius flagitium admisit: attamen qui retulit, idcirco quòd ultus est, ei improbitate exæquatur. Et si iniuriã inferens delinquit, uicissim delinquens, nihilo minus priore illo delinquere uidetur, quia iniuriam rependit. Quemadmodum enim qui gratiam re-

fert,

fert, eo qui cœpit beneficium conferre, nihilominus beneficus est, quamuis prior beneficium accipit: sic etiam qui iniuriã refert, nihilominus deterius agit eo à quo antè acceperat iniuriã, etiamsi prior erat iniuriã perpeffus. Nam quis erit unquam iniuriã finis, si qui iniuriã est passus, ultionem nequaquam remittit? profectò necessarium erit, malum continuè ab alio ad alium transferri ac transilire, iniuriãque nouam, ueterem semper iniuriã excipere. Ex enim si cõceditur iusto, propterea quòd est perpeffus iniuriã, aut horem iniuriã ulcisci: in eundem etiam iustum ab eo qui ultionem excipit, reuertetur iterum ultio: utrobique enim agendi idem, eadem æquitas est. Qualem à Iupiter iustitiam fecisti, quæ ex iniuriis oritura esset? quonam usque progreditur malum? aut ubi tandem consistet? an parum uideras perennem te improbitatis fontem mouere, atque eam legem uniuersis hominibus sancire, à qua uetusta quædam origo malorum omnium, initium sumeret? Ex ea scilicet est antiquum olim inter homines malum struendarum classium, tam barbarorũ quàm etiam Græcorum: quibus illi interpositũ mare transmittentes, se iniuriã impeterent, diriperent, oppugnarent, atque uastarent, prætextum iniuriã existimantes præuenientem iniuriã. Phœnices enim rapere aggressi sunt ex Argo regiam puellam: sequuti mox Græci, ex Colchis barbaram uirginem abduxerunt: Phryges deinde Laconicam ex Peloponeso mulierem. Vides ut sibiipsis mala succedunt: quibus ex causis bella nascuntur. Vides multiplicationem iniuriarum. Hoc nimirum malum Græciam ipsam cõtriuic, opinio scilicet mutuarum iniuriarũ, quæ

etiam ad propinquo emanavit, implacabilis furor, immortalis ira, vindictæ desiderium, ignorantia iustitiæ. Quod si qui iniuriam acceperant, potuissent in animum inducere, iniuriam ipsam suis auctoribus maximum malum afferre, quod quidem deterius esset omnibus bellis, demolitione murorum, agri populatione ac constitutione tyrannidis: nunquam proficere Græcia ipsa esset tot ac tantis infortunijs referta. Potidæam Atheniensis oppugnat: sine Lacedæmonie, atque dissimula: huius quandoque facti poenitebit Atheniensem. noli eum improbitate imitari, ne etiam uituperationis participes euadas. Quod si occasione accepta malueris inuadere Plateas, peribit tibi Melus proxima insula, peribit AEGona insula amica, peribit Sicyone sociæ ciuitas: unam capiendo urbem, multas euertes. Ut enim qui diuitias quaerunt, ac se mari committunt, maximo interdum foenore pecuniam sumunt: sic etiam qui iræ indulgent, maximis se calamitatum usuris inuoluunt. Ad Atheniensem hoc dico, Sphaacteriam habes: Lacedæmonis redde quod cepisti, atque interim dum secunda uteris fortuna, etiam sapientia utere: qui si audire nolueris, homines quidem retinebis, triremes autem minime tenebis. Lyfander, qui in Hellefpono secundam expertus fortunam, existimatio-

14 nê Spartæ maximè auges, moneo, Thebanis ut percas. Non audis: lugebis paulo post Leuctricam cladem, et infortunium Mantineum. O latentem inerrantemque iustitiam. Ob eam scilicet causam Socrates Aristophanem æquo animo tulit, odiû aduersus Melitum mirum exerceuit, neque ultus est Anytû sed clarissimè clamabat, Anytus ac Melitus Socratè de medio tollere possunt, læ-

dere autem non possunt. Neque enim improbo licet, probo detrimentum inferre. Hæc quidem iustitiæ uox est, qualem si uniuersi mortales loquerentur, nullas profectò tragœdias, nullas scœnicas fabulas, præterea non tam multas uariâsque calamitates haberemus. Ut enim inter corporis morbos, qui serpunt, contumaciter resistunt sanitati: ac propterea oportet firmum curationis genus adhibere, ut quod superest tibi, saluum fiat: ita quoque si uel domum, uel ciuitatem lædere iniuria cœperit, inhibere malū oportet: si quidē salutis eius quod adhuc intactum ab iniuria est, rationē uolueris habere. Hoc Pelopidas attriuit, hoc idem Heraclidas de medio sustulit: hoc progeniem Cadmi Persasque euertit: Macedonas denique ac Græcos. O perpetuum morbum, qui per multis temporum spatiis uniuersam terrā implicuit: Prouehor auaritia ut id etiā superioribus addam: si datur iniuriam iniuria minorē esse, eum qui iniuriā rectorquet, nequiorē esse eo qui prior inferendi auctor fuit: ille enim ignorantia ductus, ad inferendā iniuriā accedens, uituperationis retulit pœnam: hic autē iniuriam referens, quum iniuriy hominis factum uoluerit sequi, uituperationē itidem ab eo in se transfert. Ut enim qui fuliginosum cōplexus est, nō potest non immundus abire à complexu: ita & eum qui iniurio homini congregitur, cūmque eo pariter uoluitatur in iniuria, necesse est flagitij partē accipere, de que eiusdē fuligine abire inquinatū. Athletā igitur laudo qui cū athleta æqua certandi ratione parique uincēdi studio cōgreditur: uideo nāque in utroque similitudinē naturæ, meditationē cupidita-

tēmq; uincēdi propè parē: quotiescūq; uerò uir probus
 cum improbo contendit, quod minimè ex eadem palæ-
 15 stra uter que progressus est, neque sub eodem sese exer-
 cuit maestro, non eandem didicit artem, non iisdem cer-
 tamuribus inhæsit, non eandem coronam appetiunt, ne-
 que eodem est delectatus præconio: piget eiusmodi pu-
 gnæ, inæqualis est congressionis conditio: necesse pror-
 suse est improbum ab eo stadio certantem discere uictō-
 rē, qui spectatoribus improbis iniquisque iudicibus uti-
 tur. Probus nanque harū artium rudis atque ignarus,
 infidelitatis, ueteramentorum dolorūque omnium
 inanis existit: minimèq; eiusmodi certaminū peritus,
 à quibus improbitas et uires et robur haurire consue-
 uit: ita ut deridendū se præbeat, qui quū neque natura,
 neq; arte, neq; etiā moribus ad iniuriā formatus sit, ad
 eā tamen inferendā se paret. Dicat hīc aliquis, Nū ideo
 oportet uirum iustum, contumeliam, calumniā perse-
 quutionēque perferre? num tacitū spoliari substantiis?
 num etiam carcerē, exilium, ignominiam ac mortem
 subire? Responde sodes, ad id quod rogo, Si forte pueri
 sancta in se lege constitutōque iudicio, grandem natu-
 uirum in republica sua accusent: tum si præuicari
 uideatur, statuunt in puerorum cœtu, dignitate mul-
 ctari, publicentque puerilia eius bona, ut talos puta,
 ut ludicram suppellectilem: quid hunc facere uirum
 conueniat? annon, quæso, iudicium illud cum multa
 et suffragiis risu maximo aspernari? Hoc modo So-
 crates Athenienses deridebat, ut puerulos suffra-
 gia ferentes, ut iubentes hominem mortalem necari.
 Sed præter Socratem ipsum nemo non bonus ac iu-

stus edat quàm clarissimū risum, si forte ab iniuriosis hominibus uideat studiosè se peti, putantibus aliquid agere, quum tamen acturi sint nihil. Quod si eum cum ignominia dimittant, edet uocem illam Achillis, Cogito ab iniustitia Iouis honorari: si diuitiis spolient, diuitias proiciet, ueluti astragalus lusoriò que instrumento spoliatus. Mortem denique eo animo subibit, tanquam si ei uel à febre uel ab ictu lapidis afferretur, nihil propterea interfectoris infensus.

16 V T R V M E X I S T E N T E D I U I -

natione aliquid fit in nostra potestate,

Sermo I I I.

V V M Medi aduersus Græcos exercitum

Q duerent, Athenienses deum consulebant quid factu opus esset, ubi tanta barbarorum ingruerat uis, Medorum fulta equitatu, Persicis curribus, scutis Aegyptiis: quam sequerentur funditores Cares, Paphlagones hastati, peltati Thraeces, Macedonum grauis armatura, & equitatus Thessalicus. Imminente igitur tam graui malo, Athenienses deum consulebant quonam maxime modo auerti posset. Is uerò respondit, Fieri posse, si ciuitatem ligneis mœnibus munitent. Sententiam Themistocles dicit, uideri sibi nihil aliud quicquam, ligneum illum murum, quàm triremes signare: cæteròsque in sententiam trahit: quam obrem cuncti migrantes ex urbe, intra ligneum dei murum se receperunt. Sed esto, si Athenienses eo tempore, oraculum pro his rebus adire contemnentes, uirum consulere maluissent sapientem maximèque idoneum, tum proprias uires & hostium apparatus expendere,

tum de impendenti procella, de que aduersus eam remedio diiudicare: consentaneumne fuit ut is in consilio dando, Apollinis oraculo minor inueniretur? Quæ ego haud obscure de ambiguis mœnibus puto fuisse resposurum, sed clarissime potius dicturum, Cedite Athenienses lapidibus atque ædificiis barbaro, ob eamque causam cum liberis uestris atque uniuersa familia, cum libertate, cum patriis legibus ad mare confugite: ut triremibus suscepti, uel fugiendo salutem, uel pugnando uictoriam quaeratis. Cur igitur homines consulta hominis negligentes, oraculum magis aduunt? An ideo quod hominum ingenium lubricum est, infidum, inuidum, adulterinumque, cuius iudicium nequaquam semper aut constet aut collimet? quum contra diuina mens, secundum excellentiam fida, secundum ueritatem probabilis, secundum peritiam à signo minime aberraret, secundum dignitatem, extra omnem inuidiam sit. Oracula autem deorum et ingenia hominum (quanuis nimium audacter existimabitur dictum, dicendum tamen) cognatione nulla iuncta sunt. Neque est, si modò inter se similitudinem aliquam res habent, aut aliam rem magis cum quauis comparemus, quam cum mente diuina uirtutem hominum. Caue itaque dubites quonam pacto hoc fiat, ut mens humana, quum suæ spontis existat, diuinatione utatur: quòue etiam illud, ut quum diuinitio uera sit, nihilominus aliquid habeat mens humana, quod in sua sit potestate constitutum. Similem namque consideras rem, idem petis, de eodem dubitas, idem uoluis: quum tamen facile ualeas rem totam ita distinguere, Quòd nec deus ipse, certus coniector omnium est,

neque hominū mens non aliqua interdum assequitur. Sed de humana ui post uiderimus, Tibi uerò satissime persuasum est, diuinam mentem cuncta ordine intelligere? honesta, turpia, digna indignaque. Sed parcendum est uerbis uerecundiaeque: ergo diuina habendus est honos: quum magnificum quiddam sit uniuersa cognoscere, arenarium numerum, dimensionem maris, absurdique lebetis elixationem in Lydia. Nemo uidelicet repellitur à deo qui pro futurorum certitudine assequenda, oraculum petat, idque conducere mortalibus uidetur: quanuis iustus eo animo petat, ut propterea cupiditatem suam explere possit. Deum censes egregie curiosum, satagentem, fatuum, parum praeterea à circumforaneis ariolis, qui obolis duobus, poscentibus quibuscumque de futuro respondeant, differentem. Ego uerò, nedum dei, sed ne boni quidem uiri esse existimo, temere ac praeter dignitatem rei, ad effundendam ueritatem prosilire. Neque enim praecleari quicquam prolata ueritas habet, cuius cognitio nequaquam afferat bonum. Idcirco medicus aegrotum fallit, imperator exercitum, gubernator nauitas. In quo quae absurditas est? quando homines saepissime ex intellecta ueritate detrimentum, ex mendacio utilitatem retulerunt. Si igitur reris diuinationem aliud esse quam diuinam mentem ab humana perfectione duntaxat ac firmitate differentē: censere pariter debes rationem cū ratione pugnare. Si uerò potius tantundē propè discrepant, quantum igneus splendor à solari, qui quidē utrobique splendor est: non ideo quòd clariorem adamas, propterea minorē spernere: ista tua distinctione oportet.

Vniuersum enim hoc totum, harmoniam quandam exi
 18 stimes uelim musici cuiusdam instrumenti, cuius sit
 artifex deus. unde ea initium sumens, perque aerem
 commeans, passim terræ, mari, animantibus ac plantis
 permiscetur. In quibus quum plurimas disparilèsq̄
 naturas inueniat, pugnantes eas inuicem conciliat: ne-
 que secius componit quàm suprema quædã harmonia,
 ubi in multiformum inciderit chorum, eius solet strepi-
 tum comprimere. Quæ uerò diuinæ artis uia sit, uer-
 bis differere non possum. Ideo quasi simulachrum eius
 potentiæ uidebis, si fortè inspexeris naues in terrã sub-
 duci, aut ingentes saxorum moles impelli. id enim non
 nisi multis uariisq̄ instrumentorum uersionibus con-
 uersionibûsq̄ effici potest, quorum singula quæque
 singulis quibuscunq̄ suggerunt uires, atque inuicem
 suscipiunt ductum, cuncta tamen simul uniuersum pon-
 dus impellunt. Quo fit ut impulsio causa totius ope-
 ris sit, quum tamen opificium totum cõstet ex particula-
 rium collatione machinarum. Hunc igitur opificem, fac
 esse deum: machinas uerò, ratiocinationes humanas: ar-
 tem dic hominum esse, quæ nos ad fatalem ordinem
 trahat: Et si clariorẽ imaginẽ requiris, deum dic esse
 exercitus ducem: militiam, uitam: militem, hominem: tes-
 seram, fatum: arma, facultates: hostes, calamitates: socios,
 rationem: fortitudinis præmium, uirtutem: cladem esse
 flagitia: diuinationem autem, eam artem quæ ex appa-
 ratu præsentis futura coniciat. Nam et gubernator na-
 uem habens, eius quũ instrumentũ cognoscat, si inspe-
 xerit mare, uentorũque expẽderit uim, euentũ ante
 præuidebit. Dux itidẽ exercitus quũ castra habeat, si

militū suorū & hostiū examinauerit uires, ex apparatu
 præsentī uel cladem uel uictoriā antè cognosceret. Me-
 dicus præterea uidendo ægrotum, si genus morbi intel-
 ligat, & medicinam satis calleat: faciliè sentiet ægritu-
 dinis exitum. Nonne uides multitudinem uatum? quàm-
 que hi clare, quàm artificiosè conijciant futurū, raro-
 que aberrent à signo? Si igitur quod in potestate nostra
 est, ex seipso tantum penderet, omnino que solutum es-
 set à fato: nulla nobis diuinatione opus esset: quum uerò
 uniuersis rebus mistum sit, parsque & ipsum non exi-
 19 gua fatalis sit ordinis: quod subiicitur necessitati, uatici-
 nium, statuatur: quod uel certitudinem uel incertitudinem
 respicit, ad cōsultationem pertineat. Ex iis habes etiam,
 necessitatis propositum & diuinatione ipsa & humana
 consultatione deprehendi posse. Sed quam ratione u-
 traque uis, euentus rerum præsentiet? Sanè uel sicti-
 tates, uel terræmotus, uel incendia, uel impetus uento-
 rum, uel aeris mutationem haud solus præsentit deus:
 sed & homines qui maximè ad naturam diuinam acce-
 dunt. Sic nanque Pherecydes Samiis motum terræ præ-
 dixit, & Hippocrates Thessalis aduentantem pestem;
 Timasius Clazomeniis defectum solis: atque alius al-
 liud. Deus autem ipse quomodo de iis quæ ex potestate
 hominum pendent, oraculum profert? ait nimirum,
 Ne dæmone inuito des operam liberis:

Suscepta enim proles patrem auferet suum.

Hoc quidem quum ediceret deus, optimè nouerat quali
 homini consilium daret, quàm petulanti, quàm profun-
 dè in ebrietatem demerso. idcirco calamitatem prænun-
 tiat, cuius exordium facturus esset Laius. Sic quoque

respondit, quum rei causam intelligeret deus,

Crocus Halyn penetrās magnā peruertet opū vim:
 Quod Halyn traiecturus esset, subicit: profert autem
 quid esset passurus, si Halyn traiceret. Res quippe e-
 iusmodi sunt, ut si earū sustuleris complexum, diuina-
 tionēque dei ab humana mente disunxeris, harmo-
 niarium omnium consonantissimam dissoluas. Est enim
 mundus qui ex cælo constat ac terra, quasi communis
 deorū atque hominum domus. Duorū scilicet horum gene-
 rum duæ sunt domus, immortalia uehicular. alterū ha-
 bent dij deorūque filij: alterū deorum interpretēs ho-
 mines, haud humi cibantes (ut ait Homerus) neque etiā
 pedibus illotis, sed recti atque animis suspiciētes in cæ-
 lum, mentē que in Iouem suspensi. Horum regimen ui-
 tæ, dij profectō aliqui sortiti sunt. Dij nanque fœtuum
 terræ curam gerunt, eosque ad salutem tuentur. Cæte-
 rorū inuisibiles ij sunt, neque arcibus utuntur, aut ul-
 nera unquam acceperunt:

Hic cibum nunquam capiunt, vinōve madescūt.
 Homines uerō suspicientes in cælum, quatenus fas est,
 Iouis lucidam domum intuentur, haud auro (secundum
 Homerum) exornatam, neque faciferis puellis refulgentē,
 uerū solis lunæque cæterorūque huius ordinis a-
 strorum uigentissimo lumine illustrem. Nōne exercitū
 20 uides ex optimis ducibus, ac necessariis militibus dele-
 ctum? huius compositionis ordinem obserua: diuina-
 tionem statim uidebis, uirtutem agnosces, manifestā que e-
 rit utriusque et cura et communio. Vides præterea ut
 hominum uita, politia quædam sit haud satis constans,
 neque earum una quas continens habet: sed potius per-

similis naui latissimum pelagus trananti : cuius saluti haud solus sufficiat rector, nisi et opportunitas et obsequium uentorum, et instrumenti commoditas, aequorisque opituletur natura. Fac igitur rationales animi motus machinis ac ministeriis naualibus similes esse. Cū mari et uentis humanā rerum incertitudinē confer: prouidentiam gubernatoris, dic idem esse quod diuinationem futuri, non aberrantem à signo. Si uerò huiusmodi politicae cōmissio ratiocinationi tuæ repugnat, Platonē audias hæc uerba dicentem, Deus in primis, deim fortuna et opportunitas temporis humana omnia administrat. ueruntamen nutius est tertiam causam superioribus adijcere, eamque esse hominum artem. Si sinistra enim tempestate nullāne nobis adsit, an potius aliqua gubernandi ars, per magni referre arbitror. Hæc mihi uaticinia a-nimum uersant, nec penitus sinunt uel diuinationem contemnere, uel ad eam probandā intellectum omnino mancipare. Quemadmodum igitur ex animalibus anticipis uitæ, aues propter uolandi facultatem cum pensilibus rebus communicant: ita hominum uita conditionis est dubiæ, quæ partim est ab ingenio libera arbitrio, partim necessitate obstricta. Ut si dicamus uinctum hominem potestatem accepisse ductores suos sponte sequendi: quæ cogitatio eò me ducit ut necessitatem suspicer existere in rebus. Sed tamen eius emunitatio per quam difficilis est. Si enim eam denominauero Parcam, nomen rei dixerò quæ humanis opinionibus inerrat. Nam quid obsecro Parca est? cuius ea naturæ, cuiusue substantiæ?

Num deus, & latum tenet inter numina Olympum?

At nihil à diis oritur mali, neque Parcarum ui calamitates obueniunt hominibus. Nefas est enim malorum causam referre in deum.

An magis est homines inter mortalis & ipsas

²¹ *Mentitur igitur Elpenor dicens,
Pessima me dæmon læsit Parca.*

*Mentitur & Agamemnon dicens,
--ego non sum causa malorum,*

Iuppiter at fatumque, & celsorum accola Erinny.

Vniuersa enim eiusmodi nomina mortales ad honestadam improbitatem suam confinxisse uidentur, in daemones, in Parcas & Erinny, flagitiorum causas referentes. Hæc sanè in tragædiis habeant locum, nullaque ibi huiusmodi nominum sit inuidia, dium tamen in serio humanæ uitæ spectaculo futilia hæc & inania nõ admittas. Erinny enim, Parca dæmonesque, quæque alia nomina fatalis causarum ordinis proposita enuntiant, inus habetur in animo: & Agamemnonem interdum exercent; quo tempore Græcorum strenuissimum mercede præmii fraudat: Elpenorem ad ebrietatem uertunt: Thyestem ad inuadendas fratris nuptias incendit: OEdipodem ad parricidium, Scophantam ad iudicia, piratas ad mare, sicarios ad sicam, petulantes ad uoluptatem impellunt. Hinc miseriæ humanæ fontes, malorumque omnis generis fluxus, ut ignis fluit ab Aetna, ut ab Aethiopia delabitur pestis. Et ignis quidem defluit in terram, pestis uerò ad Athenienses accedens, in eis finem accepit: at improbitatis torrentes, & innumeri & perennes existunt: quibus, & oraculis multis & infinitis propè uaticini est opus. Quorum quæ di

inuitio fallere unquam possit? Nam quis, obsecro, improbitatem, perfidiam ac petulantiam exitus manet? Hæc eius generis sunt quæ prædicebat Socrates, haud tantum Apollo, qui ob societatem artis, Socratem diuinus laudibus extulit.

Q U O M O D O D I S T I N G V A T V R
amicus ab adulate. Sermo. IIII.

R O D I C V S in fabulis Herculem puberem
P iam ac uirilem spiritum gerentem, ducit ad
locum: qui quum in duas scinderetur uias,
alterius uirtutem ducem haberet, uoluptatem alterius:
22 harum altera uisa est Herculi grauis ac detentis aspectus, incessus placidi, sermonis concinni, mansuetissimi uultus, simplicissimiq; amictus: altera luxu superbiens, unguentis delibuta, floridas induta chlamydulas, impudentis aspectus, inordinati incessus, incompositæ uocis. Hæc aspiciens Hercules (ut Iouis filium deicit suo prope probum ingenio) uoluptati salute multa dicta, uirtuti se præbuit ducendum. Age & nos fabulã (si placet) fingamus: uias duas, optimum uirum, duarumque uirum ductores: uirtutis scilicet loco, amicum, uoluptatis, adulatorem reponentes. Hi quoque inter se differant habitu, aspectu, uestitu, sermone atque incessu. Alter enim perquam incundum aspectui sese offerat: alter quam uerissimum se præbeat. Ille subridens ac porrigens dextram, uirum hortetur ut se potius sequatur, quæ & laudibus & precibus & supplicationibus aggrediens, ingentes quasdam uoluptates enarret, florentia uidelicet præta, fluentes amnes, cantantes aues, clementes auras, opacas arbores, planas senitas, patentes cursus, consitos

hortulos, ac subnascentia piris pira, malis mala, uuis uanas: hic contra pauca loquatur, attamen uera, maximam scilicet partem uiae asperam esse, exiguam, admodum facilem: oportere itaque, qui se strenue ad iter accingat, ita paratum esse, ut quum fuerit opus, exhaustiat labores: appositurus lucrosi quam interim acceperit quietem. Vtroque igitur contraria loquente, utriusnam magis sermone ille mouebitur, qualē uie ingrediatur uiam? Respondeamus fabulae huius poetæ: si contingat uisitorem hunc, uel miserum illum Assyrium, uel Stratorem Phœnicem, uel Cyprium Nicoclem, uel Sybariticum illum esse, minime dubitari oportere quin ex ductoribus alterum pessime oderit, putetque eum agrestem, insuauem inelegantemque esse: alterum autem, ut lepidum, ut benignum, ut omni humanitate conditum amplectatur. Age, bellus hic ductor duendum suscipiat hunc uirum: quonam tandem eum deducet? Nonne aut in ignem propellet, ut Assyrium illum? aut in egestatem, ut Phœnicem, præcipitem aget? aut in uincula conijciet, ut Cyprium? aut etiam mentita uoluptate deceptum, alio uero afficiet damno? contra, si imitator Hercules fuerit, uero illi ductori (amicum dico) ut Hercules uirtuti, se credet? Sed de fabulis satis. Quocirca mutatus sermo, secum ipse consideret potius quidnam maxime amicum ab adulateore distinguat. Nam quum lapis auro attritus, aurum probet: amicitiae et adulationis quis erit index? Num utraque ex fine probabitur? At huius expectatio finis efficiet ut antè acceperimus plagam, quam probationem habere possimus. Necessè enim est iudicium antè præcedere quam

usum incipere. Nam si contingat iudicium præposterum fieri, qui utendo præuenerit iudicium, si fortè eum pœniteat usus, nullam utilitatem ex posteriori iudicio habebit. Vis igitur dolore ac uoluptate amicum ab adulate discernamus? Minimè profectò. Nam contingit interdum ut & adulator, quum nimium aberrat à fide, molestissimus & grauissimus sit: iucundissimus uerò à micus, si foelicitatis se fecit authorem. At que haud scio an ab emolumento ac damno alterutrum iudicemus. in hoc enim & scrupulus insit. Nam & adulator, quum infert damnum, aut fortunas cui adulatur, euerteret, aut uoluptatibus merget. quorum alterum, quod ad fortunarum pertinet iacturam, leuissimum est malum: alterum, quod uoluptatem inducit, maximè est iucundum. Propter amicitiam uerò multi aut exilij socij fuerunt, aut bonorum amissionem pertulerunt, aut etiam mortem subierunt. Quonam igitur modo amicum ab adulate distinguemus, si minime uel finis, uel damnum, uel uoluptas decernere rem potest? Age, separatim inspiciamus utrunque. Nunquid amicus is erit cuius ex consuetudine uoluptas oriatur? æquissimum etenim est, ut si inimicus inferendi doloris author sit, ex amico uoluptas oriatur: quod tamen abhorret à uero. Nam medicus ille humanissimus iudicatur, qui maximè sit immitis: ita imperator, qui seuerissimus: ita gubernator, qui sit maximè cautus. Nonne parentes diligunt liberos, ac discipulos magistri? at quidnam infestus dicas, quam aut liberis patres, aut discipulis magistrus? nam & Ulysses amator sociorum, quorum causa, multa ac scæua perpeffus est,

Dum focis reditum in patriã vitãque redemit,
 Vbi in hominum incidit genus procax ac uoluptarium,
 24 qui ferarum more uiuētes, dulcē ructarent lotum, sic
 enim uoluptatem designat Homērus) quum cerneret fo-
 cios his hominibus mistos, eorum luxuria capi, absurdita-
 tēque loti degustare: inuitos flentēsq̄ diuellers re-
 ducit ad nauem. At non ita Eurymachus erga procos se-
 gessit, quos, saginatos sues pinguisque oues credere, ui-
 num impudenter exugere, noctu cum ancillis miseris,
 regiam domum abra dere, nuptiisque insidias struere
 permittit. Visne paucis uerbis de re tota decernere? adu-
 latorem sub improbitatis, amicum sub uirtutis ordine
 statue, dolorem ac uoluptatem abijciens. Quando nec
 amicitia uoluptate uacua est, nec doloris adulatione ex-
 pers: sed miscentur interdum, cum amicitius scilicet uolu-
 ptas, cum adulationibus dolor. Nam & matres & nu-
 trices, alteræ filios diligunt, alteræ alumnos, quarum
 obsequia, illorū uoluptatibus deseruiunt: nec propterea
 quod uoluptas intersit, non amare dicuntur. Agamem-
 non Menelaum hortatur

Et laudare omnes, animum & frænare superbum.

Putasne Menelaum ad adulationem inuitat? Ulysses ex naufragio in Phœacum terram euadens, quum exurrexisset nudus è cubili, ludētib; puellis occurrit, in quibus reginam cognoscens, ipsam assimilat Dianæ, post etiã pulcherrimæ plantæ. Neque idcirco audeat quis Ulyssē adulationis postulare, quæ scilicet ex proposito usu affectūque animi, ab amicitia discernitur. Optimus miles & mercenarius pariter utuntur armis, horum opera nemo ex exercitio manuum expendit, sed
 potius

potius considerato proposito usum utriusque distinguit. Alter enim amicitiae deseruiens, salutem prorsus intēdit: alter pretio pugnans, quibuscumq; se utendū præbet. ille operam sponte pollicetur: hic uenalis est. ille per inducias hostibus fidus: hic amicis etiā infidus. Eodē pariter modo cēserere debes amicū ab adulate differre.

25 Ambobus enim accidit sæpius ut ijsuē negotiis congressibūsq; hominū teneantur: sed eorum differentia, uel ex usu, uel ex fine, uel ex animi cognoscatur affectu. Amicus enim quod uerè sibi bonū uideatur, illud cōmune uult esse amico: ut siue molestum, siue iucundū existat, eo ex æquo pariter cum amico perfruatur: adulator uerò propriis cupiditatibus obsequens, ita se ad congressus hominū parat, ut ex his captet proprium lucrū. Et amicus quidem bonum æquabiliter cupit impartiri: adulator propriis commodis studet. ille ex æquo uitam cum amico secundum uirtutem instituit: hic maiore partem secundum uoluptatem ad se uertit. ille cum amico diuersans, pari loquendi libertate delectatur: hic obsequendo, submissius loquitur. ille in communionem ueritatem depromit: hic dolo struit. ille futuram utilitatem iam serit: hic præsentis contentus est gratia. illius quidem facta memoriæ commendanda: huius autem ueteramēta obliuione dignissima. ille amici rem, ut communem, curat: hic ut alienam deperdit. amicus amici fœlicitatem leuiter delibat, ex æquo uerò infortunij subit: adulator fœlicitate nequit expleri, infortunij autem ab se abdicat partem. amicitia laudi: adulatio uituperationi exposita. amicorum alteruter dando accipiendōque uicissim, sibi pariter responder: adulator penitus claudicat. Quisquis enim a-

*licius rei egestate detentus, obsequitur ei à quo eam ipsam queat accipere, quatenus ille uotis ipsius non integrè respondet, inæqualitatem amicitiae prodit. amicus, si pro amico subeat infortunium, uix praesentit: adulator maximè infortunium sentit. amicitia probatione confirmatur: adulatio, si ad probationem accedit, penitus frangitur. amicitia tempore ualidior fit: adulatio tempore deperditur. amicitia minimè eget ut utilitate firmior fiat: adulatio sine utilitate stare non potest. Si uerò inter deos atque homines commercium datur qui deos sobriè colit, amicus est dei: qui superstitione tenetur, adulator est dei. & sobrius quidem cultor deique amicus, beatus efficitur: supersticiosus autem, penitus miser. Quemadmodum igitur qui propriae uirtuti confidit, intrepidus accedit ad deos: ita qui ex impuritate deiectus, ob formidinem abiecit spem, deos
 26 ut tyrannos reformidat. Eodem propè inter homines modo, plena spei fiduciaequè amicitia est. contra, adulatio & à spe & ab animo deseritur. tyranno nemo amicus: regi nemo adulator. regnum autem tyrannide diuinius. Et si amicitia æquabilitas est merum, improbitas neque sibi ipsi conueniet, nec probitati. Probus enim cum probò faciliè amicitiam seruat: compares enim sunt. adulator autem, quo pacto amicus erit hominis probi? Latere enim adulator uirum probum non potest. improbo autem adulari contendens, si adulatorem hunc quoque hominem nanciscatur, ne hinc quidem per diu poterit adulari: quandoquidem genus hoc hominum pares sibi reponi uicis inter loquen-*

*dum non patiatur. Sin uerò improbus ille, adulator non sit, amicus adulanti esse non poterit. Sed & respublica quæ ex optimatibus constat, plena amicitie est: popularis status, adulatio mera. At qui optimatum administratio populari præstabilior est. Nullus enim uel Cleon uel Hyperbolus Lacedæmonios exercuit, lasciuientis populi adultores scelestissimi. Eupolis in Dionysiis Calliam comicè lusit, priuatum hominem, adulatorum in conuiuuis prædam, ubi adulationi præmium propositum erat, calices, scorta, cæteræque hoc genus sordidæ ac seruiles uoluptates. at populum, Eupolidis dicacitatis spectatorem, quisiuam Comicus, quo theatro aut quibus Dionysiis illudet? populum dico, adultores permultos, qui haud uilia præmia, (ut sunt oblectationes uentris ac ueneris) sed perniciem Græciæ captarēt. Quid si Athenienses, adulatoribus pulsus, Pericli ac Niciæ obtemperare maluissent, profectò pro adulatoribus illis, ductores amicos habuissent. Inspiciamus regna ipsa. Adulatur Mardonius Xerxi, barbarus barbaro, demens dementi, lasciuienti domino seruus infelix: quemnam exitum adulatio habet? Insurgit Asia, uapulat mare, contabulatur Hellepontus, effoditur Athos. Quis huius studij exitus? nimirum clades ac fuga, & adulatoris cædes ipsius. Sed Macedones adulatur Alexãdro: adulationis effectus, anaxyrides Persicæ, & barbaricæ adorationes, Philippi, Herculis, totiusq; Arguæ
 27 familie obliuio. Quid oportet recēserē tyrānidas? ubi enim gētium metus ac licētia uigēt, ac dominatio premit subiectos, ibi necesse est adulationē florere, & amicitia*

penitus obrui. Est etiam in hominum studiis, & in ipsis artibus adultores inspicere, specie quidem persimiles, opere uerò dissimiles. Nā & musica ignobilior adulatione homines cepit, ubi Dorez patriam illam ac montanā musicam linquentes, inter armenta ac pecudum greges, clamorum, tibi arum, saltationūque amatores effecti: musica simul cum ipsa de genere uirtutem reddiderūt. Medicina etiam degener, ad adulationem se transtulit, quum primū homines, AESculapij discipulorumque eius curatione relicta, studia illius artis, coquinaria similitudine infecerunt, prauorum scilicet corporum adultores nocentissimi. Oratori & sycophanta adulatur, orationem aduersus orationem exacuens, iusto iniustum, honesto muniens turpe. Sophista demque philosophiæ adulator existit. at hic adulatorum omnium multo est pessimus.

VITAM ACTIVAM MELIOR-
rem esse contemplatiua. Sermo V.

AGNI negotij est, perfectam uiuendi rationem inuenire, perinde atque hominem perfectū. adeo omnibus studiis inopia quædam misctur, quæ ea non sinit pulchritudinem illam contingere extremam. Nos uerò perfectissimum esse illū dicimus, cui desunt pauciora. Quamobrem uidere rusticos est, ob opinionem iucundæ ac fœcidæ uitæ, fœlicitatem ciuilius inuidere. Vicissim uerò, qui conciones ac iudicia frequentant, & in his auctoritatem obtinent summam, propriam conditionem deplorantes, & rastrostros & agellum habentes in uotis. Audias etiam eos qui militiam sectantur, otiosos homines in cælum efferre:

contra, otiosos ipsos admirari militiam. Quod si con-
 tingat aliquem deorum his uirus (ut in fabulis mos est
 scenicis histrionibus fieri) habitum conditionis præsen-
 tis auferre, & alterum concedere cupitum: uideas rur-
 sus eosdem illos priora requirentes, odisse præsentia.
 adeo hominis ingenium rem nullã perpetuò probat, &
 28 semper est querulum, morosum præterea, ac propriis
 rebus minimè contentum. Nam multitudinis cupidita-
 tes ac fastidia quid considerare est opus? haud quidem
 magis quàm brutorum ipsorũ. at ipsis succensere philo-
 sophis, uel eos potius misereri oportet, qui propter pru-
 dentiam, propter industriã uitæ, propter rationis peri-
 tiam elati, nullum adhuc contentionibus ac disputatio-
 nibus inter se ipsos & aduersus alios terminum statuunt,
 dum eam uiuendi rationem exquirunt cui se ipsos po-
 tissimum committant. Enim uero per similes uidentur eo-
 rum gubernatorum, qui quum se pulchrè ad nauigan-
 dum instruxerint, decenti magnitudine nauibus, firmo
 apparatu, instrumenti nautici copia, nauarum adnutũ
 obsequio, cautionibus artis, moderato saburræ librãmẽ
 to, ubi usus nauigationis exposcit, titubant hæerent que
 ancipites in quam partem se uertant, multis quidẽ por-
 tubus ante oculos constitutis, quibus omnibus haud tutò
 te credas. Quamobrem alios omnes cum suis uitæ pro-
 fessionibus ualere sinemus, ut est delicias diffluere, terræ
 sustinere labores, errare in mari, mercenariam mili-
 tiam se qui, inconcionibus strepere, in iudiciis uolutari.
 Nam ut in certaminibus inspicere est, qui imbecillũ ob-
 tinent corpus, & inconsultis uiribus temere in certamen
 ob spem uictoriæ descendunt, eos paulo post sub labore

deficere: pares uerò uirtute præstare, fortiter sustinere
 certamen, ac pro assequenda uictoria ad extremum us-
 que pugnare: sic etiã certantibus professionibus uitæ, ali-
 as quidem omnes reprobare ac pellerè de stadio oportet.
 speculatiua uerò & actiua quandoquidem studiis
 inter se appositis concertare uidentur, in certamen de-
 scendant, rationis armis ad pugnandum instructæ.
 Utra uerò priores dicendi partes iudicibus nobis acci-
 piet? Equidẽ censuerim eam præponi debere, quæ dici-
 tur actiua. fidentis enim animi est, & ad agendum ex-
 peditior, assueta præterea multitudinis frequentiam
 ferre: cuius ea oratio sit, **S I Q U I S** inter mortales eã
 potestatem acceperit, ut quemadmodum uel princeps,
 uel ciuitatis conditor alicuius, eos qui in hanc uitam
 descendunt, non prius intrare permittat, quàm sedulo
 singulos quosque percunctetur, quonam opificio instru-
 cti, aut quo negotio freti, publicam rem iuuare posse se
 credant: opinor architectus respondebit, quòd lapides
 arte atque ordine connectens, construet septum ad re-
 pellendos æstus atque hyemem ab habitatoribus eius,
 tutissimum perfigium. textor, quòd ex tenui filo sub-
 tegminè que adhibita textura, indumenta conficiet, quæ
 corporibus hominum, tegumentis simul commoditatem, si-
 mul etiam præstent ornamentum. carpentarius, quòd
 aratrum alligabit, aut scamnum, aut aliud quidpiam
 quod lignaria ars in usum hominum conferre consue-
 uit. Quid ærarius faber? daturum se profitebitur uel
 belli uel pacis instrumenta, quæcunque solent ex ære
 ferruè cudi: quæ præterea eadem ab arte (nam & hæc
 recipi debere par est) ad uoluptatem hominum ex-

trius possunt. pictores ac statuarij dicent, oculorum se delectationibus seruire. unguentarij ac dapium stru-ctores nobilitatem artificij saporum atque odorum iactabunt. Denique quisquis tibiis, cantibus, fidibus chorisue oblectamen a curium parit, etiam scurræ, præstigiatores, et qui dicendi industriam tenent, fiduciam habebunt utilitatis artis propriæ probandæ. Homero Nirei forma satis opportunam causam præbuit cur eum etiam in castra reciperet Græcorum. Nemi-ni etiam aditus patet ad uitam, qui minimè symbolam (ut dicendi mos est) deferat secum, id est, facultatem ali-quam reipub. iuuandæ: et huc afferat aliquid eorum quibus homines uuntur, artem alius, alius uoluptatem. Quæ quum ita se habeant, quamnam operam philoso-phus afferat, ut non inutilis, neque ut quidam quodã-modo fucus inter apes, nobis adueniat? Nam, homo quum sit, palam est eum iussem cum cæteris, legibus teneri, et earum pariter operarium esse. Verum scire oportet. quali collatione seipsum commu. uo. u. mortalium com-mendet, aut in quo locandus sit ordine. Vm ipsum in-ter opifices ponit, quem ad. no. lum Tychæum? inter coquos, ut Mithecum? inter oblectatores hominum, ut Phryno-nem? inter scurras, ut Philippum? inter populi du-ces, ut Cleonem? An potius eum, erranem aliquem sine tribularéque. censebimus? Dices eum minimè immu-nem operis esse, non tamen satis cognitum habere cu-iusmodi id sit. At ipse declarat, Quæ et, inquiens, ago, mecumque ipsemet existensia considero, et ueritate sa-turor. Nimirum beatus appares qui tantum tibi compa-raueris otij, ut nauè nequaquam eo proposito in scè deris,

ut uices uel gubernatoris, uel remigis ageres, utue u-
 nà cum cæteris nautis concursans, laborati succurreres
 nawi. Quid dura hæc officia narro? quando neque ita
 30 expeditus existi ut uelis tractandis rudentibus ma-
 num apponere, aut saltem remos in tranquillitate con-
 tingere: sed potius is sis qui temere iacens rectusque pre-
 mas nauem, ut incommodum onus. An putas ciuitatem
 minus egere eorum officio per quos salutem suam con-
 sequi possit, quàm nauem in freto? Opinor, multo plus opis
 terra ipsa desiderat quàm mare: in qua uidelicet pu-
 sillum est quod operam impendit, sarcina autem fe-
 renda prægrandis. Ciuitas enim res est composita pe-
 nitus ex cooperantibus ciuibus cunctis, quæ, perinde ac
 corpus, cuius necessitas multiplex est, multiplex obse-
 quiũ requirit: ac nisi ab uniuersis simul partibus obse-
 quiũ accipiat, salutem suam tueri minus potest. Fe-
 runt pedes, manus ministerium exercent, aspiciunt o-
 culi, audiunt aures, cæteraque, in quibus immorari
 oratio non debet, peculiare aliquod officium impen-
 dunt. Quòd si uelit Phryx ille Æsopus fabulam cude-
 re, quòd pes infensus reliquo corpori, laborem tam grã-
 dis sarcinæ ferendæ detrectaret, quantam per diu im-
 positã antè gestasset, ac propterea reuocare se ad quie-
 tem atque otium uellet: uel dentes itidem irati essent
 quòd cibum molerent, unde tam multa caro aleretur:
 quare repudiato communi officio, mallent rem propriam
 curare: si utrunque simul id fieri contingat, qui diuam
 aliud fabula efficiat quàm totius hominis tabem? Tale
 igitur malum communioni accidit ciuili. Nam si unus-
 quisque ignauia ué dendi, dimissis importationibus ex

communione commercij in otium se referat: quidnam prohibeat ciuitatem uniuersam dissolui destrui que? A Edificium, firmissimum robur, ex lapidibus coherentibus inuicem deuinctisque ordine constat, ac diutissime permanet. quicquid harmonico huic complexui detraxeris, uniuersum ædificium dissolues. Tu uniuersam mortaliū uitam à coherentibus sibi partibus salutem non putabis accipere? Reliquarum si quæ se ab negotio auertent, earum nulla habetur ratio. Therfites ordinis proprii desertor, moerorem nullum Græcis inuicissit. At Achilles exæstuanis ira, dum in tabernaculum abditus, quietem atque otium ageret, citharæque ac cantilenis operam daret, Græcorum exercitum multis imbuie malis. Ita enim natura est comparatū, ut ex quo præsentate beneficium capitur, eo uicissim discedente, necessaria iactura sentiat. Quamobrem hic qui contemplationem, ueritatem atque otium amplectitur, quisnam alius est quàm sapiens uir ac ualidæ mentis? Quid igitur? Num qui gubernandi est peritissimus, loco cesserit imperitis? aut imperio cesserit imperator illis qui artis imperatoricæ sint ignari? Quid uerò hoc etiam dignitatis asferre possit, ut qui ueritatis scientiam habeat, thesaurum inertem, infæcundum, infructuosum uel animo pareret, ex quo neque ipse beneficium capiat, neque conferre in quenquam possit? Nisi fortè auditus est pulcher, propterea quòd audire possimus, non autem ut per eum intelligentiam consonantiæ ac uocis habeamus: uel uisus pulcher, ut uidere possimus, non ut per eum ad solariis lucis aspectum accedamus. Diuitiæ præterea ideo bonæ, ut eas habeas depositas humi, otiosum & inutilem

thesaurū. Nā quæ sit utilitas à scientia, si feriatas ab actione, scias ad quid utilis sit scientia? Quæ fructum medico suppeditet ars, nisi secundū artis præcepta sanitatē inducat? Quā utilitatē statuaria Phidiae præstet, nisi eā optimè norit & ad ebur & ad aurum applicare? Sapiens sanè erat & Nestor: uerūm patet sapientiæ fructus, in quo consistit exercitus salus, ciuitatis trāquillitas, obedientia natorum, populi uirtus. Ulysses sapiens, patent opera, eaque terra marique:

Qui mores hominum multorum nouit & vrbes:

Qui reditum in patriam lociis uitamque redemit.

Præter hos sapiens etiā Hercules: haud is qui sibi saperet soli, uerūm qui sapientiam propriam per uniuersam terrā ac mare propagauit. is enim sustulit feras, is tyrannos ad sanitatem mentis redegit. is homines ex seruitute in libertatē uindicauit: libertatē legibus munivit. iniustitiā fundauit. inuentor legū, castigatōr uerborū, moderator actionū. Is si uitā à laboribus abducēs, eā in quiete atq; otio cōstiuere, sapientiāq; sine negotio sequi maluisset: Hercules loco sophistam haberemus, nemōque illum auderet filium Iouis appellare. Nam nec Iupiter ipse otium agit, qui si cesseret feriatas, cessare etiam cogitur & cælum ab agendo arcuit. cesset item nutrire & tellus, fluere amnes, pelagus excipere: cessent uicissitudines anni, sortiri nu. uia Parca, canere Musæ. cesset prætere a hominum uirtutes, animalium salus, procreatio fructuū. uniuersus deniq; orbis ab errore distractus, in confusionem simul ac perturbationē incurrat. Iouis negotium indefessum penitus est, continuum ac uigilantissimum, quod nunquam aut deficiat, aut etiam ab opere

recedat . perennem enim salutem uniuersis rebus effundit. Idem facere reges optimos sibi que persimiles monet in somnis,

Non noctem penitus totam decet esse soporum,
Cuius consilio populusque ac multa regantur.

Hoc qui intueatur philosophus, minimè imitabitur Iouem, Herculem, reges ac principes probos: sed potius uitam sequetur hominis in solitudine nati: unus cœtum hominum oderit, Cyclopeæ potius uitæ quàm humanæ sectator. Nam solitarij Cyclopes, quum triticũ atque ordeũ ab ipsa caperent terra, nunquã tamen uel arbores seruerunt, uel humũ ratione exercuerunt. Verũtamen quũ liberorũ mulierũque educandarum curam aliquam gererët, non omnino negotium aliquod non obibant. Omnino autem extra negotiũ esse, ad quẽ potius quàm ad mortuũ pertineat? Enim uero si negotium uirtute uacũ esset, haud turpiter, uirtutem sequentes, negotio carerët. At si uirtus hominis non in uerbis, sed in actione, in ipsa negotiatione communi atque usu politicæ uitæ consistit, ea ipsa sequenda homini sunt, quibus uirtutem comprehendere possit. Nam uitium passim capere est, at, ut ait Bœotus poeta,

Virtutem ante ipsam superi posuere laborem.

Nimirũ pulcher erit athleta, qui sine sudore coronari cõtendat. At uerò eum qui negotium capeffit, uel pericula, uel damna, uel insidiæ, uel inuidia, uel exiliũ, uel nex, uel ignominia sequetur. Age igitur, si gubernator nauis ea cogitatione dete ritus esset, quòd nauigandi negotiũ lubricũ foret, periculis, laboribus, incertitudine, uentis ac tempestatibus referium: si eadẽ p̄rmotus imperator, incertitudinẽ bellicæ fortunæ, quæ æqualitatẽ di-

*Scriminis uoluit utrobi que esse communem) proximam-
 ue mortem formidaret: qui dñā impediāt quin ex hac
 ratiocinatione nauigatio funditus intereat, libertasque
 duntaxat insonnis habebatur? uniuersa denique homi-
 num uita minime differat a uerbibus, submissione, igna-
 uia ac formidine oppleta? Sardanapali uitam narras,
 Epicuri uitam effingis. At Cyrum Sardanapalo statua-
 mus a duersum, Assyrioui delictet Persam, qui quum pos-
 sit in otio degere, & in tranquillitate uiuendi perma-
 nere: maluit per laborem ac militiam, per tolerantiam
 sitis ac famis, per diei ac noctis fatigationē continuam,
 asserere in libertatem Persicum genus. At quem aduer-
 sus Epicurum statuemus? uimirum Græco homini Græ-
 cos oppido multos: ex academia uidelicet Platonem: ex
 exercitu, Xenophontem: Diogenem ex Ponto. Plato igitur
 unius hominis amīci, exulis ac minime diuitis gra-
 tia, aduersus magnam ac ualidam tyrannidem stetit,
 terrestri ac maritima peregrinatione, eaque admodum
 longinqua suscepta: inimiciā tyranni qui suscipere in
 se ueritus nō sit, nec uarios casus periculāque exhorruerit,
 ne philosophiæ proderet morē: quum tamen ei licitum
 esset in Academia contemplationi uacare, ac ueritate
 saturari. Xenophon inuitatus à Proxeno Apollinis or-
 raculo, hortatu Socratis mittitur ex multo otio contempla-
 tionē que ad exercitum ipsum, exercitūsque imperium,
 ad Græcorum decem milium salutem. Nam quid oportet
 recensere Diogenem? qui repudiato proprio otio, pere-
 grinationem continuam obibat, ob considerationem hu-
 manarum actionum. minime profecto ignauus præses
 ac negligens, uerū qui Ulyssis illius exēplū sequeretur:*

Qui si quem inueniat regem ac virtute supremum,
Contineat placidis verbis, atque adstet eunti.

At si quem medea videat de plebe strepentem,
Hunc sceptro impellat.

34 *Sed neque a^b ipso continuit manus, uerùm et plagas et
negotium exhibuit,*
Incutiens foedæ terrorem verberare plagæ,
Percutiensque humeros.

Mitto dicere quòd optimus uir qui in actione uersatur,
minime terguersator, neque improbis ædens, et sei-
psum conseruat, et cæteros quoque ad bonam frugem
conuertit: ædens uerò et terguersator, temeritatem, in-
solentiam audaciámque improbis accumulât, et rem
propriam prodit.

Percutiens humeros, Quonam fugis improbe dixit.

Mane, consiste, atque ietus sustine: minime terrere: cum
contemptissimis hostibus negotium est. ietus quibus im-
peteris, manes sunt. Quòd fugis? irruentem nemo te su-
stinebit, fugientem uerò passim omnes percutiët, ut Aia-
cæm Troiani, ut Athenienses Socratem, à quo antè æs-
satum non est, quàm omnino ille deicetus. Quomodo igitur
qui in mediis hostibus uersetur, uiuat securus? Nam
quid hostilius hominum uirtuti quàm improbitas sum-
ma? Sub arcem me recepi, Socrates ait, quum cernerem
cæteros salo atque inopia consiliij percussos. Ostende So-
crates tutam istam arcem, in qua consistens paruipen-
dam hostium ietus: eámne ais arcem in quam tu te quo-
que receperis? Video ietus, Anytos multos, Melitos mul-
tos, expugnabilem arcem.

VITAM CONTEMPLATI-
uam meliorem esse actiua. Sermo VI.

V **E** I quis constituto iudicio reus agitur, nimis
utique onerosus erit is iudex, qui minime
æquabiliter utriq; dicendi pro se locū as-
signet, in hoc potius tyrannum quàm iudicem se præ-
bens. Nunc itaque tametsi forensia iudicia calculis ac
fortuna gubernentur, qui modus à philosophiæ cōsuetudi-
ne abhorret: tamē quia apud hanc quoque ratio ratio-
nē redarguit, amicus amicū, quæstio que ipsa ueritatem
uenatur, ac huiusce ueritatis probatio speciem iudicij ge-
35 rit: age, demus hodie operam alteri sermoni, defensionis
partes capienti, ac propterea sistamus, tanquam iudici-
bus, merum naturæ speculatorem, qui accusationi respon-
deat. Accusatio autem talis, aut tali similis esto: Anaxago-
ras Clazomenius Clazomeniis iniuriā facit, qui quum
genitus sit in terra ac ciuitate Clazomenia, consors præ-
terea sacrorū, cæremoniārū, legū, educationis, cætero-
rūque omnium quæ etiā reliquis Clazomeniis cōmunia
sunt, eos nihilo minus tanquā feras aliquas fugit, neq;
se cæteris Clazomeniis, aut in concionibus, aut in D. o-
nysiis, aut in iudiciis, aut uispi ammisset: uerūm quan-
tū ad eum attinet, uastitati addicitur ager, solitudo oc-
cipat lares: quū apud seipsum solū diuersetur, mirabi-
lēmque philosophiā sursum ac deorsū uerset ac scrutetur.
Et accusatio quidē ita se habeat. Respōdet Anaxago-
ras hoc modo, **L** **O** **N** **G** **E** abest, uiri Clazomenij, ut iniu-
riā uobisullā intulerim, quippe qui mihi ipse cōscius sum,
neque unquā fortunas uestras peccato aliquo meo mino-
res effectas, neque quantum opera mea fieri potuit, ci-

uitatem Clazomeniam obscurionem inter cæteros Græcos redditam esse. Præstare etiam me ipsum puto in commerciis priuatis, minime uel molestum uel iniquum: Legum præterea administrationisque ciuilibis, à quibus ornamentum uniuersa ciuitas capit, minor è ciuibus aliis rationem non habeo. Sequitur ergo, ut qui uobis iniuriam non facio, si idem ipse in quotidianis propriis studiis inque eligendo habitu uitæ, iudicio fallor: absolui penitus debeam ab accusatione communiter læsæ ciuitatis: uosque in quo me ipso ac propriis rebus abutor, non quidem accusatorem constituere, sed potius præceptorè præbere debeatis. Exponam enim uobis integram causam meam, omni deposito rubore: quanquam præclarè intelligo, patefacto proposito meo, obnoxium subinde me fore qui à uobis irridear. Ego reip. uires, communionem uiuendi, claritatem operum, usum uiuendi, omnia hæc plurimum in ciuitate fieri debere, nosse me minime diffiteor. Neque etiam illud, ea scilicet ipsa in quibus constituta summa dignitas est (si qui dem promodo uirtutis decenter atque honestè tractentur) magnam utilitatem ei qui ita utatur, afferre: uicissim uerò, qui illis abutatur, eum ego debilitare & omnino prosternere, quin neque eum sinere, improbitatem ut suam, qualicumque ille existat inquinatus, tegere possit. Potestates namque uiros conspicuos efficiunt, quorum gesta quantum ab honestate deficiunt, statundem uitia produntur in apertum. Qui quis igitur bona præditus mète atque consilio fuerit, is quum splendore atque existimationè in tuto collocauerit, solidos iam è ciuili facultate percepit fructus. Qui uerò inops mêtis atque ignarus aggrediatur ea negotia, qui-

*bus civilis utitur facultas : hunc proculdubio oportebit i-
 gnoratione artis ac instrumentorum inopia grauius
 lobi. Hæc ego mecum reputans , contemplationi potius
 mihi uacandū esse existimaui. Verūm sicut latere non
 potero, si indignus ad rem publicam accedens, grauius
 in eam delinquam: ita neque uobis esse propterea iniu-
 rius putandus sum, quòd à publicis muneribus abstineā.
 Neque uerò si iussu uestro suscepturus ordinem essem
 inter eos qui concinunt in choro, iniurius habendus
 sim, si, antequam eruditam uocem habere, minime uel-
 lem me immiscere canentibus. Ea propter haud ita cura-
 ui, quemadmodum uillicum negotium meum bene se ha-
 beret. Constitui nanque eam uitæ ingredi uiam, ex qua,
 scientia animo adueniens, tanquam oculis lux, reliquū
 iter tutissimum præstaret. Hæc autem lux in Panathe-
 naicis (quos dicimus) ludis, comparari non potest: neque
 uicæ ad eam ferentes, nugæ sunt aut deliramenta uer-
 borum, non uillicæ curationes, non forensia studia, non
 popularia commercia: uerūm amor ueritatis, atque
 existētium rerum speculatio studiūque quod hunc ne-
 gotio impendatur. Igitur quum in hanc uiam me dede-
 rem, ducentibus rationibus parui, in que obseruandis ue-
 stigis uicæ, considerationem posui summam. Res itaque
 meæ ita se habent. Quòd autē ita me gerens, optimè ac
 iustissimè rebus uestris prospicio, rationem in presentia
 offerā. Respublica conseruari desiderat, non me Her-
 cule in eo, ut habeat mœnia firmissima, ut integra na-
 ualia, non item ut naues paratam habeant navigatio-
 nem: ut porticus, ut luci, ut gymnasia, ut fora, ut thea-
 tra instauracionibus seruentur. (quibus si uel hostilis
 iniuria*

iniuria, uel ignis, uel aliqua alia calamitas parcat, ea nihilominus tempus absumat.) sed potius reipub. salutem intelligo consistere in composito more ciuitatis atque eius administratione decora. Quæ quidem nequaquam aliter effici possunt quàm optimarum legum ministerio. Optimas leges custodit utentium uirtus. utentium uirtus ab ratione exoritur: ratio exercitatione conualescit: exercitationem perficit ueritas: ueritas non nisi per otium quod in ea assequenda ponatur, haberi potest. Haud enim aliud instrumentum apparet, quo uirtutem comprehendere possimus, præter quam uerissima ratio, à qua exacuitur animus et accenditur. Quo fit ut accensus ea discat quæ nunquã aliàs uiderit: quæ didicerit, ea et fideliter custodiat, custoditis utatur: ut es nunquã labatur. Hic est propositus fructus iis qui disciplinarum ludos scholâsque frequentant: qui ueritatẽ assidue meditantur, qui rationẽ arte uenantur, eamque efficiunt ualidam, qui arimum instruunt, qui probitatem plurimum exercent. Aut igitur nihil hæc ad assequendam pulchritudinem conferunt, aut conferunt quidem, non tamen uel disciplina uel exercitatione traduntur, sed potius casu temerè que ultro nobis adueniunt: rem profectò quam se uam appelles, grauissimãque accusatione persequare. Si uerò nemo unquã ita insanit, ut id contedere audeat, caueat ô Clazomenii, credere quòd ueritas, ualida ratio, uirtus, scientia legis ac iustitiæ comprehendi aliter possit quàm proprio quodam negotio, quod assequendis illis animus impendat. Neque (me Hercule) facilius quàm sutorem optimum fieri eum qui nunquam sutoria tractauerit: aut ærariũ fabrum,

qui circa caminū atque ignē minimē assiduus fuerit:
 aut gubernatorē nauticæ artis expertē. Quorum igitur
 negotium in huiusmodi cura uersatur, tantū abest ut
 iniuriam uobis inferamus, ut, si repudiato eo, uastitas ac
 sterilitas quædā animum occupet: ob eam maximē cau-
 sam, accusationi, et quidē grauissimæ, obnoxij esse de-
 beamus. Ab his igitur causis fieri puto ut nostra hæc, iu-
 sta simul et uerissima sint. Hæc habuit uiri Clazomenii,
 quæ uobis ad obiecta respōderem: de quibus æquum es-
 se existimo uos nequaquam præproperē calculum fer-
 re, sed potius tātulam interponere moram, donec eorum
 omnium quæ in medium attulimus, mecum spectatores
 effecti, propriis ea oculis comprobare possitis, ut si qui-
 dem in his utilitas aliqua appareat, re ipsa docti, ab
 accusatione me liberum esse iubeatis: sin secus, uos cal-
 culum pro uoluntate animi uestri feretis. nos uerò tunc
 denique seriō ac grauiter consultabimus. Hæc ita di-
 cente Anaxagora, causamque suam his rationibus tuen-
 te, Clazomenios nihilominus credere par est ab risio
 nequaquam temperatos esse, apud quos plus accusa-
 tio quàm Anaxagoras fidei haberet. Nec propterea A-
 naxagoras ipse nunus uera loquutus fuerit, tamen si eo-
 rum sententiis condemnatur. Sic ubi uerò gentium extite-
 rit iudex, minimē creatus fabarum suffragis, sed do-
 ctina, quæ sola nimirū creandis iudicibus uera confert
 suffragia: apud hunc non tanquam iniurius homo sit,
 accusatusue iudicio, partes suas tuebitur, uel Anaxago-
 ras Clazomenius, uel Heraclitus Ephesi, uel Pythagoras
 in Samo, uel Democritus Abderæ, uel Colophone Xe-
 nophanes, uel Parmenides Eleæ, uel Apollonia D'orge-

nes, uel alius quispiã beatorũ illorum uirorũ: sed potius æquissima disputandi persuadēdi que accepta facultate, apud sapientes sapiēter, apud fidos fideliter, apud diuino spiritu afflutos, diuinẽ loquetur: dicēt que animam hominis in tres potentias, tria loca, tres naturas distributam esse à deo, qui, tanquã ciuitatẽ aliquam cõderet et ad cõiunctum cõgregaret, principẽ ipsum ac ciuitatis consultorem cõstituit in arce, solũque illi ratiocinandi munus assignauit. Alterã autem animæ partem, in qua uigor, efficacia et aptitudo quaedã inesset perficendorum consultorũ, uinculo quodã obsequii, quod explēdis mandatis impēdere deberet, cum principe; ipso consultorẽ ue coniunxit ac miscuit. Tertiã deinde partem, quæ iners quodammo multitudo dici potest, petulans, sordida, referta cupiditatibus, cupidinibus, uoluptatibũsque diuersis, tertio in ordine ueluti plebem ignauam, multiuolam, multis affectionibus obnoxiam ac furiosam locauit. Hoc igitur modo distributione animæ facta, iussãque uniuersa simul ea munia obire quibus regēdus est homo, fieri uix potest quin inter partes ita compositas altercatio unquã oriatur, id ipsum propriẽ malũ quod ciuitates uexare cõsuevit. Quarum quæ beatissima est, gubernationem regiã aget, et dētibus nimirũ reliquis partibus ei quæ ad principatum moderãdũ genita sit. quæ uerò huc felicitate inferior secundãq; est, ea aliquorũ potētiã qui coniuñtim pro principe se gerũt, ἀριστοκρατία, id est, optimatũ potētiã appellãt. Regiã quidẽ deterior est, sed δημοκρατία, id est, populari potētiã melior, firma profectò et in actionibus efficax, constitutãq; instar uel

Lacedæmonicæ, uel Creticæ, uel Mantineæ, uel Pellencæ, uel Theſſalicæ reipublicæ, ambitioſa, uel licet, contentioſa, altercatoriâ, curioſa, ad agendum parata, confidentiſque. Tertium reip. genus, ſpecioſum nomen δημοκρατία, id eſt popularis potentiæ accepit. Sed uerius ὄχλοκρατία, quod eſt potētia plebis, dici poteſt: imitat ūrque uel Athenienſium, uel Syracuſanorum, uel Mileſiorum rempub. uel aliam quampiam, cuius robur in multitudine uigeret, multitudo non eadem ſentiret, petulans eſſet, ex colluſione unde quaque conglobata. Tribus igitur reipub. formis conſtitutis, ſingularum imagines intueri in anima hominis eſt: in qua ſupremum genus, quod ſpeculationem ſuſcipit, principem ac ciuitatis conſultorem imitatur, expeditum eſt à negotio atque opere. Secundum genus, cui ſecundus honos ac commendatio debetur, in actione ipſa conſiſtēs, dicitur actiuum. Tertium uerò genus facile dignoſcitur quemadmodum popularem potentiâ reddat. frequenter enim eiſmodi genus occurrit, uniuerſamq; animam depaſcitur: atque ideo ualere ſinendum, ſegregandūque ab optimo eſt. At ipſam ſpeculationem cū actione conferre oportet, quòd ſcilicet utraque pulchritudinem aliquam obtineat. utra igitur præſtabilior erit? Reſpondet ratio: ſi utilitatem conſideres, præpones actionem: ſi cauſam, unde pulchritudo ipſa in actionem deſcendit, nimirū anteferetur ſpeculatio. Nos uerò alterā alteri ſœdere quodāmodo conciliare ſtudentes, dicemus in diſtribuenſis ſupradictis animæ potentiis atque habitu uitæ, cunctos mortales, uel naturæ, uel ætatis, uel fortunæ habere rationē oportere. Natura enim alter ab altero differt. Nā

*qui minimè ualidus est ad gerendū negotium, ad obeun-
 dam speculationem expeditum nactus est animum, con-
 trā, qui speculationem non suffert, acriter agit. Aetas e-
 tiam differentiam inter homines facit: iuuentutis enim
 negotium est, ut ait Homerus, & à nobis probatur: Iuue-
 nem omnia decant. Philosophus in iuuentute negotium
 gerat, oret, repub. capeſſat, militet, imperet: Nam
 Platonis in Siciliam cursus, labores, studiā que propter
 Dionem suscepta, opera fuerunt uigentis iuuentutis: Ver-
 gens ad senium, susceptus ab Academia est, ab otio pro-
 fundo, ab optimis literis, ab speculatione minimè labili,
 eius exitus uitæ in uirtutis amplissimo campo conque-
 4^o uit. Amo Xenophontis iuuentutem in opere, senectutem
 in literis uersari. Differt præterea quis secundum fortu-
 nam, quæ alium potestate atque actionibus sepsit, aliū
 ad otium quietemque lenissimam. Quorum alterum
 laudo, qui, quum necessitas postulat, uirumſ gerat. al-
 terū hauritātūm laudo, sed reſeo beatum, idcirco bea-
 tum, quòd otio fruatur: laudandum uerò, ob notitiam
 rerum. Sed & eum qui ex Europa nauigauit in Asiā,
 ut Aegyptiam terram spectaret, ut uideret ostia Nili,
 Pyramides exæſas, auies peregrinas, bouē hircūmque,
 ob earum rerum spectaculum cœſuerim beatum: etiam
 si acceſſerit ad Istrum, si uiderit Gangem, si propriis o-
 culis Babylonem, si Sardiūm amnes, si Iliensia sepul-
 chra, si oram Helleſponticā inspexerit. Sic & ab Asia,
 classes in Græciam transmittunt, uel ad Atticas artes,
 uel ad animositatem Thebanorū, uel ad Argiuorum re-
 gionem peruidendam. Homero uisus est sapiens Ulyſſes
 propter longitudinem erroris:*

Qui mores hominum multorum vidit, & vrbes.
 Ulyssis spectacula; Thracæ fuerunt, Cicones feri, Cim-
 merij solis expertes, Cyclopes peregrinorum occisores, uenesci-
 ca mulier: inferni spectacula, Scylla, Charybdis, Alcinoi
 hortus, Eumæi stabulum, mortalia omnia, momentaria om-
 nia, à fide abhorrètia omnia. At philosophi spectacu-
 lum, scin' cui maximè simile duco: in somnio nimirum mani-
 festo ac circumquaque uoluntati, cuius integro corpore ma-
 nente, animus tamen in uniuersam terram excurrit, ex
 terra effertur in cælum, uniuersum mare pertransit, uni-
 uersum peruolat aerem, terram ambit, cum sole, cum luna
 circumfertur, cæterorum astrorum iungitur choro, minimum
 que abest quin unam cum Ioue cuncta gubernet atque ordi-
 net. O peregrinationem beatam! o spectacula pulchra!
 o in somnia uerissima!

41 V T R V M R E C T E P L A T O D E
 ciuitate sua expulerit Homerum. Sermo VII.

Y R A C V S A N V S olim sophista profectus
 S est Spartam, minimè quidem paratus eleganti-
 orationis Prodicum reddere uel Hippiae uari-
 loquentiam, uel rhetoricam Gorgiae, uel uolentiam Thrasymachi,
 uel alium quempiam qui elocutionis negotium tractaret:
 sed huius sophistæ studiū eò tendebat ut conficeret
 opus quod uoluptatē haberet unam cum utilitate ipsa re-
 peratam: quippe qui concinnandis dapibus ita operam da-
 ret, ut escas acceptas, ratione condimentorum, tempera-
 mento uarietatēque atque ignis ministerio, uescantibus
 iucunditatē præbentes, meliores multo quam pro natura
 propria efficeret. Quam ob rem clarus habebatur Mithe-
 cus apud Græcos, atque adeo in construendis dapibus cla-
 rus, ut eam dignitatē quam Phidias à sculptura sumpsisset,

exæquaret. Accessit autē Mithecus ad Spartanos, quō
 tēpore in principe ciuitate exercentes imperiū genero-
 se admodū dominabātur, cōsequi sperās ut ars sua, pro-
 pter quam clarus apud cæteros esset, apud Spartanos
 quoque existimationē acciperet. Quod tamen contrā ce-
 cidit. nam Lacedæmoniorum magistratus hominem uo-
 cantes, illico migrare eum ē Sparta in aliam terrā at-
 que ad alios homines iusserunt: quū dicerent ita assue-
 tos Lacedæmonios esse; ut eis potius labor quā lenoci-
 niū dapiū, edendi desideriū exciter: quippe qui in cu-
 randis corporibus, nullis illecebris, sed potius simplicitate
 uictus ucentes, ea nihilominus quā leones à coquina-
 rijs blādimentis libera haberent: itaq; in eū locū abiret
 ubi coquitræ habitus bonos, ob uoluptatē atq; utilita-
 tem iure artifices etiā suos cōmendaret. Quocirca dis-
 cēdem Mithecus ē Sparta, secūmq; artem suā expor-
 tans, non propterea minus libenter exceptus est à cæteris
 Græcis, qui indulgentes uoluptati cōplexi hominē sunt,
 nequaquā eū Lacedæmoniorū exemplo, à quibus inhon-
 oratus abisset, contēnentes. Utamur & imaginibus a-
 lijs, si expedire uideretur, ad præsentem struendū sermo-
 nē; arte præstabilioribus Mitheci. Thebani tibi arū stu-
 diū habēt, éstq; uniuersæ Bœotiae uernacula musa, quæ
 modulatione tibi arū delectatur: Athenienses eloquen-
 42 tiam exercent, quorū solertia nihil aliud spectat quā
 oratoricæ cultum. Institutiones Creticæ in uenationibus,
 in montanis itineribus, in iaculando currendōque cōsi-
 stunt: Thessalicæ in equitadi peritia habēda. Cyrenæi
 agitant currus. AEtoli grassantur. Iaculātur Acarnanes.
 Thraces in utendis bene peltis operam ponunt. Naui-

gāt infulani. Et, si multarū nationū disciplinas ad alias nationes transferre uolueris, labefactaueris artes. Nam quid mediterraneo cū nauibus? quid musicæ in experto opus est tibijs? quid mōtanis opus est equis? quid arforijs circis, incolētibz plana? quid arcū grauis armatura requirat? quid sagutarius scutū? Si igitur uaria gētes peculiaribus artibus gaudēt, quæ uel quadrāt utentiū ingenijs, uel earū ab initio amor etiā genuit studiū: neq; res per se quælibet omnibus idcirco uel est in pretio, uel cōtemnuntur, propterea quòd quibusdam: sed ex utentium cōmodo probatur ac placet: quid prohibet pulchræ huius rei pub. ciues, quos instituens Plato legibus nouis diuersisq; à cæterarum gentium moribus degere iussit, rationē aliam sequi, eosq; domesticis quibusdam ac legitimis studijs teneri? quæ teneris inoleſcētia ingenijs, pro utētium usu existimationem sumpserūt, neque tamen apud alios probātur, propterea quòd minimè cum suis moribus conueniant. Nam si ciuitatem cum ciuitate, ciuilem institutionem cū institutione ciuili, leges cum legibus, educationem cum educatione cōferamus: nimirum rationem aliquam habebimus inquisitionis huius nostræ ducendæ, per quam, propositorū comparatione inducta, singulorum defectus teneamus. Si uerò ex quodam uniuerso proposito absiderimus partem, eāque per se, absque eo quod comparetur, ad aliam perpendere uelimus, inque ea perpendenda testibus uti, uel eiusdem habentibus usum, uel etiam minus habentibus: penitus fiet ut non solūm ea, quam dicimus, pars, sed cætera omnia quibus mortales utūtur, seorsum à comparatione inspecta, indifferenter æqualem siue approbationem, siue improbationem af-

sequantur, ut quòd propter multitudinem iudicij in errore uolūtetur. Etenim cibi, medicamenta regulæque ipse uiuendi, uniuersa denique quæ usibus mortaliū nascuntur, minime omnia omnibus eodem ordine respondent: uerùm eadem res interdū aliquē iuuat, aliquem læsit, aliquē gaudio, aliquem molestia affectit. idcirco
 43 quòd singulas has uel modus utendi, uel opportunitas tēporis, uel uitæ subiectū, aliis atque aliis diuersas ostēdit. His itaque sic se habentibus, mutato sermone rursus consideremus Homericā causam, & quidē æquissimè, fugientes illorum exemplum qui propterea quòd delectantur Homero, Platonem oderunt, uel illorū, qui Platonem admirantes, succensent Homero, quando inter alterius atque alterius factum nihil interfit, sed maxime liceat simul & Platonem laudare, & Homerū admirari. Licet autem hoc modo: Plato rempublicam suā speculatione quadam mentis magis exquirat, quàm ut Creticam aliquam, aut Doricam, aut Peloponnesiam, aut Siciliensem, aut mediusfidius Atticam instituat. Qui si uel has uel harū persimiles formet, tantum abest ut unius indigeat Homeri, ut etiam prius in eam uocare cogeretur Hesiodum atque Orpheum, quamlibet præterea antiquam & poeticam musam, ad mulcēdum iuuenum animos idoneam, eòsque regendos: qui consuetudine atque illicio poeticæ uoluptatis allekti, simul cum ea ueras haurirent rationes, perblandæ poeticæ inser-tas. Verùm id sequitur Plato ut ciuitatem instruat, & rempublicam formet, quæ ratione penitus constans, magis reddat absolutam aliquam formam quàm quæ mortalium usibus occurrat. Qui modus seruari ab sta-

tuariis solet, pulchritudinis flores undecunque decerpētibus, eosque ex diuersis corporibus collectos, artificiose usque a deo miscentibus, ut eorum imitatio de uariis exemplaribus sumpta, unam tamen pulchritudinem pariat, eamque integram, perfectam, ac decore sibi ipsi respondentem. Neque unquam inuenias corpus pulchritudinis adeo absolutæ, ut ad simulachrorum præstantiam accedat: scilicet extremam illam pulchritudinem appetunt artes. At rerū præsentia quotidianū usque usus artibus ipsis inferior multo est. Ego enim ita opinor, si contingat eam homines facultatem accipere, per quam, carnem, ueluti materiam quandam, pertractantes, ex ea formare aliqua corpora suo pte arbitrio ualere, fore ut opifices horū corporum, pari ratione potentiā terræ, ignis, eorūque omnium temperantes quæ inuicem cōciliata, corporū constituunt naturā, componerent, uti par est, corpus nullis omnino uel medicamentis, uel incantationibus, uel observationibus medicis obnoxium. Horum igitur aliquis si figulum audiat dicentem, homines huiusmodi, quod ea ratione compositi essent ut nequaquā Hippocratis curationibus egerent, oportere Hippocratem ipsum coronatum uelleribus ac delibutum unguentis, in alium locum amandare, ubi uigentes morbi, eius operam exposcerent, et medicinam honorabilem redderent: si, inquā, hoc aliquis audiat, ac propterea succenseat figulo, quod AEsculapij atque Asclepiadarum artem in honoratam dimittat: nōne erit meritò ridendus, eum accusans qui non propter ignominiam, medicinam expellat, uerū quod ea superflua ab illorum corporum usu, nec propter utilitatem necessaria sit, nec

propter iucunditatem expetenda? Quamobrem existēte duplici causa, quare uel Homerus, uel Hesiodus, uel quilibet alius, ob harmoniam poeticam adepti sunt laudem, quod scilicet profint ac delectent: harum neutra facit ut eorum carmina, Platonis reipub. conducant. Horum enim ciuium utilitas ab educatione perfecta necessariisque dūtaxat auscultationibus pendet: propterea que repudiat penitus quicquid uel licentiosē, uel proprio sensu efficitur, uel etiam fabulas omnes quales pueri è matribus audire solent, ab irrationali fama confectas, tanquam aduersas penitus ei reipub. in qua uigere debet educatio diligens, & aures superuacuis uerbis esse oclusæ. Neque enim sustinetur temere quicquam aut in ea oriri, aut in eandem alicunde inferri, quod quidem uel narratione, uel institutione, uel ludo, Homeri desiderium inducat, iucundè simul ac magnificè opiniones de natura deorum extollētis, animosque multorum eo proposito inuertentis, ut humili imaginatione deposita, in attonitionem deueniant. Id enim agit poeticus sermo, quotiescūque in aures incidit prauè institutas, ut eas sonitu quodāmodo complens, minimè respirare permittat, ad recipiendos eos sermones quos temere circumferat uulgus: sed doceat potius, poeticam omnē occultas introrsum significationes habere, in quibus (ut de diis fas piūque est) diuina magnificè sentiat. Vnde autem humilitas ac negligentia omnis abierit, quid ibi huiusmodi medicamentis opus est? Interrogatus Anacharsis ab homine Græco, nū Scythæ tibi arū usū haberēt, respōdit, Ac ne uitū quidē. Alia enim uoluptas aliā inuitat, quæ ubi semel fluere cœperint, nego

tum efficiunt, quod nec diuidi propter cognationem,
 neque extingui, neque etiam potest inhiberi. In quo unū
 duntaxat salutis modum inuenias, si scilicet uolupta-
 tum fonte siccato, earum ortum obstruxeris. Ob eā præ-
 45 cipuè causam, respub. quam constituit Plato, minime uel
 uoluptati, uel spectaculis, uel aurium titillationibus adi-
 tum præbet. Si ergo poetice animos ad uoluptatem in-
 ducat, à Platone in ciuitatem non admittetur, multo au-
 tem magis propter utilitatē. Mitto dicere, reperiri apud
 hominū genus respub. aliquas (quas non speculatio ulla
 effinxit, sed actio ipsa protulit in usum, ad firmam ac
 legitimam uiuendi rationem) ignorantes penitus Home-
 rum. Sero etenim Sparta poeticen recepit, sero etiam
 Creta, sero id Doricū genus quod degit in Libya. Quæ
 tamen omnes laudem sero haud consequutæ sunt, sed
 ob antiquam uirtutem, maiorè potius laudari sunt cœ-
 ptæ. Nam quid commemorem Barbaros? Omnino illi
 poesin Homeri non didicerunt, & tamen apud eos uir-
 tutē inuenias, ab Homeri carminibus deductam. Quæ
 si quidem inseparabilis à carminibus esset, illi ipsi qui
 in theatris recitant uersus, genus hominum stultissimū,
 propter consuetudinem artis, in beatitudine locati uide-
 rentur. quod tamen haud ita se habet. Pulchra sunt
 carmina Homeri, carminū ue pulcherrima & cla-
 rissima cuncterum, dignaque quæ decantentur à Mu-
 sis, non tamen omnibus pulchra, nec perpetuò pulchra.
 Nam neque modulationibus musicis una tantū in con-
 stituta lex est, aut unum constitutum est tempus. Pulchra
 in bello ea modulatio quæ Orthria dicitur, pulchra
 in comestationibus Parœnia, pulchra apud Lacedæ-

monios em̄c̄ ateri a, apud Athenienses cyclica: pulchra in persequendis hostibus, quæ hortationis stimulos habet: pulchra in fuga, quæ receptui canit. Denique musa omnis iucundissima est, eius tamen utilitas non ubique omnibus eadem est. Homerum si iudices in canendis fortibus viris, dicitur ut voluptatem spectasse, eum in numerum redigas petulantium ac debacchantium uatum, qui secundum uoluptatem cum eo comparati, superiores euadent, Homerumque ipsum de oblectandi laude deicias. Qui etsi dulcis est, pulchritudo tamē uoluptate firmior est, eaque nō id agit ut captandarū oblectationū opportunitatem inducat, se d potius exposita est laudi, at laus à uoluptate seiuncta non est, non tamen uoluptas propriè ipsa. Si uerò propter uoluptatem, Homericæ eo modo amplexemur, quo solemus tibi arū ac neruorum modulamina expetere, non solūm è repub. atque è discipulis Platonis, Homerum pellamus, uerūm ex Lycurgo Cretensi que ciuitate, ex omnibus denique locis ubi labores uigent cum uirtute coniuncti.

46 Q V A E F V E R I T A M A T O R I A

ars Socratis.

Sermo VIII.

IR Corinthius AEschylus nomine, puerum
 V habuit Aetæonem Daricum adolescentulū,
 egregū que decoris: huius amator erat Corinthius itidem iuuenis, ex genere Bacchiadarum. Bacchiadae uerò inter eius temporis ciues longè principes erant. Adolescentulus itaque moderatus effectus, proccacem amatorem contemnebat. Is nihilominus cum Aetæonem unà cum cæteris Bacchiadis iuuenibus, uigiliis amatoris læsseret, uino, tyrannide atque amore con

fidens, in eius domum irrupit. Dúmque hi Actæonã abducere uident, dum ex aduerso domestici repugnant, distractus utrinque adolescens, inter eorũ manus uiolenter exanimatus est. Quamobrem factum est ut Corinthium hoc facinus, propter æquiuocationem adolescentium nominum, cum Bœotico illo similitudinem haberet: altero quidem à canibus inter uenandum, altero ab amatoribus per ebrietatem discripto. Perian- der Ambraciotarum tyrannus adolescentem sanè ciuilem deperibat: huius ardor, quòd iustitia atque honestate careret, ad contumeliam magis quàm ad amorem accedebat. quocirca Perian der ab licentia audaciam sumens, in adolescentem debacchatus est, eiúsque petulantia huiusmodi fuit, ut simul Perian dro contumeliæ amplius inferendæ potestatem eriperet, simul adolescentem ipsum efficeret ex catamito, tyranni interfectorem. Ea scilicet pœna proposita est amoribus iniustus, Vin' alium modum exponam amoris honesti, una saltò aut etiam alter a imagine depicti? Atheniensis adolescentuli duo fuere amatores, alter priuatus, tyrannus alter: illum conditionis æquabilitas iustum faciebat, hunc uerò licentia iniustum. At qui adolescentulus ille, uerè pulcher amabilisque erat, atque ideo despiciebat tyrannum, priuatum amplectebatur: tyrannus itaque ira incensus, & utrisque iniuriam intulit, & Harmodij sororẽ in Panathenai ca pompa incedentem, canistrũque de more sacri deferentẽ, cũ ignominia exegit. Quamobrẽ Pisisratidæ pœnã huius facinoris tulerunt: Atheniensiumq; libertas à cõonelia tyrãni adole-

te initium sumpsit . Epaminondas Thebanus ab Lacedæmoniis patriã liberat strategemate amatorio . Adolescentulorũ pulchrorum cõplures iuvenes Thebani amatores extiterunt : hos Epaminondas unã cum amatoribus obarmans , sacri eiusmodi amoris ualidas inexpugnabilẽsq; decurias ordinat , militũ uidelicet confertim se clypeis protegentium , ordine imperrupto : quales nec Nestor ille , imperatorũ peritissimus cũctorũ , apud Troiã instruxit : neque in Peloponneso Heraclidæ , neque Peloponnesii in Attica . Eò enim illa res tendebat , ut necesse prorsus foret singulos illo amatores uictoriã referre , uel æmulatione incensos , quòd sub amatorũ conspectum decertarẽt , uel necessitate coactos , pro amicissimis pignoribus pugnandi . Sed & adolescentuli amantiũ uirtutẽ æmulabãtur , ueluti catuli quidã , in uenatione , antiquorum canum lateribus hærentes in cursu . Quorsum igitur , dices , Epaminondas , Harmodius , oratiõ que de amore iniusto ? Ut scilicet intelligas duplicẽ rem , cuius altera pars ad uirtutem feratur , altera habeat cum improbitate cognationem , uno homines nomine amorẽ appellare , eodem scilicet modo , & deum & morbũ nuncupantes : ideò que fieri ut amatores impuri ob similitudinem dei ac morbi , impuritati suæ fucũ inducãt : probi uerò propter ancipitem affectionem , prohibitam amoris multitudini nequaquam probent . Ve ùm sicut in nummulariis contingit , ut disquiri scilicet oporteat uerum eorum sagacius à probabili nummo adulterinũ dignoscant : eũ que qui probabilis speciem tantũ gerentẽ admittit , longè arceamus ab arte : qui autem ueram notam cognoscit , hunc & artem callere fateamur : Eodẽ

pariter modo amatoriam artem, pulchri naturæ, ueluti nummo cuiusdam, adnouere oportet. Vbi enim pulchri huiusce superficies apparet, quæ tamen pulchritudinem nullam habeat introrsum, & ubi tam uerum quàm apparens ostenditur pulchrum: quisquis speciem pulchri uera pulchritudine carentem concupiscit, is necesse est spurium atque adulterinum amatorem se prodatur: contra, qui uerum simul atque apparens pulchrum sequetur, 48 erit amoris ueri legitimus amator. Quare his ita se habentibus, discutere ac membratim considerare debemus amatoriam rationem amantiemque. Addendum etiã, Socratem inspicere, quidnam sibi uelint quæ de eo tantopere sunt celebrata sermonibus. Veluti quum de seipso ait Socrates, famulum se esse amoris: albã item lineam ad pulchros, aut artificem peritissimum. sed & præceptores artis adscribit, Aspasiã Milesiã, Diotimãque Mantineã. discipulos uult esse, Alcibiadẽ magnã, speciosissimum Critobulum, Agathonem delicatum, Phædrum diuinum caput, adolescentulum Lysim, Charmidẽ pulchrum. nullam præterea ipse amoris sui partem cupiam uult esse celatam: adeo cunctis in rebus licentiosos uidetur imitari. Veluti quum ei propter Charmidẽ subsilit cor, extumescitque corpus, quum Alcibiadem admiratur, Baccharumque insanit in morem: quum ad Autolycũ, quasi noctu ad lucem, oculos uertit. Denique quum ciuitatem ex uiris optimis condit, legesque sancit, is qui præclarum aliquod facinus æderent in pugna, minimẽ aut coronas, aut statuas, aut Græcis huius generis nugas, præmium statui, uerum strenuo huic osculandum permitti qui sibi uideatur ex cunctis adolescentibus pulcherrimus.

eherrimus. O admirabilem mercedem! Ipse autem fabulam fingens, amorē describit aspectu deformem, pauperem, quasi fortunæ suæ persimilem, discalceatum, humicubum, insidiatorem, uenatorem, ueneficum, sophisticam, præstigiatorē. Et ut in uniuersum loquar, omnia ferme illi impingit, ex quibus ipse in Dionysiis dicacitatem comædorum pertulisset. Hæc autem quū diceret, quasi in medijs Græcis, domi, publicè in conuiujs, in Academia, in Piræeo, in ujis, sub platano, in Lyæo loquebatur. Et quum aliarū omniū rerū scientiam diffiteretur, ut sunt uirtutis rationes atque opiniones diuinae, in quibus ualde placere sibi solent sophistæ: amatoriā tamen subiens artem, huius unius sciētiae negotiique professorem se esse, ac scientissimum fatebatur.

49 Quid quærit Socrates lepore orationis? quid significationibus occultis dissimulationē que sermonis? Respondet pro Socrate Plato, siue Xenophon, siue AEschines, siue alius quispiam qui cum Socratis sententiā conueniret. At qui nō metantum admiratio habet, sed etiam stupor, cur uir ille carmina Homeri ex admirabili illa politia inueniūmque institutione, unā cum Homero ipso depelleret (ut est in prouerbio) uellere ornato atque unguentis poeta delibuto, haud aliam depulsionis afferēs causam, quā quod per licentiā carminum, Iunonem ac Iouem in Ida concumbentes inducit, ab immortalī nube contactos: quod item Martis ac Veneris complexū, quod uincula Vulcani, quod potum risūmque incessabilem deorum enarrat: quod Apollinem fugientem, Achillem persequentem canit, immortalē salicet deum ab homīne mortali fugatum: quod plorantes deos effra-

git, Me miserum: egone Sarpedonem charissimum omnium uironum? Iupiter ait. Thetis uerò, Hic mihi nã ego infeliciter peperit. Alia præterea multa in quibus Homerus etsi significationes abdidit tectas, eas tamẽ improbat Socrates, qui nihilominus tantus sapientiæ amator, paupertatis contemptor, hostis uoluptatis, ueritatis amicus lubricos aded periculososque sermones colloquiis adnascuit suis: ut si cum ænigmatis comparentur Homeri, facile probent Homerũ longè abesse à culpa. Quintiam Socrates idem eiusinodi figmenta audiens cãnde Ioue, Apolline, Thetide Vulcanoque, fingentis rationem coniectatur, cuius aliud sit quod præferant uerba, aliud quod significetur occultè: atque ideo titillatione auribus concessa, socium in opere poetæ sese adiungit, imaginationem extollit, sermonesque confingit, fidem minimè habens, sed tamen gaudens poeticis figmentis. Tam uerò Socrates idem, cuius est ob ueritatem maximum nomen, in quibus ueritatem abscondit, paratius iter struit ad errorem. idcirco quòd in sermonibus sibi conciliat fidem, quòd imitationi facilitatem adiungit, quòd in operibus suis se dissimilem præbet, nec unquam sibi ipse satis constare uidetur. Quid enim tam distat, quàm amans à temperante? quàm formarũ admirator ab eo qui redarguit dementes? Quid simile habet amatoris Lysis orationi, aduersam orationem componere, et Critobulum perstringere, ab Alcibiadis uenãda pulchritudine reuerti, Charmidẽmque admirari? Hæcine cum philosophi consentiunt uita, qui minimè populo in oratione assentetur, liber sub tyrãni de existat, in Deo strenuè pugnat, iudices contemnat, libens car-

verem petat, lætus ad necem se paret? Multum profectò abest ut inter se ista conueniant, quæ si quidem uera sunt, hunc hominem tam ualde sibi ipsi repugnantem: sed satius est maledictis abstinere. Qui si turpibus uerbis pulchrarum rerum significationes inuoluit, grauem nimirum ac periculosam rem agit. Pulchrum enim obtigere turpi, et ad utilitatem ostendendam, uti nocentium rerum instrumento, nequaquam opus est eius qui uelit se beneficium præbere: (quædo quidem qui ita facit, utilitatem ipsam abscondit:) sed potius eius est qui nocentium intendat, quod quidem habet in proprio. Hæc, puto, diceret Thrasymachus, aut Callias, aut Polus, aut quisquis alius Socratis philosophiam oppugnet. sed age, nigis omissis, sermone succurramus, cui quum uelim superpetias ferre, deficio uiribus. Etenim qui uult, necesse habet ut possit. Quamobrem eam nos rationem inibimus defendendi sermonis, quali per sepe utuntur qui ob grande aliquod crimen in iudicium ac discrimen adducti, hanc tantum diluendi criminis rationem institunt, sed socios eiusdem criminis allegantes, grauiores alios uiros, causamque in eos referentes, ita tacite propriam eleuat culpam. Nos itidem pro Socrate dicentes, utrum ille rectè hæc an perperam fecerit, paulo post differemus. Interea aduersus uehementes hostes accusatores in hunc modum loquemur, **VIDEMINI** profectò, ô uiri, qui Socratem amoris accusatis, perniciosiorem longè ei caluminiam struere, quàm quæ Anyti aut Meliti fuit. Illi enim quum accusationem in capita distriuerent, haud alias causas retulerunt in eam, cur Socrates iniuriâ Atheniensibus faceret, quàm

quòd iuuentutem corrumpere, quòd eius factò Critias tyrānidem inuasisset, quòd ipse Alcibiadem contumeliose tractasset, quòd deteriore rationem superiore meliore efficeret: quòd per platanum aut canem iuraret. Amoris uerò accusationem uehementes illi sycophantæ penitus intactam reliquerunt. Sed nec Aristophanes, qui Socratem in Dionysius comicè lusit, accusatorum uehementissimus cunctorum, Socratis amores conuicio pupugit: quauis eum et pauperem, et loquacem, et Sophistam, ac quiduis potius quàm impurum amatorem, appellaret: cuius uidelicet amor (quantum cernere licet) nequaquam aut calumniatoribus, aut comædis dedis maledicti occasionem, propterea quòd Atheniensium illud theatrum iudiciūque effugit. Cum hisce uerò accusatoribus, quos haud est negotium minus quàm superiores illos expugnare, pugnandum est in primis hoc modo, dicendumque, Nequaquam unius Socratis peculiare fuisse amatorium studium, quod quidem longè uetustiore originem, ex ipsius testimonio Socratis, haberet, laudantis admirantisque amatorium opus, cuius etiam inuentionem propagarit. Etenim quum ei orationem ostenderet Myrrhinusius Phædrus à Lysia Cephali amatore conscriptam: minimè se inquit eam orationem admirari, quum plenum gereret pectus, quasi uasculum quoddam, alienis liquoribus, quos uel à pulchra Sappho (sic enim eam ob decorem poematis, libèter appellat, quauis exigua esset, ac fusca) uel ab Anacreonte sapiente habuisset. Sermonem uerò, quem in symposio laudè uult esse amoris, Mantineæ mulieri attribuit. Sed siue Mantinea, siue Lesbia fuerit mater

eius sermonis, satis constat haud unum Socratem usurpare solitum amatorie loqui, neque id ab eo primū manare coepisse. Id autem considerabimus hoc modo, initiū capiētes ab Homero: quādo is longè ante alios (ut mihi videtur) magis eloquenter appositè que turpia simul atque honesta narrauit: altera quidem quibus inhærerè, altera autem quæ euitare deberemus. Is quū alia omnia simpliciter admodum atque antiqua ruditate docere uideatur, ut est aurigari, ut exercitum ordinare quū metæ iubet læuum equum adinouere, labor anti-busq; et ægrotis, Præmij uini potionem præbere: quū præterea ignauos in medio fortium locat, equitè que a peditibus discernit: hæc quæ ei sapienter tractata uidentur, cum nostrorum temporū ordinibus, medicamentis aurigationibusque collata, risum quomodo effugiet?

52 Quæ uerò ad amorem pertinent, ea sic omnia ordine enarrat, ut et opera, et ætates, et species, et perturbationes, et honesta, et turpia attingat: atque a hédè temperatum, proteruū, iustum, contumeliosum, furiosum mitèmq; amorem describit. In quibus tractandis haud sanè ruditatem illam antiquam, sed potius nostratam hanc peritiam uidetur redolere. Itaque statim in primo libro, captiue cuiusdam duos amatores, alterum audacem ac furiosum, mitiorem alterum miserò que persimilem inducit. Ille ex oculis iaciens flammam, conuulsius mirabundusque in omnes existit: hic uerò placidè sedens, lachrymabundus desidet, anceps animi: et quū discessurū se dicat, nequaquam tamen discedit. Alia est imago amoris impudentis, quam Alexander reddere uidetur: quum reuersus ex pugna, thalamum ingredi-

tur mœcho per simulis. Iustus etiam inspicitur amor æquabiliter utrobique, in Andromacha atque Hectore, se habens. Ea enim Hectorem, et patrem, et fratrem, et virum, et amatorem, cunctis denique amicitie nominibus appellat. Hic uerò haud uxoris minorem curam gerere, quam matris se fatetur. Sed et meretriciam in Innone ac Ioue, atque ex procorum personis, iniuriam: captiosum item ex Calypso, ueneficium ex Circe ostendit: uirile denique labore temporèque quæsitum, et qui ad necem usque peruenit, ex Patrocli imagine effingit, duobus uidelicet iuuenibus: utroque et formoso et temperato, se inuicem amantibus, quorum alter præceptorem, alter discipulum præstaret. Ille anguitur, hic solatur: ille canit, hic canentem audit. Amatorum quoque est, alterum, se ad pugnam dimitti poscentem, lachrymas fundere, uelut amatore nequaquam id concessuro. hic uerò et flagitantem dimittit, et propriis armis instruit et exornat, cunctantemque reuerti ex pugna, trepidus expectat, iramque deponit, somnia quoque insomniat. Lachrymæ, atque extremi muneris officio, comam iam arsuram incidere, ad amoris pertinet effectum. eiusmodi quidem sunt, quæ amatori è tractantur ab Homero. Hesiodus uerò canentes Musas inducit, quidnam aliud quam uirorum ac mulierum, fluminum, regum planetarumque amores?

53 Mitto Archilochum citare, cuius amor totus in impudeticæ sordibus iacet. Nam quantum ad Lesbiam attinet amorem, si quid est oportet antiquiora cum recentioribus conferre: nonne is amatoriam Socratis artem similitudine æquat? Etenim uidetur uterque eodem propè ritu, hic quidem marium, illa fœminarum amores coluisse: ambo

se amare profitentes , passimque pulchrorum omnium specie capi. Quod Socrati Alibiades , quod Phædrus , quod Charmides fuit: idē Lesbicę Gyryna , Atthis atq; Anactoria erat . Quod item Socrati erant aduersi stulij , Prodius , Gorgias , Thrasymachus atque Protagoras: id ipsi etiā Sappho , Gorgo atque Andromeda existēre: quis quidem modō accusat, modō redarguit, Socratem sequēs in dissimulatione sermonis, saluere iouem Socrates iubet. Quid Sappho? Polyanactidem puellā saluere itidem iubet. Nequaquā Socrates aut prius Alibiadem ob amorem adusse, quā arbi traretur eum patientem esse disciplinę. Paruula admodum gratiosaq; puella mihi uideris, inquit Sappho. Ludit Socrates habitum disubitūque sophistę. Hęc, Quę enī rustica ueste, inquit, amorē induit? Loquitur apud socratem Diotima, Amorem haud esse filium, sed pedisequum ac famulum Veneris. Apud Sappho uerō Venus hęc canit, Pulcher sanē famulus existis , o amor. Diotima iterum ait, affluens germi et amor, pauper extinguitur. Idem illa comprehendens, amorem et dulcem, et amarū, et angoris largitorem appellat. Vocat amorem Socrates sophistam, Sappho fabularum textorem. Insanit Socrates ob amorem Phædri, huic uerō amor concutit mentem, instar uenti qui montanas quercus incurrat. Excande scit Socrates in Xanthippen , quę se moriturum deplorat. Hęc autem redarguit filiam, indignum dicens uersari luctum in con tubernio Misarum, minimēque se ista decere. Quid de arte dicimus Teij sophistę? Nōne ea eiusdem et modum et morem sequebatur? Nam et ipse omnes

amat laudē que prosequitur pulchros, cuius uidelicet or-
 54 dæ plenæ sint Smerdiæ cæsariæ, Cleobuli oculis et flo-
 re Bathylli. In quibus tamen temperantiam spectat. A-
 mo, inquit, compubescere tecum, in cuius moribus gra-
 tiam agnosco. Iterum ait, In amore honesta pulchra
 sunt. Alibi aperit artem, dicens, Me pueri diligunt ob
 disciplinam. lepida enim tribuo, lepida noui loqui. I-
 dem de Socrate Alcibiades loquitur, Socratis gra-
 tiam, Olympi aut Marsiæ modulationibus assimilans.
 Quisiam, ô dij, huic amatori, præter unum succen-
 seat Timarchum?

DE EODEM AMORE.

Sermo IX.

ESVMENTES ab integro sermonem,
 R de eodem ipso amore, quasi post interpositam
 quietem, longæ exordium uicæ, adfi-
 nem pergamus, duces inuocantes itineris, eloquentem
 Mercurium, Suadelam, Gratiæ, Amorem præterea ip-
 sium. Neque enim aut paruū aliquid aut pro uulga-
 ri negotio periculum subimus, quādo publicæ eiusmodi
 uicæ, quæ per amatoriū ducitur sermonem, præcipitum
 adiacet altissimum: necesse que est horum alterū fieri,
 ut uel qui pulchrè se ad amorem comparèt, tutò confi-
 ciāt uicā: uel qui de ea defleebunt, impuriter amēt, eoque
 præcipientes in barathrū agātur. Hoc ueritus Socra-
 tes ille, propterea quòd arneret eiusmodi morbum late-
 re in uniuersa Græcia, præcipuè uerò Athenis, domi-
 nari, plenāque omnia esse amatoribus iniustus adole-
 scentibusque deceptis: utrunque hunc gregem ob mor-
 bū miseratus, quū minimè potestatem haberet petulātiām

eiusmodi lege pellendi, utpote qui nec Lycurgus, nec Solon, nec Clisibenes, neque alius esset ex ijs quibus olim Græci supremū magistratū credi dissent: nō etiam posset ui quadam homines ad meliora compellere: (quando id non nisi ab Hercule Theseoue, aut quopiam alio ualido morū emendatore expectandū fuit) non illis præterea, uerbis ac rationib⁹ persuadere posset (quid enim cupiditate surdus, quæ furijs acta, paulominus insaniam exæquat?) haud tamē penitus iuuenum adolescentulorūque curam abiicere sustinuit, aut ob eorum salutem, laboribus cedere, sed modum inuenit quo ægros illorum animos ad rectam institutionem duceret nō iniuros. Qualis autem is fuerit modus, dicam continuo, fabulam fingens Æsopi Phrygis in morem. Pastor ac coquus quum iter unā facerent, agnum opimum conspicati longē ab ouili errantem, relictūque à socio grege, ad eum ambo accedunt. Et quoniam ea tempestate brutæ animantes cum hominibus linguæ societatem habebāt, agnus eos interrogat, qualis uterque esset qui sibi manū iniicere atq; abducere ad se uellet: postquam uerò de utriusque arte certior factus est, libens pastori se ipsum committit, coquum sic alloquitus, Tu qui dem carnis ex es, ouilisque agnorum parricida. Huic uerò mores nostri perquam bellè satisfaciunt. Confer (si placet) amatores illos cum multitudine coquorum. Socratem uerò unum fac esse pastorem: adolescentulos Atticos, dic esse inerrātia pecora, ueræ uocis conuenientiā habentia aliter ac pro fabulæ figmento. Quid igitur faciet hic pastor, quum carnifices uiderit adolescentulorum florem cōcipiscerē, cursimque ad eum prorurere captandū? num

feret, sedensque otium ageret; id si fecerit, nœ carnifices illos sæuitiâ exuperet. cur ret itaque potius, currentibusque illis sociū sese etiā adiūget, atque adoleſcentulos pariter, non tamen eodem proposito, sequetur. Quo per ut quisquis artē cur sūsq; causam ignoret, hunc quoque hominē putet perinde atque alios perniciem adoleſcentulis inuhere: qui si finem expectet, cur sūm potius laudet, imitetur studiū, uenturorē admiretur, uenerationemq; ipsam, ueluti beatā in cælū extollat. Hanc causam habuit Socrates, cur se amare atque omnes amare fateretur, cur peteret pulchros, cur riuales suos anteiret, carnificibusq; illis præcideret uia, ut pote qui ferendis laboribus lōgè eos præiret, peritius amaret, in potiūdo autem magis collimaret: neque immerito, quando riualiū amor, illorum cupidinis nomen haberet, in uoluptatibus
56 penitus pererrans, cuius initium exiret corporis flos ad oculos delatus, p̄r que eos ad animum delabens. Et enim pulchritudinis semutæ per oculos ducimur. At Socratis amor, si quidem studiū attendas, similitudinem cum cæteris habebat: si cupidinem, dissimilis omnino erat: si uoluptatem, temperantior: si uirtutem, propius ad signum accedebat: cuius initium faceret animi flos in corpore apparens. Quem admodum intelligere licet pulchritudinem flumī qui pratulum leniter irriget, pulchritudinem item et florum qui sub aquarum limpiditate colluantes, ad oculos ferantur. Hoc idem flos animi præstat, qui pulchro ingenitus corpori, fulgorem ab eo percipit, fulgēnsque conspicabilem se facit: neque aliud est corporis decor, quàm aduentantem uirtutem præueniens flos, quasi maioris pulchritudinis

proœmiũ quoddam. Ut enim exoricens sol fulgorem
 antè præmittit, qui cacumina montium illustrans, in-
 tuentium oculos maximè oblectat, uberioris lucis affe-
 rens spem: ita splendescenti animo præfulget in super-
 ficie corporis decor, qui quòd spem affert melioris multo
 decoris, philosophorum exhilarat aspectum. Thessalus
 uir equinum adamat pullum, Ægyptius bucolam, La-
 cædæmonius catulum. Qui autem genere afficitur huma-
 no, longè se aliter gerit quàm uel agricola Ægyptius,
 uel Thessalus equiso, uel Lacædæmonius uenator, suis
 illis animalibus educandis. Horũ nanque obsequium ac
 prouidentia cura alumnos suos ducit ad laborẽ. At hu-
 manus amator quam ob rem potius quàm ob communica-
 tionẽ uirtutis, amoribus indulget? Quibus quum datu-
 rus est operam, id curat imprimis ut aptissimi sint: aptis-
 simos illos censet ad spem uirtutis faciendam, qui sint
 multo pulcherrimi. Vna uerò atque eadẽ pulchritudo,
 alia tamen impuris oculis, alia legitimis amatoribus ap-
 paret. ut in gladio quoq; accidit: hic enim longè alius
 forti uiro, alius carnifici uidetur. Ita etiã longè aliter Pe-
 nelopẽ Ulysses, aliter Eurymachus spectabat. Quid au-
 tẽ? nõnne aliter so'ẽ Pythagoras, aliter Anaxagoras: il-
 57 le ut deũ, hic ut lapidẽ prospectabat? Virtutẽ denique
 ipsam haud eodẽ modo Socrates quo Epicurus, Socrates
 quidẽ tanquã beatitudinis, Epicurus tanquã uoluptatis
 amator, sectabatur. Qu. iobrem aliter firmosum corpus
 Socrates, aliter Clisthenes petit, ille ut uirtutis, hic uerò
 ut uoluptatis studiosus. Quocirca quum amare audieris
 aut philosophum aut improbũ uirum: haud eodem no-
 mine alterius et alterius negotium nomines. Improbis

enim ob uoluptatem insanit, philosophus uerò pulchritudinē amat. Ille, inustus ægrotat, hic amat libēs. Hic amando, amati beneficium intendit, ille & sibi & amato perniciem struit. Ex amore philosophi oritur uirtus: ex improbi furore contumelia efficitur. Philosophi amor in amicitiam, improbi furor in odium desinit. Ille gratuitus, hic mercenarius. Ille laudem inuitat, hic infamiam prouocat. Ille Græcus, hic barbarus. Ille uirilishic mollis. Ille stabilis, hic uolatilishic infirmusque. Illius quisquis se studiosum facit, & deo fit amicus & legi: uerecundia plenus, plenus liberis uocibus existit. Idem amans amatum stupat inter diu, gestit in amore, in gymnasio completitur ob luctam, sequitur in cursu, in uenatione comitē, in pugna strenuitatis socium se præbet, in fœlicitatibus consors est gaudij, morientem non dubitat sequi. Nihil præterea ad consuetudinem habendam aut noctis aut solitudinis præsidio eget. Contrà alter hic infestus est dijs, utpote qui in eos committit, hostis legi, quam scilicet uiolat: minimè fidens, expes, impudens, solitudinis amicus, noctis ac latibuli captator, cōspectusemitator: qui quum diem in amoribus absumat, fugit tamen solem: sequitur noctem ac nebulam, pastoribus penitus aduersam, sicarijs opportunam. Alter enim pastoris similis est, alter sicarii: quamobrē latere cupit, conscius culpæ, quã etsi quidem præsentit, tamen à uoluptate pertrahitur. Ad fructiferas plantas accurat è agricultor accedit, in eas uerò si fur inciderit ut decerpatur fructum, haud
 58 habet lædendi frangendiue ullam cautionem. Vides adolescentuli corpus, florem ac specimen futuri fructus emittere. Caue polluas, caue teneres: florem ne attingito,

lauda potius uiatoris in morem. Talem olim plantam apud aram Apollinis, palmæ scilicet stipitem nouum crescentem animaduerti. parce Apollinis plantis, ac Iouis fructus expecta, rectiusque ita amabis, quod quidē haud est difficile negotium, neque aut Socratis aut alterius philosophi tantum. Iam uerò et Lacedæmonius olim uir, qui neque institutus esset in Lyceo, neque in Academia eruditus, aut aliter præceptis philosophicis formatus, occurrens adolescentulo barbarico quidem, sed tamen pulchritudinis eximie nupërque ad florem perductæ, eius amore est captus. Cur enim non adamaret? hic tamen uoluptatem amoris sui finiuit aspectu. Quam obrem amatoriã hanc Agesilai strenuitatē magis quàm bellicã illã Leonidæ laudari. minoris enim negotii est barbarum regem quàm amorem superare, cuius tela feriūt magis quàm Cadusia illa ac Medica. Enim uero Xerxes super corpus iacentis Leonidæ pertransiens, ingressus est Pylas. Agesilai uerò coercitus amor, ad oculos tantum peruadens, in eis, tanquam in foribus animi, consedit. Maius itaque opus dixerim esse eius qui strenuitatem eiusmodi cedi derit. Idcirco maiorem Agesilao laudem ob id facinus tribuerim quàm quod persequutus sit Tissaphernē, aut Thebanos uicerit, aut uerberum dolorem tolerauerit. Hæc enim, corporum educationis institutionisque, illa autem exercitati uerè animi castigatiquæ opera fuerunt.

DE EODEM AMORE.

Sermo X.

S MERTIES Thracius adolescens regali forma ac liberali aspectu, à Græcis dono datus est Ionico tyranno, Samio uidelicet Polycrati: qui delectatus tali munere, eius capitur forma: hunc pariter amat Anacreon Teius poeta. Smerdies itaque quæ à Polycrate aurum atque argentum acciperet, quæque parerat adolescentulo formoso, ab amatore tyranno elargiri, ab Anacreonte odas ac laudes, cæteraque ea quæ dare deceret amatorem poetam, capiebat. Si quis igitur amorem cõparet amori, tyrannicum uidelicet poetico: uter eorum maiorem uim diuinitatis ostendet? uter celestis ac Venere dignus appellari merebitur? uter in operibus sanctis numerabitur? Equidem eum præponendum censuerim, qui cum musis ac Gratijs uersatur, illi qui necessitati subijcitur ac metui. Hic enim captiui mercenarii que haud admodum fortunati, ille liberi hominis ac Græci speciem gerit. Quam ob rem mihi uidetur liber hic amor, non planè multum inter barbaros habitare. Vbi enim populus seruit, princeps dominatur: quod in medio est horum, paritas uidelicet ipsa nominis, dignitatis ac legis, inde prorsus excluditur: Amor uerò nihil tam hostiliter odit quam necessitatem ac metum, ut pote qui magnanimus sit maximè que liber, ipsis nimirum Lacedæmoniis liberior. Vnus enim amor ex omnibus rebus quibus homines aguntur, si quidè sincerus existat, nequaquam aut diuitias admirat, aut tyrannum expansebit, aut regem stupet, aut iudicia obseruat, aut necem euitat. quippe cui neque fera, neque ignis, neque præcipitium,

neque fretum, neque ensis, neque laqueus grauiã uide-
 tur. Quinetiã quicquid non nisi per laborem cõpara-
 tur, paratissimum ducit. Terribilia omnia expugnari
 posse conpedit, ardua quæque putat esse facilia. Huic iti-
 dem amnes cuncti tranabiles, nauigabiles tempestates,
 montes expeditissimi uidentur. Nusquam non confidit,
 cuncta contemnit, omnia uincit. Nimirũ ego expetendũ
 existimo quicquid eiusmodi est amoris, minimẽ que, illi
 qui sapiat, optandum esse ut diuellatur ab eo, si qui-
 dem conseq. u. debet ut unã cum amore libertatem, secu-
 ritatẽ firmitatẽque animi acquirat. Sed uereor ne il-
 le huiusmodi naturã in omnibus itidem nõ seruet: quõd
 scilicet similitudo quædam studij turpi, honestum opus ef-
 fingens, de cuius sibi assimilitudine suam illinit, et si pa-
 rem propẽ speciẽ assequitur, in attingendo tamen sine, lõ-
 gissimẽ aberrat. Nã & circumsoraneus phar macopola
 60 medicum non nihil imitatur, sycophanta oratorem, philo-
 sophum sophista. nusquam inuenire non est malum con-
 situm bono, magna quidẽ similitudine altrinsecus per-
 mista, discreta tamen uel animi proposito, ut orator à
 sycophantã uel sine, ut medicus à circumsoraneo: uel uir-
 tute, ut à philosopho sophista. Veruntamen: pauci uel ani-
 mi propositum, uel finem uel uirtutem intelligit. Quo-
 tiescunque igitur duplicia atque ancipitia studia, mu-
 tuam habent similitudinem in promptu, dissimilitudine
 tamen non carent: necessariõ contingit, ut qui dissimilis
 ignorance, artes discernere non ualet, propter eam
 similitudinẽ quã illæ sibi inuicem reddunt, eas omnino
 connectat. Atque haud scio an eodem modo & de amo-
 re ipso censendum sit, putandũ que commune cum no-

men habere, quod medium locū inter uirtutem ac uitiū obineat, & ab utraque re populariter quodammodo ducatur. Quarū alterius habitum, eius uidelicet cui magis adhæserit, gerat: proptereaq; denominationem ferat de eius affectione cui sese permisit ducendum. At qui bifariam anima, secundum rationem Platonis, distributa, cuius altera pars ratio dicitur, altera affectio: necessarium est amorem sub affectione eaque omnino ratione uacua censerī: si quidem id uitiū sit. Si uerò censetur in ordine pulchrorum, alterum quidem duorum existit, ut uel rationis ordinem sequatur ab affectione penitus seiunctæ, uel affectioni obediatur cum ratione connexæ. Quod si amor est amicitiae motus & appetitio ac desiderium quoddam similis, quod a uel natura simile assequi, cumque eo misceri: palam profectò est eum ad affectionem, non autem ad rationem transire. Idcirco affectioni huic imponere reetricem rationē oportet, ut in uirtutem non autem in ægritudinem euadat. Quemadmodum enim in temperatione corporum sanitas est dispositio quædam, quæ ex potentijs humidis ac siccis, frigidis ac calidis fit, quas aut ars temperauerit pulchrè, aut natura artificiosè reddiderit cōcordes, à quibus si uel naturam remoueris uel artem, dispositionem illam nimirum perturbes & sanitatem expellas: Simili modo contingit in amore, qui quantum ratione nitatur, est nihilominus & ipse affectio quædam; à qua si rationem abducas, & rectam ipsius compositionem euerteris, & ægritudinem penitus effeceris. Sit igitur amor appetitio animi: uerūm appetitioni huic, perinde atque equino furori, opus est fræno. Et si committas

animum

animū rapi: iuxta modum comparationis Homericæ,
 quidnam aliud egeris, nisi ut uorax equus temere cam-
 pum excurrat, haud amplius petens aquationes conces-
 sas, cursū sue decurrens, quos à rectoris arte didicerit:
 sed effræus ac sine rectorē passim feratur. Sed turpe
 quidem spectaculum est, equus solutus: turpis etiam au-
 ditio, contumeliosus amor. etenim is est qui transilit ru-
 pes, uel amnes tranat, uel ensē capit, uel laqueū sus-
 pendit, uel nouercam aggreditur, uel priuignis insi-
 dias facit: exlex, furiosus, parum nūmificus: qui in scē-
 na tragædos exercet, odiosus in fabulis apparet, furiis
 plenus, lachrymis madēs, qui heu heu clamat ac luget,
 parum fortunatus: præter que dignitatem effertur, ua-
 riis ac repentinis conuersionibus patet, corporeis titilla-
 tionibus deseruiens. A Egritudinem contrahit, qui corpus
 corpori miscet, cōgrediēsq̄ue, nec legitimo nec uerè a-
 matorio utitur cōplexu. Insanientem hunc rapit pul-
 chritudinis fama, ob ignorantiam errantem. Cōt^luē qui
 huic contrarius est, soli parturienti ad generationem si-
 milis, ex immato cū iustitia appetitu cōgreditur ac foemi-
 nēū explodit. Quāobrem hæc lex est nuptialiū deorum
 similitumque generationis, quæ quidem in uniuersa a-
 nimalium natura est constituta: quorū aliqua peculiari
 quodam amore, quū procreandi tempus postulat, cōiu-
 gationem quærunt: aliqua uerò ducuntur à magistra
 arte uel pastoris, uel opilionis, uel bubulci, uel equi-
 sonis animalia singula secundū propriam naturam, uel
 nectentiū ad coniugiū, uel etiam discernentiū, petulā-
 tiæ metu. Hinc et mares procul arcentur, seorsum factæ
 habentur pecudes, rorida seorsum pascua discernuntur,

impositum nauis, grassantem uidelicet amatorem in Pe-
 loponnesum deuexit. Non enim, puto, formosum aliud
 corpus erat in Asia, non Troicum, nõ Dardanicum, nõ
 Hellepontium, non Lydium, quod cum amatoris hu-
 ius lingua, moribus, legibus, conueniret. Sed Spartam
 atque Eurotam adnauigat, transmarinus procus, et ex
 insomnio amator, contra hospitem surgit iniurius, Græ-
 cique conubij iura dissoluit. O nequam amorẽ, insom-
 niũque iniquum! ò nequissimos oculos, uoluptatẽmq;
 ducem calamitatum permultarum! Sic etiam Xerxem il-
 lum magnum, qui in Salaminie ac Plateis, aduersus
 63 Græcos pugnauit, tot corporum spectatorem ac domi-
 num, non ad amorem pellexit Indica atque excelsa
 uirgo, non Medica tiarã ferens, non mitrata Mar do-
 nice, non Carici armata, non Lydia fidicina, non Io-
 nica, non Hellepontia mulier: at hunc amor in Ama-
 strim inmisit filij uxorem. O nequissimum amorem, qui
 repudiatis commodis cibus, amaros ac gustui aduersos
 expetiuit, soluta uidelicet licentia, in summa amandi
 facultate lasciuente. Quoties enim animo abrogaue-
 ris scientiam, ac potentiam dederis, nimirum flagi-
 tijs paraueris fluxum, licentiam atque excursum. Fac;
 Alexander, Priami uiribus, gentili que illa confidentia
 careat: ad quiescet profectò pastoritio negotio, neq; He-
 lenã unquã somniabit. Fac Xerxes potestã amittat;
 Amastri illi cãquã deformis ac uulgaris erit. Licetiosa
 nimirũ inde oritur tyrannis, unde abierit ratio. Lasci-
 uiunt oculi, quibus si licentiã adimas, neque Critobulus
 blandietur Euthydemo, neque Autolyco Callias, ne-
 que Agathonem Pausaniã ardebit. Quamobrem lauda

Cretenſium legem, Eleorū non laudo. Cretenſem quidem ob neceſſitatem laudo, Eleam ob licentiam non laudo. Cretenſem adoleſcentulū turpe eſt amabilem nō eſſe. Cretenſi iuueni turpe eſt puerorum attingere amore. ō legem pulchrè ex amore ac temperantia cōpoſitam! Eleos prætereo, Lacedæmonios narro. Amat Spartiata Laconicum adoleſcentem: quouſque progreditur hic amor? Nempe ut eum pariter amet atque aſſabre ſignum. ita ibi multi diligunt unum, unus non multos. Ea enim uoluptas quæ à petulantia oritur, communicare inuicè non poteſt. amor autem qui aſpectu finitur, ſolus cōmunicabilis eſt, ſeque ad unuerſam, quæ amari poſſit, naturā extendit. Quid ipſo pulchrius ſole? quidue quod amatribus multis æquè par eſſe poſſit? At hunc unuerſi ſimul oculi diligūt. Locris Italiae ciuitate, et ephēbus quidam pulcher et item lex pulchra
 64 erat, at amatores nequiſſimi. Hi quū ob pulchritudinē ad amorē impulſi eſſent, lege autē turpiter amare prohiberētur, ob amoris affectū debacchātes, ubi ephēbum illum turpe ad obſequium perducere non potuerunt, ut pote qui legem ſeruaret, ordine omnes laqueū petunt, digni nimirū qui uitam amitterēt. Cur enim uiuat qui oculorum delectationi nō acquieſcit? Qui uiderit ſtatuum atque eius pulchritudinem laudauerit, is nequaquā laqueū petet. Sed et qui equeſtris homine equum uiderit, equi pulchritudinem laudabit. Quem ſi ſuū facere nequeat, minimè propterea laqueū requiret. Agricola qui in proximo agro conſpicatus eſt plantam, ſatis habet eam aſpicere: ſatis item eſt uenatori catulum intuevi alienum, qui decorus exiſtat: neque horum aliquis

appetit mortem propterea quòd uisæ rei possessionem
 desperet. Amant uehementius aurum auari quàm a-
 maiores humanum corpus, capiunt que magis auro cum
 ipso, quàm cū corporibus amatores, defodi. Nemo tamen
 illorum, si ad possessionem auri non uenit, sibi ipsi mor-
 tem consciscit. Per sarum rex non ideo, quòd assequu-
 tus aurum non fuerit, ad laqueum accessit, quantum ille
 minimum præ cunctis hominibus satiare animum diui-
 tijs posset, et ob eas plurimum insaniret: qui quam fe-
 rè in uniuersa terra regnaret, totæque ac tantis uolu-
 ptatibus implicatus esset, quot petulantissimi regis inglu-
 uem explere possent, insidias struxit mortui sepulchro.
 Fama uidelicet ipsum impulerat defossi simul cū mor-
 tuo auri: ob eamque magnus ille rex, qui tiarã gestaret,
 tumulũ effodere aggressus, aurum minimè reperit: at
 epigramma intus inuenit, quo mortuus ille sic loquitur,
 O uirorum auidissime cunctorũ, mortuum uiolare non
 dubitas, auri amore? Hoc idem dicere potest ratio Græ-
 ca aduersus hominem Græcũ, qui præ cupidine inexple-
 bili, præceps feratur ad inferendam contumeliã corpori,
 si quando eũ rapiat fama pulchritudinis in corpore de-
 fossæ. ò stultissime uirorũ, cadauer effodis. neque enim,
 si sapias, contrectare ausis masculum corpus, rem peni-
 tus intractabilem. Cum masculino corpore iniqua fit per-
 mistio, sterili sique congressus:

-- Quid laxis semina mandast

65 Cur arenas aras? oblectationes istiusmodi ad ipsã trãf-
 fer naturam: uerte oculos ad agricolationem, fructuosis
 letare uoluptatibus,

Ne percant ventura carentia semine secla.

G. iij.

D E E O D E M A M O R E .

Sermo X I .

E Q V A Q V A M uerus est sermo, ait ali-
 N cubi in carnibus suis Himeræus poeta, in
 quibus pro ore modam abiurans, uera semi-
 nimè de Helena loquutum confitetur. Quamobrem po-
 steriori laude anteriorem uituperationem euertit. Ego
 uerò, poetæ illius exemplo, egere et ipse uideor, in his
 quos habui de amore sermonibus, contrario cantu. Deus
 etenim est amor, haud languidior Helena animaduer-
 sor in eos à quibus est læsus. Verùm eiusmodi piaculū
 id est quod quidem aiō tam ualde à nobis expiari oportere,
 graue (me hercule) ac magnum, quòdque nobilem
 aliquem, uel poetam, uel expiatorem requirat, si qui-
 dem placare satis oportet integer ritum dæmonem, non
 munere tripodis, nō decem talētis aureis, non mulieribus
 Lesbias, nō Troicis equis: sed potius probo uerò q; ser-
 mone, quo quasi falsum atque improbū illum priorem
 deleamus. Eiusmodi poenam aiunt Anacreontem illum
 Teium poetam amori dedisse. Nutrix in Panio Ionum
 foro infantem deferebat, ea obuiū habens Anacreontem
 madentem, coronatum, labantēque, ab eo per temulē-
 tiam, uelut inuito, unā cum infante propellitur; qui ne-
 quaquam satis habens propulisse, maledictum etiā in
 infantem proiecit. Mulier uerò haud asperius Anacreōti
 succensuit, quā ut rogaret deum, dare quandoque
 ut conuulsiuos uir ille, totidem aut etiam pluribus lau-
 dibus maledicentiam illam in puerū resarciret. annuit
 deus: infans nanque succrescens, uenustissimus ille Cleo-
 bulus efficitur, cui pro minima Anacreon maledicentia.

66 *pena multarum laudum satisfecit Quid nos hodie pro-*
hibet, iuxta atque Anacreon ille, amori sponse cedere?
pro uerborum iniuria, in quibus amorem diximus ho-
mines uel ad adulterium impellere, ut Alexandrum:
uel ad incestum, ut Xerxem: uel ad contumeliam, ut
Critobulum. Quare enim qui impium aliquod faci-
nus imputet deo, non in eum commutat? Quamobrem
consideremus hoc modo: nunquid amor alterius rei
quam pulchritudinis est amor? nequaquam sanè. fru-
stra enim amor existat, nisi pulchritudinem petat. Si-
quando igitur dicimus Darium diuitias, Xerxem re-
gionem Græcorum, Clearchum bellum, Agesilaum
honores, Critiam tyrannidem, Alcibiadem Siciliam,
aurum Gylippū amare: nunquid certam in huiusmodi
rebus pulchritudinem cernentes, ac propterea illicium
quod ad illam inuict, amorem nancupantes, dicimus
unumquenque illorum amauisse, hunc quidem huius
rei, illum alterius amare correptū? Minimè id quidem
putandū est. h. c. enim pacto quæ turpissima inter homi-
nes sunt, minus decenti nomine exornantes, ueritatem
ipsam grauius offenderemus. Quomodo enim pulchri-
tudo, uel in diuitiis, cunctarum rerum pessimis, uel in
bello, incertissimo penitus negotio, uel in tyrannide fe-
rissima, uel in superbissimo auro consistat? Siciliam
tibi narras, aut regionem Græcorum? uel uictum ni-
mirum spem, nequaquam pulchritudinis, narras. Si
tibi Ægyptiam terram, propterea quod excelsas py-
ramides ac tantum ha'eat amnem, uel foratissimā
Babylonem, uel Mediam equorum altricem, uel herbi-
dam Phrygiam, uel Sardes auro refertas alleges: horum

singula tantundem à uera pulchritudine absunt, quantum etiã à iucunditate sunt remota. Ausim dicere, hæc magis ad iucunditatẽ accedere ei qui potest ex ipsis uoluptatem percipere, quã ad pulchritudinem, illi qui ex eis adiuari non potest. Quod enim est pulchrum, id neque exitiosum est unquam, neq; lubricum, neque flagitium aliquod efficit, neque quenquam ad infortunium ducit aut ad calamitatem deducit, neque in pœnitentiã desinit. Ponito igitur, amorem, pulchritudinis

67 *existere amorẽ, eũm que qui quicquã aliud quã pulchritudinem amat, amare uoluptatem. huic (si placet) auferamus id nomen, prõque amare, cupere reddamus, ne contingeret fortẽ ut uiolata nominis lege, per inscitiam, rem quoque ipsam, haud nomen dumtaxat mutaremus. Esto itaque, amorẽ, pulchritudinem petere, cupidinẽ uerõ, uoluptatẽ: nunquid, qui pulchritudinẽ amat, eã nõ cupit? Sanẽ ualde. Vix enim amor quicquã aliud quã appetitio sit: sed ueniam à sapientibus peto, si in cõquirendis nominibus, illud idem inter dũ appetitionẽ, interdum cupidinem dixerõ. Enim uero ut de cæteris omnibus, etiam de libertate nominum assentior Platonĩ. Quapropter si per eos licitum sit, dicamus, amorẽ, appetitionem, non autem cupidinem existere: id que distinguamus hoc modo: uidelicet, quũ animus ad apparentem ducitur pulchrũ, eam rem amorem, explosa penitus cupidine, uocari: quũ uerõ aliud præter pulchrum ipsum petessat, cupidinẽ utique id, nequaquã amorem, appellari oportere. Quid igitur? si proteruus sophista, additamẽto illo apparẽtis ad pulchrũ abutens, pulchrum contentat in delectatione consistere, atque ideo imagina-*

tione capiat qui delectabile amet, pulchrum itidem il-
 lum amare: & huic planè id concedemus? Rursum si-
 quis ueros amatores aspiciens pulchrum ipsum appe-
 tere: quia tamen in appetitione pulchri, propter admi-
 sionem uoluptatis, delectationem aliquam cernit, cupe-
 re amatores hos uelit, non amare: quomodo fiet ut hæc
 rectè diiudicare ualeamus? Nam si delectabilia uiden-
 tur pulchra, pulchra uerò uoluptatibus miscentur: amo-
 rem utique in discrimen adducimus ne cupidinem ha-
 beat admistam. Placétne igitur pulchro apparens au-
 ferre, nequando uoluptas pulchrum ipsum effingens,
 sub eius similitudine nos lateat, uoluptati uerò nequa-
 quam auferre? Pulchrū enim, suapte natura pretiosum,
 ut etiam amabile sit, pulchrum esse oportet: uoluptas
 uerò satis habet ad illicium amoris, pulchritudinem in
 superficie præferre, tamen si eam non habet introrsum.
 nam cum ea ex patiētis oblectatione magis constituatur,
 quàm propriæ uis naturæ, dū possit pulchritudinis ima-
 ginem mentiri, ueritatem ipsam contemnit. Quod autē
 dico, eiusmodi est: (Sentio enim me propterea quòd rem
 in angustum adduxerim, exemplis indigere.) Corpus
 fieri non potest ut aliter alatur, quàm ut ciborum col-
 latio, opera dentium, intestinorum susceptione, interio-
 risque ordine legis, in ipsius substantiam se uertat. Si E-
 picuro credideris, hominum alimenta sunt, fagineæ glā-
 des ac pira. Quamobrem dissipata est fama, tellurem
 sponte cedere fructus, idcirco quòd iis qui ex natiuis ci-
 bis uiuerent, rusticus labor necessarius non esset. addi-
 to dapiū structore, condimentis diuersitatē que ciborū:
 (quæ aliter huius, aliter illius gustui blāditur, ut est Si-

culū ius, Sybaritica mollities, ut luxuria Persica) ex quibus omnibus uoluptatis struxeris nomē. Quæ quidē quū communiter habeant præbere nutrimentum, singula tamen singulis peculiarem quandam uoluptatem administrant. Quūque nutriendi uim ex natura suscipiant, uoluptatis blandimentum ab arte mutuantur. Si permutaueris mensas, Siciliensēsq; adhibueris Persis, & Siciliensibus Persicas, nimirum uideas utrobique similiter nutriendi uirtutem permanere, uoluptatis uerò illeæbram ad insuetos gustus translata, in fastidium uerti. Nutrimentum itaque sit secundum substantiam eius quod nutriendi uim habet. Voluptas uerò oritur ex affectione eius, qui consuetudinem alicuius delectationis habuerit. & consuetudinem quidem alius aliam habet. Nam Græci, Persæ, Lydi, Phœnicæsq; aut alia natio, quum uites seruissent, culturæque laborē adhibuissēt, ex uindemiatis racemis uino expressa, potionē struxerunt, si quidem utilitatem respicias, minus necessariā: potissimam uerò, si uoluptatem attendas. At Scytharum maxima pars, perinde atque alij uino, uitam lacte sustentant. Alii uerò apes, quæ uel in saxis, uel in quercibus cōstruunt fauos, cōdunt potus. Sunt quibus aquarum riuū ac fluentia epota minimē efficiunt, earum natua duntaxat potionē utentibus. Scytharum natio est, eāque (sicuti reor) uita, quæ quū aqua utatur ad potum, si quādo tamen ebrietatis uoluptatem requirat, cōstruit pyram, in quam coniectis odoriferis herbis, eā circumfudet coronā, cuius odorem ueluti crateris hauriētes, haud secus quā alij epoto uino, in ebrietatem uertuntur: quamobrem saliunt, canunt saltantque. Di

ces, quorsum hæc circunductio sermonis? Vide licet ut
 ex ea, manifesta distinctio ostendatur voluptatis ac pul-
 69 chri. Itaque ponere oportet secundum necessarium ac na-
 tium alimentum potus ac cibi, id quod dicimus pul-
 chrum, & quidē re ipsa pulchrū, non sola apparentia
 renidens. At secundum uariā quæsitamque aliorū a-
 liter atque aliter sese oblectantium delectationem, uo-
 luptatem statuamus, quæ nō solum esse appetat, sed wi-
 deri. Ex his ita se habentibus efficitur ut amor sit ratio,
 uirtus atque ars. Ratio quidem, secundum ueritatem: uir-
 tus, secundum dispositionem: ars uerò, quatenus pulchri-
 tudinis signum magis attingit: cupiditates autem ratio-
 ne carentium uoluptatum, sunt & ipsæ rationis exper-
 tes. Si igitur pulchrum, esse pulchrū oportet, ut pariat
 amorē, quale illud esse, aut quæadmodū parere dixe-
 rimus amorē? Visne secundum Socratis diuinationem, au-
 dire ex me? quòd pulchrū ipsum ineffabile, oculorū m-
 que exuperans captum, animus olim noster inspexit:
 nunc autem in corporis conuictu, eius memoriam som-
 niās, ipsum haud omnino perspicuè intuetur, ut pote qui
 & loco & conditione minor effectus, abductusque à pri-
 mis illis spectaculis, detrusus est in terrenum hunc lo-
 cum, de sãque ac permista materia septus, quæ eū per-
 turbat simul addictum incertæ uitæ, confusæ, plenæ tu-
 multu frequentibusq; peccatis. Natura autē pulchri in-
 de initium sumens, huc descendit, sensuq; procedēs, eo
 hebetior efficitur, quò magis antiquū deseruerit uigo-
 rem. perinde atque nobilissimi amnes, qui exeuntes in
 mare, in primo quidem ingressu, uel in latitudinem pella-
 gi incurrerint, fluentūque suū, undæ, uentis, æstui,

fluctibusque permiserint, ex huiusmodi commistione, priorem comminuunt naturam. Eodem pariter modo, pulchrum, ineffabile, immortaléque, donec cælum, cælestiaque corpora permeat, in eorum quidem occursum, purum, immixtum atque integrum manet. At ubi deinceps à cælo in nostratia hæc loca defluxit, hebescit, usque adeo extenuato fulgore, ut vix eius

70 influxum possit agnoscere maritimus nauta, videns exilem illum humique inerrantem, confusumque alienæ naturæ. At qui fluminis consuetudinem olim habuerit, eiusque meminerit naturæ, quum primùm in eum incidere, cognoueritque ex apparentibus uestigiis, quemadmodum Ulysses ob subsilientem fumum exultat, accenditur, lætatur atque amat. Eiusmodi pulchro etsi non nihil aspergitur aut latissimus amnis, aut pulularis planta, aut equus generosus, horum tamen omnium pulchritudo stupidissima obtusissimæque est. Et, si usquam pulchrum uersatur in terra, haud alibi magis id quàm in homine pulcherrimo intelligentissimoque cunctorum terrestrium corporum, participique animi ipsi pulchri affinis, cernere licet. Propterea, qui sapit, quum statuam uidet, artè quidem laudat, statuam non amat. Qui uidet itidem plátam, eam laudat ob fructus, plantam tamè minimè amat. Qui uidet præterea amnem, eius lenitatem commendat, amnem non amat. In homine spirantem intelligibilè que pulchritudinem si cernas, exordiũ scilicet futuræ uirtutis, ea tibi et memoriã suscitât, et cogit, minimè profectò quod cernis, sed ueriorè longè pulchritudinem amare. Idcirco Socrates spectator erat corporum pulchrorum, quæ quum primùm

spectasset, minimè quidem pulchritudo eū latebat quæ
 uel palæstram subiret, uel in Academia uagaretur, uel
 in conuiuio comessaretur: uerùm more periti uenatoris
 per corpora humana, uerissimæ pulchritudinis memo-
 riam perfectam resumebat.

Q U O D O M N I S V A V I T A T E
 loquēdi melior est philosophicus sermo. Ser. XII.

71 L Y S S E M narrat Homerus, nauigio ca-
 rentem, extemporariam ratem inscendisse,
 eaque paulo post, coorta tempestate discer-
 pta, coactum enatare. quare subijciente Leucothea ue-
 lum, ad insulam Phæacum appulsum, supplicem adis-
 se regiam uirginem: à qua deductus in urbem, exceptus
 honorificè ab Alcinoο fuerit, ac contubernio iuxta ac
 Phæacum optimi, honorificè habitus. Eum denique idem
 Homerus inducit eiusinodi sermonem cum Alcinoο or-
 diri: Rex Alcinoe, pulchrum profectò est, optimum poe-
 tam, qualis hic est diuinis artibus exercitus; canētem au-
 dire. Quid enim lepidius tranquillo populo? quid iucū-
 dius discumbētibus domi cōiuiis intētis ad cantū, ordine
 accumbentibus, lauta proposita mensa, et crateribus
 plenis? Quæro ex te sapientissime mortalium Vlysses,
 putēsne uoluptatem consistere in onerata carnibus at-
 que edulibus mensa, in crateribus plenis, in affluētia ui-
 ni: (quibus addatur poeta, eos celebrans cantus, quales
 ille canebat,

Pelidæ pugnam simul, atque Ithacensis Vlyssis:)

An uerò concauum equum, in quem primores Achiuo-
 rum ingressi, urbem ceperunt. Pulchrum hoc præ cun-
 ctis rebus tibi mente uidetur? Peritus nimirum laudator

es, ô sapientissimè Vlysses, plebeie voluptatis: cuiusmodi etiã barbarus laudet, nuper ex Babylone profectus, assuetus lautis epulis, uino largiter fuso, extemporariisque carmenibus. tu, inquam, id laudas? qui apud alias gentes iucundam contempseris lotum, ac Sirenum cantilenas? An fortè Homerus, melius quiddam eo quod carmina sonant, uidetur illi innuere qui ea statim percipiat auditu? Nam qui dapibus affluenter appositis, ac uino in crateras largè diffuso, conuiuas præterea inducit inter huiusmodi uoluptates, poetæ cantu suauissimo demulceri: honestum procul dubio nobis conuiuium narrat, cuiusmodi, qui sapit, sibi imitandum proponat; transferens uoluptatem à turpibus rebus, ad decoras: ad aures, à uentre. Tam uerò ne sic quidem satis est temere atque impudenter pascere aures, tibi arũ ac fistularũ modulãtibus sonis, hominũque tumultuoso clamore. Sed h̄c implorare artẽ oportet, quæ commoda

72 quadam harmonia epulas aurium concinnat. Vnde autem nobis erit eiusmodi petenda harmonia? Ego quidẽ haud negarim, ea me suauitate delectari: quæ à modulatione tibiæ neruorũque, uel cuiuslibet alterius musici instrumenti, ad aures accedens, præbere nobis queat blandissimum concentum: Sed tamen suspicor ne concentus is satis temperatam uoluptatem apportet. Quæ enim ignobilia sunt, aut irrationalia, aut etiam muta, haud multum ad oblectandum animum conferunt. Si quis autem suauitatem quæ à concentibus oritur, conferre uoluerit cum suauitate sermonum: sermones opinor inueniet similitudinem gerere ciborum, sicuti concentus, odorum: quum ea sit ciborum nonnullorum natura; ut

fecundissimè nutriāt. Odor uerò, quatenus odor, adul-
 terinum sit negotium, et exiguam uim gerat nutriēdi.
 Pasendæ igitur aures sunt nutrientibus epulis, repu-
 diatis uidelicet odoribus musici concentus, inductóque,
 pro similitudine ciborum, sermonum alimento. Si igitur
 sermone tātūm, neque prætere a aliter oblectari par est
 ingenuos conuiuas, quosnam dabimus sermones, illos in-
 ter se loquēta sanè fert usus multorum, ut eiusmodi lo-
 quutionibus super mēsam utantur, quales sunt in iudi-
 cii lites, contentiones, captiones ac rixæ, fulcientes in-
 iusta, turpia exornantes, adulterātes ueritatē: quū in-
 terea nihil sanū aut sincerū loquantur, aut etiā iacere
 sināt intra fines à natura præscriptos. quāobrē imitari
 uidentur mancipiorum mangones, qui quum acceperint
 corpora simplicia, sub puro sole ac libero aere educata,
 umbratili educatione mollientes naturalem illā corporis
 firmitatem, artificiosa omni curatione meliorem labefa-
 ctant. simillimū quid agūt et qui in iudiciis uersātur,
 eiusmodique malū imitationi huic accumulānt, ut præ-
 terquam quòd ueritatem adulterant, eam etiam odio-
 sam efficiant ineptāque ab epulantibus animus hau-
 riri. Quapropter minimè ego AEnianum spectacula
 laudarim, quibus inter potandum, tam actores, quam
 etiam spectatores solent oblectari. AEnianes duo ad ti-
 biæ forum, quam alter ab his modulatur, simulant pu-
 gnā: horū alter agricolā aratorēq; agit, alter grassa-
 toris personā, seq; ideo armus instruit: prope agricolā
 quoq; posita sunt arma. Vbi grassator in cōspectū agri-
 colæ uenit, protinus agricola, dimisso iugo, accurrit ad

arma: quibus acceptis, dein ineunt pugnam, in eaque, & ictuum & uulnerum & mutilationum imagines quam simillimas reddunt: spectacula uidelicet cōiūio indigna. Contra, Persicam antiquam illam legem, per quam scilicet Persæ libertatem compararunt, maxime probo. Mos est Persarum, consilia inter epulas, haud secus quam Athenienses in cōcionibus, habere. Verum Persica lex animaduertens in ebrios, id agit ut uirtutes epulis ipsis accendat, perinde atque oleum ignem: si quidē pro similitudine olei, ea ratione instillētur in animum, ne uel nimium eius ardorē extinguant, uel etiam tribuāt supra quàm eius usus exposcat: quum tamen apud Athenienses, sicuti illi populi ductores, nulla uidelicet lege oratorum comprimente licentiam, peius atque impudentius omnibus ebriis, in concionibus saltent. Verum Persicis simul atque Atticis missis, reuertamur ad nostra, constansque sententia maneat, proborū animorum epulas in sermonibus consistere, minime quidem altercationis, ut ratio dicitur. Quibus igitur? num qui animos ad cogitationes superiorum temporum reuocantes, spectatores eos efficiunt antiquorum gestorum? Blanda planè historia est, quæ nullo negotio auditorē undecūque circumfert, regiones cunctas ei ante oculos ponit, bellorū omnium præbet, ex tutissima specula, aspectum: quæ præterea longitudinem temporis, contra naturæ interdictum, ad breuitatem contrahit: infinitam rerum gestarum multitudinem, exiguo momento homines docet: ut sunt Assyriorum, Aegyptiorum, Persarum, Medorum, Græcorum: quos omnes cernas interdum terrestrem pugnam, interdum nauticam inire, interdum quoque

quoque in concionibus consilia habere. sub Themistocle quidem nauali praelio configitur, sub Leonida militās disciplina custoditur, sub Agesilao mare transmittitur, sub Xenophonte exercitus incolumis reducitur. Amat quis cum Panthia, uenatur cum Cyro, cum Cyaxare regnat. et, si ideo sapiens erat Ulysses,

Qui mores hominum multorum vidit, & vrbes,
Dum redimit fociis reditū in patriā, atque salutem:
Sapientior multo qui extra periculum saturatur histo-
ria. is Charybdim, non tamen naufragus uidet: Sirenas
exau-dit, non tamen uinctus: Cyclopi quidem, mansue-
to tamen occurrit. Si præterea beatus Perseus, quod alii
uteretur, quibus per ætherem uolitans, uniuersas terræ
affectiones ac loca despiceret: leuior profectò ac subli-
mior habenda est historia, Persei alii: quæ animum as-
sumens, unde quaque circumfert, minimè quidē uel he-
bes, uel negligens rerum demonstratrix, sed quæ uel
hominū, uel amniū genituras depromat. Cræsus, Lydius
genere erat, et Alyattei filius, gentium tyrannus. D. et
d. anus à Ioue nubifero primum dicit ortum. Urbiū quo-
que originē enarrat. Epidānus est urbs sita illi ad dex-
tram, qui Ionium sinum ingreditur, acclias habet Ta-
lantios, barbaram gentem.

Urbs Ephyre posita est, Argi interioribus oris.

Audi originem amnis, qui ex meridie cōtra Boreā fluēs
in Pontum qui Euxinus dicitur, aquas emittit.

Hunc superi Xanthū, sed gēs uocat vna Scamandrū.

Auditio uidelicet eiusmodi, hominū genus momentaneū,
caducum, mortale fluēsque, beneficio memoriæ con-
seruat, uirtutes custodit, gesta etiam, ob gloriam im-

mortalitati commendat: ob eam scilicet causam Leonidas nequaquam gloriam accepit, temporibus suis dumtaxat circumscriptam: non Themistocles tantum a cōtemporaneis Atheniensibus laudatus. Manet adhuc Periclis imperium. manet Aristidis iustitia, Critias dat poenas, Alcibiades exulat. Ad summam, historica narratio et rerum gestarum ignaros mirifice oblectat, et iis qui rebus gerendis interfuerunt, suavissimam renouat memoriam. Quas igitur epulas apponas quæ iucunditate exuperent sermones? Arduum profectò est cū celebri ac nobili historico suscipere certamē. Dicendum tamē quòd etsi huiusmodi harmonia et bella est et dulcissimi cōcentus, probus tamen animus aliud quàm id ipsum, quod nos historici nobis apponitis, quærit. Quod enim operæpretium extare potest ex antiquorum malorum memoria, huic qui penitus ignorat quemadmodum ea utatur? Num Atheniensibus melius fuit ob hanc storiā Atticam? Num Halicarnassei ob Ionicam, aut Chij demum ipsi propter hanc ipsam creuerunt? Si quidem qui historiam texunt, honesta segregantes à turpibus, hæc quidem tegere scirent, illa uerò celebrare: fatendū prorsus foret ut ex eorum gestorum imitatione, beneficium ad animum perueniret, qualis ad oculos uenit oblectatio, ex imitatione picturæ. Verum, ut nūc est, mixtim simul omnia historia confundit, maiōrque eius pars in rebus deterioribus moratur, uincunt turpia, crebrius in historia occurrunt tyranni, bellatores iniusti, crebrius felicitates temere partæ, scelerosa facinora, calamitates præter rationem acceptæ, tragici casus, quorum periculosa est imitatio, memoria noxans, infortunium per-

petuum. Quamobrem accedere ad epulas uelim cibum sermonum saniorum, earumque escarum salubritatem requirò, à quibus Socrates, Plato, Xenophò, AEschines sanitatem acceperunt. Cupit animus hominis, timeret, dolet, inuidet, et ab aliis multis affectionibus urgetur: pugnam itaque uides acerbam et impacabilem: huiusmodi mihi bellum narrato, facessant interim praelia Medorum: huiusmodi mihi morbum ediffere, pestilentiam illam ueterem dimitte. Dic, Cui nam huius belli imperium, aut cui curationem huiusmodi committam? Sine Hippocratem corpora curare, sine Themistoclem gerere maritimum bellum. profer, obsecro, a uinime licum, profer imperatorem. minime tibi homines ueniant in mentem. Accedas ad deos: uerum caue eos obundas ob agrum uastatum, ne contra piratas aut moenium expugnatores opem implores. pusilla ista sunt. Etiam si Peloponnesii abstineant ab armis, et latrocinia cessent in mari, Atheniensibus etiam cessantibus, dubitas quin moenia quassentur, auctore non Philippo, sed tempore: tabescent omnino corpora, quantum abierit pestilentia. Virtus autem florescit in dies magis, nec praedae ulli nec captiuitati obnoxia. Pro hac ergo deos alloquere, tunc quum animus ceditur, spoliatur, oppugnatur, tabescit. opus habes oraculo diuinationeque, tunc precandus est deus. Audi Apollo ac Iupiter, ac quisquis alius deus inuenitur animi medicus infirmi:

Lucunda in templo si quo tibi tempore feci.

Audiet scilicet Apollo libetius ista, quam Chrysem prestantem. Non enim deum ad excitandum pestem solli-

citatis, aut ad emissionem lethaliū sagittarū inuitas. Minime uel canibus, uel hominibus, uel auibus necesse imprecaris: aliena eiusmodi sunt à musico sapiētī, ac præscio futurorum deo. Verū enim uero, idcirco celebrata fuerunt ab Homero, quòd is occultam significationem radiatus solaris agnosset, ocysus omnibus sagittis aerem permeantis, ac qualibet recta corporum compositione simplicioris. Mihi itaque aut Homerus, aut Hesiodus, aut quilibet alius diuinus poeta, deum affectionum animi medicum celebret. Vtique hæc sunt Apolline digna, digna etiam Ioue.

Q U O D B E L L A T O R E S C I U I -
rati utiliores sunt quā Agricola. Sermo XIII.

POTES dicere quosnam uocat in carminibus suis Homerus genitos Ioue, similes diis, populorūque pastores: aut aliis denominationibus dignatur, quibuscunque fas est poetam uiri cuiuspiam celebrare uirtutem? Num eos qui fodiendo arandōque, humum exercent, harū artium gnari, ferendis præterea plantis, colligendis messibus, atque ordinandis uitibus industrij? Vel potius duxit indignū
77 horum hominum opera, uel etiā leuiter carminibus suis delibare, præterquam senis cuiusdam insulani, cui ea tribuit facere, postquā à contumeliosis iuuenibus, euersus imperio esset: ac propterea lapidoso quodam multiferoque in agro, humi super folia iaceret, quietem per æstatem capiens. Quos uerò beatos effingit quosque laudibus gaudet insignire, alij uiri sunt alijs studiis negotijque impliciti: ut instans Achilles, ut Ajax singulari pugnas certamine, ut sagittator Teucer, ut strenuus Dio-

medes, uel alius quispiam à strenuitate laudatus. Plena sunt carmina Homeri clypeis magnis, conspicuis cristis, prælongis hastis, plena curribus ornatis, currentibus equis, plena strenuis uiris edentibus cædem, plena cædibus ignauorū. Ipsum Agamemnonē uniuersi exercitus regem, haud meliori laude impertit, quàm quòd eum nominās regem, etiam addit bellicosum, quasi unicum hoc opus deceret imperantem: atque ait, Agamemnonem, utrunque simul, & regem & bellatorem optimum esse. Nam quum Menelaus minimè inferior Agamemnone esset, quantū attinet ad regnum, mollis tamen erat in bello, atque ideo parū poeticæ laudis retulit ab Homero. Hic igitur Agamemnon quamobrem clarior er at cæteris Græcis? num propterea quod maneret in Argo, opimi agri possessor? ut excolens ipsū, fructuosiore redderet Aegyptiacis agris? Vlysses enim audis magnificè de Ithaca loquentē, asperā qui eā appellat, sed optimam hominum altricē. Vi derat scilicet sapiens uir, quantū intererat inter uirilitalis fructum, ac triticū & ordeū, aut aliter uberē humū. Mitto Homerū, ne te fortè suboffendā sermone, in quo uterer testimonio poeticæ bellorū nimiū studiosi. Vin' potius post Homerū, uel Laconica, uel Attica, uel Cretica, uel Persica addamus? Placet Sparta, tanquam optimis legibus instructa. Lycurgus quoque ipse cur alium laudatorem requirat post Apollinem ipsum? Is nāque in hūc modum de illo loquutus dicitur,

Tene virum magis an diuum Lycurge vocarim?
Is itaque Lycurgus, quem deus assimilat deo, quum leges Lacedæmonis conderet, atque a deo Apollinem con-

78 *suleret quales ciuilitatis mores alumnis suis traditurus esset, utrum præstaret eos agricolationem suscipere ac rem propriam seruare, humile quantum negotium, restrictum operariumque esset, iussus est pusilla hæc Hilotibus mandare, seruili admodum genti ac circumstantibus Lacedæmonem populis: meras uerò Spartiatis, liberam, intrepidam erectique animi gentem, ad libertatem alii, tolerandis uerberibus ictibusque assuescieri, uenationibus montanisque itineribus, multiplicibusque aliis laboribus exercitari oportere, ut ubi satis his studiis obduruisset, clypeum atque hastam ordine capessens, sub duce lege, sciret pro patria libertate pugnare ac Spartam tueri. Itaque Lycurgi præcepta æmulantes, parent deo: qui si potius occupari in re rustica maluissent, quis unquam Leonidas pro ciuibus suis in Thermopylis impressionem Persarum excepisset? quis Othryades in Thyrea uictoriã adeptus esset? Sed nec Brasidas coluit agrum, nec Gylippus a messibus profectus Syracusanos conseruauit. Neque etiã Agesilaus uineta relinquens, Tissaphernem uicit. Regiã terrã populatus est, Ionas atque Hellespötum in libertatem asseruit. Non rastro Callicratides tractabat, nõ ligones Lysander, nõ aratrum Dercyllidas. Seruilia atque Hilotica eiusmodi proteguntur clypeis, neque aliter quam telorum auxilio propulsare periculum queunt, suntque omnino mancipia uictorum. Ipsa uirtus in armis permansit, Atheniensium concidit agrum, Arguios ac Messenos subegit. Quæ ubi cum Spartiatis coepit delassari, abiectis armis, ex liberis agricultores euaserunt. Liberi fuerunt et Cretes, sed tum*

quum uersabatur in armis , quum sagutandi studium
 habebant , quum uenabantur : eodem tempore et ser-
 uii et rusticis occupationibus dediti fuerunt. Liberi
 praeterea Athenienses , quo tempore Cadmeos oppu-
 gnabant , Iones in colonias deducebant , suscipiebant He-
 raclidas , eiciebant Pelasgos . Tunc serui quum Pi-
 79 sistratidæ , ereptis populo armis , eum rei rusticæ serui-
 re coegerunt . Hi rursus innudentibus Medis , neglectis
 agris , ad capeffenda arma procurrentes , eorum auxi-
 lio libertatem resumpsērunt . Cynægrus qui liberauit
 Athenas , alienus lōgè erat à studiis ruris . Callimacho
 illi qui repulit Medos , nihil rei cum messibus fuit . ne-
 que Miltiades agricolas in exercitum duxit , ab arma-
 tis præclara facinora eduntur : pugna uictoriam , ui-
 ctoria parit libertatem . Iidē Athenienses , tunc quū o-
 portuit committere se mari , terræ salute plurima dicta ,
 incendendam patriam linquentes , armis duntaxat ar-
 reptis , triremes inscēderunt : sicque ciuitas Athenien-
 sis populū sique continētis habitator nauigauit : nauigās
 naualem edidit pugnam , pugnam uicit , uictor et ter-
 ram obtinuit et mare . Laudo Periclem , qui eam ra-
 tionem sequutus est belli , ut neglectis agris neglectā-
 que uastitate Acharnarum sibi ante oculos iacentium ,
 unius Athenarum libertatis seruandæ habuit curam .
 Manente enim libertate , manet et ager , manent arbo-
 res , segetes manent . Mittimus Græca sermonē mque ad
 barbaros feramus . Colunt Aegyptij humum , pugnant
 Scythæ . Scythæ uiriles animos gerūt , formidolosi pror-
 sus Aegyptij . Liberi Scythæ , mancipia Aegyptij . Co-
 lunt Assyrij agros , pugnant Persæ : seruiūt Assyrij , re-

gnant Persæ . Pugnarunt prioribus temporibus Lydi, posterioribus agriculturã suscepunt . Sed tumpugnãrunt quum liberi erãt : tunc quum redacti in seruitutem fuerunt , ad agriculturam se uerterunt . Transiamus ad animalia : ibidem intucri licet et libertatem et seruitutem , uitãque ex uirtute et fortitudine deductam . Bos arat , equus certat . si negotia hæc cõmutare uolueris , natura uiolaueris legem . Animalia pauida uitam sustentant ex herbis . Ferocia uenatione famem depellunt . Cervus depascitur herbas , leo uenatur , graculus femina legit , aquila uenatur . Quæ colligunt femina , et quæ uiuunt ex herbis , ea prorsus seruiunt cuncta . Quæ uenationibus aluntur , libertate utuntur . Si uerò recipere licet et fabulas de diis loquentes , neque Iupiter agricola est , neque Minerva , neque etiam uel Apollo , uel bellipotens deus , qui quidem principatum obtinent inter cæteros deos . Verum agriculturæ studium , idque etiam tardè , post longos errores ad Cererem peruenit . Tardè etiam Liber pater , post Cadmum Pentheumque , agri effectus est cultor . Tardè Triptolemus post Erechtheum ac Cecropem . Placèt ne regnum recensere Saturni ? Quæ nam ratio agriculturæ eo tempore habitã est ? Sed neque nostratia hæc tempora eam artem deposcunt , ubi minime defatigatur et tellus natiuos fructus proferre . Nam si poposceris cibum , eum tibi suppedient fagi piri que : poposceris potum , habes Nilũ , Istrum , Acheloum , Mæandrũ , complurẽsque alios , crateres perennium purorũ sobriorũque liquorũ . Sunt hæc quidem agriculturæ dona , sed ea nequaquam senex Iacrius Bœotiũsue uir aut Thessalus dedit . Ipse sol

ac splēdida luna, imbres uitales, uenti spirantes, tēpestatum uicissitudines, parturienti humus, escas arborēscue minimē humanæ indigas artis, administrant. Eādem agriculturam nec fames, nec pestis, nec bellum potest inhibere: ut quanuis uel seminis uel aratri copia nulla sit, sponte tamen hæc omnia nascantur. At si cupis Libycam locum, si Aegyptiacum triticum, si Atticam oleum, si Lesbium uinum, non intelligis artem te ad uoluptatis obsequium transferre, prorsusque liberos labores cum obnoxiiis laboribus, liberam uirtutem cum obnoxia agricultura conferre? Pacem nequaquam conferes cum bello: quod si agricultura eiusmodi est, quæ pro pacē habenda sit, facessat bellum, cuncti agriculturam capeffamus, abiectiisque armis, arripiamus ligones: ut qui in exercenda humo fortiter se gerat, & cæteros agricolas exuperet, eum ut fructuosum ælebremus, illi uictoriæ præmiū feramus, eūdem habeamus & optimum. Ut uerò nunc est, regnat bellum, regnat iniuria, cupiditatēque undequaque per uniuersam terram uagantes, cient immoderatum habendi appetitum. plena sunt cuncta exercitibus alienadomocilia inuadentibus: celebratur fama species Peloponnesiæ formiæ. Navigat barbarus uir usque ex Ida, non rudis quidem colorus, sed quod est omni agriculatione māsfuctius, otiosius tranquilliūque pastor ac bubulcus. Aestuauit Cambyses desiderio Aegyptiacæ terræ. desiderium uidelicet illud, bellum exciuit. Cupiuit Darius Scythiam, bellum illatum est Scythiis, cupiditasque illa translata ad Eretriam est, Athenasque ipsas: cuius causa, tot exercitus arma sumpserunt. Capiunt Eretria, navigatur ad Ma-

rationem. Cupit Xerxis uxor Lacædas, Atticas atque
 Arguas ancillulas: ut unius foeminae cupiditati satisfiat,
 transmarinae classes implentur. deseritur Asia, emer-
 titur Europa. Cupiunt Athenienses Siciliam, Ioniam
 Lacedæmonij. Thebani principatum Græciæ affectât:
 O desideria uniuersæ simul Græciæ acerba. Vbi gentium
 agricultura tuta consistat? ubi inuenias auream pacis per-
 sonam? Quænam orbis pars amatoribus uacat? Ascræ
 hyeme mala, æstate grauis, accedamus ad Ascræ. At
 Bœotia est populifera, Libya longinqua, attamen herbo-
 sa. Remotissima Indorum regio est à finibus nostris: Mac-
 donem tamen amorem inuenit, qui magna mortali-
 um manu permultisq; bellis accessit ad eam. Quoniam se
 quispiam uertat ut securam agriculturam inueniat?
 ubi cuncta ardent bellis armisque? Ergo

Aut doctæiaculum exacue, clypeumve teneto:

Aut velocis equi pastu præsepia comple.

Etenim pulchrum est colere agrum, dum tamen perma-
 nere in opere possis, dum sit otium, dum facere id tutum li-
 ceat. Metuo enim ne eiusmodi pulchritudo et conten-
 tiones excitet et bellum. Sententia est antiquissimi wi-
 ri, Optima tellus obnoxia maximè est incolarum uicif-
 situdinibus. Attica regio propter sterilitatem soli, immu-
 tabilis permanens, eosdem semper indigenas habuit. Au-
 disti unde oritur bellum. Itaque ab agricultura conti-
 ne manum, sine eam incultam squalentemque manere,
 nisi ames et contentiones et bellum concire.

QVOD AGRICOLAE VTILIO-
res sint quàm bellatores. Sermo XIII.

82

VSCIPERE patrociniū decet illi cæ tur

8 bæ, quando ita exigit iudiciū præsens, ut ora-
tione, non armis, sit agendum. Et si decernere

rem opus est armis, in iis quoque nequaquam posterior
erit agricola quàm miles. At hoc ipsum cōsiderabimus
alio tempore. Ut nunc est, diiudicare decet horum homi-
num studia sermone, non gladio: neque uerendum erit
Homeri præiudiciū, siue cuiuspiam alterius eloquen-
tia Homeri potioris. Quod si etiam facere uideatur ad
rem, poetam alium ex Helicone uocamus, gloria nequa-
quam Homero inferiorem, seculum præsens sic in-
cusantem,

Qui primi gladios hominum struxere nefandos:

Primi & aratoris roserunt viscera tauri.

Etenim qui eiusmodi facinora probat, is ingenium pro-
dit homini humane uitæ ipso belli usu grauioris, à quo
usu quanuis iniuria absit, necessitas tamen in eo mise-
rabilis apparet. Huius autem rei considerationē ingre-
diamur hoc modo, Hominam alij iusti sunt, alij iniusti:
nū igitur pugnat iusti cum iniustus? minimè. Cur enim
eos qui æquabiliter sentiunt, digladiari inuicem oport-
teat? Pugnat igitur iniusti: hi que aut iustos oppugnat,
aut sibi similes iniustos: inæquabiliter enim ad alteru-
tros se habent, tam ad iustos quàm ad iniustos, iniusti:
pugnant uerò, aut qui tenues sunt, cupientes meliori-
bus æquari: aut præpotentes, dum quærunt augeri. Iis
ita se habentibus, tres hominum status nobis prodidit
sermo, quorum unus ostendit, quicquid censetur

nomine iusti, minimè unquam pugnare inter se, sed potius perpetuam pacem ac perpetua fœdera seruare. Alij duo indicant, pugnam tunc cõmitti, quum aut iniustus oppugnat iniustum, aut idem etiam impetit iustum. Ecce iam, bellũ apparet, quod à iustus geritur uiris, necessariam causam habere: uoluntarium uerò esse, quod inferunt iniusti. Verùm enim uero iniustorum rem quid considerare oportet? scilicet timendum est ne quis eos ad participandam laudem inuitet. Si ergo uiri iusti non uoluntate, sed potius coacti bella suscipiunt, siue ut faciosos homines, Herculis imitatione, ad sanitatem consilij reuertant, siue ut inuasores repellat quæ causa Græcos aduersus Medos armauit) utram, quæ so, conditione iusti magis accipient? num soluti necessitate pugnandi, bellicam amittere uirtutem? an potius unã cum inuito illo usu pugnandi, necessariam uirtutem retinere? Ego (me Hercle) censuerim alteram illam priores accepturos. Nam & medici (si quidem boni uiri existant, charitatemque habeant) ad reliquos homines) medicinae interitum, dũ tamen secum auferat morbos, exoptabunt. Age, agriculturam inspiciamus: num, qui eam sequuntur, eundem modum obseruēt qui in actionibus bellicis seruatur? Terrã mortales uersant, aliqui iustitiã seruantes, aliqui spernentes. In eo autẽ seruare eos iustitiã dico in quo ad utilitatem hominũ, terræ colligunt fructus, in quo uerò augendæ rei, supra quàm decet, studiũ impediunt, iniurios uoco. Hic etiam iudicio est opus, nõ (me Hercle) eo quod de uniuersa simul agricultura sententiam ferat. Nã cauere oportet, ubi totum hoc agriculturæ negotiũ, tam iustus quàm etiã iniustus cõmune esse apparet:

eadē autē cōmunio belli gerendi iustos pariter tenet et iniustos, ne nos præsens sermo decipiat, qui nequaquam inter agricolas et bellatores uidetur constituere disceptationē, sed potius iustum cū iniusto cōmittere. Supponētes igitur ambos iustos esse, tam agricolam quā bellatorē, bellatorem quidem quem necessitas ad pugnandum impellat: agricolā uerò, qui coactus uitæ succurrere, exerceat humum, utrunque cōsideremus hoc modo. Quāuis quid hæc loquor? si enim ambo æquabiliter iusti, æquabiliter boni, æquabiliter laudandi: ambo etiam uictores pariter abibunt. Quare sublata ab utroque iustitia, ambos considerare satius est, tanquam iniustos. Hic etiam aduertere oportet, ne si eos dixerimus æqualiter iniustos esse, æqualiter quoque illaudatos dimittamus. Quemadmodum uerò iudicare quæ dicta sunt deceat, enarrabo. Diuinare mihi animus uidetur ex sermonibus Platonis, esse hominum genus quod nec acriter ad amplectendam uirtutem feratur, neque omnino uoluetur in uitio, utens scilicet opinionibus rectis, sub lege sapientie educatum atque eruditum. Eiusmodi igitur genus bifariam diuidentes, alterum agriculturæ, alterū bellicæ rei destinemus. Et ut est hominum genus ancipitis naturæ, utpote quod in medio uirtutis ac uicij positum, suspensum animum gerit: alterutrius studia spectare oportet, in utrā partem propensius feratur. quod

84 quidem uidebimus hoc modo: Maximum hominis malū, cupiditas est. utrum potius cupiditatem efficere solet, bellumne an agricultatio? sanè alterum inexplebile est, alterum paruum. Videlicet inexplebile est bellum, agricultatio parua: multiplex bellū, simplex agricultura: incer-

tum bellū, constans agricultura. Nā quid incertius bellicæ fortuna? at labor terrā exercēs, manet inconcussus. Bellū ex secūda fortuna audaciā sumit, agricultura ab ubertate fructuū moderatior fit. Et, si iracundia aspera est hominis conubernalis, et præceptoris frequens officium requirit, quidnam magis iracundiā incendere solet armis ac bello? Cōtrā, quid mitius agricultura? Et ad uirtutes ipsas uterque sic se habet: primum quidē cum temperantia armatus, qui si uiribus et animo præditus sit, impudensior est: si pauidus, offensionis magis expositus: et audax quidē, magis ac magis temerarius est: debilis autē, armatus, redditur audacior. idem, si uoluptarius sit, fiet ad uoluptatē profusior. Cōtrā ex agricolis qui magis est robustus, fructuosior: qui debilior, sanior: qui timidus, tutior: qui uoluptarius, moderatior est. Vi deamus in stitiam demceps. Bellum est iniuriæ magister, agricultura iustitiæ: bellator rapiendi studiū sequitur, et alienis inhiat bonis, tūcque putat secum optimè agi, ubi maxime iniurius est, quūque per iniuriam uoti compos efficitur. Apud agricolas æqua accipiētis ac dātis conditio est, iustū commercium. Plantis inseruis? recipis fructus. segetes aras? alimoniam metis: excolis uitem? uberem uindemiā agis. excolis oleam? ea propterea floridior fit. Agricola neminem terret, nemini infestus, omnibus charus, expers cruoris, expers cædis: sacer præterea castusque cultor rusticorū deorū, siue illi frugibus siue torcularibus, siue areis atque arationibus præsent. Aequalis omnibus est agricola in statu populari: nihil enim ex cunctis rebus æquè ac paucorū potentiā tyrannidēmq; agricolatio odit. Huius minime alumni fuere

85 Dionysius ac Phalaris, uerum ambo ij ab armis auspicia duxerunt. Sed utros potius solennibus festis, sacrificiis, conuentibusque habendis iudicabimus idoneos? Nonne miles celebrator est inconcinnus? agricola autem maximè commodus. Ille sacrificijs omnino aduersus: hic uerò familiarissimus. Ille etiam cœtibus hominũ metuendus: hic mitissimus. Nec mihi priores aliqui constituisse celebritates sacrificiãq; deorum, quàm agricolæ, uidentur. Primi hi ad torcularia stances, Dionysiacos choros inuenerunt, primi in aruis Cereris sacra peregerunt, primi Mineruæ ob oleæ inuentum, diuinos honores impenderunt, primi primitias fructuum auctoribus diis obtulerunt. quibus sanè rebus credibile est potius deum delectari, quàm decuma quam uel Pausanias consecrauit ex manubijs, uel obtulit Lysander. Primitiæ ex bello, cultus deorũ sunt, à calamitatibus causam habentes. Agricolarum preces, mitissimæ sunt, sacrificiãque rite, sanctè ac de propriis laboribus oblata, uel calamitatum uel flagitiorũ omnium expertia. Et, si continuanda inuestigatio uidetur, ut uterque cum sapiëntia se gerat, alterum dicemus sapientem esse in bello, Scutigerosque viros, & equos ornare peritum:

Quod quidè fœdissimũ tristissimũque est ex cunctis negotiis humanis. Alter uerò, qui in agricultura sapit, Pleiadum exortu segetis auspicia sumit:

Ipsa autem occasu terram proscindit aratro.

Obserrat præterea annuas tempestates, cursum lunæ, exortum astrorum, imbriũ modos, opportunitates uentorum. Placet etiam in iis uiris inquirere corporum uirtutem fortitudinẽque in ferendo labore. Itaque

dicendum perrara tempora militibus occurrere quæ
 eos in laboribus habeant. At agricola continuo labore
 exercetur: sub dio degit, amicus soli, domesticus niuibus,
 compactis membris, discalciatus, manu præputus, peruius,
 pedibus pernix, adferendum robustus. Quem si pugna-
 re oporteat, militem uideas exercitatum in laboribus
 ueris, quales expertus est Dari⁹ in Marathonica pugna,
 quo tempore Atheniensium ciuitas militibus utebatur
 minimè quidem grauius armatis, sagittariis, nautis,
 equitibus: uerum ex pagis tributim delectis, agricul-
 86 toribus scilicet. Nam quum barbarorum classis ad Ma-
 rathonem accessit, ex agris concursus factus est frequens
 militum æstantium ira: quorum alij se aut ligonibus,
 aut uomeribus, aut falcibus, ueluti legitimis telis, munie-
 rant aduersus hostes. O exercitum pulchrum, propria
 opera uentem, libertatisque redudatem! ô telluris agri-
 culturae que optimos ac generosos foetus, ut libet uestras
 uirtutes in cælum efferre. ut laudare animus gestit ar-
 ma, quibus armis pro uinctis atque oliuetis patriæ ter-
 ræ pugnaſtis, immensosque labores pertulisti. cum ijs
 iterum ad agrum rediisti, ex bellatoribus agricul-
 tores, ex agricultoribus fortissimi uictores. ô honestam commu-
 tationem. At Persas in exercitu pellices sequuntur, ut
 pro charissimis rebus, pulcherrimè diuincant. An agri-
 cola minus strenuè à charissimis uinctis, oliuetis, segeti-
 bus, uastitatem repellet? Si uerò cum huiusmodi milite
 conferre uolueris quæ insequuta sunt tempora, plures
 quidem inuenies milites, uerum minimè uictores: ar-
 matos, at mercenarios: armatos, at educatos in umbra:
 armatos, at contumeliosos: in Sicilia uictos, captos in
 Helleſponto.

Helleſponto. Si Perſica recenſere uolueris, ibidem etiam inuenias milites ab agricultura deductos. Quando enim, quando uicti ſunt Medi à uictoribus Perſis? tunc nempe quū adhuc Perſæ occupationes ruſticas habebāt, Medi uerò arma tractabant: Cyrus aduerſus eos exercitū duxit, ex militibus in Paſargadis, aſpera nimirū regione, exercitatis, propria manu militaria opera edere aſſuetis. At ubi ſe Perſæ ab agricultura renocare, agrōſque & aratrum ſegetēſque poſthabere cœperūt, tunc maximè unā cum instrumento ruſtico, uirtutes etiā ipſas abiecerunt.

S E R M O N E S O P T I M O S E S S E
qui operibus conſonent. Sermo X V.

R O F E C T V S eſt olim in Græciam, oris ab-
P uſque Scythicis, ſapiens uir longè primus barbarorū cunctorum, quos Scythia (ut tum erāt tempora) tuliffet: ſapientiæ minimè uerboſæ loquaciſue amator, ſed qui totius ſapientiæ caput locaret in uita perfectā, in ſanitate mētis, in breui loquētia ſignum at-
87 tingente: quæ imaginem gereret non mercenarij peltati tenere at que improuidè curſantis, ſed potius ſtatarij militis, certo paſſu gradiētis, ſe que tutè mouentis. Hic quū perueniffet Athenas, in ſtatarium quidem ibi neminem incidit, ſed in peltatos permultos, quorū concurſationem tumultūque quū minimè laudaret Anachariſis, circiuit reliquam Græciam deſiderio ductus firmæ ac ſtatarie ſapientiæ: quam ſi quo alio inuenerit loco, haud ſatis noui. Conſtat tamen reperiffē eum Chenis, oppidulo admodum tenui, uirum probum nomine Myſonem: cuius probitas eiufmodi erat, ut pulchrè regeret domū,

tellurem commodè curaret, prudenter nuptias concilia-
ret, ingenuè pueros aleret. Itaque peregrino illi Scy-
thæ uisum est, minimè sibi amplius labor adum esse in
quærenda sapientia garrula, apparentibus operibus
Mysonis: quæ quidem sedulò inspexit. Vbi ea autem in-
spexisse satis est uisus, ait ad eum Chencus Myson, Nos
uerò ô Anacharsi, nescio sanè cur propter hæc uideamur
hominibus sapientes. Verùm si sapiēs ego sum, id-
circo quòd huiusmodi studium sequor, quò se rãdem re-
cipiet id quod dicitur insipiens? Adamauit itaque maxi-
mè Anacharsis, in hospite Græco, copiam orum, parsi-
moniam uerborũ. Pythagoræ sermones legibus similes
fuertunt, breues scilicet, summarii que in uerbis, in ope-
ribus prolixi: qui neque nocte, neque interdiu unquam
animum remitterent, sincerènt que ad læguorem ac de-
sidiã laxari. Nam quemadmodum in concentibus
musicis, si quid, quantum admodum exiguum, præteritũ
sit, dissipat elegantiam concentus: sic etiam uitæ conso-
nantiam (si quidem ea in compositionem fugere debet ac
nequaquam temere traduci) concordēs habere oportet
operibus sermones: ita ut neque opera nimis tecta sint,
neque sermones superiores operibus, tanquam in angu-
stum uasculum infusi, undique ab eiusdem labris ex-
undent. uerũ al trĩsecus concordēs effecti, debent ean-
dẽ mensurã eãdẽmque plenitudinẽ seruare. Quis-
quis igitur concentum hunc amat, uultque ut ab ope-
 88
ribus modulatus sermo oriatur, hinc in eloquentia glo-
riabitur? Minimè. At qui nemo pauones quòd ex cunctis
auibus, inuentium oculos maximè oblectent, quũ tamen
ea pulchritudo parum eis commoda sit ad uolatum, in

quo consistit auium robur: putat ob pulchritudinem beatorum. Lusciniarum cantus iucundè auribus accipimus, uoluptas tamen quam ex ea re capimus, nihil auium illis cõfert ad salutem. Ex aquilæ clãgore, ex leonis rugitu, cum offensione aurium nostrarum, cognoscere licet uires animalium quæ sonitum illum cõdunt. At si nec ineptius nec debilius hominis uox hominem prodit, quam leonem proprius rugitus, uel aquilas clangor: an, quæso, indignum homine est auribus captare, num ex auditu loquentis hominis sonus, Luscinia sit, auis pavidæ ac momentaneæ linguæ: an potius aquilæ, uel cuiuspiam alterius animalis masculi atque iracundia præditi? Zopyrus ille, oculorũ in uitu, corporũ formis occurrens, certus iudex uatèsque erat, et animi et morum, per incertam diuinationem spectabilium rerum. Quæ enim commistio corporis atque animæ est ad similitudinẽ agnoscendam? et, si demus diuinationem in anima consistere, ea ex leuius atque obscuris argumētis haberi non potest. Dandum est oculis, consuetudinem cum figuris ac coloribus habere posse, ex quibus uel delectationem uel offensionem aliquam accipiant. Audiui satis est ad orationem probandam, si lingua id quod intendit, bellè attingat; si uocabula facillè fluant; si uerba Attica, si ambitus uerborum nequaquam sit durus, si concenius aures demulceat. At hæc omnia, secundum poetam, in fabula quæ Bacchus inscribitur, sunt racemi, garrulitates, hirundinum cantus, corruptionesque artis. Dicat hinc aliquis, In quo igitur consistit pulchritudo sermonis? Nondum me amice, id roges, ipsam utique aspicias pulchritudinem, quum primum ad eius peruenieris conspectum.

Quis enim Cimmerico homini narrare ualeat pulchritudinem solus? quis mediterraneo figuram maris ostendat? quis etiam deum Epicuro? Spectaculum hoc minime nobis narratione immotescit, uerum ad id opus est scientia.

- 89 donec enim fidem non habueris scientiæ, iudicium necesse erit semper errare. Quæcumque humus emittit, uiator obiter uario sensu intuetur, sed agricola sano iudicio spectat. Hic florem plantarum laudat, ille uel magnitudinem uel umbrã. Hic colores plantarum extollit: agricola nihil præter fructum, qui emolumentum aliquod afferat, probat. Siquis uiatoris illius prætercurrentis exemplo, sermonem aliquem excipiens, ad eius suauitatem laudandam se conuertit, minime damno: si uerò agricolam imitari maluerit, frustra mihi laudauerit sermonem, cuius utilitatis rationem nõ antè reddiderit. Dic in eo sermone quos uideris, quos decerpseris fructus, quem admodum periculum feceris, num diligenter excusseris utrum ille sermo fecunditatem gerat ad procreandos alios fructus: num inde animus tibi tuus probum aut fructuosum aliquid pepererit. An uerò senescentes quidem piri, puros sibiipsis sufficient? malum ex malo, uitis que ex uite, et ficus ex ficu accipiet uitã? sermonis autem partus, interitum sortietur cum die? fructus que eius nec semen habebit, nec alimentum præbebit, neque etiam animum uersabit,

Sed magis in morem suprema natabit oliui.

Quamlibet huiusmodi agriculturã mihi narrato, sed laudibus tamen parco. Si enim sermo utilitate uacuis fuerit: suspectam mihi causam facit, piget laudatris ipsius. ac eas laudes oculi, quæ manant ab iis animæ mem-

bris, in quibus aut intemperantia, aut infirmitas iudicii, aut deceptio consistit.

Nō Phrygios pudor atq; instructos crura Pelagos, Coniuge pro tali longauos ferrè labores.

Vides quàm improbè laudet, qui mulierculā unam, uoluptatēque ex ea speratam cum infortunio Græcorum ac Troianorum compēset. Nimirum eius sinodi tibi uideatur noster ille laudator, si quando quis in sermonem lasciuientem incidit, cuius dolum quidem non sentiat, amet autem iucunditatem, rapiaturque paulatim non sentiens quotidianis leporibus ablati: ueluti nautæ propterea quòd uētus minimè spiret à tergo ac nauem uero cursu defraudet, tranquillo maris allapsu delati, ad desertissima littora difficilēsque cautes appelluntur. Sic etiā fit ut qui sese huic suauitati semel crediderint, in primis ignorantiam latenter incurrant, tum uoluptatis studio ad uastiora littoribus cunctis loca ferantur, duris-que cautibus duriora, ipsi suum amplectentes errorem, oblectamentóque animæ congaudentes. Quæ quidem in re febrientibus sunt persimiles, qui contra medicinæ legē, potui ac cibo indulgentes, malum malo inducunt, ægritudinēmq; exaggerātes, eligūt potius, sibi ipsis obsequendo, morbum contrahere, quàm cum dolore sanitatem comparare. Non defuerūt tamen medici, qui uel modicam aliquam uoluptatem, dolori curationis admiscuerint. Qui uerò uoluptatem et omnigenam uoluptatem ægrotis indulget, is neque AEsculapius est, neque AEsculapij discipulus, sed potius coquorum imitatur artificium: neque maiorem æstimationem meretur impudens sermo, quàm lenocinium uentris, à quo si utilitatem de-

puleris, oblectamētis tantūm relictis, scias te decreto tua orationem eiusmodi re ac nomine petulantiae parem, intemperantiæque effuere: quibus vitis uniuersū subditur turpitudō, quæcūque solet per sensus animum inuadere, comitante uoluptate. Sed sinamus huiusmodi coquos comestationibus seruire; esseque & Veneris & aurū ministrōs impuros. nos sermonem quærere decet rectum, erectūque, clarissimè clamantem: secūmque animum nostrum altius terra terrenis que illis affectibus extollentem, in quibus uoluptas, cupiditas, ambitio, amor, iracundia, dolor temulentiæ que uersantur. Quibus omnibus meliorem esse oportet qui sit futurus philosophici sermonis uerus rhetor, haud ignauus, haud infractus, haud fucatus, haud iudicij tantūm atque anticipibus curis paratus, uerū ubique cāuslibet negotij discussor peritus, in concionibus ueliciet sapiens consultor: in iudicij æquus, in conuentibus hominum prudens certator: in erudiendo præceptor exactus: qui non de Themistocle tantūm nequaquam amplius in rebus humanis existente, neque inter contemporaneos Themistocles Athenienses declamet: non de strenuo quopiam inaniter fingat argumentum. neque etiā is qui mæchus
91 ipse aduersus mæchos. contumeliosus ipse aduersus contumeliosos oret. Carere scilicet illum oportet affectionibus huiusmodi, si quidem delictorum cunctorum futurus est uerus castigato. Talem esse oportet, qui in optima lucta, loquendi suscipit certamen, instructus ueris minimè que blandientibus uerbis, sanè exercitatus, potens modò suasionibus, modò etiam terroris in proximum quæque ad se trahere. Et si ad illiciū animorū,

huiusmodi studio adiciere aliquantulam uoluptatem oportet, planè uoluptatem ipse quoque admisserim, dum tamen non egrediatur terminos harmoniæ, tubarum instructas excitantium acies. Ea si eiusmodi fuerit, suauitate animum impellet. tali nobis uoluptate est opus, quæ magnitudinem suam conseruans, nihil secum afferat pudendi. Hanc ego uoluptatem requiro, quam uirtus minimè repellat, sed potius secum, ueluti pedissequam, ducat. Necessariò enim quodcunque natura pulchrum est, adiunctas habeat et gratias, et uenustatem, et desiderium, et delectationis numeros omnes. Ita cælum non modò pulchrum bonumque est, sed rerum omnium quæ spectantur, est iucundissimum: sic mare nauigabile, sic segetes fructiferæ, sic arboriferi colles, sic florida prata, sic fluentia hominibus placent. Gratiissimus erat inuentibus Achilles: quid ni? non tamen ob cæsariem flauam: (nam et erat pariter comatus Euphorbus) uerùm ideo Achillis pulchritudo fauorem sibi conciliabat, quòd erat illustrata uirtute. Gratus quoque uisu inter flumines Nilus, nequaquam ob affluentiam aquarum, id enim præstare potest et Ister. at Ister infœcundus est, fœcundissimus Nilus: ideoque Nilus aspectum oblectat. Neque enim ausim, prætermissa dei uirtute, laudem illi solius tribuere uoluptatis. Phidiæ quoque statuas uoluptatè præ se ferre sic sentio, ut artem maximè laudè. Ex Homeri cantu uoluptatem percipio: at est alia digniorque causa cur eum admirer. Ipsum quoque Hercule expertè fuisse uoluptatis, eamque ingustatam reliquisse non credo, neque Prodicò fidè prorsus habendam puto: sed uiri uoluptates quodnam aliud officium præstant, præter-

quam solatia laboribus, minimè quidem à corpore sen-
 92 suue quaesita, sed natina atque interius edita? Consue-
 scente enim animo delectationem suscipere ob facinora
 pulchra, consuescit et sermo. Sic gamsus est Hercules,
 igneam pyram conscendens. Ita et Socrates in uinculis
 manens ac legi obediens. Comparemus calicem illum So-
 cratis cum Alcibiadis calice. uter eorum dulcius bibit?
 uinumne Alcibiades, an Socrates uenenum?

Q U I D I N T E N D A T H O M E -
 rus. Sermo X V I.

I B E T Homeri ipsius exemplo, praesentem
 L huic sermoni deorum aliquem, uel suam it-
 lam Calliopen inuocare,

Dic mihi musa virum, mores qui vidit & vrbes
 Multorum.

Haud tamen ita peruagatum, qui inhospitale[m] terram
 peruaserit, arduum fretum pertransiuerit, cum homi-
 nibus feris tulerit congressus: (commentitia haec omnia
 fuerunt) sed qui expedito animo usus, quasi leui quoda[m]
 uehiculo, magisque quam corpus ipsum sit, ad peregri-
 nandum idoneo, in omnem partem uagabatur. natu-
 ramque considerauit uniuersam, quot uidelicet mo-
 tus sunt caeli, quales affectiones terrae, deorum consilia,
 hominum naturas, solis splendorem, siderum chorum, ani-
 mantium genituras, alluuiiones maris, amnium ostia, a-
 eris mutationes: ciuilia, domestica, bellica, pacifica, nuptia-
 lia, rustica, equestria, nautica: diuersas artes, uarias ua-
 ces, multiplicas species dolentium, gestientium, lugentium,
 ridentium, pugnantium, irascentium, comessantium,
 nauigantium. Quo fit ut quum locus hic Homeri com-

memorationem exposcat: neque ego ad eius viri laudationem mihi ipsi uidear sufficere, de carminibus eius mutuandam esse orationem censeam, ne tenuitas proprii sermonis, tanti viri laudem quoquo modo debonestet ac corrumpat.

Prima tibi ante omnes laus hæc debetur Homere,

93 Seu te musa Iouis docuit, seu pulcher Apollo.

Musarū uerò atque Apollinis præcepta ab ipsis usque primordiis repetita, nihil aliud ansere fas est, quàm quibus ornatur atque excolitur animus. Id autem quid est aliud quàm philosophia ipsa? Porro philosophiam quidnam aliud esse arbitramur, quàm diuinarum atque humanarum rerum exactam aliquam scientiam? quæ uel uirtutes, uel ratiocinationes pulchras consentientissimæ uitæ ac studiorum commodorum dispense. Huius scientiæ summa quum interim diuersos habitus gerat) haud iniucundis disciplinis legentiū animos pertractat, quorum alij quidem ea quæ apud illum leguntur, quasi expiationes mysteriâ quæ appellant, alij fabulas, alij uerò musicæ, alij diuinationē. Quumque horū omnium commune propositum sit animum iuuare, priuata tamen cuiuslibet ratio peculiarem aliquem habitum accepit. Verum ita posteriora tempora tulerunt, ut audentiores effecti homines affluētia doctrinæ, discussis rationis inuolucris, philosophiam prodidissent nudam ac inuulgatam, quæ usque a deo ob nimiam familiaritatem cum cœtibus hominum obuoluit, ut solū pulchri operis nomen miseris interim ac sophisticis quibusdam argumentationibus ineret. Proinde eò deuetum est ut Homeri ac Hesiodi carmina, uniuersaque illa antiqua

ac diuinitus afflata Musa, merarum fabularum argumenta reputentur, quarum uel historia tantum, uel carminum lepos, uel florida harmonia homines capit, perinde ac tibi arum uel fidium quaedam modulatio: pulchritudo autem uera contemnitur, plebiscitôque de uirtute exploditur. Quos fit ut Homerus ille hominum generis princeps, philosophia prorsus abdicetur. Ex quo enim à Thracia ac Cilicia sophisticæ argumentationes Græciam subinuasere, Epicuri præterea atomus, Heracliti ignis, Thaletis aqua, Anaximeris spiritus, Empedoclis contentio, Diogenis dolium, ac multitudo illa philosophantium castrorum, aduersas inuicem acies ordinare ac committere cœperunt: uerbis ac susurris opleta sunt omnia, sophistarum incurstantium sophistis: operis autem mira inopia. bonumque illud celebra-

94 tum tantopere, pro quo uariis sententiis Græci disputant ac disceptant, considerat nemo: quum tamen illa uetusta philosophandi ratio, in qua adhuc Homeri poetice longè est princeps, generosos uiros, legitimisque aluerit atque erudierit philosophiæ alumnos. Eius nanque alumnus est Plato, qui quauis præceptorum abneget, ego nihilominus & signa intueor, & semina cognosco.

Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat:

Hæc fuit effigies vultus, ea forma comarum.

Quamobrem ausim affirmare, non tam similem Socrati Platonem esse quàm Homero: quauis Homerum fugiat Plato, quauis Socrate segetur. Nec tamen id nunc ago, ut Platonis uoces cum Homeri uocibus, nomina nominibus, uerbis uerba conformem: (tametsi illa ex eadè

officina atque harmonia defluerūt , quemadmodum Mæotis ex Oceano, ex Mæotide Pōius, ex Ponto Hellepontus, pelagus ex Helleponto:) sed potius, utriusque considerans mentem, cognationem inter eos agnosco. uerūm de hoc alio iterum loco à me dicetur. Nunc tamen orationem resumamus ad inspiciendam mentem Homeri, próque eius dignitate loqui studeamus. Videtur sanè Homerus diuinissimam naturam accepisse, aptissimum iudicium, peritiámque multiplicum morum consuetudine formatam, qui eo consilio ad philosophiam accesserit, ut eam ex harmonia quadam tunc maxime iugenti, communem Græcis omnibus faceret. ea harmonia, poetice est, quam nec Ionicam tantùm, neque mere Doricam aut Atticam uoluit esse, sed potius uniuersæ Græciæ communem. Quippe qui cunctorum

Græciæ populorum institutioni prospiciens, uocabula mistim omnia Græcorum collegit, hisque ad effigandam poeticen confusis, effecit ut blanda simul, intelligibilia iucundaque omnibus existerent. Porrò quum animo uolueret, paucos sapere mortales, multitudinem uerò popularem gubernationem appetere, neutri generum horum separatim poeticen suam construxit: quemadmodum Hesiodus, qui seorsum heroum genera incipiens à mulieribus, enarrauit, ut quisque
 95 scilicet ordine æditus fuerit: seorsum quoque diuinos composuit sermones, et cum sermonibus genituras deorum coniunxit. Separatim iterum composuit quæ ad uitam hominum conducibilia putauit, opera scilicet quibus occupari homines deberent, diésque quibus ea agi oporteret. Homerica uerò longè aliter se ha-

bent. nam neque is singula pertractat, neque tamen ita omnia simul omnibus commiscet, ut diiudicari distinctio non possit. Verùm illuc eius uidetur ratio spectare, ut uniuersa oratio fabularũ habitum gerat. Quamobrem Troiana gesta vlyssisque labores enarrant, quibus tamen manifesta Theologia, ciuiles mores, uirtutes ac flagitia hominum, affectiones, infortunia, foelicitates permiscantur: tamen si singula proprium habeant subiectum. Fitque propè eiusmodi res, ueluti si cogitatione capere possis, esse organum aliquod quod uniuersam harmoniam uocum diuersarum, cunctis aliis uocibus consentientium, comprehendat. Sed potius alio modo similitudinem reddamus. Vidisse te putato qui complura multimodãque musica instrumenta collegerit, ut est tibia, ut sunt nerui, chori que concentus: quibus adiuncta fuerit uel tuba, uel fistula, uel aliæ quaedam instrumentorum ac nominum species. Horum singula etsi propria artem respiciunt, ita tamen mutuo sibi inuicem ordine respondent, ut communem aliquam proferant musam. Et ut summatius loquar, eiusmodi est poesis Homerica, cuiusmodi fuerit uel Polygnoti, uel Zeuxidis pictura: si quidem cogites hosce pictores, philosophos fuisse minimè que temere exercuisse picturam. Quorum duplex negotium fuit, alterum quidem quod ab arte, alterum quod à uirtute depēdet. Ex arte est, ut figuræ ac corpora ueritatis effigiem seruent: ex uirtute autem, ut linearũ decora dispositio imitationem pulchritudinis reddat. Eodem ferè modo uelim Homerica consideres, in quibus duplex pariter negotium apparet. Ad nanque quod poetæen spectat, fabulæ effigiem intendit: quod phi

loſophiam reſpicit , id ad amorem uirtutis , ac ueritatis cognitionem penitus fertur . Inducitur ſtatim ab Homero Theſſalus ac regius uir , Achilles uidelicet , & Agamemnon : Agamemnon quidem ab ira ad contumeliam impulſus , Achilles uerò indignè habitus agitur ſurore . Hoc quid eſt aliud , quàm imago quædam affectus iuuentutis ac licentiæ ? Oppone utrique Neſtorem , longæuū ,
 96 conſultiffimum diſertūque . Inducitur in alio loco Therſites , facie deformis , immoderatæ dicacitatis , ingenii minime ordinati , imago uidelicet populi impudentis . Aduerſus hunc ſtatue uirum bonum , peritiſſimūque ductorem inædentem ,

Vt ſiquem inueniat regem ac uirtute ſupremum ,

Hunc teneat placidis uerbis , atque adſtet eunti :

At ſiquem inueniat media de plebe ſtrepentem ,

Hunc ſceptro impellat .

Num tibi non idem facere Socrates uidetur ? qui regios egregioſque uiros placidis ſermonibus honorificè pertractat atque accipit , Timæum ſcilicet , Parmenidem , aut alium hoſpitem regium .

At ſiquem uideat media de plebe ſtrepentem ,

hunc quidē ſermonibus impellit : Thraſymachum puta ,

Polum , Calliclem , uel alium quempiam audacem , at-

que aculeatis ſermonibus utentem . Reuertamur iterum

ad Homerum , & ad eos quos ipſe barbaros enarrat .

hîc etiam uideas uirtutem cū flagitio pugnare . Videas

quidem Alexandrum proteruū , Heſtorem modeſtum :

meticuloſum Alexãdrium , Heſtorem fortem . Et , ſi alter-

utrius nuptias expendere uolueris , alterius quidem

amandæ ac ſequendæ , alterius omnino miſerabiles .

*hæ sanè execrabiles, illæ laudabiles: hæ adulterinæ,
 illæ legitimæ. Cōsidera præterea, ut alias quoque uir-
 tutes singulis uiris attribuerit: ut quum fortitudinem
 assignat Aiaci, Ulyssi solertiam, Diomedi confidentiam,
 consilium optimum Nestori, qui quidem probæ uitæ at-
 que absol' utæ uirtutis imaginem effingit. Quamobrem
 ei dimidium egregiorum illorum facinorum acceptum
 refert. Et hæc quidem (ut collectim loquar) breuia quæ-
 dam uestigia sunt longissimæ rationis indagandæ.
 Quod si pauca de natura deorum afferre oportet, ut
 uideamus quid de his Homerus sentiat, reliqua item cū
 uno Platonis sensu, cœu cum imagine quadam, compara-
 re poterimus, seruata ea consuetudine, quæ antiqua cum
 97 re recentioribus confert: quandoquidem hæc potissimum ra-
 tione decernendum est. Sanè magnus Iupiter in cælo,
 hoc totidem uerbis loquitur Plato: uehiturque apud i-
 psum Iupiter alato curru, deorūque omnium ductor
 existit. Apud Homerum uerò Iupiter imperatoriam po-
 testatem exercet,
 Nemo meos iussus deus aut dea rumpere tentet,
 Sed potius probet, ut confestim facta sequantur:
 Post hæc iungitur currus, equique decurrunt,
 Alitibus similes, aurato & crine comantes.
 Iungit etiam Neptunus currum in mari,
 Incubuit cetis, circum exultantibus undis.
 Habet et Plato apud Homerum tertiam regni sortem.
 Nam apud Homerum trifariam cuncta sunt distributa.
 Neptunus quidem sortitus est incanum mare habitare
 semper, Pluto autem sortitus est tenebras caliginosas, Iu-
 piter uerò cælum.*

AEquor enim incanum Neptuno obuēnit, & ipsas Ditis habet tenebras: at cælum Iuppiter altum.

O æquam atque philosophicam distributionem. Inuenire etiam potes apud eum alia principia genituræque diuersorum nominum, quæ quidem fatuus lectoribus fabularum sunt instar. At ea philosophus intelligit ad rem seriam spectare. Inuenias etenim principium uirtutis, quod Minerva nominatur: eaque in laboribus cunctis, uirtutis assistit alumnis. Inuenias principium amoris, sed huius causa refertur in Venerem. cæsti enim potens, desideria subgerit hominibus. Est et principium artis, cuius causam Vulcanus habet, qui in ignem habens imperium, communicat artem. Apud Homerum præterea Apollo ductor est chori, Musa ductrix est cætus, belli ductor est Mars, AEolus uentorum rex, Oceanus amnium princeps, in fructus Ceres habet imperium. Adeo pars nulla apud eum aut numine uacat, aut principem non habet, aut principio caret. Verùm referta sunt omnia nominibus diuinis, rationibus diuinis, arte diuina. Visne considerationem ad elementa transferre, ut inuicem pugnent? Horum pugnam inspicias in campo Troiano, haud Troianorum ac Græcorum ipsorum uicissim cædentium cæsorūmque, quum interea humus sanguine irrigua esset: sed ignis ac fluminis pugnam, tumescēte uidelicet amne, clarissimisque ac continuis undis assurgēte. Igne contra uortices undarum obrinē impetente, urente interim comas ac fluminis ornatum, salices uidelicet, myricas, lotum, uluas: urente denum quicquid fert amnis cunctaque animantia aquatica, Torquentur pariter fluuiali uortice læues

Anguilla, saliensque vndis huc piscis & illuc.

Quamque bellâtes nullam sibi inuicem haberent fidē, interuenit Iuno, foederibusq; inter partes sanctis, praelium dirimit, elementaque ipsa conciliat. sed missas faciamus significationes occultas. consideremus ea quæ nostra sunt, et quæ ad homines pertinent. Eiusmodi est apud Homerum politia, ut neque in Piræo conficta, neque in Creta à legibus formata sit: sed potius sub heroico prætextu, per institutionem heroicam demonstrata à philosopho sit. In ea sunt principes ipsi quidem existentes, in opere deliberantes, strenui propugnatores, sapiens mulier resistens petulâtib; iuuenibus, iustus rex errantis hospitis susceptor, uir prudens, summo ingenio infortunia uaria depellens. Pergo demonstrare politias præterea alias, fabricationibus a duersis excultas. Eas Homerus uerbis, Vulcanus uerò in aurum exculpfit. In altera cantus chori que apparent, reges iudicantes, affectuæ populi uisuntur.

Ast alibi cingunt urbem duo castra virorum.

Rem non credis? at rationibus ueris acceptis, ambiguitatem discuties. Hæ uidelicet sunt insulanæ ciuitates, altera Phæacum, Ithacensium altera: in altera uerecundia, in altera regnat petulantia: altera habet legitimos reges, altera impudentissimos procos. Hi quidem ingredientem regem, perinde ac aliquem deum, intuentur: illi regio thalamo insidias tēdunt. Exitus uerò quis est propositus utrisque? Nimirū hos perpetua habet delectatio, iucunda uita, peregrinorum hospitalitas, maritimæ classes, terræ fructus: pernicies illos, ipsis uoluptatibus ingruens. qui quidē exitus contumeliosam improbita tem

probitatem atque incastigatam licentiam protinus manet. Ipsum non uides Vlysssem, ut cum uariis calamitatibus negotium gerens, arte ac uirtute, confidentia præterea à uirtute suscepta superior euadit? Hæc nimirum illud est moly, quo contra Ciræen est usus: Illud est uelum, quod naufragus pectori suo apposuit. Hæc eum à Polyphemi manibus liberauit, hæc reduxit ab inferis, hæc ratem compegit, Alcinoium demulsit, procorum sustinuit ictus, luctantem Irum, perulantiam Melanthij. Eadem quoque larem proprium liberat, ulciscitur thalamu insidias. Denique facit eum Ioue genitum uideri, ipsi que assimilatur diis, qualem haberi uult Platonem eum qui beatissimus sit.

AN IPSA VIRTUS SIT ARS.

Sermo XVII.

C QVIS philosophum audiatur, dicentem;
E uirtutem ab arte differre? uix enim aliud quicquam artem dixeris, si quidem non sit uirtus: nisi forte aut aratrum, aut clypeum, aut nauem, aut nurum, opus esse artis: id ipsum uero unde accepimus quemadmodum singulis his oporteat uti, qui due eis præsidet, aut illorum, eum qui ea omnia possideat, ad sobrietatem doceat usum, utilitatemque quam ex ipsis suscipere oportet, ad communem ordinem finem: arte dixerimus carere. Graue nimirum, o dii, aut grauissimum potius, sigillum quidem, ærdonem ac fabri, eius operis quod facere instituit, proditam habere artem: philosophum uero, id ipsum quod intendat, ediscere, huicque esse uirtutis propositum finem: id tamen arte non esse, sed disciplinam quandam, quam quis sine arte asse-

quetur? Rectè inquit: haud enim uel in sulcè uel cras-
 sè (per Iouem) opinariis. Ego uerò tuā istam laudo artem.
 Sed age, ut uideam caput ipsius cuiusmodi facias. Figu-
 lus, ais, habet ab arte, ut discat fingere: cerdo itidem, ut
 coriū cædat, ac faber, ut fabricetur. Ego q; concedo, ope-
 rariū quenque, quodcunque didicerit, efficiere ex arte:
 non tamen singularum harum artium hunc esse finem,
 ut artifex ab alio artifice artem accipiat. scientiæ nan-
 que successio disciplina inducitur: at usus artium non
 quidem is est, ut ars artem efficiat: uerùm potius ut
 uel figulus amphoramingat, uel tibicen tibias modu-
 letur, uel imperator uictoriam pariat. Quorum om-
 nium artibus: aliud est propositus finis, præter artem,
 diuersus ab arte. Non tamen penitus quodcunque ne-
 quaquam est ars, continuo erit inertia. Inertia enim,
 est priuatio artis ubi ea maximè requiritur: uerùm
 quod sit ab arte, estque præter eam aliud quiddā, non
 100 est ars. Nūquid id putas satis demonstratum? an adhuc
 erit manifestus dicendū? Medicinā ais, quāpiā esse ar-
 tem, itē statuariā: utriusq; uerò finē, non medicinæ me-
 dicinam, nec statuariam statuariæ, sed statuam statu-
 riæ, medicinæ sanitatem atque habitudinem rectam?
 Quod diximus igitur, sic consideres uelim. Dic ani-
 mum, corpus, lapidem, tria hæc, meras esse materias,
 formæ atque ornatus indigis: his itidem artes attribuito
 tres, quarum quæque in subiectam sibi materiam du-
 cta, singulæ singulas propria forma exornent. Fac la-
 pidem effigiatum affabrè, in personæ speciem extrui.
 Fac corpus humorum concordia permixtionēque tem-
 peramētum sanitatis implere. Fac animum recta qua-

dam ratione motūque decoro uirtutis accipere ornamentum. Si quidem trium horum artem aliquam esse fatearis, et actoris nomē ad id quod est actū, deceptus affinitate, trāstuleris, nihilominus errare uidearis eo qui defluentem à sole lucem, solē esse affirmet: quæ quidē diuersa à sole, est opus solis, minime tamē ipse sol. Enim uero quod diximus, ab utraque parte cōsidera. Inquiramus quid sit ars, quid uirtus. Nūquid aliud artē esse arbitraris, quā à rationē quandā ad finem tendētē? Aliam quidē quæ mechanicè corporeis rebus operam dando, id efficiat quod opus appellamus, ut architecti domum, ut fabri nauem, ut imaginem pictoris: Aliā uerò negotiorum exercitōriam, quæ nequaquā à corporeis absineat: ut est in imperatoriā arte, uictoria; in medicina, sanitas; in politica, iustitia. Tertiam rursus artium specie dicimus esse, rationem prorsus incorporeā, summius potentem, sibi que ipsi operam dantem, cuiusmodi sunt Geometricæ atque Arithmeticæ artes, eæque omnes, quarum finis in intelligentia consistit, qui neque ad negotiationem, neque ad opificium pertinet. His ita se habentibus, triplici existente genere artium, ubinam rectē uirtutē collocabimus, si quidē ea est ars? an in operariis? netu quidē id dixeris. Superest ut contentio sit inter negotiatoriam ac contemplantem: harū neutri uirtutem abrogo, uerūm alteram alteri permiscens, alterum quiddam, quod ex omnibus constet, temperatum intelligo: compositumque hoc totū aliud esse aio ab singulis illis, ex quibus cōpositum esse apparet. Perinde ac si quis hominis corpus, aut ignem, aut terram, aut aerem, aut aquam esse contendat. Nonne ego ita dicenti subinde

respondebo? Ipsum haud ignem esse, uel terram, uel aërem, uel aquam: quandoquidem quod mixtum ex multis est, haud quicquam eorum est, ex quibus fuerit confectum. Quomodo igitur uirtus quæ cum contemplante ac negotiatoria communicet, non sit ars? à me dicentem sequere. Non enim rationi inuitor meæ, uerùm eam afferro, quæ ex Academia profecta Platonis, muse contubernalis extiterit. Eandem Aristoteles excepit. Ego uerò ex altioribus principiis deduco. Suspicio nanque ex Italia Athenas usque deuectam, Pythagoreus quibusdam honestam hanc mercaturam in antiquam Græciam mittentibus, quæ quidem ita se habet. H O M I N I S anima, secundum primam eius partitionem, bifariam diuiditur. Huius altera pars, ratio dicitur, altera, affectio: quarum utraque, quum nequiter se habeat atque inordinatè moueatur, uno simul ac turpissimo nomine uitium dicitur, fitque ut ex harum alterius aestu ac fluxu, turpitudinis fontes ac geniturae oriuntur, quoties saepeque scilicet contingit feruidas affectiones animum incendere, ac rationis sationibus productionibusque calamitatem inferre. Nam quemadmodum accidit ut subitis procellis crescentes amnes legitimum excedant aluenum, superque uel segetes uel plantarum culturam præcipites lati, rusticorum operum salutem atque ornamentum euertant: sic et animus affectionum nimia ui ab rectis ratiocinationibus depulsus, falsis nimirum atque improbis opinionibus præter naturam propriam surgentibus, corrumpitur, quæ eius menti pro ebriorum more, quibus nimia crapula interiores concire ægritudines solet, uelut ex latibulis repentia

102 quædam animalia, confundunt mentem, ab iis que cogitur proprias eorum uoces personare. Si uerò manifestioribus exemplis opus sit, improbitatem animi, inconditæ plebis assimilabimus imperio: quod quidem fit, quotiescunque in ciuitate probitas uicta, multitudinis penitus licentiæ atque audaciæ seruiat. Neesse est enim eiusmodi ciuitatem, dissonantem ac multarum partium esse, eandemque innumeris affectionibus ac uariis cupiditatibus refertam, in uoluptatibus quidem, intemperantissimam: in iracundia, præcipitè: in tribuendis honoribus, immodicam: in foelicitatibus, elatam: in calamitatibus abiectissimam esse: quando Pericles abscedat exul et Aristides: tollatur Socrates, Nicias surgat, Cleon appetat Sphacteriam, Thrasylus Ioniam, Alcibiades Siciliam, atque alij modò terreste, modò maritimum concupiscant imperiũ, cum quibus pariter ignauissima illa atque inordinata plebs ac mercenarius miles, uagus, nullique addictus patriæ, consentiant. Enim uero neesse est, eiuscæ cupiditates, et seruitutem et calamitatem et tyrannidem parere, aut quicquid est aliud quod sub horum nominum absurditate censeatur. Cæterum et in animi politia ductores improbi et effrænatus populus, Alcibiades et Cleones plurimi, timidum nõ sinunt animum quiescere, suisque ipsum rationibus ac legibus cedere. Eiusmodi quidem in homine est flagitiosa politia. Cõtrà uirtus, cuius causa susceptus est sermo, illud idem habet quòd est in politia Lacedæmoniorum, in qua inertissima illa plebs, paucorum probitati est audiens. atque hæc quidem conseruat, illa conseruatur: hæc iubet, illa obsequitur. Quod uerò ex utroque progreditur, libertas

appellatur : estque altera pars alterius indigena, tam quæ iubet obedientis, quam quæ obedit conservatrici. Eadem hæc forma reperitur in animo rectè se habenti, in qua ratio conservatoris locum obtinet, affectiones, conservati: ratio moderatur, affectiones moderationem accipiunt: opus uerò ex utroque conficitur quod libertatem dicimus. Vnius ordinis esto quodcumque.

103 sub contemplantium artium nomine censetur, idque ad rationem referatur. Quod uerò ueluti materia quædã ab artibus illis ornatur, sub affectionum genere ponatur. Prius illud sapientiam uocas, quæ idem est quod scientia: hoc autem, uirtutem ab scientia productam. Vbi uerò immutaueris nomina, scientiamque uolueris uirtutem appellare, petam abs te quis uirtutem ediderit. Id enim quod genuit uirtutem, scientia est: uirtusque ipsa natales suos in scientiam refert. Artem artium scientiam uocas? Audio. Scientiam scientiarum eam appellas? Docilem me præbeo, ac rationem accipio: dum tamen unum addideris, idque paucillum. Dic artem artium, artem: dic scientiam scientiarum, scientiam esse. alterum ab altero disiunge, ac me tibi consentientissimum reddideris. si uerò scientiam seruando ac subtrahendo affectiones, rectam earum formam, scientiam esse contendas, simile quid feceris, quale erit qui Phidias seruando artem, materiam de medio tollat, materięque nomen ipsi imponat arti. Vis scientiam bene beatęque uiuendi principem esse? imperet ratio. uis imperet ratio? ea -- princeps unicus esto, Cui dederit genitus Saturno scepra sagaci.

Sed demus, rationem dominari, quosnam ipsa ministros

operariósque, qualiúmue eos habeat actionum? Corpus, ais, uide quid agis. Vno enim eóque inordinato saltu, eorum ordinē, quos iussa capeffere fas est, ab ipso imperatore ad lixas et calones transtulisti. Nónne ordinem uides? in quo primùm dux ipse cónsistit, dein decuriones, armati, scutati, sagittarij. - Ministerium namque paulatim ab uniuerso atque optimis ad uiles et abiectísimos descendit. Verùm obiectionem promptam agnosco. Deus uniuersum hunc orbem, patris instar familiás, artificiosissimè ac factísimè gubernat. Quid enim, nõne id fateris? In quo quídnam potius, scientiáne an uirtus? Si igitur scientiam, dei uirtutem dixeris, utere sine inuidia nominibus. Non enim quemadmodum in homine, ita et in deo est animæ pars quæ imperet, quæue obedi at: uerùm est simplicissimũ quid deus, ut mens, ut scientia, ut ratio. Si uerò deterio-
 104 ri attribuere coneris, feram id, quãtum ad nomen tantum, non autem ad rem ipsam pertinebit. Virtutem ipsam quantumuis scientiam uoca, dum tamen ipsam scientiam, uirtutem non uoces. Falsum nimirum nomen ac periculo (medius fidius) obnoxium, si qua est hominibus habenda fides, quòd in contemplantibus scientiis Arithmetice ceteræque disciplinæ peruenientes ad animum, uirtute homines imbuant. Id si quidem est uerum, sophistarum genus magnificandum esse apparet: multificios ac multiloquos hos dico, plenósque multarum disciplinarum, qui quæ scire se profitentur, cauponantur, atque indigentibus uendunt. Virtutis enim nūdinationem instituunt, resque tota ad mercimonium

spectat. In quibus quum uideamus ore tenus sermones promptos atque apparentiam cum redundantia quadam disciplinarem præceptorumque: interius uerò affectiones asperas, ferinâsque consuetudines improbas, iniquas exercitationes, cupiditates absurdissimas, flagitiosas educationes, rectis rationis tramitibus aduersas esse: nonne cogitare debemus, oportere mortales naturam sortiri in primis probam? quæ futura sit tanquam surgenti muro firmissima crepido: ad eiusdem salutem accedere educationem ac consuetudinem bonam, per quas maximè animus cum iis quæ propriè sunt bona, fœderatur, unâque & tempora & ætates omnes coniunctissimè percurrit. His postremò addenda ars est quæ affectionibus ipsis statuatur metam. His maximè modis animus efficitur beatus, uitæque hominis sanitatem assequitur. Hinc rectæ opiniones harmonica quadam corporis atque animi compositione coordinantur. Hæc dei lex est, hæc iustum perficiunt uirum. Obsequantur affectiones rationi, non inuitæ pareant scientiæ: nam uitium inuoluntaria res est, à uoluptate penitus pertracta.

QVOMODO QVIS SE VIN-
dicet à dolore. Sermo XVIII.

QVOMODO quis efficiet suum ut animum uindictæ à dolore? An & hęc quoque perinde atque in corporis morbis, medicum requireret? Nec medicum tantum, sed & medicamenta quædam, uel aliquam uictus rationem pulchrè ad sanitatem temperatam? Facilita esse: quis is erit animorum medicus? cuius in sinodiue medicamentis aut uictus utemur ratione?

Ego enim, qui meus est amor erga antiquitatem omnem, artes non diuido: quin potius fidem habeo poetis, fuisse olim in monte Pelio medicum quendam nomine Chironem, cuius ars utrumque intenderet, ut simul scilicet eorum corpora qui ad eum valetudinis causa accederent, per laborem exerceret, dum illos uenationibus, montanis itineribus, cursibus, gramineis toris, ferinis pastibus, fluuialibus poculis ad summam perduceret sanitatem: simul animorum curam haberet, ut ne deterius ijs quam corpori contingeret, si non rationalibus motibus parerent, aut minus fortiter affectionibus resisterent. Quamobrem utrumque simul consequutus est, ut et medicinae peritissimus et idem iustissimus esse uideretur: duplicem illi laudem, ob unam duntaxat artem, tribuentibus poetis. Verum si ita nostratia tempora tulerunt, ut ea ars a seipsa descauerit, ne antea id mireris quam mihi ostenderis medicinam, unam quidem existentem ac coagmentatam sibi constare: non autem tot partes quot sunt corporis membra, sortitum: aliam quidem esse quae oculis, aliam quae auribus atque alijs corporis membris deseruiat: propterea eiusmodi periculo obnoxiam: ne quotidie diminutior facta, ob tenues atque ignobiles partitiones, obscurissima penitus euadat. Quemadmodum Macedonum imperio aiunt accidisse, quod post Alexandri decessum, in illam multitudinem praesidium incidens, neminem reperit dignum qui summæ rerum praeponeatur, sed quamobrem Chiron ad hunc sermonem nobis accessit? age, id unum disquiramus, utrum praeter propositum sit? Ais esse aliquid corporis dolorem? Sanè, ais. Hic quidem quum aequabiliter subierit corpus,

prorsusq; uniuersi sese eius partib⁹ infuderit, naturalē
 corporis substantiam perturbat, perinde atque in ferrū
 agit id ipsum quod passim ignem uocamus. At ignem
 hunc medici diuiniunt nomine mutato: fore putantes ut
 minus asperum id appareat malum, quod ignitum, nō
 ignis uocaretur. Aliud quoque est ægritudinis genus,
 quotiescunque in corpore contingit particulam tabesce-
 re, à qua uelut causa fontēue incipiens morbus, impe-
 tum in cæteras fecerit, reliquūque corpus in eandem
 106 perniciem traxerit: cuius excursus à membris laboran-
 te, ad id quod est sincerum, breuissimus atque occissi-
 simus est: quantum sentire possis, extremum si pedem of-
 fendas. ab ipsis enim unguibus dolor usque ad caput,
 minimo momēto percurrit. Id tu fieri posse cēsebis, nisi
 anima uniuersum penitus corpus occupet, eique nō se-
 cus atque lux aeri se infundat? Melius dicā: Quē ad-
 modū in odoramentis contingit ut eorum suffitus ad il-
 los etiam pertingant, qui longissimē distant, interiecto
 interim aere, iucūdis se immiscētes odoribus: Vel, Quo-
 modo colores ab remotis locis ad oculos feruntur (namq;
 ij quoque uidentur medium aerem de sua natura depin-
 gere) hāc similiter animā putato ubique diffusam esse,
 nullāque partem corporis, eius esse immūnem, tametsi
 ea alia longē ratione cum capillis atque unguibus com-
 municet, quemadmodum et cum folijs arborum. Hæc
 enim eiusmodi sunt quæ minimum sensum habent in
 ordine plantarum. Sic igitur anima se habet ad corpus,
 cuius et ipsa doloribus ac uoluptatibus miscetur, fit-
 que propterea ut in corpore causa morbi sit, at ægri-
 tudinis in animo, ex utroque uerò unum atque indi-

functum malum ad hominem peruenit. Verùm secunda hæc animi ægritudo ad priorem illam corporis, opposita se habet ratione: Hæc enim ab anima remissa in corpus, in eo accipit finem. Laborante igitur ægritudine animo, læditur pariter corpus & tabescit. Tū uel oculi lachrymas emittunt, uel cæterum corpus & macie foedatur & pallore. Qualia quidem hominibus, aut ab amore parum fœlici, aut paupertatis duritie, per luctū atque per incommoditates obueniunt: ex turbatis præterea animi motibus, ut ira, inuidia, cæterisque similibus, fit corporis tabes. Quorsum igitur hæc pertinet? nisi ut intelligamus eum morbum, qui ab animo mittitur in corpus, qui uel à corpore redit in animum, ad abigendam tristitiam, una atque eadem egere medicina, quemadmodum ad Euripum superandum una nautica ars remediū affert. Atque hæc quidem ad dictorū

107
demōstrationē sufficiāt. Ipsam uerò medicā artem quæ mala utrinque orientia propellat, quisnam nobis ostendet? Ego enim, quantum ad me attinet, in ancipiti uersor: an quem idoneū artificem simus inuenturi, qui Chironis exēplo, præstare queat ut duplicis boni nobis sit author, neque satis sperare audeo ut huius artificium rei inueniamus. Arduum enim est opus, quod magnitudine sua & Olympū superet & Ossam. Nec tamen penitus despero. quid enim non assequatur, quū uelit, omnia audēs animus? Medius itaque inter fiducia ac diffidentia, inter que ignorantia ac scientiam: ita de hac tota contentione stano. Suspicio quidem simplicem quandam artem esse, nō tamen quæ duobus ijs, corpori scilicet atque animo, officium impendat, sed quæ excellen-

tioris curam suscipiendo, inferiori etiam subueniat. Mihi enim inter dicendum uenit in mentem quod extat Socratis ad Charmidem dictum, minimè tamen intelligere me putes Thraciam illam incantationem, sed quod ait cum homine integro, eiusdem partem sanari, nec fieri posse ut ante ad partem quàm ad totum, salus perueniat. At rectè id quidem: quod ego, quantum ad corpus attinet, ita esse crediderim. quantum uerò ad corporis atque animæ coniugationem pertinet, id dico opposita se habere ratione. ubi enim pars rectè ualeat, ibi utique et totum recta ualetudine præditum sit oportet. Quod ipsum tamen ita accipi uelim, ut quauis alteram duarum partium rectè ualentem constituam, non utralibet tamen, neque incertam, sed alteram semper eandem ac stabili ratione constantem. Ex societate nanque deterioris cum meliori, qui deterior est, salutem à meliori mutuatur. An credis sani animi uirum, si acciderit ut uel morbo, uel uulnere illato, uel quouis alio corporis detrimento opprimatur, eius rei etiam minimam habiturum rationem? Nullam medijs fidius. Igitur ea est nobis medicina quærenda atque exploranda, ea comparanda sanitas et uenanda, ex qua corpus ad firmitatem accedat. sin minus, at eam ex qua faciliè quodcunque corpus inuasit malum contemnere possimus.

QVI SIT FINIS PHILOSOPHIAE. Sermo XIX.

ROTONIATES Olympicum affectat
 C oleastrum, Atheniensis uictoria nauali, Lacedæmonius pedestri delectatur, Cretensis
 108 studium in uenatione uersatur: Sybarites in uoluptatum

affluentia, Thebani in tibijs, Iones in choris, Auarus ad hæc appetit aurum, ebrietatem potator, amores musicus, modulationem cupidus canēdi: Hoc autem animal quod homines philosophum uocant, solusne ex omnibus nullius rei desiderio tangetur? sanè stupidi uitam potius loqueris quàm eius animalis quod uideat, spiret, moueatur, sapiat, & quod appetitu, sensu cupiditatē que impellatur. At hunc omnino necesse est aliquid appetere, quod forsan uno uocabulo comprehendere non potest. Beatitudinem, ait. ò beatum simplicitatis, si quem ex hominum numero, putes Venereos lusus admirari, & non potius ipsum, si percuncteris, responsurū quod ð felicitatis causa certet, potet, diuitias comparet, uenetur, humum calat, pugnet, amet, cantet, concionetur, uel si ipse Sardanapalus, ille inquam læuigato corpore, putribus oculis, plexa cæsarie, defossus in purpuram, in regiam penitus abditus, pellicibus permixtus, rei alterius & non unius felicitatis se uocet sectatorem. Haud enim uolens in miseriam Sardanapalus incidere. Quid Persa ille qui & Aegyptiorum templa igne deleuit? & ille qui cōminatus est annis, & Apim bouem immolauit, nam ob aliā causam quàm propter beatitudinem, ea omnia faceret? Nam & Xerxes tantum abest ut beatitudinem extruderet, ut pro una ipsa cum Ioue contendisse uideatur. Is enim adeò se eam tenere arbitrabatur, ut Europam cū Asia, nauibus ad pontis similitudinem contabulatis, diurno nimirum uinculo coniungeret. Et Neptunus ille apud Homerum Ioui exæquatus in honore, ab uno tantum hoc regem (quantum ipse opinabatur) & plagas accepit & uinculis constrictus est. Quid reges barbaros narro? quasi

Pisis stratū non uideas Græcum Atheniensemque in ar-
 cem quotidie currere, tanquā eo in loco felicitatem un-
 cum antiquissima illa olea defossam haberet: qua amif-
 sa, quieti repudium missurus uideretur. Nam quantum
 109 ad Polycratem attinet, is non a deo ob adnoritionem
 Ægyptiam respicit, ut non elato nimis animo de bea-
 titudine sentiret, quū Ionij sibi maris iudicasset impe-
 rium, magnam triremium classē instruatam haberet,
 egregiam in annulo gemmam, Anacreonte socio utere-
 tur, Smerdiæ frueretur amoribus. Dices id cōtingere prin-
 cipibus uiris: quorum omnium de beatitudine iudicium
 à uoluptate mollitiēque animi, malis ad imaginem bo-
 ni personatis deceptum fuisse, quis neget? Num Home-
 rum non audis extollentem Æacidas, quod bello æquē
 ac conuiuio oblectarentur? At quid ingratius bello? Et
 tamē tam parum grata res haud abiectos amatores in-
 uenit: qualis Philippus ille post progenitores Æacidas,
 qui quū Macedonia re contentus esse posset, et in A-
 myntæ bonis Perdiccæque felicitate permanere, eam
 tamen peregrè atque alibi, uelut ex Macedonia e-
 lapsam, perquirebat. Quamobrem Triballis intulit bel-
 lum, Illyrios inuasit, expugnauit Byzantium, Olynthum
 euertit, fefellit Athenienses, cum Thessalis fœdera per-
 cussit, Thebanis inducias dedit, Elatiam cepit, Phocen-
 ses euertit. Peierabat, mentiebatur, mutilabatur. Nihil
 enim Philippus alienum à se, nec uerbum, nec opus, nec
 dedecus, nec infamiam fecerat: Philippum percuncte-
 mur quid id sit, quo tot labores, pericula, negotia, cor-
 porisque mutilationes compenset. Nunquid studio bea-
 titudinis hæc agis? ò ridiculam interrogationem! Verun-

tamen beatitudinem illam tam uehemens eius sectator nequaquam uidetur comprehendisse, et tamen ipsum beatitudo stimulauit. Quin et Alexander eius filius, quasi illa parentem eluisset, Europæ salute multa dicta, ut penitus bonorum omnium inopi, traiecit in Asiã, beatitudinem fortè suspicatus Sardibus in ramentis aureis latere, aut in Caria inter Mausoli thesauros, Babyloniorumque ædificiis, Phœnicum portibus, littoribus Aegyptiis, aut etiam Ammoniorum arenis obrutam esse. cui nec satis fuit Darij fuga, non Aegyptus subacta, non Ammon pater, non Babylon capta, nisi etiam cum exercitu in Indiã excurreret. Interrogemus Alexandrum, quid curris? quid cupis? quid amas? quamobrem festinas? quonam potius quam in beatitudinem, causam referat? Mittimus reges ac dynastas: num priuata res ijs erroribus carent? Annon, ubique rerum mortales cernere est ad eandem undecunque procurere? atque adeo hunc terrestribus, illum maritimis negotijs implicitum esse: hunc bellicis rebus, illum literis studium impendere: hunc ducere uxorem, liberos illum educare? Quid de his dicam qui latrocinia exercent, uel alijs modis cæteros homines lædunt? qui captant munera, adulteria, militaresque mercedes? Quotusquisque est horum qui non plenam erroris ac periculi uiam ingrediatur? quid, erroris atque periculi dico, et non hos potius anfractibus, confragosisque locis, quasi suspensos incedere, ut commiserationem inuentiuum maximè moueant? Hactenus de uiris negotiosis. Iners uerò et dissoluta illa multitudo nunquid et ipsa beatitudinis abiicit spem? Minimè medijs fidius.

Nam et a dulatoribus negotium adimas: qui quibus cōiunctissimè uiuunt, eorum cupiditatibus indulgent: et scurrus, quorum studiū est admirationem et risum excitare. monstrorum præterea artificibus, in diuersas effigies sibiipsis distorquentibus atque inflectentibus corpus. omnium denique studiorum, etiamsi abiectissima sint, conclamata beatitudinis spe, auferas artes. Fertur Babylonem profectus ex Ionia uir ad regem magnū, artem ostensurus operis egregij: offulas uidelicet paruas rotundāsq̄, in eum elaboratas usum, tam certo ictu contra mucronem acus, ex distanti loco iaciebat, ut nunquam à collimando aberraret. nec se deteriorem, ob eam collimationem existimabat, quàm Achilles ipse ob fraxurum ex Pelio. In Libya Libys fuit nomine Psaphon, beatitudinis et ipse adulator: minimè (medius fidius) humilis quotidianaque huius, sed qua deus concupisceret haberi Capiens itaque aues ex uocalium numero complures, has quidem edocuit hæc uerba conari: Magnus deus Psaphon. Atque ita edoctas demisit in montes.

III quarum uocibus quum aliæ permultæ assuessent, tam primæ illæ Psaphonis quàm dimissarum discipulæ, Psaphonis diuinitatem celebrabant: creditūque à Libycis est diuinam hanc uocem esse, proptereaque Psaphoni, ueluti deo, sacrificabant. Sicq̄ Psaphon comitijs auium, Libycus creatus est deus, nihilo profectò inferior artifex eo qui non prius à Persis adoratus est quàm ipsum ferocis equi suffragium euexisset ad regnum. Sic itaque humanæ res se habent, ut inter se propè dissentiant omnes, tamen si cunctos mortales communis quidam amor ac desiderium exercent boni. Ve-

runtamen tam multisuariisque itineribus ad ipsum cō-
 tendūt, ut propter diuersitatem studiorū negotiorūmq;,
 nunquā idem fatum parēmq; fortunā sortiātur. Et quā-
 uis simul omnes communiter appetant bonum, ad ipsum
 tamen uenire plus cæteris pertingit: horūmq; res per-
 quam similis est illorū inanitati, qui in tenebris aurum
 atque argentum inquirunt. Nam quū expertes omni-
 no sint fori, unice certam quæsitū auri probationem ha-
 bituri erant, ex pondere tractationē que coniecturā pla-
 nē mentientem accipiūt. Propterea incurstantes se inui-
 cem, mordentēsq; quicquid id est quod in manibus
 habent, dimittere non audent, ne si fortē uerum illud
 aurum argentūmue haberent, per imprudentiam a-
 mitterēt. Nec tamen quærendi sollicitudinē remittunt,
 ne fortē non deinceps inueniant quod quærentes, ad-
 huc consequuti non sint. Hinc tumultus, cōtentiones, ad-
 hortationes, uocēsq; inquirentiū, gementium, persequē-
 tium, lamentantium, rapientium, spoliatorum. Et quidē
 cuncti conclamant exultantes, tanquā in ipsum incide-
 rint bonum, quum tamen adeptus nemo sit. at que ideo
 incerti singuli quīq; proximi cuiusq; uerba obseruāt. Et
 hæc quidē affectio terras ac maria permiscet, cogit cōcio-
 nes, iudicis in lucit, carceres cōplet, cōstruit naues, tri-
 remes deducit, bellū parat. Hæc eadem equitandi indu-
 striam reperit, aurigationēmq;: tyrannos in arcibus
 construit, exteros acciuit, mercenarios milites cōduxit:

Hicque homines iugulant: urbem depascitur ignis:

Hic pueros rapit hic latizonas mulieres.

Innumeras scilicet malorū species sustinent homines: ne-
 que aliam ob causam, quā propter spem beatitudinis

assequenda, & ignorantia deceptionem. In situs est enim hominum generi fomes quidam à deo, qui boni expectationem emittit: cuius tamen inuentio omnino est abdita:

Nigra etenim radix, par flos albedine lacti.

Minimè nos fallit Homerus hoc nomine. perspicio moly, & ænigmatis intelligo uim: manifestè que noui quàm difficilis inuentionis negotium sit

Terrigenis agris. superi nanque omnia norunt.

At temporibus nostris, pro nescio quo friuolo lebete, qui in Lydia pendèret ad focum, respondet Apollo: lignèum murum ait, angustumque isthmum, futurum terræ motum, imminens bellum, & aduentantem præsignat pestem: oraculum autem reticet quod ijs omnibus antiquius multo est, uidelicet quid factò opus sit, bellorum ut radix abscindatur, ne muri necessarij sint, ne pestis pertimescenda. Quorum nihil est ab Apolline in Delphis prædictum, neque ab Ioue in Dodona, aut usquã gentium à cæteris dijs: una philosophia hoc oraculum profert. à pulcherrimum oraculum, & meliorem longè diuinationem, inquam me consentire nihil prohibet, si nõ dissonam eam inuenero. Quapropter consentiens ab omni parte oraculum profer: hoc mihi est opus, cui fidem habens, demceps tranquillius uiuam. Quonã mittis hominum genus, quibusue semitis? aut quis est itineris statutus finis? Nimirum hunc finem, unum eundemque esse oportet, ac cunctis mortalibus communem. Nunc autem quàm multas philosophiæ colonias aspicio, quàm diuersas in partes eius dissectos sectatores: ut in Bœotiam Cadmum, Archiam Syracusas, Phalantum Tarentum, Nereum Mi-

letum, Tlepolemium Rhodum. Terram uidelicet necesse est locorum uarietate distinctam esse, aliosque homines alias eiusdem partes incolere. ipsum autem bonum diuidi nequaquam potest, unum quum sit, affluens, nullius indigum rei, sufficiens uniuersae rationalium naturae: ita ut unus sol, unicum itidem bonum est in natura uisibili: unica musice, unicum bonum in ijs quae aurium subiacent sensui, unica sanitas, unicum corporis bonum. Iam uero quum ceteris animalibus natura ipsa distinxerit, quae cuiusque generis gregi, boni ipsius portio ad propriam salutem seruandam conueniat: eo que ita distributo, uno atque eodem in omni uita fine que, grex

113 quisque pro sua parte conuentione perfruatur, tam ea animalia quae alis aeré que, quam quae pedibus et terra tantum uiuunt, et quae praeterea repunt natant que: quae carnibus, quae terra enatis uescuntur, quae gregatim uiuunt: quae sunt mansueta, quae fera: quae cornuta, quae excoruiat quorum omnium uicissim si permutaueris uitam, naturalem protinus uiolaueris legem: huic hominum gregi unam communemque legem seruanti, mansuetissimo, sociabilissimo, rationabilissimo, ut dissoluatur dissipeturque, non solum a communibus ijs cupiditatibus, appetitionibus ac uanis amoribus, periculum impendet: sed et ipsum philosophia ipsa, rerum constantissima cunctarum, in plures populos scindit: scissumque innumeris legislatoribus assignat. sicque distribuit gregem, distractumque in diuersas partes emittit: Pythagoram uidelicet ad musicen, Thaletem ad astronomiam, Heraclitum in solitudinem, Carneadem ad castitatem, Diogenem ad labores, Epicurum ad uoluptatem:

Num multitudinem ductorum constitutionumque non uides? Quò me uertam? quémnam horum suscipiam? quorum præceptis acquiescam?

CYNICI VITAM POTIOREM

esse. Sermo XX.

IBET pro sapientia Lydij fabulam fingere,
L in qua non leo, nõ aquila loquetur, nõ aliud quid ex ijs quæ magis debent silentium naturæ, ut quercus uidelicet: at in hunc modum fabula loquetur. Erant olim, Iupiter, cælum terræque. Cælum erat ciuitas deorum: terræ autem alumni homines, nõ dum aliqua in luce uersabantur. Quamobrem Iupiter Prometheus uocat ac iubet coloniam ducere in terram ex eis animalibus, quæ simplicitate mentis propinqua esset diis: corpore uero uteretur tenui, recte, decoro, aspectu mansueto, manibus expeditissimis ac tutissimis pedibus. Paret Prometheus, atque homines fingit, terram-
 114 que ipsis inhabitandam assignat. Hi quidem in ipsis procreationis auspicijs, haud multo negotio ducebant uitam: densis uidelicet pratis, comatis collibus fructuum omnifariam, quæcunque humus sponte sua, sine colonorum uexatione, ferre nouit, facientibus copiam. Quinetiã nymphæ purissimos fontes, perspicuos amnes, laticumque omnis generis fluxum et largiter et commodè præbebant. Ad hæc si quando frigoris inualesceret rigor, sic eius asperitas demulcebatur à sole, ut aptissime ab eo temperata corpora foueret: si æstus ipse excederet modum, fluminalibus refrigeraretur auris. Neque ideo erat ut pro his commodis in medio positis homines inter se digladiarentur: qui uidelicet in fecundissima naturæ largi-

tate uersarentur. Idem uidentur intellexisse poetæ, qui argumentum fabulæ nostræ persimile finxerunt: sub Saturno scilicet deorum rege, eiusmodi quandam uitam significantes, in qua non bellum, non ferrum, non custodia esset, sed latissima pax, sine aliqua contentione pugnaue: integra sanitas, nullarum rerum egestas mortales omnes haberet. Inde ego crediderim eius temporis genus aureum, ab lasciuienti Hesiodi ingenio denominatum fuisse. Sed iam fabula faessat à nobis: fabulæ maneat ratio, quæ priorem illam uitam cum altera secunda (siue eam ferream, siue cognominare aliter libeat) conferat. Illam nanque intelligo, in qua hominibus inter se terram sortientibus, alius aliam partem sibi abscindens, eam sepius ac substruptionibus muniuit: corpus uerò fasciulis quibusdam molliculis inuoluit, pedes uallauit corio: in qua præterea, uel collo, uel capiti, uel digitis appensum est aurū, laudatum scilicet ac pulchrū aspectu uinculum: hominésque ipsi tecta struentes, claustrorum, aularum uestibulorumque formas inuenerunt. Quamobrem terræ negotium exhiberi cœptum est ab ijs qui metallorum inuestigandorū causa, eam et cædunt et fodiunt. Nec propterea mare relictum immune, in quo uidelicet cymbas construxerunt, quæ quidem futuræ essent uel belli, uel itineris, uel mercaturæ instrumentum. Quid de aere dicam? At hunc quoque uel uisco, uel septis, uel uarijs alijs machinamētis, auium greges aucupando, prædari aggressi sunt. Non denique animalibus, uel cicuribus, propter naturæ imbecillitatē, uel efferis, propter metum, pepercerūt. Quin potius uisum est eis, sanguine, cæde,

Et tabo omni, uentri indulgendum esse. Ex eo tempore
 nouas uoluptates affectantes, ueteres planè, ut obsole-
 tas, contènere coeperunt. Sed dū uoluptates omnibus mo-
 dis aucupantur, excipiunt dolores: diuitias appetunt,
 quarū si quā adepti sunt copiam, inopiam esse, præ ijs
 quæ nondū habuerūt, arbitrantur. *Et*, si quid est in ma-
 nibus, inferius ducunt eo quod iam spe deuorauerūt.
 Egestatem metuunt, expleri tamen nullo modo queunt.
 Mortem reformidant, minimā habent uitæ rationem.
 morbos uerentur, non propterea à morbidis abstinent.
 aliorū suspectas habent insidias, at ipsi insidias quàm
 plurimis struere non cessant: Vehementes aduersus in-
 ermes, meticulosi aduersus armatos. Tyrāni dē oderūt,
 sed nihil tam auidè quàm tyrannidem affectant. Tur-
 pia uituperant, corū tamen studiū uersatur in turpibus.
 Fortunam admirātur, uirtutem spernunt. Infortunia alie-
 na misericorditer spectāt, neque ideo à flagitijs tēperāt.
 Rebus fœliciter gestis elatissimi, in aduersis deiectissimi.
 Mortuorum uicem laudare non desinunt, uiuendi tamē
 dulcèdine tenentur. Vitam oderunt, mortem horrescunt.
 Bellū detestantur, pacem seruare nesciunt. In seruitute
 humiles, in libertate audaces. In populari statu licentio-
 si, sub tyrannide remissi. Liberorum procreandorum
 auidissimi, in susceptis educandis negligentissimi. Pre-
 cantur deos, ut munerum datores: contemnunt, ut infli-
 gendæ pœnæ minus potētes. uerētur deos, ut scelerū ul-
 tores: in eos tamen peierant, ut nihil omnino existentes.
 Igitur in tanta rerū repugnantia diuersitatē que, secūda
 156 hac uita constituta, ultra earum uictoriæ præmiū feret?
 utram dicemus simplicem esse? utram esse tranquillā?

utram libertatis cōpotem? uicissim uerò utrā multipli-
cem? nec multiplicem tantū, sed neaſſitati addictā, miſe-
rabilē, ærumnīſque plenā? Age, utraque ex parte pro-
deat alter, quos ueluti iudicio ſiſtamus corā iudice: qui
roget utrūque, nudum in primis illum ſine lare, ſine ar-
te, uniuerſæ ubique terræ ciuem, hominūque cuncto-
rum contubernalē. huic poſtea quā ſecundæ huius uitæ
propoſuerit morem, eū deinceps percontetur utrū malit
in priore uita libertatē q̄i permanere: an magis illa reli-
cta ad ſecundam demigrādo, unā cum uoluptate ſolici-
tudines etiā recipere: poſt eum alter accedat, quē idem
iudex, contrario modo, prioris uitæ ordine libertatē que
ei ante oculos poſita, deinde roget, num præoptet conſue-
tudinem ueterem: ſeruare, an magis eam cum priori illa
uita, in qua pax, libertas, ſecuritas atque indolentia ui-
geant, commutare: quis ex cunctis mortalibus ita tranſ-
fugere amet, ut ſcilicet de ueteri loco demigret in nouum,
uitāque cum uita commutet? Quis ita demens, male
affectedus infœlixque ſit, qui propter affectionem pau-
xillarum ac breuium uoluptatum, ambigiorum bono-
rum, incertæ ſpei, ancipitiſque proſperitatis, non fe-
rat antea actam uitam euertere, ſeque in eam recipere,
quæ omnium conſenſu beatiffima ſit? quum præ-
ſertim intelligat, ob id miſeriam illam multiplicem diſ-
cuſſum iri, quæ unā cum moribus uitæ que ſecunda cō-
fuſa, quomodo non eius ductum periculoſum, calamito-
ſum atque infœliciſſimū reddat? uſque a deo ut mihi
in mentem ueniat, alteram harum (generoſam et ua-
riā hanc dico) carceri cupiam duro perſimilem eſſe, quæ
miſeros quosdam homines contineat in obſcuriſſimam

profunditatem coniectos, permulto ferro compeditos, graui laqueo collū implicitos, ualidissimis loris constrictas manus habentes, ob eamque causam squalentes, fatisscentes, flentēsq̄: qui tamen diuturnitati malorū affueti, hilaritatis ac solatiū modos nonnullos inuenerint.

117 Nam et ebrietate madent interdum, et concinunt uenā, uentrē simul oblectant ac ueneri indulgent. quibus tamen oblectationibus expleri eos non sinūt impediens me us, incredulitas, malorū que instantium memoria. propterea au dire curārem licet, ex luctu, cantu, gemitu, plausu, pariter mixtis, concrepare. Contra, priorē illam uitam similem duco uiro, qui in purissima luce diuersetur, qui pedibus, manibus, colloque soluto, in quālibet partem liber incedat, aspectum adhuc in ipsum solem intendat, et spectet sidera, dū ipsum à nocte discernat, spectet anni tēpestates, sentiat uentos, aerem hauriat purum ac liberū. qui simul se ab interioribus illis uoluptatibus, simul etiam à uinculis exoluerit: propterea nec ebrietati, nec uentri, nec ueneri indulgeat: non etiam lugeat, plaudat, cantet, gemat, non satietatem sectetur, quin potius necessitati naturæ satisfaciens, tenuem atque elimatum habeat uentrem. Vtram ergo propositarum imaginum laudantes admiramur? utrius miser: cordia tangemur? utram præoptabimus? num illam quæ in uinculis habitā, confusis illis, incertis, odiosis ac miserabilibus uoluptatibus incscata sit,

Hic ubi mortales & luctum & gaudia miscent.

Minimè, si sapiēs, anime mi. sed potius relictis imaginibus ac fabulis, ad eum uirum accedes qui nequaquā uixit temporibus Saturni, at in medio ferreo genere, ab

Apolline, ab Ioue, in libertatem assertus sit. Is quidem
 haud Atticus, Doricú sive erat, aut ex Solonis, aut Lycur-
 gi institutione discipulus. non enim virtus confertur à lo-
 cis, aut à legibus, sed Sinopeus usque ex Ponto, qui con-
 sulto Apolline, & ærummas depulit, & uincula confre-
 gat. Quamobrem in omnem partem expeditus, rationalis
 instar avis, peruagatus est, non tyranni metuens fero-
 118 ciam, non legibus astrictus ullis, non civilibus curis occu-
 patus, non liberorum educatione grauatus, nullis ligatus
 nuptiis, nullis rusticis occupationibus detentus, non mili-
 taribus uexatus studiis, non undique à mercatura cir-
 cunuectus: sed qui huiusmodi professiones, mortalesq;
 simul omnes, eorúmque inanitatem, haud aliter irride-
 ret, quàm pueros quosdã in talorum ludum uehemen-
 ter intentos: cuius gratia se inuicem cædant ac spoliēt.
 Itaque regis intrepidi liberi que morem imitatus, haud
 hyeme Babylonios contriuit, haud Medis æstate negotiũ
 exhibuit: uerùm utcunque anni tempestas exposceret,
 ex Attica migrabat in Isthmum, ex Isthmo remigrabat
 in Atticam. Regiæ eius erant templa, gymnasia, luci-
 que: diuitiæ amplissimæ, firmissimæ, ab insidiis uacue,
 tellus scilicet cuncta, tellurisque fructus, fontes uberrimi
 terra æditi, qui Lesbii Chiiisque uirus lautitiæ præsta-
 rent. Aeris præterea amicissimus fuit familiarisque,
 perinde ac leones, neque unquam temporum legem (ut
 ea est à Ioue ordinata) euitauit, aut ullo se artificio ad-
 uersus eam muniuit, ut artificiose teporem per hyemem
 fabricaretur, per æstatem uerò frigus acciret. Verùm ita
 in consuetudinem uenerat naturæ, ut eo uiuendi ordine
 firmissimam ac robustissimã sanitatem adeptus, quàm

longissimè senectutem extraxerit, nullis interim medicamentis, non ferro, non igne tentatus: nullum præterea, Chironem, AEsculapiū, AEsculapiūue discipulos expertus: nullis diuinationibus uatum, nullis sacerdotū lustrationibus, nullis ueneficorū carminibus captus. Quinimo bellis ardente Græcia, Græcis omnibus hostiliter se inuicem inuadentibus, mutuāq; inter se lachrymosa que bella gerētibus: quasi cum hoc uno induciæ essent, inter armatos inermis, inter pugnantes quasi foederatus uersabatur: nullā uel improborum, uel tyrannorum, uel scophantarum iniuriam perpeffus, tametsi ille nihil antiquius haberet, quā facinorosos homines corripere: **119** quos tamen haud sophisticis uerbis (quod est in omni genere censuræ molestissimum) sed quotidianarum exemplo actionum (quæ maximè salubris quietā que reprehensio est) ad bonā perduceret frugē. Quapropter aduersus eum nec Melitus, nec Anytus, nec Aristophanes, nec Lycon surrexit. Cur igitur Diogenes non hanc potius eligeret uitam, quam ex professo cepit, quam dedit Apollo, laudauit Iupiter, quam nemo qui sapiens sit, non maximè admiretur? An aliud existimemus ærūnas esse quā negotij usum, quē quis habeat non sua sed alterius causa susceptū? Maritū roga, cuius causa acceperit uxorē: ob suscipiendos liberos, dicet. Patrē roga, cur liberos alar: ob successione amorē, respondebit. Miles rapiendi libidinem sequitur, colonus fructuum spem, auarus facultatum abundantia, qui res tractat ciuitatis, honores affectat: quūque omnes huiusmodi amoribus deseruiant, maxima pars hebetibus oculis aduersam ingre diens uiam, aduersum consequitur uotum. Id.

circūoptatorū adeptio, fortunæ magis est quàm uel men-
 tis iudiciū, uel artis : nemôque qui studiis his implicatus
 sit, non periculū aliquod adit uitæ, calamitatēmq; in-
 currit, haud quidē libēter spontēque susceptam: neque
 tamen eorū ignoratione bonorum, quæ per se ipsa expe-
 tendæ esse liquidò constat. Quémnam igitur ex his libe-
 rum dicas? Nū populi ducē? multorū dominorum seruū
 dicas. An oratorem? acerborum iudicium seruuum nar-
 ras. Tyrannūmne? seruuum aīs impudentissimarū uo-
 luptatum. Imperatorē potius? nunquid non eū animad-
 uertis incertissimæ fortunæ famulari? Nautam magis?
 quasi non fateri cogaris, artis immoderabilis mancipiū.
 Quid philosophus? qualem philosophum narras? Socra-
 tem laudo. sed tamen eū audio dicentem, Legibus pareo,
 spē me carceri exhibeo, nō inuitus sum uenēnū. Quid
 aīs Socrates? Libēnsne, an magis inuitus infortunium
 decorē subis, ut legibus pareas? At quibus? nā si quidem
 à Ioue emanarint, authorē laudo. sin uerò à Solone, quī
 Solon melior Socrate? Pro philosophia resfōdeat Plato,
 nunquid ipsam unquam conturbauerit aliquis: uel
 120 Dion in exilium pulsus, uel Dionysii minæ, uel Sicilia
 uel Ionica maria toties sursum deorsūmq; decursa. Ad
 Xenophontem uenio, cuius uitam æroribus, ancipiti for-
 tuna, necessaria militiā, inuita præfectura, honesta fugæ
 plenam fuisse conspicio. Has, inquam, ærummas uita illa
 euadit, qua quidem Diogenes, Lycurgo, Solone, Artaxer-
 xe atque Alexandro sublimior est, & ipso liberior So-
 crate, propterea quòd neque in iudiciū ductus, neque
 in uinulis habitus, nec propter calamitates laudatus,

V T R V M C I R C V L A R E S D I -
 sciplinæ conferant ad virtutem. Sermo XXI.

S O C R A T E S in ea disputatione, quam ha-
 buit cū politicis illis, in Piræo, urbis rei-
 publicæque optimæ formā sermone effingit,
 quemadmodum in fabulis mos est. Idē condit leges, pue-
 ros alit, custodēsq̄ imponit ciuitati: iubet præterea
 ciuium corpora atque animos, hos quidem musicæ, illa
 gymnasticæ operam dare. quarum etiam disciplina-
 rum præceptores, optimos imprimis legitimōsq̄ uel u-
 ti gregis cuiuspiam ductores esse uoluit: quos et custo-
 des nominauit. Quamobrē rudioribus nōnullis uisus est
 potius per somnium quā re uera ciuitates reformare.
 Verūm eiusmodi mos erat philosophiæ illius antiquæ,
 qui similitudine quadā ad oraculorum accederet for-
 mam. Sed Socratem (si placet) cum gratia dimittamus,
 Atheniensemque hospitem, ut respondeat nobis, inuite-
 mus. iāque ipsum quasi olim in Creta cum Metillo illo
 Lacedæmonio, et cū Clinia Gnosio, in antro Iouis Di-
 etæo colloquentem uideor audire: inq; his legibus quas
 ciuitati Doricæ, quæ edificaretur, sanciret, iubere Cre-
 tensium genus musicen recipere, quæ eis simul augetet
 fortitudinis studia, simul iracundiam animi, suauitate
 melodicæ demulceret: ne uel truncam, uel imperfectam
 uirtutem possideret, quæ eos in exterioribus bellis, ad
 121 obdurandū, patienterque labores perferendos ac mor-
 tem intrepidē subeundam instrueret: intus autem in a-
 nimo, qui uerè alumnus est suus, ad seditiones excutiē-
 das nullum remediū opēm uē afferret. Cur hoc ais At-
 tice hospes? An ita angustum, humile atque incompa-

rabile est bonum, eiusmodiue incertitudine inuolutum, uet negotio districtum, ut omnino se nemini præstet assequendum, nisi qui cantet, saltet, ac geometricas lineas sursum deorsumque ducat? In quibus qui diutius commoretur, uideatur quiduis potius petere, quàm ut uir bonus euadat; quum tamen accessus ad bonum, si quidem utilitatem respexeris, negotium sit in primis sublime magnúmque: si facultatem obtinendi, minimè arduum: quum in proximo sit aliquis saltem uirtutis usus ei qui semel animum induxerit, cedendum honesto esse, ac turpi repugnandum. Respondet in hunc modum Atticus hospes: quæ res in ciuitate lex nuncupatur, ea nisi prius per persuasionem ceperit ciues, scripturam alioquin inanem esse. idcirco exigi ut populus accipiendis seruandisque legibus docilis sit. At in anima permultus est populus, idemque terribilis: is tamen si semel consenserit ac manum dederit legi, eiusque præcepta sectetur, in anima componit politiam in primis optimam, quam philosophiam homines appellant: quamobrem philosophia accedens, legislatoris munere suscepto, inordinatum errabundumque animum, perinde ac plebem aliquam inconditam exorinet. Quo conficiendo negotio, nonnullarum artium auxiliū aduocet, minimè, mediis fidiis, fabriciliū ac sordidarum, neque ex his quæ uobis uilia conferant, sed quarum unius negotium est, corpus ut reddat animi uersatile uehiculum, ualidumque ad eius obeunda præcepta: quæ quidem gymnastice uocatur. alia est animi cogitationum enunciatrix, nūcupata rhetorice. alia, poetice, optima nimirum adolescentis animi nutrix & alumna. arithmetice sequitur, naturæ m. me-

rorum princeps. post eam, logicæ in differendi negotio
 122 *magistra*. Geometria uerò ac musice, quæ ambæ sociæ
 sunt, atque arcanorum quodammodo conficiæ, philosophi-
 cæ personam ita sustinent ex æquo, ut cum ipsa nego-
 tium ac laborem partiri uideantur. Sed quantum ad la-
 bores attinet, id alio tempore atque ordine dicemus:
 nunc autem musicen tractantes, ueluti quæ inter ani-
 mi studia antiquissima est, dignum ea sermonem habea-
 mus. Dicendum ergo in primis ex ipsa pulchrum fieri,
 uel eum uirum, uel eam ciuitatem, uel uniuersum etiã
 genus eorum, ad quos decreto diuino, musicæ peruene-
 rit studium. Minimè uerò eam intellige, quæ à tibiis,
 cantilenis, choris saltationibusque egressa, sine aliqua
 ratione in animum penetrat, neque aliam ob causam,
 quàm propter aurium delectationem, habetur in hono-
 re. huic enim humanus animus propriæ uirtutis defe-
 ctu afficitur, eamque, incūditatis illecebrosæ specie, sectatur,
 et amoris huiusæ nimio æstu, de perfecto statu musicen
 ueram deturbat. Adcirco ea, ut nunc est, extenuato cor-
 pore incedens, pulchritudinem et sanitatem illam ue-
 terem abiicit. Nos autem specie decepti, in morem co-
 lumicæ, quam fucati floris artificum pro naturali ac na-
 tivo interdum eludit, eiusdem simulachro cōgredimur,
 haud ipsam sentientes ueræ illius Heliconæ Musæ, Ho-
 mero amicissimæ, Hesiodi magistræ, Orphei matris, fa-
 ciem mentiri, cuius neque possessionem, neque etiam
 aspectum adeptissimus. Quapropter à lege propria de-
 flectens, calamitosa nobiscum efficitur, animumque
 tum publicè, tum priuatim in perniciem trahit. Vbi
 enim Siculi Dares montanam illam musicen ac simpli-

*æm, quæ olim inter armenta gregesque uersabatur
 domi relinquentes, tiliarum Sybaritica studia adama-
 re cœperunt, saltationibusque, quales Ionum tibia solet
 excitare, operam dederunt: musica illa, ut modestissime
 de ea loquamur, in leuitatem fatuam abiit: ut autem
 uerissime dicamus, euasit in flagitium. Quinetiam
 antiqua illa Atheniensium musa in puerorum choris
 consistebat. chori erant ex pueris ac uiris, ruris colo-
 ris tributim congregatis, qui necdum deposito pulue-
 re, quem ex agro nuper uel sato uel arato contraxis-
 sent, carmina tunc primùm composita canebant: à qua
 animus paulatim ad aliam artem declinans, quum
 propter dulcedinẽ eius, sitim explere nõ posset, in thea-
 123 tris ac scenis corrupendæ reipublicæ principium fe-
 cit. Vera siquidem illa harmonia, quam Musarum ce-
 lebrat chorus, cuiusque Apollo Musiductor princeps est,
 ipsi non solum animo, sed et familiæ, et nauis, et exer-
 citui salutem plurimam affert. Et, si Pythagoræ (quod
 certè decet) credere uelimus, nec cælum ipsiim uacat
 harmonia, haud tamen ea, quæ instar uel lyræ, uel ti-
 biæ, sonum ædat, sed intelligere est in eo dæmonum
 corporumque musuorum circulationem, symmetriæ nu-
 meros implere, contrariòque nisu diuinum perficere
 sonum: cuius concentus pulchritudo sentiatur à diis, au-
 rium autem nostrarum, propter imbecillitatem naturæ,
 propriamque præstantiam, exuperet captum. Idẽ conij-
 cere Hesiodus uidetur, quum deorum Heliconem nominat
 quendam, in quo chori diuinissimi consistant: eorum-
 que principem esse, uel solem, uel Apollinem, siue aliud
 imponi libeat nomen splendidißimo musicòque igni.*

Hanc autem humanam musicen, quæ animos circuit, qui dnã aliud esse dixerimus, quàm pædagogicũ quoddam officium quod animæ affectiones moderatur? Id enim nimiam elationem, impetũq; animi, quasi quibusdam incantationibus demulcet, remissionem atque infractionem subleuat exacuitque Musice nanque artifex aptissima est in luctu leuando, in contundenda iracundia, in comprimenda audacia, in temperanda bonorum uirorum cupiditate, in sanando dolore, in consolãdis amoribus, in leuãda miseria. Optima ad hæc in sacrificiis comes, sodalis in conuiuio, imperatrix in bello, aptissima præterea ad celebritates inspergendas leporibus, Dionysiãque exhilarãda. Eadem mysteria sanctificat, politicos temperat mores. Ita nanque Bœotios agrestes antè, tibiæ studium ad humanitatem traduxit. Ita etiam Lacedæmonij ex Tyrtæi carminibus, animos sumpserunt, Argui ex Telesillæ melodia, Lesbij ex odis Alcæi. Sic et Anacreon Samius mansuetum Polycratem reddidit, eiũsque tyrãnidi Smerdiæ amores, Cleobuli comam, tibiæ Bathylli, Ionicõsque inseruit cantus? Quid enim antiquiora repetamus? Orpheus ille OEagri et Calliopes filius, genitus in Thracia est, Pangæo monte. Pangæum ex Thracibus incolunt Odryse, montana natio, latrocinis assueta, inhospitalisque: ea nihilominus Orpheum sequuta, suauitatẽque cantus delinita, libes accepit in ducem. Vtique hoc erãt quercus ac Mænades, assimilantibus scilicet poetis ignobilem illorum hominum, quos musice duxit, ruditatem, corporibus inanimis. Alius in Bœotia fuit citharædus longè nobilissimus, minimè tamen eiusmodi qui canendo

*do (ut in fabulis est) lapides moueret: nam quomodo mus-
 rus ex canis fiet? Sed sub cantu gradario compositoque
 inuentutē Bœotiam in aciem cogens, Thebas inexpugna-
 bili circumdedit muro: qualem Lacedæmonius Lycur-
 gus construxit, quā tibiam inuētuti ducem esse in præ-
 liis constituit. Cui deinceps obedientes Lacedæmonij, cho-
 ri legem ad bellum transtulerunt. Eandem hanc ti-
 biam Themistocles habens, Athenas ipsas imposuit na-
 uibus: cernerē que erat, ad eius sonum, hos quidē remi-
 gare, illos pugnare, utrosque uerò euadere uictores: te-
 statumque manet deas usque ab Elcusi, huius concen-
 tibus chori respondiisse. Ex eadem tibia monumēta uicto-
 riæ sunt constructa tam Lacedæmonia quàm Attica, tã
 maritima quàm terrestria trophæa pulcherrimis epi-
 gramatis inscripta. Ab eodē præterea choro, præcepto-
 re Leonide, Lacedæmonij uicerūt. Sed cur musicæ oportet
 tam multo celebrare sermone, aut eius exaggerare
 dignitate? quando eã satis constat optimam pacis at-
 que otij nobiscum ministram esse, optimam commilito-
 nem, egregiam nobiscum ciuem, aptissimam puerorum
 nutricem. Occyssimè nanque ex omnibus sensibus, audi-
 tus, quodcunque nouit, transmittit ad animum, sibi que
 consentientissimum reddens, in eosdem affectionum im-
 petus trahit. unde animi musicæ expertes, immodula-
 bilēsque, quancunque incunditatis speciem arripiētes,
 125 nunquam erit legis ut rectè cultores euadant. Hi quā
 musicæ, uoluptatem propriã uocent: id nomē propterea
 non facit ut utraque similem finem intendat, attamen
 melodiam pertractando, uidentur in negotiatione con-
 uenientiam habere: ut si quis medicinam appellet eam*

artem quæ ab officio curandi seiuncta, medicamenta tantùm perquirat. Eodem pariter modo geometriam, nobilissimum philosophiæ membrum, nonnulli nullius pretij rem, ulémque tendētem ad finem arbitrantes, tantum in ea study posuerunt ponendū mive esse censuerunt, quātum necessitas usus uideretur exposcere, uel ad dimensionem terræ, uel ad ædificiorū constructionem, cæterâsq̄ hoc genus mechanicas artes: nihil præterea in ea prospicientes ulterius. quum tamen longè aliter sit. Nam neque si inopes coloni minimè exacta ratione terram metretur, ideo satis causa foret cur ea deterius inhabitanda esset. Atqui officium hoc præ cæteris geometricis officis, uilissimum est. eius nanque præcipuum opus, ueluti acutissimum quoddā intelligentiæ collyriū, ei non ignobilem potentiam parit, per quam ad uniuersi aspectum peruenimus: cuius usus quàm plurimos latuit. Quibus simile quid uidetur accidere, cuiusmodi sit, si is quē ex mediterraneis regionibus tunc primum ad aliquem adductus portum, in quo nauem consp. catus, delectatúsque artificis ingenio, nauē ipsam ingressus, ita ea ueretur, ut quum instrumēta nautica uersaret, nullum aliūm præter hunc finem, naui positum esse existimaret. quē Pallas operis inuentrix in hunc modum alloquatur, Cernis pelagus hoc ut latissimum sit? ut infinitum, ut uniuersæ terræ circumsum? cuius fines pluribus attingit in locis: quorū neque famam unquam habueris, neque uidendi cōceperis spē? Antea locus cuique suus duntaxat notus erat, ut sunt reptilibus latitula: interdicitâque omnino amicitia mutua, congressus, commercii ac rerū permutatio, prius quàm hoc a me cogita

tum ad opusque deductum esset inuentum. Id profectò
 animo more, suspensum quodammodo aliisque libra-
 tum, in omnem partem euolabit. quod quidē si minimè
 credideris, experientia discas. Tale quid de geometria
 aliquis deorum, uel eadem ipsa Minerva proloquatur:
 Hoc cine spectaculum cernis capiti superimpositum tuò
 ut pulchrum, ut uarium est? ut circulariter circa ter-
 126 ram mouetur, astris refertum, deferens solem, sustinens
 lunam? Id cuiusmodi sit, penitus nescis: quū tamē ipsum
 et intueri et intelligere opineris. At ego te ex mediter-
 raneis locis arreptum, compacto quodam expedito uehi-
 culo, quod nobis geometria suppeditabit, illuc perducā.
 Hæc te suscipiens statuet in portum, ubi quum aliquan-
 diu navigationi assueueris, nausæa crepidationemque
 depuleris, è portu puro et facili cursu in altum existen-
 tium uerè rerum oceanum euehet: illuc scilicet ubi au-
 roræ rosæ domus chori que sunt, ubi ex orientis solis, lu-
 næ, splendidißimorum præterea cæterorum corporū splē-
 dores conruscant: quorum quandiū spectator nō sis, tan-
 diu beatitudinis immunis expersque fueris.

N V M Q U I S D I V I N A S O R T E

bonus fiat.

Sermo XXII.

OMERVS quum ex persona Nestoris Te-
 H lemachum alloquitur, his utitur uerbis,

Haud puto te inuitis natum atque ado-
 lescere diuis:

Hic ipse optimos quosque, dios appellat, hæc, arbitror,
 sequutus rationem, quòd eos existimaret minimè ab ar-
 te, ut euaderent boni, sed potius beneficio Iouis conse-
 quutos. Cuius etiam uersus illos, quibus celebrabatur

m.ij.

Demodocus, illuc pertingere suspicor ut sub persona Demodoci, fortunam propriam relinqueret testatam. Verisimum autem sensus est hic,

Huic affecta bonum concessit Musa malumque:
Carmine nam dulcem dedit esse, at lumine cassum.
Quibus ego carminibus ita assentior, ut ea, quatenus poeticae donum Musis ascribant, planè probem: quatenus imputent cæcitatæ iniuriam, omnino repudiem. Haud enim huius generis donum, quod calamitatem im portet, deceat Musas. Neque fide dignus Demodocus, quum de seipso dicat,

Ipsè mihi doctor: tribuerunt numina vocem.

Quid ais optime? quò fieri potest, ut quum à diis uocem accepisse te dicas, tu temetipsum poeticae docueris? Si quidè dij ex præceptoribus cunctis errare minime queant. Respondet Demodocus, perinde atque aliquis am-
i27 plo diues patrimonio responderet ad eos quibus proprii labor diuitias peperisset: natinas scilicet se opes possidere, nullius sibi uel industria, uel labore delatas. Nã et Hesiodum credimus, gregem olim ad Heliconem in Bœotia pascentem, ubi cantantibus Musis occurrisset, exprobrat umque sibi pastoritium ab ipsis negotium audisset, acceptis laureis ramis cantare illico cœpisse, repenteque ex pastore poetam enasisse: iuxta atque aiunt, Corybantes audita statim tibia, de priori mentis statu deiectos, furore incendi. Verum hæc à ueritate plurimum absunt. attamen Hesiodum crediderim, quum poeticae cõiiceret facturam esse propriae artis suæ, de ea nihilominus, tanquã à Musis accepta, ipsis se gratum testari uoluisse: quemadmodum faceret is, qui quum ærariæ

*fabricæ peritiã suo pte comparasset ingenio, eam tamẽ
 benignitati Vulcani assignaret. Quid de Cretẽsibus di
 cam? nõnne eos credere par est, quòd pulchrẽ instituti
 à Minoe essent, uirtute delectatos, Minois famã ornare
 uoluisse? unde et per uulgarint Iouis illũ præcepta hau
 sisse, dum eius in antro, quod adhuc ostenditur, nouem
 continuis annis, magistro Deo, ad ediscendas politicas ar
 tes operam daret. Ita habuit Creten sium fama. Eleusi
 nius uir Athenis fuit Melesagoras dictus: hic nullas ar
 tes edoctus, inspiratus à nymphis (ut est Atheniensium
 sermo) et sapiens euaserat et uates. Creten sis alius in
 eãdem urbẽ commeauit, Epimenides nomine: hic etiam
 quũ nullis præceptores posset ostendere: diuinæ rei a
 ptissimus in primis erat, qui Atheniensium ciuitatem
 tum peste seditionibúsq; perculsam, haud alia potius re
 quàm sacrificiorum expiationibus liberaret, quorum
 disciplinæ tradendæ non alium authorem, quàm lon
 gissimum quendã somnum atque somnium fuisse decla
 raret. Sed et Proconnesus philosophũ habuit Aristeam
 nomine: hic quum initionullam apud Proconnesios sa
 pientiæ opinionem haberet, idcirco quòd in ea cõparan
 da nullis magistris usus uideretur, ad incredulitatem il
 lorũ summouendã, huiusmodi sermonem inuenit. Ani
 mum uidelicet suum aiebat, relicto corpore, sublatum
 confestim in aerem, uniuersam tam Græcam quàm bar
 baram terram peragrassẽ, insulas præterea cunctas,
 amnes, montes: neque alicubi peregrinationẽ ante cohi
 bitã, quàm hyperboreos fines incurrisset. Interea ubi
 que gentium leges et politicos mores inspexisse: naturas
 itidem cunctas regionum, mutationes aeris, alluuiõnes*

maris, fluminum emissiones: quin etiam & cælum suspexisse, cuius spectaculum propter sublimitatem uolatus, clarius longè, quàm qui spectant è terra, consequi posset. Quamobrem hæc dicens Aristæas, uerior est habitus quàm uel Xenagoras, uel Xenophanes ille, uel quisquis alius substantias rerum enarrarit. Ut quanuis homines animi circuitus non intelligerent rationem, neque quibus ille oculus ad singula spectanda uteretur, capere possent, mentem tamen quoquomodo inducerent, animum omnino oportere peregrinationem aliquam suscipere, si quidem uelit singularum rerum ueritatem depromere. Sed libetne Aristæam, Melesagoram, Epimenidem, cùmque his, poetarum ænigmata dimittere, philosophisque magis mentem nostram adhibere? hos ipsos loquor, qui uel Lycæum, uel elegantem Academiam frequentarunt, nequaquam fabulosos, neque ænigmaticos, nequaquam portentosis delectatos, sed popularibus uerbis intelligentiæque assuetos. quorum principem uerbis huiusmodi rogemus, Nihil ò Socrates, antiquius esse quàm scientiam, te sæpius usurpantem sermonibus audimus: adulescentésque ipsos ad diuersa præceptorū hospitia propellere: utpote qui Calliam hortatus sis, filium suum ad Aspasiæ Milesiæ ludum (uirum scilicet ad mulierem) mittere: tū que id ætatis uir apud eam frequenter diuersatus sis: neque tamen hac una magistra contentus, amatoriam artem de Diotima, de Coro musicam, poeticam de Eueno, de Ischomacho agriculturam, de Theodoro geometricam compararis. quem sanè, siue dissimulantem, siue magis uiriliter & aperte loquentem, in quam quisque uelit partem ac-

129 *capere, laudo. Sed tamen quum te audio colloquentem cum Phædro, cum Charmide, cum Alcibiade, cum Theæteto, suspicio oritur mihi ne non omnia tribuas scientiæ, sed potius inuas, naturam, antiquiorem longè præceptorem quàm homines fuisse. quod quidem ex his uerbis licet elicere, quæ tu in sermonibus tuis minus, ut ita dixerim, pensiculatè proferre uisus es: Diuinæ sortis est, ut consuetudinem cum Alcibiade habeam. Phædrumque alibi, diuinum caput appellas. de Isocrate quoque, qui in oratoriam ualde incumberet, uaticinû ætis. quid sibi hæc Socrates uolunt? Sed te, si placet, missum in præsentia facio, et ad horum aut horem uerborum accedo, qui tibi iunctissimus ex Academia est. Is rogantibus nobis respõdeat, Vnquamne optimum uirum euadere, diuini muneris sit? Nec tamen quum dico optimum uirum, poetam intelligo: ne mihi statim Hesiodum obijcias: neque uatem, ne Melesagoram dicas: nec expiatorum, ne Epimeuidem propoias: sed potius de mpto singulis artibus nomine, uirtutem quaero, qua optimus quisque uel familiam commodè, uel ciuitatem pulcherri-
 mè gubernet. De hac ergo fare, num cui unquam contigerit ut illam, intercedente minimè arte, suscepit à deo, aut ego ualere te sinam. Vicarius uerò sermo, tanquam uir cum uiro congressus, in hunc modum liberius loquatur, Quid miser ista ais? eòne animum tuum inducis, ut quod est ex cunctis bonis humanis præstantissimum, id facillimè ab hominû arte tradi putes, à uirtute uerò diuina angustissimè? Quæuis quid attinet diuinatoriã artem, sacrificulam, poeticam, expiatoriã, oraculariam, simul has omnes cum uirtute diuina cõparare? Ut
 m. iij.*

quã eas minimè ambigas, diuina quadam providentia in animis hominum uersari: rariorem tamen his omnibus uirtutem mortalium expectes ab arte. Nimirum diuinum numen magni facis, quod uelis in rebus abiectissimis munificum, in optimis parcissimum se præbere. Missum autem facio quòd si deus singula perficit, necesse etiam sit, eum optima perficere. Non enim, si ærarius fabricæ architecturæ tradendæ minimè sufficiat, aut si agricola nauticæ sit artis ignarus, si nauicularius medicinae, aut alius quispian terrestrium munerũ peritus, maritimus, ac uicissim maritimorũ, terrestribus ineptus sit: ita etiã deus ab una tantũm circumscribitur arte. Sed potius puto, quicquid emanet à Deo, quod ad animi facultatem comparatur, id artem ad consummationem propriam perducere. quod uerò ad scientiam diuinam disponit, id ita ad totum se habere ut ad totum se habeat particula. Quapropter considerandum est, si deus singulas artes, tanquã hæreditatem aliquam possideat ac tradere possit: num potiore illis uirtutem largiri non ualeat, aut etiã nolit. Id autem totum hoc modo consideres uelim. Pone esse aliquid in rebus diuinis, quod perfectissimum, sibi ipsi sufficiens & potentissimũ sit: cui si quid ex his partibus demas, id ipsum demas de eo quod dicitur totum. Si enim perfectum non est, sibi ipsi sufficere non potest: & si sibi non sufficit, perfectum non est. id autem quod nec sibi ipsi sufficiat, nec perfectum sit, quomodo potentissimum erit? At quod sibi ipsi sufficiat, perfectumque & potentissimum sit, propter perfectionem uult bonum, propter sufficientiam possidet, propter potentiam conferre potest. Deus igitur si uult,

si possidet, si potest: quid prohibet ne conferat bonum? Nam si quod habet non confert, omnino dicendum est nolle: sin uerò quum uelit, non tamen habet quod conferat: conferre non potest. Sin ergo habet, ergo uult, quare non possit? Si igitur possidet bona, utique ea perfectissima possidet. perfectissima autem est uirtus. uirtutem ergo quam possidet, tribuit deus. Quãobrem timendũ minime est, ne quid ex genere bonorum aliunde quàm à deo, ad homines permanet. Sed nec aliquid apud homines habetur bonum, quod nõ proueniat ex dijs. At quẽa dmodum uirtus manabit à deo? Humanum omne, duplicem ab initio naturam sortitum est. Alteram quæ ad uirtutem ferretur, alteram quæ ad improbitatem declinaret: quarum improbitas represso rem desiderat, conseruatorẽ uirtus. Quod si prauæ naturæ probus imponitur rector, ut est optima lex consuetudõue, is indolentiam munit, bonumque non dico largissimè lucratur, sed potius impendens diminuit exitum. Optimi uerò ingenij animi, in medio cœuentium uirtutis improbitatisque extremitatum collocati, propugnatorẽ a diutorẽmque desiderant deum, qui eos ad meliorem partem impellat ducãtque. Ad improbitatem nanque iter est lubricum, ergo ingenitæ infirmitatis negotium, quæ probis etiam animis, uoluptatum atque appetitionum illecebris blandiens, eos ad easdem flagitiorum semitas trahit. Itaque Iouem audies dicentem,

Heu heu quàm falso mortales numina culpent!
Esse malum à superis affirmant, quum tamen ipsi
Criminibus propriis homines sibi damna crearint:
At ipsum nihil tale audies de uiris optimis loquentem,

Nam neque eorum probitatis à se causam abigit, neque in authorem alium reiicit. Sed contra hæc ait,

*Diuini quid erit quare obliuiscar Vlyffis,
Cuius in ærumnis animus non frangitur, & quem
Pallas amat*

Quis igitur negare aufit, diuinæ sortis esse, Vlyffes bonus ut sit? cuius memoriam Iupiter habet, & Pallas curam gerit, cuius ductor Mercurius, quem amat Calypso, seruat Leucothea. Hic si ideo bonus, quod certè inficiari nemo potest,

Qui mores hominum multorum vidit & vrbes,

Multa quoque & ponto passus:

quomodo diuinæ sortis non erit, ut ille multis obiectus exercitúsque ærūnis, & optimus euaderet, & posset agnosci, id quædæmone aduersus eū certatores quāturimos instruente, ex barbaris Troianos, ex Græcis otimos quosque, ut Palamedæ Aiacémque domi ualētissimos ac petulātissimos, ex Cyclopibus ferissimū, ex Thracibus inhospitalissimū, ex ueneficis uehementissimā, ex beluis pluricipitem, immensum mare, tempestatem sæuissimā: quod eū naufragijs continuis o'iecerit, quod pānosum mendicare coegerit, panis frustra petentem, luctantem calcibus, ac conuitiis cæsum. Quorum singulis laboribus ipsum amicus opposuit deus. ne fortè credideris iratum Neptunū in eum, seuisse, quod charissimū sibi natum ex cæcasset, aut Solem cæsum bonum iniuriam ultum esse. Caue existimes Neptunum usque adeo agrestem hominē atque inhospitalem filium dilexisse: aut Solem, tanquam inopem, bubus usque adeo parāuoluisse, ut propterea Vlyffem in eas calamitates pro-

iecerit. Iupiter ipse horum author fuit. Nónne idem Iupiter Herculem filium ab otio, mollitie ac uoluptatibus abducēs, Eurystheum potius in eafde demerfit? huicque Herculi cum apris, leonibus, dynastis, tyrannis, latronibus, cū longiffimis itineribus, cum folitudinibus terræ, cum flumijs negotium eſſe uoluit? An qui unam continuam noctem ex tribus effeciſſet, ut Herculi procreādo operam daret, non ipſum ex laboribus uitæ eximere potuit? Quid igitur? Eximere noluit: non enim Iouem id uelle fas eſt quod pulcherrimam non ſit. Sic igitur optimus Hercules, optimus Liber, optimus Ulyſſes. Vtique non longè abieris, Socratémne ipſum cenſebis beneficio potius artis, quàm munere diuino optimum fuiſſe? Hic profecto, ſi artem reſpicias, ſtatuarij filius paternam hæreditatem capeſſeret: at ſuffragio dei, paternā excutiēs artem, ad uirtutem potius aſpirauit.

BONO BONVM MAIUS NON eſſe. Sermo XXIII.

OMERVM minimè audio, tum quum **H** Lycium accuſat Glaucum, idcirco quòd aurea arma commutarit cū Diomedis æreis armis, ea inquam arma quæ ceteris bubus, pro ijs armis, quæ nouè ſolūmodo cenſerentur. Id enim fortaiſſe in iudicio factum accuſet homo pecuniæ ſtudentis:

(Mercator qualis fortè eſt, nauisue magiſter,

Aut onerum memor, aut is qui lucra peteſſit)

nequaquam uerò poeticus uir accuſabit, Calliopes, uo ipſe uult haberi, diſcipulus: quem nec turpia laudare fas eſt, neque etiā honeſta condemnare. Decuit ſanè Glaucum, ſi quidem filius erat Hippolochi, qui Bellerophontē

patrem, Sisyphum auum, AEolum atauum haberet, optimos uiros : quum occurreret ei uiro quem fors bellica
 133 sibi hostem offerret, iura autem hospitij paterni conciliarent amicum, ueterem amicitiam agnoscentem, progenitorumque consuetudinem reuocantem, in permutandiratione, magis opportunitati temporis consulere, quam uel pretij armorum habere rationem, uel comparationis auri cum aere, ut est mos cauponantium uinum:

Ferrum alius pendit, uolento hic utitur aere,
 Pellibus alius agit, ac mercede inueni.

Compensationis scilicet ratio praesens respicit lucrum, et si minus confertur cum maiori, expenditur quanti conueniat inaequalitatem illam exaequari: nemoque ita ad commercium abhorret, ut ignoret talentum decuplo maius munda esse, drachmamque in comparandis rebus pluris ualere quam obolum. In possessionibus parandis, ut ait Prodicus, agricolae terram iugeribus metiuntur: qui laxius incolunt, stadiis: qui locupletiores existunt ijs omnibus, ut sunt Aegyptij, funibus agunt. In pecudum pectore Dardanus multo ditior erat Polyphemo, cuius uidelicet armentum, ex tribus equorum milibus, palustribus locis pasceretur. Verum si quis ijs quae ad usum hominum faciunt, dimotis, cum ijs conferre uoluerit atque etiam expendere ipsa bona, inueniet quidem, ut opinor, ea quae spectant usum, modo caritatem, modo uilitatem accipere, aut a tempore, aut a lege, aut a uoluptatibus, aut a moribus, aut etiam a fortuna sursum ac deorsum cuncta uersante. Quum contra quod uere dicitur bonum, firmum atque inconcussum permaneat, nunquam declinet, aequilibre, commune, indiuisibile, co-

pioſum, ſibi ipſi ſatis exiſtens, neque incrementi, neque
 indigentiae patiens ſit. Nam quod auctum eſt, alterius
 additamento auctum eſſe contingit. At ſi ad bonum ac-
 ceſſerit bonum, caue exiſtumes bonum ipſum acceſſione
 boni, maius bonum euasurum. Erat nanque bonum ex
 ante. Si uerò id quod acceſſit ad bonum, bonum minimè
 erat, abſurdam rem ais, bonum, adiecto malo, maius ef-
 ſi bonum. Omne deſiciens, deſicientia deſiciens eſt. At
 ſi bonum deſiciens eſt, abſentia boni, habuit defectũ tum
 quum deſiciens erat. Si uerò quoquam altero ex non
 ipſo indiget bono, defectus is nequaquam afficit bonum.
 Sed cur propoſita non conſideremus hoc modo? Fateriſ-
 ne corporis ſanitatẽ aliquid eſſe? Quid ni? Fateris etiã
 134 morbum? Et morbum. Age, rem totam pertractantes, di-
 camus hoc modo, Nonne ſanitas eſt conſentiẽtis bene cor-
 poris conſummatio quaedam? in quo ſcilicet contrariæ
 partes optima ratione permixtæ conſentire uidentur? ut
 aqua, ignis ac terra cum aere: ut iterum ſingulæ ſingu-
 lis ac cæteris omnibus. Sanitas ergo ex uarijs conſtat ac
 diuerſis. Censebisne propterea ſanitatẽ, uariam quã-
 dam rem eſſe ac diſſidentem: nequaquam uerò ſimpli-
 cem certamque? Si igitur dicas ſanitatẽ, conſummatio-
 nem quampiam exiſtere, firmitatẽ continuò fateris.
 Quicquid enim rectè compoſitum eſt, quò ulterius pro-
 grediatur, minimè habet: at eſt finibus certis circunſcri-
 ptum. Iam uerò morbus, quid eſt aliud quàm diſſolutio
 quaedã ac perturbatio fœderis exiſtens in corpore? Quĩ
 enim contrariæ partes ſe inuicem petunt pugnant que,
 uiolatis quodammodo fœderibus, quum perturbatur ac
 conteritur corpus, tumultuantibus partibus oppreſſum,

*discerptum ac quassatum: num eiusmodi bellū, simplex
 habebitur atque unum? Nimirum minimæ erit medi-
 cina existimationis . Nunc uerò multiplex ac multiuo-
 cum effectum, quod idcirco dicimus morbos, artem etiã
 ipsam multiplicem effecit, uariis instrumentis instru-
 ctam, plenam multis medicamentis, cibis ac regulis ui-
 uendi. Musicem considera, uidebisque optimam conso-
 nantiarationem, unicam esse, neque unquam ipsam aut
 meliorem aut deteriorem fieri seipsa: quod uerò ab o-
 ptima consonantia discrepat, multitudinẽ esse, uarias cau-
 sas dissonantiæ habere, ac penitus diuisam esse. Quã ob-
 rem chorus unisono cõsensu, unus existit: dissentiens ue-
 rò, scinditur, diffunditur, distrahitur, ac multitudinẽ pa-
 rit. Eadem ratione trirenis, si ad tibiæ sibilum duxerit
 remos, multarũ manuũ impulsus usque a deo coniũgit,
 ut unam omnes remigationis formam efficiant. tolle tibiã,
 cooperationem illam penitus dissoluas. Currus item ab
 auriga, cõmuni cursu impetũque uno equorũ impelli-
 tur: tolle aurigam, quid prohibet distrahi currũ? Exerci-
 tus præterea, tessera acceptã, ordinem seruat: tessera
 tolle, aciẽ omnino dissipabis ad multitudinis fugã. Quod
 est igitur propositum corpori bonũ? sanitas? quod malũ?
 135 morbus. Sanitas utique, duntaxat est una: morbi uerò
 permulti. Item quod est musicæ bonũ? harmonia. quod
 malum? dissonantia. Vnum igitur est, quod est rectè com-
 positum. multitudo autem, quod à recta cõpositione ab-
 errat. Ita & chori concentus, est unus, dissensiones per-
 multæ. Est etiã in ipsa trireme, tibiã, una: inobedienciã
 autem pertinet ad multos. Currus una tantũ aurigæ
 arte dirigitur: uarietate autẽ inertie distrahitur. Quid*

est in exercitu tesseram obseruare? unum scilicet atque idem obseruare. at contumaciter se ad imperium habere, uarium ac multiplex quidpiam existit. In unitatis igitur natura, eius quod est unum, neque excessus, neque defectus aspicio: nam quum stabilis sit, neque propter fugam, neque propter persecutionem recipit excursum. Vbi in numerum multitudinis incideris, tunc datur numerare naturas. Longæ uiae terminus est unus, sed interualla permulta. Si Babylonem petieris, propinquiorem inuenias Assyrium Armenio, Armenium propinquiorem quàm uel Lydum, uel Ionas, uel insulanos. Accesseris ad Eleusin? proximam inuenies Peloponnesum ipsam: secundum Peloponnesum, Megaram: secundum Megaram, Isthmum. Verùm donec uel Megaris fueris, uel etiam in Peloponneso, initiatus minimè eris: neque priusquam ad ipsam accesseris templum. Vitam hanc, censeo uiam esse longinquam, uel Eleusin uel Babylonem uatores ducentem: cuius terminus sit uel regia ipsa, uel templum, initiatione: eamque uiatorum multitudine frequentem, curretium, impulsorum, laborantium, quiescentium, iacentium, deuiantium, errantiumque. Etenim multa impedimèta multæque fallacie occurrunt: quarum aliquæ per rupes atque altissimos hiatus homines ad Sirenas deducunt: aliæ ad Lotophagos ac Cimmeros populos, una duntaxat, eaque angusta, et acclius, et aspera, et infrequens, ad ipsum terminum ducit, quam uix, ac non sine multo negotio, labore ac sudore superare ualeant animi solliciti, laboribusque obuiam euntes, regionis illius ac sacrorum desiderio accensi. quorum pulchritudinem diuinatione iam

ante conceperunt. Hi postquam peruenierint ad locum, deponētes labores, affectiones pariter deponunt. Quanam enim initiatio sit hac potior habenda? quis est alius locus studio hominum dignior? Eum nanque locum bonum ipsum inter homines tenet, quem habet nondum initiatus Eleusis. Qui initiatus non es, ad Eleusin accede, initiare, ipsum locū ascende, bonā que ipsa completere. Id si feceris, maioris boni desiderium abiicies. Ac si bonum nequaquam proprio, sed mutuato potius nomine ab ijs rebus quæ natura bonitatem non habent, appellare uolueris: (ut est corporū sanitas, ut forma, ut argenti atque auri affluentia, ut progenitorum nobilitas, ut magistratus: quæ quidem magis uoluptatum, quam ueri boni nomine cēsenda sunt: denuntias mysteria, deū ipsum offendis: nimirum talia appetis bona, qualia concupiuit olim mysteria Alcibiades temulentus, mysteriorum facifer, ex conuiuio sacerdos, ludibundūque sacrificator. Bonum sublimius bono nequaquam facilius inuenias, quam pulchritudinem pulchritudine uenustiore. nam siue pulchritudinem, siue bonitatē uel etiam leuiter mutilaueris, haud erit amplius uel altera pulchra, uel altera bona. Num cælum non uides imminens capitibus nostris? num non in eo existentia astra? num non infra cælum ætherem, infra ætherem, aerem, infra aerem, mare? Metire horum omnium naturas. id ipsum quod dicimus tellurem, quæ uniuersi pars est, quanuis sese latè extendat, multiformis que sit, arbores ferat, animantibus pabulum ministret: si tamen cum mari comparetur, magnitudine maris inferior erit: sicuti mare etiam ipsum angustius aere, aer minor quam æther.

æther

æther quàm cælū. Hactenus perueniunt partes quæ se inuicē uel superāt uel superātur. Si ad ipsum accesseris cælum, in eo quidem inuenias magnitudinem undam pulchritudine pariter ac firmiter cōsistere. Quid enim speciosius cælo? quid syderibus clarius? quid sole uegetabilius? quid uitalius luna? quid ordinatius cæteris choris? quid uenerabilius numine deorum? Verūm homines ipsis dijs honores, nō secus quàm si bonis uiris diuisuri essent, quasi lamē quadam expēsos impendūt.

137 Quis hic est? Iupiter. Imperet. Quis alter? Saturnus. In uincula trudatur. Vulcanus ærariam exercæat. Minerua texat. Videlicet (ut opinor) ignorant; deorum legem uiam esse, uitam unam, modū unum, in quo nec diuisio nec seditio sit: reges omnes esse, æquales ætatibus omnes, seruatorum omnes, pari dignitate denominationēq; æuū omne ducentes. quorum una natura, sed nomina permulta: quæ quidem humana caligo de peculiaribus suis utilitatibus sumpta, singula singulis imposuit. Itaq; aliter atque aliter nuncupatus est deus, perinde ut alia atq; alia maris pars dicitur Aegæum, Ionicum, Myrtoū ac Cretense: quū tamen omnes pelagus sint eiusdem generis, eisdem affectionibus obnoxie, atque inuicem confusæ. Eodem pariter modo bonum unicum est, sibi ipsi persimile atq; omnino æquale: quod quidē mortales, propter debilitatem ingenij, ipsiūque boni ignorantiam, opinionibus suis distraxerūt. Callias locuples est. beatus qui tot possideat bona. At Alcibiades formosior Callia. perpendamus eiusmodi bona, cum pulchritudine scilicet diuitias. Quanti alterum facias? centum scilicet bonum æstimatione: alterum uerò, nouem bonum.

Utrum præoptemus? Sanè uel Phœnix, uel Aegyptius Calliæ eliget bonum: Eleus uerò ac Bœotius, Alcibiadis malit. Nobilis Pausanias: at Eurybiades gloria melior. Confer nobilitatem cum gloria: utranam potius auferat palmam? Socrates & pauper erat & deformis, inglorius, tenuissimis parentibus ortus, abiectus (cur enim non eiusmodi esset, genitus patre lapicida?) simus, uenericosus, Cornicis Lusibus expositus: qui coniectus in uincula, ibi uitam amisit, ubi etiã Timagoras interiiit. O solitudinem bonorum, ne dixerim multitudinem malorum. quibus quid est quod uelimus opponere? quid dicimus? Confer Socratem cum concertatoribus illis in possessione bonorum: non ænis eum diuitiis Calliæ inferiorem? forma corporis Alcibiade minorem, honoribus Pericle, gloria Niciæ? in theatro Aristophani cœdētē, in iudicio Melito? Frustra igitur eum uictorem renuntiavit Apollo, frustra ei palmam decreuit.

BONVM BONO MAIVS ESSE,

Sermo XXIII.

138

ED in Homerum causa referatur, quòd de

S permutatione illa armorum reprehenderit

Glaucum. Quid igitur potius agam? Home-

rùmne apud te iudicem defendēdum suscipiam? an ma-

gis apud Homerū Glaucum ipsum? opinor apud Homerū

Glaucum tuendū esse. habenda nanque ratio est digni-

tatis Homeri præ alijs omnibus, nedum præ te iudicæ.

Quãobrem Glaucus ita loquatur, Si ita esset Homere, ut

bonum bonominus esset, uel nimis maiore: iure accusan-

dus Iupiter esset, qui mihi mentem alienasset: uerùm

quantum pertinet ad permutationem auri cum ære, ni-

hil est quamobrem Iouem aut etiam meipsum condem-
 nes. Nam nec plus habuit, qui aurum accepit: nec mi-
 nus, cui æs traditum est. Verùm cum utroque uidetur
 præclarè actum, quibus scilicet inæqualitas illa ma-
 teriæ ultro citròque datæ atque acceptæ, exæquatio-
 nem in animo accepit certa uoluntate. Et Glaucus qui-
 dem abscedat: Ulysses uerò accedat sapientior Glau-
 co, ostensurus nobis qualem habeat sensum de posses-
 sione honorum. Etenim nonne is est qui Alcinoi domum
 ob delectationem cantûmque beatam iudicauit? qui u-
 nâ cum Nausicaa precatus est deos, ut ei consentientes
 nuptias tribuerent: qui etiam Calypso, ob immortalita-
 tis dignitatem, celebrauit? Hic si apud alium quem-
 piam diuertisset, qui minimè beatus ab epulis cantû-
 que fuisset, aut fœlicitatem hausisset à nuptiarum con-
 cordia: opinor de his etiã bonis haud inscitã absurdã-
 que sententiã tulisset. Sed quando mihi pulchritudinem
 obiicis, tanquam quæ proportionè una, locum obtineat
 boni: age pauca quædam de ipsa tibi respondeamus.
 Videris utique mihi pastoris Troiani gerere personam:
 ad quem Iouis iussu, Mercurius uenerit, tres illas deas
 in iudiciũ ducens, eo mandato, ut de pulchritudine in-
 ter eas iudicares. At tu ueneris pulchritudine captus eius-
 dem pastoris exemplo, Iunonis ac Mineruæ deformita-
 tem condemnas. Enim uero si una tantùm in uniuersa
 pulchritudine pulchritudo cõsistit, Rex tribus illis dea-
 bus una dütaxat cæteris duabus superior est: necessariò
 sequitur, quæ sunt inferiores inuētæ, deformitatis no-
 tam reportare. Ne tu id feceris fœlicissime iudicum: sed
 parce nominibus turpibus, pedetentimque ab altera

extremitate ad alteram descende: ne tibi iterum opponam Homerum. Is nanque canit, Iunonem candidas ulnas habere, Auroram roseos lacertos, Minervam oculos glaucos, Thetidem argenteos pedes, Heben uero talos pulcherrimos. quarum nulli uir ille pulchritudinē adimit, tametsi illae una tantum in parte corporis habere pulchritudinem uiderentur: ne fortè de dijs non bene loquutus, deum offenderet. An uerò non canentem Homerum audis chorum agrestem ludētium in monte nympharum, quæ sequerentur Dianam ducem?

Despicit illa caput cunctorum, & vertice supra est, Conspicuosque gerit vultus: pulchræ tamen omnes. An Homerum irrides, qui nymphas a pulchritudine laudat? Non præterea audis quomodo de Menelai pulchritudine loquatur, quo loco ex eius uulnere effluens sanguis coxam respergeret: ob eamque causam, pulchritudinem coxæ, muliebri arti comparãdam putarit, quæ purpura ebur imbuat ad habenas equorum conficiendas? Tales, inquit, Menelae, coxæ tibi ac crur a pulcherrima cruore infecta sunt. Quum uerò Agamemnonis pulchritudinem laudat, iam non amplius utitur exemplo Lydicis aut Caricis, aut ebore, barbaræ mulieris artificio, per aspersionem purpuræ, nitenti: sed eum capite atque oculis ipsi assimilat Ioui. Vnde patet Agamemnonem fuisse pulchriorem. Eius enim pulchritudo, ex oculis ac capite cõstabat: Menelai uerò decor cõsistebat in coxis ac talis. Sed pulcher meliorib⁹ in partib⁹, pulchrior est: pulcher in deterioribus, non quidè continuo deformis, sed pulchritudine inferiore est dicè d⁹. Quid autè? nõne in exercitu illo Græcorū, primas partes pulchritudinis Achi

les, secundas uerò Nire⁹ habebat? at Nireus qui secundas partes haberet, ac propterea primā pulchritudinis laudē cōcederet Achilli, te quidē iudicē, in ordinē Therſitæ redigetur. Et, ne de pulchritudine solū differamus, Aiæ de fortitudine nequaquam cum Achille certauit, non cum Aiæ Diomedes, nō cum Diomede Sthenelus, cum Sthenelo Menestheus. At nemo unquam Menestheo propter Sthenelum, Sthenelo propter Diomedem, Diomedi propter Aiæm, Aiæi propter Achillem, uirtutem abrogauit. Verum in ijs etiam rebus fit quidam uirtutis incessus, minimè medias transiliens naturas, sed potius sensim ab optimis quibusque ad inferiora descendens. Et ut aliquando tandem diuertamus à corporibus, cum quibus & robur & pulchritudo miscetur: Penelopes & Andromaches exempla capiamus. Nōne utraque & casta fuit & amantissima uiri? Sed tamen in hac laude, Andromachæ Penelopen anteferes: non quatenus Græca mulier anteferenda est barbaræ, uerum ob egregiam potius uirtutem, quam Penelopæ copiosius attribuas. Nestor Agamemnoni consilium præbet: num sapiens stulto? Multum profecto abest ut credam te uelle, Græcorum omnium regem, genitum Ioue ac populorum pastorem, turpi crimine notare. Sed ipsum Nestorem, quāuis sapiens, consulit, idcircoquòd, sapiens ipse sapientioris consilium affectaret. Cæterum de uirtutibus differens, si eas, ut similes, inter se conferam, & easdem nihilominus inæquales esse ostendam, eo quòd in participatum uenientes, hîc quidem exuberāt, ibi uerò deficiunt: nequaquam tamen id me tibi probaturum cōfido: quum tu sanitatem quoque ipsam simplex esse

quippiam opineris. Cedò autem, quid est rerū omnium
 quod sit à simplicitate remotius? Natura profecto cor-
 porum multo quàm ipsius animæ latius patet atque
 diffunditur, ad sanitatis atque ægritudinis terminū
 statuendum. ex quo fit ut qui valetudinis extremum
 perquirat, fugientem rem persequatur, quam ne AEscu-
 lapius quidem uel ipse Chiron uno consequatur excur-
 su: usu autem hoc uenit, ut qui in eâ re, ad quam perue-
 niri potest, impares accessionis uiderit gradus, lætus
 amplexetur quod assequutus iam est, gratūmq; se ostē-
 dat, ac bene sentiat de artis illius facultate: non tamen
 idcirco subsistat atque desperet sese ad ultimam metam
 peruenturum. Id quod et in bonis ipsis euenturum pu-
 to. nam quū tres nobis rationes sese offerant, quarum
 ope propositam questionem decernere ac constituere ua-
 leamus, earūque una quidem ad rei ueritatem in-
 tuendam pertineat, altera ad facultatem, tertia ad utili-
 tatem: harū singulas seorsum discutiendas censeo. uerū
 ita ut ordine, quem modo proposui, cōmutato, ab utilita-
 te capiamus inuitiū. Illud itaq; proloquiū quod in quæ-
 stione uersatur, bonū bono uidelicet maius esse, nondum
 planè ut uerum neque ut possibile ponatur. Idque solū
 hoc loco inspicere contenti simus, quidnam scilicet cōmo-
 di nobis hæc bonorū imparitas atque utilitatis appor-
 tet. olim nanque permulta, quanquam ne uspiam qui-
 dem essent, aut esse possent, sola tamen utilitatis fide,
 plurimum profuerunt. At non Socrates quidem ipse bo-
 num circūducens, eius substantiam dūtaxat intra o-
 ptimi fines circūscripsit, præciditque uia, ac spem mul-
 torū destruxit ad ipsum bonum pertingendi. Quin uerò

quasi ascensionis constitueret gradus, quorum medijs, tanquam ex itineris labore, respirare quis posset, ac parata diuersoria subire, longè ulter à uiatore emisit, ueluti mediocre aliquod bonum assequitur: progrediētēque ipsum affectione eius boni consolatus est, iuxta ac si ipsum attigisset bonū. quod qui cōtingere posset, eum quasi præconio quodam inter bonos, optimum renūtiavit. Altera uerò dissertationis pars, nōne uictorem inter meticulosos, ualētem inter imbelles coronat? Et, quod totius sermonis est summa, neque optimis creatores opponit, neque uirtutes per cōparationem similitum expendit. Sed nullo considerare ulterius utile: atque ad possibile transeo. Aurū sanè excellens, deterius aurum probat, non plumbum: argentum redarguit argentum: æs item æs: ac ferè inuestigatio recta per cōparationem fit earum rerum, quæ secundū substantiā similes sunt, dissimilitudinem autem habent in gradibus excessus. Quod si bonum inter mala detruseris, ac per cōparationem boni et mali, incedere ad inuestigationem uolueris boni, quid prohibet, quod extremum bonorum omnium est, tibi personam optimi gestare? Nam quemadmodum noctu lux ex igne lucens, maiorem claritatem ostentat eo qui pariter interdū apparet, propterea quod noctu profunda obscuritas circumfusa eius auget splendorem: interdū uerò, quasi certamine tenui ac debilissimæ luci cum ualentissimo solis fulgore suscepto, obscurari magis minorem claritatem oportet: sic etiam tenuis notæ bonū, si per cōtentionē cū malis examinari contingat, fit ut optimū, maximum, excellentissimūmq; esse uideatur. quæadmodū tenebris profundis,

parua aliqua scintilla, aut obscurissima nocte, minima lux splendorem latè ostentat. At si ei cum suis similibus bonis cursum contentionemque proponas, tunc optimè dispicies quid uerè sit optimum: quum, si aliter feceris, ordinem prorsus perturbes atque cõfundas. Nõne uides lunam, astrum ancipitis naturæ, die noctû que esse illustrem? si tamen inter diu cum sole contendat, hebetem uideri? Cur ita? nimirum quia corpus solare ex cunctis cælestibus corporibus optimum ac præstantissimum, imperium habet in diem, per noctem uerò luna dominatur: tamen si illa omnium syderum sit & ordine & lumine postrema. Eadem igitur ratione, si bonum immittas in noctem & tenebras atq; obscuritatem

142 malorum, postremum ac tenuissimum bonum in tenebrosa illa caligine principatum obtinebit. Quo tamen cum cæteris bonis in comparationem adducto, necessariò uincet id bonum, cuius fulgor cæterorum bonorum claritudinem perstringet. Atque hæc de possibili sufficient. ad ipsam uerum aggredior. Vita hominis haud aliud censenda est, quàm uitalis quidam decursus, ex anima, corpore, fortunâ que permixtus: quarum compositio rerum si rectæ rationi respondeat, ac earû unaquæque ad summum sui roboris gradum ascendat, mutuus ipsarum complexus, felicitatis nuncupationem mereatur. Quod quidem fit, quum imperium animus instar ducis exercet: obsequitur corpus, militis more: cooperatur fortuna, quasi instrumentum quoddam armorû. ex quibus scilicet omnibus oritur id quod dicimus uictoriam. Quod si de complexu deduxeris fortunam, idem erit quod militem armis spoliare: & si militem abduxeris, uideberis exauthorare imperatorè. at miles præsta-

bilior est armis, imperator milite melior. Proinde si al-
 terū feceris duorū, ut uel imperatori tribuas honorē, re-
 liquis contēptis: quomodo fortuna utetur imperator? uel
 si pariter omnes ad æqualitatem reuoces honoris: quo-
 modo fortuna imperatore ipso utetur? Imperet itaque a-
 nimum, militet corpus, fortuna societatem habeat belli.
 Hæc si ita se habeant, cuncta probo, admitto cuncta: æ-
 qualitatem illam honoris de medio tollo. Non uides na-
 uigationem in mari, ut unus gubernator moderetur, tan-
 quam corpus animus moderatur? ut nauis eius impe-
 rio pareat, ut animo corpus: ut uenti nauem impellant,
 quemadmodū uirtutes fortuna? Quod si tempestas exo-
 ritur, manente nauis, incolumi que gubernatore, salutis
 nūquam amittitur spes: siue nauis ipsa recto feratur cur-
 su, siue arte tempestatem deuitet: dum tamen à guber-
 natore regatur. At si à gubernatore incipiens, ipsum abs-
 tuleris, inutilis efficietur nauis, etiamsi firmitatem pro-
 priam seruet: inutilis afflatus uentorum, etiamsi fuerit
 secundus. Propterea et in mari, et in nauis, et in na-
 uigatione pretiosissimus est gubernator. Post gubernatorē,
 secundum locum accipit nauis, postremam sedem obse-
 quia occupat extrinseca. Sed et in curriculo uitæ, ani-
 mus supremum sibi uendicat honorem, medium corpus,
 tertium fortuna. Bona autem quæ à meliori dependent,
 maioris dignitatis existunt iis quæ deteriori ascribun-
 143 tur. Ego etiā et sensibus adimo paritatē dignitatis. Cæ-
 cus erat Homerus: at erat Calliopes auditor. Surdus A-
 tys: at poterat solem intueri. Transfer calamitates, at-
 que audiat Atys, oculis captus: cernat Homerus, ad sur-
 ditatem translatus: Atys utique Calliopes cantū mini-

mè audiet, Homerum non deseret magistra. Cæterùm diis quoque ipsis aufero æqualitatem dignitatis: quippe qui fidē habeam Homero, trifariam omnia esse distributa: quorū singulis partibus tametsi attributus est honos, minimè tamē is æquis est portionibus descriptus, sicuti neque paria etiam imperia concessa. Longè abest dignitas maris à cæli dignitate: marisq; ipsius à regione inferna: quum tamen Pluto, Neptunus ac Iupiter, pariter fuerint dij filiiq; Saturni. Sed et Lysander erat Spartiatus: at Agesilaus Heraclides. Censeo autem stirpes dignitatem à uirtutibus capere oportere. Non enim quū e quorum dominor nobilitatem adamat equorum, (Ab Ioue quam cepit, rapti ob Ganymedis honorē, Tros pater.)

uenat orque in catulis generositatem requirat: hic autem qui genere afficitur humano, animalis huiusce nobilitatem sit contempturus. Quid mihi ergo nominas progeniem Xerxis? progeniem narras contemnendā. Quid Cræsum Alyattis? tenue genus ais. Quid Hippiam Pistrati? impurum genus allegas. At si Leonidam, si Agesilauum memores: uirtutem agnosco, Herculis memoriam repeto: nobilitatem extollo. Utinam uel Aristidis, uel Socratis soboles Athenis permansisset. cur enim non æquari debuerint cum Heraclidarum splendore? cum Persica nobilitate? cum omnibus præterea qui beneficia in patriam fuerunt? An laudamus amnium fluentia, si puritatem suorum fontium seruent: laudamus plantas, etiamsi earum conseruerint trunci, semina uerò permaneant: nobilitatem humanam minimè laudabimus, si exordia ducens à uirtute, ueluti à nitidissimo fonte, in-

violatã illã puritatẽ præstabit? Hactenus virũ te præ-
bes, fidẽmq; mereris. at si de diuitiis te percõter, quid-
nã obsecro dices? quo in loco quõue in choro statues rẽ?
Dic capite aperto animi cõãpt? cuiusmodi diuitias esse

144 ais? Malũ. Quid sequeris? Bonũne? Quid igitur fugis?

Iurante lingua, mens soluta, peierat.

Nunquid aliquid habes quod neutrum sit? minimẽ sci-
licet uel bonum, uel malum: sed potius in confinio ac in
media quadã regione constitutum? Indifferentiã serua,
noli ulterius progredi, nec terminos trãscende. At si no-
mine mutato, nequaquam bonum, sed præponendam di-
xeris rem, nulla sit inuidia denominationem mutare, dũ
tamen ei honor em impendere non recuses.

Q V V M D E V S B O N A A G A T,
vnde mala. Sermo XXV.

LEXANDRVM illum Macedonem fe-
runt, quum ad Ammonis templum perue-
nisset, salutatusq; esset ab ipso Ammone fi-
lius, fidem habuisse Deo: iuxta testimoniũ Homeri, qui
Iouem deorũ atque hominum patrem appellauit. Ad-
misso autem oraculo, nihil aliud dignum putauit quod
peteret à patre, uel Darij fugam, uel futuræ exitum pu-
gnæ, utrumue Græciæ infortuniũ impendẽret, an A-
siæ miseri res et conturbari deberet: sed quasi hæc om-
nia rectẽ procederent, de Nilo potius per cunctatus est
deum, quo scilicet loũfluendi ille exordium capiens, in
Ægyptium decurreret. Scilicet hoc unum ad Alexan-
dri constituendam deerat fortunam: quod si exploratum
haberet, omnes omnino eius numeros implese uideret-
tur. Id autem tantum abest à uero, ut si præter Nilum,

notitiam etiam acciperet Istri, aut Oceani ipsius naturam cognosceret, utrum uidelicet ille fluminis more, uniuersam circumquaque terram ambiret: an potius esset mediterranei maris principium & fons: palusue magis, in quam sol ac luna sub occasum se conderent: aut aliud quidpiam quod poetarum uaticiniis canitur: si cuncta, inquam, simul hæc sciret, nihilo propterea faelicior euaderet. Quum tamen ei licitum esset, fluuios in eam partem fluere sinere, in quam eos Iupiter emitteret, ipsum autem, ubi ad Ammonem ipsum uel ad Thesprotorum terram quercumue, uel ad Parnassum Parnassiumue oraculum, uel ad Sinenum Smeniamue uocem, uel Delum Deliosue choros, uel quouis gentium, tam Græci, quam barbari nominis, ubicunque uocale celebraretur oraculum, accessisset: Iouem atque Apollinem oraculum

145 *rogare, in quo uno communis mortalium generis salus fundaretur. namque utilius longè sacrificium eiusmodi misissent mortales, quam uel Doros de Peloponnesiacis rebus consulentes, uel de Ionicis Athenienses, uel de Sicilia Corinthij. Quare imitatione accepta communium illorum consultiuorum, qui pro uniuerso genere iussi olim erant oraculum adire, percunctemur ex Ioue, qui suus pater erogatorque sit humanorum bonorum, quæ sint bonorum ipsorum exordia, qui fontes ex quibus mandandi initium capiant. Nisi fortè superfluum sit de his bonis, quorum causam sentire uidemur, deo exhibere negotium quorumue aut suppeditationem perspicimus, aut intelligimus fontem, aut parentem & opificem uidemus. Cæli uidelicet compositorem harmonicum, solis ac Lunæ ductorem, astrorum circulationis, influxus, choreæ de-*

aurifioniſque moderator em ſupremum , temporum pro-
 mum, uentorum gubernatorem, authorem pelagi, terræ
 architectum, fluminum emiſſorē, fructuum nutritorē,
 creatorem animalium, genitalem, pluuium, fructiferū,
 parentem, productorem: cuius mens nec ſcindi, nec mi-
 nui poſſit, ſed potius ad omnes naturas admirabili per-
 nicitate, permide ut eſt oculi iactus, moueatur: & quod-
 cunque attigerit ſicut à ſolaribus radiis contingit, quæ-
 cunque eos excipiant in terra, clareſcere) mirificè exor-
 net. Huius autem contactus qualem enuntiabimus mo-
 dum? Ego enim quod afferam, non habeo: at ipſum
 non nihil Homerus ſubinnuit,

Dixit, & in nutu nigrantia lumina torſit
 Iuppiter, &c.

Iouis enim nutu conſtituta ſimul eſt tellus, marè que, tel-
 luris ac maris animalia cuncta: conſtitutus eſt aer, &
 quodcunque fert aer: cælū prætere a ipſum, & quod-
 cunque mouetur in cælo. uniuerſa hæc nutus protulit Io-
 uis. Quorum hæcenus cauſa non eſt quod oraculū pe-
 tam, fidem habeo Homero, aſſentior Platoni, miſeret E-
 picuri. Quum uerò ad conſiderationes malorum acce-
 do, ſcrutarique cupio unde illa huc ſubierint, qualè ſue
 habeant fontes, aut creationis origines, ex quibus emiſ-
 ſa humanum genus inuaſerint: ut olim ex Aethiopia pe-
 ſtis, ut Xerxes ex Babylone, ut ex Macedonia Philip-
 pus: (non enim puto cælitus, non, inquam, cælitus mala
 ſunt. inuidia enim extra chorum cæleſtem ſedes ſibi
 conſtituit) hîc maximè naticinio eſt opus, hîc conſulen-
 dus eſt deus: Quare Iuppiter, Apolloque, aut quiſquis
 alius naticinator eſt deus, curatôrque hominum gregis,

respondete rogantibus quæso, quod sit malorum principium, quæ causa: quo negotio abigere malum, quæue illud uia effugere possimus,

Nulla fit inuidia à nobis mala praua fugare.

Annon quæso cernitis quot ubique ærumnæ in casibus humanos incidentes, circa terram uersentur? quàm uario luctu gemitû que eam opplerint? Luget, inquam, hominis corpus circumfessum se uidens à morbis, in quos facillimè labens, salutem amittat: luget ambiguitatem uitæ. Nam quæ ætas, quod tempus tutum ab humanis casibus sit? nonne recentissimè natum, maternâ que amul suû ab aluo, lutulentum adhuc & cœnosum, defluens-que humore, & fletibus impletur & uagatur? Post accedete ætate succrescens, furiosus & intemperans fit. Si autem ad adulescentiam peruenerit, quàm multis flammis incensus cohiberi non potest? Si ad senectutem excurrat, quàm cito cadauerosum effectum uidetur extinguî? Quo quid ad animi consuetudinem inutilius? quando sibi ipsi placeat, quod nonnunquam miserum sit, & in operibus contumax, non imbrium, non uentorum, non patiens solis, succensens temporibus cæli, cum ipso Ioue perpetuum bellum exercens. hyeme uestitur, refrigeratur æstate: distentus quærit exinanitionem, de integro distendi auet. Videre etenim est ipsû Euripi freti q; instar, nunquã consistere, quietemue agere: nō saturari, non contineri posse: sed potius uoracitatem sectari. modò indumentorum, modò calceamentorum indigum esse: modò unguenta, medicamenta, balneâ que require-re. ut quum equorum mille armento curando equis

147 unus, innumeris ouibus pastor unus, permultis bubus

babulcus unus satis sit: unius tamen corporis obsequio, multis opus sit manibus, multis opus sit artibus. atque utinam tot ista sufficiant. Quæ enim in homine vis est ut ingruentem pestem auertat? ut cadentes colibeat imbres? ut terrã aduersus concussionem tueatur? ut insurgentem ignem extinguat? Annõ malorum excursus successionemque cernis? aut periculorum cõtinuationem non uides?

Nil homine tellus alit in foelicius ipso.

Quinetiam si consideres animum, quàm multis eum ægritudinibus superinpersum inuenies? Dolorem abige: subingreditur metus. abscedat metus, iracundia exurgit. subsidat iracundia, inuidia erumpet. Quodcũque animum angit, ante pedes positum est, malã que ipsa in proximo sũt, à quibus est nõquã sinceris satis inducias accipere. Quid res fõdeat Iupiter Apolline, aut alius ex diuinatoribus diis? Audiamus eorũ interpretẽ, dicentem, Esse malum à superis affirmant, quum tamen ipsi Criminibus propriis homines sibi damna crearint.

Quæ igitur criminum est causa? Cælum et terrã duas esse mansiones censendum est: alteram omnino uacuum malorum, alteram utrũque, bonum scilicet ac malum, confusum retinere. hinc uerò bona, ex altera illa mãsione defluere: mala autem, suapte malignitate insurgere. At malignitas ipsa, duplex est. aut enim est affectio materiæ, aut animi licẽtia. Libet à priori incipere. Cernis artificem optimum, materiam habere subiectam, ex qua si quid est quod concinnũ euadat, id statim arti referri debet acceptum: si quod in his quæ habetur in terra, ob inopiã uiriũ suarum, peccatum appareat, minimè statim

culpare artem ipsam oportet. Nunquam enim artificis consilium discedit ab arte: sicut nec legislatoris consilium ab æquitate distinguitur. At diuina mens longè peritius, quàm hominis ars, sinem artis attingit. Quæ admodum igitur in opificiis artium, aliud est quod ex professo ars ipsa, operis sinem intendens, sibi agendum esse

148 desumpsit: aliud quod operæ negotio consequens est, quod quidè artis nequaquam est opus, sed materiæ affectio: (ut sunt ex incude resiliens fauilla, ex camino ipsa fuligo, aut alia alterius rei affectio, quæ necessariò addicta est operæ, neque adeo artificis est propositum:) sic etiam proiis quæ accidunt terræ, quæ nos inuasionem humanorum malorum appellamus, minimè artè culpare debemus: sed potius censere naturas quasdam esse, necessariò negotium fabricæ subsequentes. Enimvero quæ apud nos opinionem malorum corruptionis que habent, pro quibus etiam angimur, ea profecto ipse artifex ad salutem uult esse uniuersi. Nam quum uniuersi curam intendat, partes nimirum ipsas oportet pro uniuersi salute laborare. Premuntur fame Athenienses, terræ motu laborant Lacedæmonij, mûdatur Thessalia, uritur AEtna. Et quando unquam Iupiter aut immortalitatem Atheniensibus sponndit (à quibus si abierit fames, Alcibiades tamen classem in Siciliam perditum eat) aut Lacedæmoniis immobilem terram, aut Thessalis terrã nõ mundatã: aut Sicilis incendij cõpressionem? Particulæ hæ corporum sunt: affectionem igitur materiæ intueris: quã tu ideo corruptionem appellas, quòd eam ex abeuntium rerum consideras motu. At ego salutè appello, propterea quòd futurarum rerũ

successionem

successionem ob eam esse coniector. Corporum ac geniturae mutationem, num animaduertis uicissitudinem esse uiarum sursum ac deorsum, secundum Heraclitum, cuncta ferentium? Et harum quidem rerum, alio quidem tempore uitam ex alterius morte oriri, illarum alio mortem ex alterius uita. uiuit ignis ex interitu terrae, uiuit aer ex interitu ignis, aqua ex interitu aeris, terra autem ex interitu aquae. Inficiari non potes, huiusmodi uis uitam sibi ipsi succedere, atque inde et mutationem corporum et uniuersi nouationem creari. Iam uerò considerationem ad alterum principium alterius generis malorum transferamus: id est quod sponte sua nascitur, pro licentia animi conceptum ac consummatum. eius est nomen improbitas, causamque ab eligentis arbitrio nanciscitur, deo semper extra omnem causam constituto. Quando enim terram creari oportuit, quae et fructuosa esset, et animalium et multarum rerum educationi sufficeret, et quae praeter ea mala, quae à seipso caelum in secundum hunc locum ablegasset, reciperet omnia, constrietaeque detineret: illa nimirum mala mixtim in secundum hunc locum confluxerunt. Deus itaque capiens multas ac uarias animalium sortes, eo consilio bifariam eorum naturam diuisit, ut altera scilicet omnisfariam uariamque uitas corporibus praestaret, sed tamen et ratione et sapientia careret, mutuamque sibi ipsi interitum praerberet, essetque penitus et intelligentiae omnis et diuinae expertis uirtutis, quotidianum tantummodo sensum, edacitatis causa, sequens: à quo etiam populariter ageretur: uiribus quidem corporis satis bene polleret, sed ad ratiocinationem fouendam, nullam planè haberet facultatem.

Contra alteram illam, humanam dico, unius generis esse, unam legem spectare, unicamque esse constituit: quæ tamen si imbecillum sumeret corpus, ratione tamen inexpugnabili uteretur, deum intelligeret, civilis administrationis particeps esset, communionem mutuam diligeret, æquitatem, legem, amicitiam degustaret. Oportuit igitur huiusmodi genus cæteris aliis gregibus præferri, quos uniuersa aleret tellus, uno tantum deo inferius esse: non tamen propterea inferius, quod mortalitati uideretur obnoxium. Hoc enim quod mortem homines uocant, id ipsum est immortalitatis initium, et futuri uitæ procreatio, pereuntibus scilicet sua lege suoque tempore corporibus: animis uerò ad proprium locum propriamque uitam ascendentibus. Verum hic uiuus, de quo nunc ago, inueniendus est modus ab ipso deo, quo humana conditio minorem se esse diuina fateretur, propterea scilicet quod animum terrestri corpori, tãquam aurigam imposuit currui, cuius et habenarum sustinendarum et incitandi uim esset habiturus. huic enim aurigæ simul aurigandi artem uirique tradidit, simul etiam liberum abutendæ artis arbitrium dedit. qui postquam inscenderit currum, et habenas acceperit, si quidem foelix beatusque animus sit, memoriãque habeat se iussu dei sublatum esse in currum, ualidèque aurigationem regere debere, nimirum habenas moderatur, regitque currum, et equorum temeritatem contundit. At equi diuersum appetunt cursum, temerèque huc atque illuc rapiunt currum: hic ad petulantiam, ingluuiem ac contumeliam, ille ad temeritatem atque ferociam: alius uerò tarditatem, mollitiem, seruitutem,

150 *facilitatem atque humilitatem sectatur. cuiusmodi seditionibus distractus currus, aurigam conturbat, et si equorum unius impotens vis ceteros vincat, fertur currus pro libidine equi victoris. Quo fit ut uictrice interdum petulantia, una currus et auriga ad contumelias, conuicia, impuritates atque alias nefarias minimè que synceras uoluptates, interdum uerò dominante iracundia, in multas uariâsque calamitates, uterque feratur in præcep.*

Q U I D S I T S O C R A T I S D A E M O N .

Sermo XXVI.

MIRARIS Socratem in consuetudinè dæmonis uenisse, amici, uatis, eidem usque adeo semper assidentis, ut quasi cū ipsius mente implicatus uideretur: uiri, inquam, purissimū corporis, atque optimi animi, consummatissimū uiuendi modum adepti, ad sapientiâ aptissimi, in eloquio musici, erga deos pientissimi, humanis in negotiis iustissimi. Quid inquam hoc miraris, et nõ potius uulgarem quandam Delphicam mulierẽ in Pytho, aut in Dodone, Thesprotiũ hominem, aut Libycum apud Ammonem, Ionem in Claro, Lycium in Xantho, Bæotium in Ismenij templo, hos, inquam, omnes quotidie dæmoni congregari, ex eoque haud ea tantum, quæ sua uel agere uel non agere intersit, uerum etiam quæ ad alienos pertinent usus, edoceri: nec de priuatis solum, sed de publicis quoque uaticiniũ ædere? An ideo quod fatidica illa super tripodẽ sedens, diuino implente spiritu, oraculum profert? et Ionicus ille interpres, ubi aquã hauserit biberitue, diuinator euadit? Hi uerò humicabi ac spurcipe des, querat

Dodoneæ famulantes, ex ea (ut est in Theſprotis ſama) diuinandi facultatem accipiunt. Sed in antro quoque Trophonij (nam & huius herois oraculum eſt circa Lebediam urbem) qui dæmonem adire uelit, amictu induitur linco, talari, purpureoque, libaque in manibus habēs, ſupinus anguſto ingreditur oſtolo, ubi uel uisu uel auditu conſequitur, ut quum inde erepſerit, ſibi ipſe interpres uatēsque fiat. Sed & in ea parte Italiæ quæ magna Græcia dicitur, apud lacum cognomine Auernum, diuinatorium antrum fuit: antri que ipſius ſacerdotes, ductores animarum ab ipſa re denominati: quò qui oraculi cauſa uenſſet, precatione in primis facta, uictimis cæſis, liquoribùſque effuſis, uel patris uel amici cuiuſpiam animam excitabat ab inferis. huius quū ſimulachro obuius fieret, cuius tanta tenuitas eſſet ut illius aciem propè effugeret ac falleret, idē tamen & uocem & oraculum emitteret: ubi de his, quorū cauſa uenerat, reſponſum accepiſſet, conſeſtim imago abibat è cōſpectu. Huius oraculi notitiam, ut mihi uidetur, habens Homerus, Ulyſſem ducit ad ipſum: quauis poetico ingenio locum illum extra noſtrum hoc mare collocarit. Et hæc quidē quam ueritatem habuerunt à principio, eā & in præſentia ſeruant. quorū nōnulla adhuc integra permanent, nonnulla, clariffima ueſtigia miniſterij frequentationiſque antiquæ reliquerunt. Neque non ualde mirabile eſt, neminem illa, tãquam abſurda, auſum improbare, aut etiam quòd remota eſſent à conſuetudine, eorum authoritatem reuocaſſe unquam in dubiū, quin potius ſingulos fidem habentes temporari, oraculum adire, adentes, ueriffimum credere, credito uti, uſum

quoque eius percolere : uirum uerò natura utentem generosa temperatissimâque institutione , philosophia ad hæc uerissima , commodâque fortuna : hunc ipsum consuetudinem dæmonis diuino munere adeptum esse , et admirandum & incredibile uideri . Quum præsertim ex eo tantum acciperet , quantum sibi ipsi duntaxat , nõ autem uniuersis Atheniensibus , pro impendenti Græciæ infortuno , aut Lacedæmonius pro expeditione consulentibus , opus esset . sed nec pro eo qui aut in Olympiâ aut in iudicio certaturus , utrum uicturus esset : neque pro appetentibus diuitias , an eas consecuturi essent : non postremò ob aliam causam , ex qua mortales operæ pretium putant implicari negotiis , ob eamque quotidie læcessunt deos , dæmonem exerceret . Quorum omnium

152 natiuitatis , Socratis dæmon suffecisset . cur enim id non posset is dæmon , à quo diuinandi facultas minimè abesset ? quando uel optimus medicus , qui nouerit morbum à seipso depellere , hoc itidem præstare aliis possit , uel faber , uel cerdo , uel denique quisquis alius , siue scientiæ , siue potentiæ alicuius facultatem acceperit . Verùm Socrates colloquiis diuinis assuetus , eo ditiores præ cæteris animum habuit , quo magis eum induxerat ut id tantum ex consuetudine dæmonis caperet , quod uitam suam ad honestatem dirigeret , eaque in alienis negotiis sine inuidia , nec , nisi quantum necessitas cogeret , usurus esset . Concedo , aliquis dicit , hæc ita se habere , Socratẽmque fateor , propter summam uirtutem , morumque ac naturæ generositatem , in familiaritatem dæmonis susceptum : sed quis is dæmon sit , scire percipio . Scies : si quidem mihi ante responderis . Nun-

quid in ordine naturæ dæmonum genus, quemadmodum deorum, hominum ferarumque, an potius nihil peritus esse arbitraris? Ridiculum enim pariter sit, eum qui dæmones esse ignoret, de Socratis dæmone quærere; ac si quis natus in insula, qui speciem equi uiderit nunquam, aut omnino mente conceperit, quum audiet Macedonum regem, iumentum quoddam habere cuius esset Bucephalas nomen, idque regem tantum sessorem pati, à nemine præterea inscendi posse; subinde roget quendam Bucephalas sit Quid enim? nonne hic protinus cogit hæsitare narrantem, qui præ exemplorum inopia, huic ipsi qui nunquam inspexerit equos, eorum naturam ostendere non possit? Quo igitur pacto qui nunc de Socratis dæmone dubitant, tam otiose in Homericæ lectione uersati sunt, ut quæ is de Achille narrauit, non animaduuerterint? Hic etenim, quum in concione militari acerbè usque adeo in Agamènonem inueheretur, ut gladium exerens, illum iam iam impetiturus uideretur, retinetur à dæmone (Minerua hunc appellat:) quæ ubi ad Achillem inflammatum accessit,

Terga premens, flauos Pelidæ diua capillos
Cepit.

Eadem hæc Minerua

Abstulit ex oculis nebulam Diomedis, ut ipsos

Cernere siue homines valeat seu numina clarè.

Rursum & ad Telemachum, quum regem seniore aditurus esset, ob eamque causam uerecundaretur & subdubitaret, socius loquitur,

153 Telemache altera sunt, propria quæ mente volutas:

Altera quæ dæmon tibi suggeret.

*Causam adiecit cur de dæmonis ope conciperet spem,
Haud puto te inuitis natum atque adolefcere diuis.
De aliis quoque hæc ait,
Hanc illi mentem dederat Saturnia Iuno.*

Et alibi,

Tydidæ robur Pallas & præbuit ausus.

Iterumque,

Dâtque leues artus, in primis crura, manusque.

*Nonne tam multos uides dæmonis amicitiam assequutos?
Vifne, Socrate omisso, percunctari Homerum? Quid hæc
sibi uolunt, poetarum nobilissime? Socratis dæmon, u-
nus erat, simplex, priuatus, popularis: qui eum à
transitu amnis reuocaret, Alcibiadis amorem in aliud
differret tempus, excusaturum se in iudicio, post in mo-
riendi sententia persistentem non prohiberet: Homeri
uerò dæmon, neque uni solum, neque unam ob cau-
sam, neque unus, neque pro minimis negotiis assistit,
uerum omnino uariis est, sæpissimèque sub diuersi-
tate nominum, imaginum, uocumque apparet. quorum
num tu quampiam recipis? concedis que aliquid esse uel
Mineruam, uel Iunonem, uel Apollinem, uel Discor-
diam, uel alium ex iis quos introducit Homerus?
Neque tamen id nunc sciscitari me putes, an eiusmodi
Mineruam esse censes, qualem Phidias effinxit:
haud profectò inferiorem ea quam descripsit Home-
rus: uirginem scilicet formosam, glaucos oculos habentem,
celsam, ægide præcinctam, ferentem galeam, scutum
hastamque tenentem: neque etiam Iunonem, qualè Ar-
gurus Polyclethus edidit, candidas habentem ulnas, ebur-
neos lacertos, bene oculatam, ornatam, regiam, aureo*

throno insidētem: neque præterea Apollinem, quem uel
 pictores uel statuarij exprimunt adolescentem, nu-
 dum, ex chlamyda sagittas emittentem, suspensis pe-
 154 dibus, persimilem currenti. Non, inquam, hoc ago: ne-
 que te ita ineptum in coniectanda ueritate censeo, ut
 quod ænigmaticè descriptum sit, id te credam ad hi-
 storiam transferre uelle: sed potius ex ueris his nomini-
 bus corporibûsque, diuinas quasdam intelligere potentias
 fortunatissimis uiris siue per uigiliã siue in somnis assi-
 stentes. Harum si nullas recipis, uide ne tibi eodem tem-
 pore sit cum Homero depugnandum, oracula funditus
 tollenda, antiquæ famæ refragandum, in somnia eicien-
 da, Socrates ualere dimitendus. At si tibi non incredi-
 bilia neque impossibilia hæc uidentur, sed cum mori-
 bus naturæ concordare, & tamen de Socratis facto
 non nihil hæsitas, mutabo rationem, tēque ipsum in-
 terrogabo, num indignum Socratem ducas, qui fatali
 quodam munere dæmoni insinuari debuerit: an quod
 in aliquibus forsitan fateris fieri posse, id tamen in præ-
 sentia Socrati detrahas. Et si quidem fieri posse reris,
 nunquam profectò obtinebis ut Socrates indignus ui-
 deatur. Nam si ea res ordini naturæ non repugnat,
 nec Socrates quoque indignus apparebit. Quid igitur
 reliqui est? ut scilicet omissa Socratis causa, dæmo-
 num naturam indagemus: de quo aliàs tibi à me habe-
 bitur sermo. Nunc autem ad teipsum redi, conceptam-
 que istam opinionem omnino expurga, ut quod ne-
 cesse est præcedere ad futurum de dæmone sermonem;
 id ante agnoscas: quod quidem ita se habet: **DI**
 uirtutem uitiumque mortalibus, ueluti pugnantibus

*in stadio, constituerunt : alterum quidem, improbitatis esse mercedem, quam scilicet flagitiosa mens ingeniumque accipere deberet: alteram, coronam quæ optimæ naturæ menti que ob honestas ac rectas rationes proposita est. His enim maximè uiris iungitur deus, eisque ad uitæ pericula suppetias defert, usque adeo ut eos omni protegat cura, manus quoque quodammodo porrigat. hos utique naticinijs seruat, augurijs alios: nonnullos somnijs, uocibus ac sacrificijs admonet. Humanus nanque animus mirum in modum est imbecillus, facileque ratiocinationibus in omnem partem flectitur. qui uidelicet in secunda hac uita densissima caligine circumdatus sit, propterea tenebris tumultu que malorum implicatus, uehementè occupetur. Quotus enim quisquam uictorū uel ita expeditè uel ita tuto incedit, ut in uia non in cœnosam aliquam foueam, uel torrentem incidat? ut ne à latenti aliquo uallo, uel rupe, uel sepro decipi non possit? Aut quis ita peritus gubernator est adeò parum ab artis scopo deflectens, ut à fluctibus æstū que

 155 *marino, ab impetu uētorum, aerisque perturbatione integer euadat? Quis præterea medicus tantam habeat fiducia artis, ut non interdum terreatur ignotis inopinatisque aliter atque aliter subnascētibus morbis, qui artis rationem sæpissime abrumpant? Postremò quis ita se optimum faciat, ut uitam hanc tuto, nihil que offendens, nihil incurres, transacturum se credat (quandoquidē ea nihil differre uideatur à corpore morbofo, ab incerta navigatione, ab impeditis subsossionibus uia) atque a deo contemnat, gubernatorem, medicum, ducemque deū habere? Optima, fateor, est uirtus, et in actionibus efficax**

humanis: attamē in pessima periculosa que materia uersatur, & ambiguitate referta quam fortunam homines uocant . Hæc quum sit penitus cæca immoderata que, cum uirtute sibi instituit certamen, et que & resistere & repugnare non dubitat: fit que sæpissime ut uirtutem agitans conturbet. Ita que sicut contingere solet ut per aerem sublatae nebulæ, radios solis subeundo, eorum intercipient fulgorem, nec propterea sol pulchritudinem propriam amittat, tametsi eum opacitas nubium abscondit: Ita etiam uirtus ab impetu cæditur fortunæ, neque ideo pulchritudinem dimittit, sed quasi in caliginem densam inciderit, umbratilis fit ac discluditur: quo maximè tempore huic ipsi uirtuti opus est, deū adiutorem, certaminis socium præsentemque esse. Hic uerò deus, certo quodā loco constituto prætorio, cælū ipsum cælique ordinē, patris instar famuli as, gubernat: ab eoque fecunda est immortalium classis, qui diū mediocissimi dicuntur, mediam regionum, quæ iacet inter cælum & terram, obtinentes: dei quidem potentia minores, hominibus uerò longè meliores: deorum penitus ministri, præsi des tamen hominū: dijs proximi, at hominū curatores diligentissimi. Magna nanque interuallo mortale ab immortalibus, & aspectu cælesti & consuetudine discluditur. ac propterea dæmonibus est opus, qui utranque naturā, diuinam scilicet atque humanam, affinitate attingentes, harmonicis uinculis alterius imbecillitatem cum pulchritudine alterius connectant. Nam perinde atque inter Græcos & barbaros, inter quos est magna uocis atque linguæ differentia, interpretes sunt qui alterutrorū uoces suscipiēdo, significationemque uicissim de se

*rēdo, diuersitatem illam nōnihil conciliāt, cōmerciāq;
 inuicē inducunt: ita intelligi potest dæmonū genus cum
 dijs cūmq; hominibus uersari. hincq; esse ut homini-
 bus species appareāt, unde interdum diuinas uoces ex-
 audiānt: dæmonum scilicet genere in media mortalium
 natura diuersante, eāmq; ubi usus exposcat, beneficiis
 iuuante, quorum grex magnum numerum explet,
 Millia tēque decem, genus immortale, ministri
 Sunt Iouis: hīque homines seruant telluris alumnos.
 Horum aliqui medicinam profitentur, aliqui in ambi-
 guis rebus consiliū præbent, nōnulli abscondita enun-
 tiant, multi exercēdis artibus cooperantur. Hi sunt in
 itinerib⁹ comites, urbani alij, alij rustici: hi maritimi, ter-
 restres illi. Quidam corporis humani custodiā, uel uti la-
 ris cuiusdam, susceperunt: propterea uel Socratis, uel
 Pythagoræ, uel Platonis, uel Zenonis, uel Diogenis pa-
 trocinium habuerunt. Toruus hic, ille hominum ama-
 tor: hic civilis, ille militaris. Ad summā, quot sunt homi-
 num nature, totidem etiam dæmonum esse oportet.
 Vt quauis superis similes sint, urbibus ipsi
 Versantes, præstant diuersis munera rebus.
 At ubi animum uideris scælestum, dic illū nec custodem,
 nec Genium habere.*

Q U I D S I T S O C R A T I S D A E -
mon. Sermo XXVII.

G E, iam ipsum percunctemur dæmonem.
A mirē enim homines diligit, quorum etiam
 corporibus, perinde atque Ismenij ars tibijs,
 in respondendo uti consuevit. Percunctemur itaque se-
 cundum Homericeū Vlyssē,
 Num deus anne homines inter mortalis & ipse

Aut si fortè deus, lato spatiiis olympo
 sermone minimè est opus : quandoquidem te satis ag-
 noscamus.

Seu mage mortales inter telluris alumnus,
 nūquid ita res est, ut iuxta atque homines affectioni-
 bus, uocibus, genituræ temporibusque obnoxius sis ? An
 potius eam uitæ rationem inieris, ut quum terrestrem
 exuperes substantiam, terram tamen incolendam dele-
 157 geris ? Sanè nec carnem dæmonum genus (ita enim dæmō
 respondere me iubet) nec ossa, nec sanguinem recipit.
 Nihil præterea quicquam, quod distrahi, solui, aut li-
 quari possit, aut suapte mollitie effluere. Quale igitur ?
 Illud consideremus in primis, quod planè necessarium
 est in substantiam dæmonum cadere. idque in hunc mo-
 dum differamus: Patibile & impatibile inuicem
 pugnant, mortale itidem & immortale, rationale
 ac irrationale, sensibile & insensibile, inanimatum &
 animatum. Iam uerò quodcumque est animatum, duo
 ex ijs habet inuicem connexa. Aut enim impatibile cum
 immortali coniungitur, aut cum immortali patibili-
 le, aut cum mortali patibile. Irrationale præterea cum
 sensibili aut cum animato impatibile. His nimirum gra-
 dibus sensim natura progreditur, quum à supremis di-
 grediens, ordine ad infima descendit. de quibus si quem
 huiusmodi subtraxeris gradum, naturam protinus mu-
 tilam reddideris. Perinde atque est in harmonia uocū,
 in qua media, quæ Mese dicitur, utrinque cum extre-
 mus uocibus consentit, ab acutissimo nanque ad grauissi-
 mum mutatio hærens, medijs interpositis uocibus, mu-
 labilis redditur. Quod quidem uel ex auribus, uel ex

mechanicis instrumentis agnoscas . Ita etiam naturam meditare perfectissimam esse harmoniam : in qua pone deum, secundum incompatibilitatem, locum supremum obtinere: dæmonem seruare immortalium sed tamen patibilium ordinem: hominem dic mortalitatis ac patibilitatis conditionem accepisse: bruta, irrationabilia ac sensibilia: plantas, animatas & incompatibiles esse . Veruntamen cæteris omnibus in proprium differendi locum asseruatis, in præsentis sermone dæmonum naturam inuestigemus . Quam quidem dicimus eam medietatem obtinere, quæ inter hominem ac deum est constituta. uidentiumque in primis, utrum ea de medio sublata, seruare extremitates ualeamus . Nunquid igitur deus est immortalis ac patibilis? Minimè: sed potius immortalis atque incompatibilis . Quid homo? num mortalis & incompatibilis? Minimè itidem: sed mortalis, non tamen incompatibilis . Quò igitur euadet id quod simul immortale patibileque est? Oportet enim tam ex immortali & incompatibili, quam ex mortali ac patibili, substantiam componere communem, quæ sit humana præstantior, inferior diuina . quandoquidem animaduertendum ualde est, ut extrema inuicem proportionem optimam seruent.

118 Duarum enim rerum sese natura uicissim fugientium frustra conciliationem tentaueris, nisi communis quidam interueniens terminus, utrâque possit pariter suscipere, qualem mox dicam . Ignem dicimus calidum & siccum esse: quid uerò calido, præterquam frigidum, siccum, præterquam humidum, aduersum sit? Nequaquam fert natura, ut ignis in aquam, frigidum in calidum, siccum in humidum uertantur. inter hæc enim perpetuum agi-

tatur bellum. quorum tamen ut foedera sanciat, eorum arbitrium aerem natura constituit. Itaque is caliditatem ab igne, humiditatem ab aqua mutuatus, diuersitates ipsorum in seipso suscipiens, commiscet, sensimque ad iungendam amicitiam demulcet: fitque conuersio ac transitus, tum ignis ipsius in aerem, quatenus in eum caliditatem propriam inducit: tum aeris in aquam, quatenus ab ea humidum accipit. Rursus aer, calidus et humidus, terra frigida sic aqua est: contraria autem est humiditati siccitas: caliditati frigiditas. Idcirco natura minimè ferat ut aer uertatur in terram, nisi substantiam aquae adiuuasset, quae contrariorum horum, ut ita dicam, conciliatrix, humiditatem aeris aptissime cum frigiditate terrae coagmentaret. Illuc summa perducitur, quando ita natura constituit, ut singulorum elementorum compositio ex duabus contrariis naturis conflaretur: si quidem ab ipsorum duobus alteras abstuleris partes, easque inuicem conglutinaueris, fiet ut ex dimidia parte alterum ab altero disjungas: ex reliqua dimidia arctissime constringas. Is utique statutus est modus, quo maxime contrariae naturae ac mutuam commistionem respuentes, quoquo tamen modo insinuari uicissim uideantur conuertique, ut ignis in aerem, caliditate intercedente: aer in aquam, humiditatis officio: aqua in humum, frigiditatis transitu: terra in ignem, caliditatis interuentu. Eodem ferè modo deus cum demone, ob immortalitatem: demon cum homine, ob patibilitatem: homo cum brutis, ob sensibilitatem: bruta cum plantis, ob animationem communicant. Visne idem in corporis spectare oeconomia? ut in ea constituenda, nihil uel confuse uel saltuosè per-

159 agat natura: uerū hęc quoque œconomia medietates aliquas requirat, quibus corporum fabricam permistionēque contexat: propterea uidere est, capillos atque unguēs molliores ossibus, neruis duriores, sicciores sanguine, carnibus asperiores. Ad summam, quodcūque re-ctē atque ordine compositum est, congruentem medietatem exposcit: ut uoces, ut colores, ut saporēs, ut corpora, numeri, figurę, affectiones atque sermones. His ita se habentibus, si deus immortalis et impatibilis est, homo autem, mortalis ac patibilis: necesse est medium quendam locum interesse, qui ab horum altero obtineatur, quod sit uel impatibile simul et mortale, uel patibile simul et immortale. Sed fieri nullo modo potest ut impatibile cum mortali conueniat. Superest ergo, dæmonum naturam patibilem simul et immortalem esse oportere: ut quatenus est immortalis, cum deo: quatenus patibilis, cum homine iungatur. Quemadmodū uerō patibile simul et immortale sit dæmonum genus, tempus memonet ut differam. igitur ab immortalitate incipiendum.

Quodcūque corruptioni subiicitur, uel dissoluitur, uel liquefit, uel scinditur, uel frangitur, uel transmutatur et uertitur. Ac dissoluitur quidem, ut lutum ab aqua: uel frangitur, ut ab aratro terra: liquefit, ut cera à sole: scinditur, ut planta aliqua à ferro: uertitur autem ac transmutatur, ut aqua in aerē, aer in ignē. Quāobrem oportet dæmonis naturā (si quidē immortalitatis est capax) neque dissolui, neque diuelli, neque scindi, neque etiam posse transmutari. Quid enim eum prohibeat immortalitatem amittere cōtinuō, si lædi possit ab aliqua eiusmodi ui? At quomodo patibilis erit? quū nihil aliud sit dæmō

quàm nudus animus, corpore deposito? Nam si animus, corpus natura corruptibile, dum copulam servant, a corruptione penitus vindicat: multum profecto abest, ipsum etiam animus corruptioni sibi acere. In societate igitur quam sibi inuicem præstant, corpus continetur, animus continet. Quòd si ab aliquo alio dicitur contineri animus, ac non ipse à seipso, quidnam illud erit? aut quonam modo capiet mens esse animus animi? Quotiescumque enim contingit ut alterum contentum conseruetur ab altero, necesse prorsus est, continentiam eiusmodi consistere alicubi, & in id tandem incurrere, quod quidem continens aliud, à nullo præterquam à seipso contineatur. Id si non sit, ubinam ratiocinatio consistet, in infinitum usque progrediens? Quemadmodum igitur si nauem excogites marinis undis expositam, quam ne auferat salum, retinaculis multis ad aliquam prægrandem molem deligaris: quibus subinde inuicem colligatis, postremum ipsorum, ad ipsam molem, rem scilicet firmam atque immobilem, peruenit: ita etiam corpus, quò inuadetur ab æstu, nauis que instar natet, titubet, quasi seturque: continetur ab animo, eiusque beneficio ab impulsu defenditur consistitque. At ubi nervos ac spiritus, ueluti retinacula quædam, per quæ interim corpus ab animi quodammodo mole sustinetur, consumpserit attritio: corpus quidem corruptioni succumbit, & in profundum rapitur, animus uerò proprijs uiribus enatans, seipsum continet, firmusque consistit. Is deinceps nuncupationem dæmonis accipit, fitque aeris protinus alumnus, ex terra in ipsum, tanquam in coloniam aliquam, aut ex barbaris ad Græcos, aut potius ex aliqua ciuitate,

tate, quæ exlex, tyrannide ac seditionibus premeretur, in aliam legitimè degentem, regiam ac pacificam trāslatus. Id autem totum cum imagine cōuenit Homeri, quā ille in Iliade æcinit, à Vulcano aureo in clypeo exulptam esse: in quo duas ponit urbes: in altera uigent nuptiæ, conuiuia, choreæ, plausus, & accensæ facies uentilantur: in altera, bella, seditiones, rapinæ, pugnæ, ululatus, luētus, fletus. In hoc quoque ætheri respondet terra, quæ pari propè comparatione ad ætherem se habet. Hic enim quū tranquillitate, plausibus ac diuinis choreis plenus sit, terra tamen multifonis uocibus, negotiorum sylua diuersitatē que uexatur. Nam postquam animus deposito corpore, decedens, hinc se in illum locum stauerit, corpūsque terræ corrumpendū reliquerit, ipso momento legēque, ex homine dæmon euadit, purisque oculis propria spectacula intuetur: nihil à corpore is illeæbris atque obstaculis impeditus, nihil à uarietate confusus figurarū, aut ab aeris caligine obsessus: uerū merā pulchritudinē meris oculis æcernens, exultat. ac tunc quidem priorem uitam miseratus, ob præsentem sibi placet, misericordiā que erga cognatos animos, qui adhuc continentur in terra, cōmouetur. Auet præterea ob insitā clemētiā, eos propriū reducere in gregem. Quin & errantibus succurrit. Præceptum enim accepit à deo, ut terrā reuisat, misereaturque uniuersæ mortaliū naturæ, fortunæ, menti atque arti, bonos adiumas, oppressos subleuans, cōtumeliosis iudiciū statuens & pœnā. Neque tamen idcirco omnis indifferenter omnia administrat: quin potius negotiis discretis, alius aliā provinciam capit. & hoc est quod in eorū natura dicitur patibile, & in

quo dæmon minor est deo. Haud enim ingenium illud uetus, quod olim habuerunt in uita, penitus deponunt: uerùm AEsculapius hodie quoque mederi non desistit, Hercules fortitudinē seruat, Liber pater bacchatur, Amphilochns naticinatur, Dioscuri nauticam exercent, Minos iudicat, Achilles arma pertractat. Is adhuc in insulā colit in mari Pontico, contra Danubium positam, eiúsque templum et aræ uisuntur: ad quam tamen nemini patet accessus, qui non prius sacrificium obtulerit: id si rite peractum est, in insulā ascendit. Viderunt scæpius nauæ uirum semideum, flauicomum, Pyrrhichê exercentem, aureis armis ornatum. Sunt qui eum nunquam aspexerunt, plaudentem tamen audiuerunt. Sunt etiã qui simul utrunque, et audiuerunt et uiderunt. Interdum tamen accidit ut quum inuitus quis pernoctaret in insulâ, dormientem illum Achilles excitaret, deducit eumque in tabernaculum adhiberet epulis, in quibus Patroclus propinabat, Achilles citharam pulsabat. Auditumque est Thetidem interfuisse conuiuio, nonnullosque alios dæmones, ex quibus constitutus est chorus. Quid autem? nonne et Hector, ut est in Iliensibus fama, eorum regionem inhabitat? eiúsque scæpissime uisitur imago subsultim campum excurrere, atque emittere fulgorem? Ego tamen (ut de me ipso loquar) neque Achillem, neque Hectorem uidi: Dioscuros uidi: fulgentes, ut stellas, nauis insidentes, eamque contra tempestatem adiuuantes: AEsculapium uidi, non tamen in somnis: Herculem quoque, sed uigilans, uidi.

V T R V M D I S C I P L I N A E S I N T
reminiscentiæ. Sermo XXVIII.

RETENSIS quidam Athenas olim uenit Epimenides nomine, cum eiusmodi narratione, quæ multum uideretur à fide abhorere: se uidelicet interdum in antro Dictæi Iouis quiescētem, altissimo correptum somno, permultis continuis annis obdormisse, sopitumque, in somnis congressum habuisse cum dijs, cum diuinis eloquijs, cum iustitia prætereâ & ueritate. Fabulam hanc horsum spectare crediderim, ut intelligere liceret, terrenam hanc uitam ab animis humanis, somnio cuiusdam longo multoque in annos tracto persimile putari: sed tamen fabulam maiorem auctoritatem habituram, si quidem Epimenides cum ipsa uersus illos, quos Homerus de somnijs cecinit, iunxisset. Eorum est sensus, duas esse portas tenuium somniorum, eburneam alteram, alteram corneam: fierique propterea, ut ea somnia quæ de cornea porta egrediatur, & ueritatem secum afferant & fidem: quæ uero ex eburnea illa emittantur, inanissima sint penitus & mendacissima, nihilque ad animum ferant quod uigiliam sapiat. Horsum spectabat Epimenidis sermo, siue ille comentitius fuit, siue narratio seria. Quid enim aliud est hominum uita, præterquam somnum manifestum? per quam animus demersus in corpus, præ nimia, ut ita dixerim, satietate ac crapula, uix rerum somniat substantias. Et si satis ab usu docemur, maximam animorum partem ab eburnea porta somnia accipere. Siquis tamen ex his purus sobriusue sit, aut saltim minimum à satietate & crapula tactus, credibile nimirum est, huic ab altera porta, mani-

*feſta, diſtincta, ueròque proxima ſomnia obuenire. ci-
 iuſmodi fuit illud Epimenidis. Pythagoras Sanius Græ-
 corum primus auſus eſt dicere, corpus quidem ſuū quan-
 doque morti ceſſurum: animum uerò, quaſi ex ipſius
 163 corporis ſunere euolaturum, à morte pariter ac ſenectute
 immunem. quòd etiam antequam corpus induiſſet,
 habuiſſet uitam. Is hæc dicens, fidem meruit apud cæte-
 ros Græcos: creditumque eſt, illum aliud iam olim in
 terra corpus habuiſſe: quòd tum Troicus fuit Euphorbus.
 Credulitas autem illa hinc robur accepit. Ingreſſus e-
 nim Palladis templum, in quo erant multæ ac uariæ
 dedicatorum munerū ſpecies, in ijs clypeū figura Phry-
 gum reperit, uetuſtate iam conſumptū: hunc quū Pytha-
 goras uidiſſet, dixit, Clypeum agnoſco meum, quem mi-
 hi interfector meus abſtulit in Ilienſi pugna. Cuius quū
 admiratione ſermonis capti incolæ eſſent, ſuſpenſum
 detraherent clypeum, in eoque hoc epigramma ſcriptum
 inueniūt. Palladi Menelaus ab Euphorbo. Viſne narra-
 tionem aliã afferam? Ita opinor. Procōneſi hominis cor-
 pus iacere olim ſæpius eſt uiſum, exigū uſque a deo ſpi-
 ritum retinens, ut minimè diſtaret à morte: quū interea
 animus è corpore egreſſus, alitis inſtar, circunquaque
 uagaretur in aere, ſubiectam aſpiciēs terrā, mare, am-
 nes, urbes, gentes, uariãſque hominum affectiones ac na-
 turas. Is quū rurſus reuertetur in corpus, excitans ip-
 ſum, quæcunque in ea peregrinatione audiſſet ac ui-
 diſſet, eadem ordine omnia ex corpore, uelut ex organo
 quodã, loquebatur. Dices, quid tan dē Epimenides, Pytha-
 goras & Ariſteas ſignificare uoluerūt? Quidnã aliud,
 quàm optimi animum uiri, ubi ſe à uoluptatibus atque*

affectionibus corporis (cum quibus consuetudinem prius
 habuisset) exoluens, earum perturbationem effugerit, ad
 mentem de integro conuersum, rerum relictis, simul a-
 chris, ueritatem attingere? Ea res aptissime potest compa-
 rari cum pulcherrimo quodam somno, clarissimorum pleno
 somniorum: ipsumque animum altissime sublatum intel-
 lige, haud ipsorum montium uerticibus, per que aerem nu-
 bilum et concitatum incedere, sed sublimius uentum, per
 aetherem inconcussum, tranquillitate quiete que comitibus,
 sine molesta prouehi ad ueritatis aspectum. Eius autem
 perfectionis uiam cuiusmodi esse dixerimus, quoue eam
 nomine aptissime uocemus? Num disciplinam, uel, Pla-
 toni assentientes, reminiscantiam dicemus? An magis u-
 164 nam rem, duplici nomine, disciplinam simul et remini-
 scientiam appellare uelimus? Sanè hoc quod assequi di-
 cimus animo, bellissime potest cum accidentis oculi confer-
 ri. Is quum uisitam habeat cernendi uim, calamitatem
 interdum eiusmodi patitur, ut ob id quod cernendi in-
 strumentum circumsidetur à nebula, spectabilium rerum
 congressione priuetur: cui si interueniens ars restituerit
 uisum, eam nequaquam intellige uidentem infundere uir-
 tutem, sed potius impedimentum auferentem, liberum red-
 dere luminibus excursum. Eodem animum modo existi-
 mes, uelim, uim esse natura prospicientem at que intel-
 ligentem substantias rerum: huic, communi corporum ca-
 lamitate, accidere ut offusa caligo aspectum eripiat, a-
 cciem obtundat, propriumque ignem extinguat: demum
 rationis artem accedere, quae, ueluti medicus quidam,
 non omnino scientiam quam nequaquam prius habue-
 rit, conferat, sed quae integra olim existens, post impe-

dita, tenuis torpénque fuit, eam clarissimè excitet. In
 qua idem ferè obsequiū interuenit quod obstetricas pa-
 riētibus præstant. Hæ nanque eruditas adhibēt manus,
 suscipiūt fœtum, dolores mulcent, maturū partum in lucē
 educunt, puerperæ discutunt periculū. Similiter ratio
 prægnantem animum doloribúque plenum obstetri-
 catur. In quibus plurimi, uel obstetricis imperitia, uel
 dolorum uehementia, uel etiam ignauia seminis, abor-
 tiuū emittunt: pauci admodum rarique animi absolutè
 pariunt: ex quibus si suscipitur proles, ea nimirū legiti-
 ma integráque est, & patrem apertissimè testatur. Pro-
 inde animi conceptio dicitur mens, dolores sensus, par-
 tus reminiscencia: animósque omnes intellige natura con-
 cipere, sensu sustinere dolores, parere ratione. Quæ ad-
 modū igitur natura non recipit, quicquā, nisi ex semine
 oriri, sed potius quodcunque procreatur, similitudinem
 secum seminis deferre, ut hominē hominis, bouē bovis,
 oleam oleæ, uitem uitis: sic etiā animus si ueritatem in-
 telligit, necesse planè hūc est, uerarū seminibus rerum
 imbutum esse, quas quidē esse & semper esse, & sem-
 165 piternas substantias esse & immortales esse, dicendum
 est. Propterea scientiā, florem quempiā, maturūque fœ-
 tum ex animi semine existere: neque aliud ignorantia
 hominū, quàm seminis huiusmodi cessationem esse. Si i-
 gitur animus, quæ admodū & corpus, mortale quid est,
 corruptioni, dissolutioni, putredinique patens, nihil sa-
 nè de eo aliqua cum dignitate loqui possum: neque e-
 nim de corpore licet: quandoquidem caducus animans
 sit, maximè labilis, uagus, infidus, obscurus ac furiosus.
 Cuiusmodi naturam si animus habeat, quidnam is uel

*scire, uel reminisci, uel discere ualeat? Facilius enim
 æralique scens ex sole, impressam signi alicuius ima-
 ginem seruet, quàm disciplinã animus, si corporeus sit:
 quũ liquidò constet corporum omniuariam genus æleri-
 ter fluere, perindẽ que quasi Euripum, sursum ac deor-
 sum ferri, ob eãque causam modò ex pueritia in iuue-
 tutem ex crescere, modò ex iuuentute in senectutem de-
 labi. Ipsum uerò animum ab hac natura remotissimum
 & Pythagoræ & Platonis oracula testantur. Quin-
 etiam Homerus ante hos, cui animi apud inferos loquũ-
 tur, & interdum diuinatoriũ sunt, in quibus citharædus
 quidam celeberrimus hæc ait,*

Ipsæ mihi doctor, tribuerunt numina uocem.

*Verissimè profectò loquitur: ipse enim sui doctor est ani-
 mus, sine artificio quopiam: eique ex deorum munere
 suppletur ut naturalem scientiam habeat. An uerò ani-
 mãtia cætera haud aliunde, quàm ex seipsis, proprias
 actiones ediscunt: neque aliquẽ cognoscere licet, qui uel
 leonis ad uires cõparandas, uel cerui ad fugam, uel ad
 currendũ equi præceptor existat: ipsæ etiam aues sciẽ-
 tiã à se hauriunt, qua scilicet in uerticibus arborũ, pro-
 pria arte construãt nidos: & araneæ ex tenuissimo filo
 sibi indito, retia nectũt, quibus in aere uenẽtur: nullòsq;
 præceptores reptilia in excauãdis latibulis, uel pisces in
 barathris habent, ac reliquæ deinde animalium artes,
 quibus salutem propriã tuentur, singulis sunt insitæ ge-
 neribus: homini autem cunctorũ animalium, quantum
 ad intelligentiam attinet, facile principi, aliunde quàm
 à seipso scire suum obueniet? Minimè gentium id erit.
 Necesse nanque est eum, aut inueniendo aut discendo*

scire: quorum ad alterum propter imbecillitatem suam aspirare non potest, si ita est ut animorum substantiæ scientiam inuiderit natura. Nam si quid inuenerit, quomodo utetur inuento, quum eius usum ignoret? Si enim mediterraneus uir (ut ex Homeri loquar sententia) temoni occurrat, dicat molestum se onus humeris gestare. Hinc & discendi studiosus, si ignaro præceptorî operam det, nullam expeditæ disciplinæ scientiam acquirat. si peritiam sectetur, & discendi compos euadat, ex eius quæram doctore, quemadmodum ipse scientiam quam docet, acceperit? Aut enim inuenisse aut didicisse se dicet. Ac si, quidem inuenerit, quânam utatur inuento, nihil ipsum intelligens? Sin ex præceptore quopiã hauserit: ad præceptorẽ conuersus, libens iucundè que idẽ percunctabor. At ubi percunctandi finẽ faciemus? quòue loco consistet discendi ex alijs modus? Incurrere enim omnino ratiocinationẽ oportet in eũ, qui id quod quærimus, nequaquã ab alio acceperit, sed suo pte inuenerit ingenio. cui eadem illa dicenda erunt: quo quidem cognito, statim appareat ratio quæ nobis quæstionẽ exoluat. Quare animi inuentio indigena in ipso existẽs eiũsque ex semine orta, uel potius animo insita, quidnã aliud quã uerarũ opinionũ excitatio sit? quæ excitatio atque ordinatio, scientiæ nomẽ accepit. Vñ huius imaginem rei in milite ponamus errante fisisque? an potius exemplũ ab Homero sumentes, fingere libeat, nocte ac profundissima quiete exercitum teneri, per quam cæteris omnibus in altissimum somnum demersis, unus Agamemnon exercitus dux uigilet, qui tabernaculum egressus, singulosque excitans milites,

Primùm equites fortésque viros sepire phalangem
Imperat, ignavos medias implere cæteruas.

Nónne quid simile apparet in animo, quum intempe-
sta nox & grauissimus somnus eiusdem cogitationes op-
pressit: at ratio, ducis uel regis obtinens locũ, (uel quo-
cunque potius nomine eam libet appellare) singulas ad-
iens, sopitas excitat, excitatas in ordinem ducit? Somnũ
hunc dic esse obliuionem: excitationem, reminiscentiam:
memoriam, custodiam conseruationemque eorum quæ
ordinauerit ratio. Fit autem sensim reminiscentia, quo-
tisunque animus alterum uenatur ex altero, præsen-
tibusque admonitus rebus, manu quodammodo ad futu-
rarum considerationem perducitur. Videre etiam licet
167 in actionibus humanis eandem reminiscentiæ uiam.

Canente enim Demodoco, in Phæacum conuiuio, conten-
tiones Ulyssis & Achillis, præsens Ulysses cantilenam
exaudit, factũque agnosens lachrymatur. num igitur
non credere par est, animum, eiusmodi principio arre-
pto, ad Iliacæ gesta recurrisse, corpũsque Ulyssis tametsi
in Phæacum accumberet conuiuio, animum nihilomi-
nus in Ilio uersari: recensente memoria quæcunque
temporibus illis aspexisset, sicque modico concitum prin-
cipio, magnum ueterũ spectaculorũ numerũ cogitatione
adiisse? Quinetiã aliquis intuitus lyrã, amorũ remini-
scitur, in quibus usus est lyra. agilis nanque & expedita
res est reminiscentia. Ac sicut maximè quibusdam cor-
poribus contingit, ut minimis ad omnem motum impul-
sibus patentia, ubi semel ab impellente manu motionis
initium acceperint, eam diutissimè seruent: sic etiam
mens, sumptis exiguis ad memcriam initius, quæ quidẽ

porrexerint sensus, latissimè reminiscèntiam extendit. Etenim singulas res arbitror, quas aut præsentes aspiciat, aut gestas iam antè aspexerit oculus, aliarum secum consequentiã trahere: uel ordine temporis, què admodum dies post se noctem trahit, iuuetus senectutem, uer hyems: uel ordine affectionis, ut pulchritudinem sequitur amor, contumeliã iracundiã, prosperitatem uoluptas, calamitatem dolor: uel loci, ut Pharique, Spartamq; colubiferã quoque Thisben, uel legis, Bœotis rex Peneleus, & Leitus olim, Arceiulausque, Prothoenorque, Cloniãusque,

Vel etiam potentiã, ut

Iuppiter Aiacis da sortem, vel Diomedis,
Diuitis aut etiam regis prodire Mycenã.

Sensus igitur tanquam in uestibulis animæ excubantes, rerum principia excipiunt, eãque intrò ad mentem trãsmutunt. Quibus acceptis, incensa mēs reliqua prospicit, & usque ad consequentiã uel temporis, uel naturæ, uel legis, uel loci, uel dignitatis, uel potentiã, persequitur. Quemadmodum igitur accidit longis atque exilibus hastis, ut quisquis uibrauerit capulum, reliquas hastæ partes ad cuspidem usque concutiat: ut ue
168 qui longi connexique ordine funis extremitatem alteram quatiat, continuam concussionem per medium spatium ad alteram extremitatem trãsmittat: Sic & humanæ menti, exiguo principiorum haustu ad integram rerum intelligentiam est opus. Quamobrem aptissimi ingenij uir & ad uirtutem propensissimi, sponte ex seipso principium capiens, uiam ingreditur, inceditque ad mentis spectacula, eãque & assequitur mente & memoria uoluit. Qui uerò ingenio inferior sit, eũ habere

Socratem oportet, haud sanè docētem, sed potius interrogantem ac perquirentem: à quo, ordine rogatus, uerissimè ad interrogationes respondeat. At quānam re-
 ètè de ignotis respondebit? Nisi fortè, quem uideris al-
 terius manu deductum incedere, minimè ipsum in-
 cedere contendas. Sed quānam manu ductor ab eo qui
 interrogat, quidue incedens, à resstōdente differt? Qui
 enim rogatur, sibi ipsi actionem præbet: is uerò qui du-
 cit, illius regit incessum. Verùm neque qui ducatur, di-
 scit incedere: neque etiam interrogatur, respondere: Et
 tamen uterque, alter quidem incedit (potest enim in-
 cedere) alter respondet: quòd scilicet nouit. Confert autem
 uterque auxiliū utrique: corpus natura gressibile est,
 animus rationalis. Et, si immortalis (quod certè inficia-
 ri nemo potest) huic omnino necesse est, intellectuiones
 ac scientias rerum ex æternitate inesse. Sed duplicem,
 ut arbitror, uitā animo habente: alterā scilicet purā
 ac clarissimā, et à nullis calamitatibus tentatā: alterā,
 turbulētā, cōcitātā ac diuersis fortunæ casibus implici-
 tā: ex ultima hac, animus ambiguitatis tenebrasperfundi-
 tur, perindè que eius mens, ut temulentorum est morbus,
 in torporè inducitur. His uidelicet morbis impudentissi-
 ma, ut ita dixerim, ingurgitatione ægrotat animus, proxi-
 mèque ad insanā accedit. Qui si se ipsum reuocare a-
 liquantulum cœperit, neque ad summum decipitur, ne-
 que omnino sincera utitur ratione, sed medius ueluti in
 ignorantie rationisque confinio sedet. Sin penitus ex
 169. hac face, tanquam ex Cimmeriorum regione, in cla-
 rissimam ætheris lucem immigrarit, liber à cupiditati-
 bus, liber à morbo, liber ab ærūnis penitus fit tūcque
 ueritatem perspicit et cum ratione perpendit: tunc cum

diis & cum deorum filiis miscetur. Tunc etiam extremam cæli fornicem transcendens, cum melioribus uersatur diis, & ad eorum militiam ascribitur, atque uni imperatori duci que Ioui operam nauans, ueritatis ueræ recordatur. Nunc autem diuinarum reminiscitur rerum. Itémque tunc fiducia est plenus, nunc autem fallitur. Robustus uerò animus, probum dæmonem sortitus, etiam hinc affectionum tumultui resistit, se que, quoad propriæ ferunt uires, a consuetudine corporis abducens, ueterum illorum spectaculorum memoriam excitat. Propterea coniciunt poetæ Memoriam matrem esse Musarum, & appellant scientias Musas, diuinissimum nimirum chorum, Iouisque opus, Memoria genitas compositasque. Musis igitur & memoriæ danda est opera.

V T R I M E L I V S D E D I I S T R A -
ctarint, poetæ ne an philosophi. Sermo XXIX.

V E H E M E N S, me Hercule, seditio exagitat
mortales, quando illi non solum ad politiam
ac regnum, aut ad ea mala quæ iacent in
medio, cõtentionem attulerint: sed etiam cunctarum rerum
quietissimas, philosophiam ac poeticam, uexarint, re
nomine quidẽ duplicẽ, sed simplicẽ substãtia, minimẽ que
re ipsa differentem. ueluti si quis diẽ aliud esse quàm
solis lucem defluentem in terram: uel solis cursum super
terram, aliud esse quàm diem existimaret: sic etiam ad
philosophiam poeticam se habet. Quid enim est aliud poe
tica, quàm philosophia tẽpore uetusta, consonãtia metri
ca, argumento fabulosa? Porrò philosophia quid aliud
quàm poetica, tempore iunior, harmonia expeditior, ar
170 gumento a pertior? Duarum igitur rerum tempore tantum

ac figura discrepantium quâsnam differentiam diuidet in iis quæ de rebus diuinis utri que , philosophi uidelicet ac poetæ, dixerunt? An dicamus huius rei speculationem huiusmodi esse, perinde ac si quis medicinam illam antiquam, cum iuniori, ad morbos temporum nostrorum excogitata, cõferēs, uirtutem ac uitium utriusque perpendat? Huic nanque putauerim AEsculapium respõsurum: alias quidem artes nullam à temporibus mutationem accipere: (quarum enim usus identidem est idē, harũ etiã opera eadē sunt:) satis autē habere medicinam, si temperamento corporum obsequium impendens, instabili uidelicet rei minimē que certæ, sed potius propter diuersos educationum modos inconstantissimæ labentiq; , curationes ac uictus rationem ad usum præsentis educationis aliter atque aliter accommodet. Quamobrem minimē credas Machaonem illum ac Podalirium, filios meos, minus commodos medicos fuisse iis qui succedentibus temporibus in eisdem studiis uersati sunt, qui ue sapientes ac uarias hæc curationes inuenerunt. uerũm eius temporis ars, cum corporibus nequaquam uel pinguibus, uel uariis, uel dissolutis diuersans, ea lōgè facilius tractabat: filii que idcirco mei simplicem occupationem habuerunt: ut est

Virus ab infectis abscindere partibus ægri,
Mitiãve affectis imponere pharmaca membris.
his uerò posterioribus temporibus, Labentibus corporibus in ordinem uiuendi multipliciorem, deteriũsque idcirco temperamentum, medicinam et ipsam, multiplici-
tatem sequi oportuit: ob eãque causam, ex simplicitate antiqua decedentem, uarium habitum sumere. sed age

iam ipsi (poetam ac philosophum intellige) suas partes suscipiant, AEsulapii que superioris exemplo, de propriis studiis respondeant. Ille profecto graue aliquod malū dicendus est pati, qui uel Homerum, uel Hesiodū, uel etiam Orpheum existimet Aristotele Stagirite, Chryssippo Cilicæ, Clitomacho Libycæ, aut aliis, qui tam multam tamque doctam adinuenerunt, sapientia posteriores habendos esse, et non hos potius credat, aut itidem eadem

171 dem, aut etiam meliora præstare potuisse. Quemadmodum igitur antiqua illa corpora, propter optimam uiuendi consuetudinem, arti se tractabilia præbebant, posteriora uerò medicinae uarietatem postularunt: Sic etiã animus prioribus illis temporibus, simplex, aut (ut nunc dicimus) crassus, philosophiam musicam mansuetiorẽque poscebat, quæ ipsum fabulis quibusdam, perinde ac popularis quidam rector, duceret uersaretque, aut potius, nutricum in morem, diuinis fabellis puerorum ingenia demulcent: sed præcedente tempore, acutior ac uirilior factus, tanquã simplici illa credulitate discussa, ueterator, et fabulas ueteres perpedit, et ænigmatibus reiectis philosophiã detegens, proprio illã nudam inornatu, nudis que rationibus est usus: quæ tamen haud aliter à prioribus illis differunt, quã in harmoniæ figura. Nam opinioniones deorū exordium ab antiquis sumentes, à cunctis deinceps philosophis receptæ sunt. Quum poetas ac philosophos dico, memento me Epicurum ab ratione tam poetica quã philosophica secernere. ceteros omnes aut simile aut idẽ habet negotium. nisi fortẽ putaueris Homerum in deos incidisse sagittantes, differentes, sacrificantẽsque, aut alia omnia agentes quæ de

diis ipse cecinit. Nam quantum ad Platonem attinet,
 haud credere eum debemus Ioui occurrisse auriganti,
 & alato curru deuecto, aut ab exercitu deorū stipato,
 in undecim acies distributo ordinatōq;: aut quod uescē
 tes superos uiderit in Iouis ac Veneris nuptijs, tunc quū
 Porus ac Penia congressi, clam Amorē genuerunt. Nō
 Pyriphlegethontem, Acherontem ac Cocytum spectasse:
 non fluiuos alios sursum ac deorsum aquam ignē-
 que uoluentes: non praeterea Clotho atque Atropon,
 Parcarūmq; fusos, uel etiā septē ac uarias reuolutio-
 nes uidisse. Sed & Syri poesin considera, in eaque Io-
 uem, Hecaten, Cupidinem, Ophionēque geniturā, deo-
 rum pugnam, arborem, peplum. Quid Heraclius? Dei
 mortales, dei immortales. AEnigmatum denique sunt
 omnia referta, tā quae poetae quam quae philosophi enū-
 172 tiant: quorū pudorē erga ueritatem laudandū censue-
 rim magis, quam iuniorū horum impudentiā. Quod
 enim humanae imbecillitatis captus manifestē percipere
 nō potest, ei⁹ est fabula modestior interpret. Quapropter
 si posteriores contendant, antiquioribus illis se acutius
 uidisse, beatos eos tam acuti ingenij iudico. Sin uerō ma-
 iorum notitiam minimē transgressi, eorum aenigmata
 in manifestas fabulas uerterint, metuo nequis eos me-
 ritō reprehēdat, quod secretas rationes peruulgarint.
 Nam quem obsecro alium usum ex fabula suscipimus,
 nisi quod cortex ipsius rationē includit atq; exornat?
 quod quidem deorum statuis contingit, quas ideo aureis
 & argenteis peplis circundant sacerdotes, quo orna-
 mentorum reuerētia, mortalium spem atque expecta-
 tionē augeat. Audax nanque humanus animus existēs,

quæcunque præsens spectat, his honorem parcius impendit, remotiora omnia magis admiratur: propterea ad inuisibilia diuinatione accedens, ac rationationibus mediis captans, quod quidem assequi non potest, id maximè conatur inuenire: quod si deprehendit, in eo, quasi in opere proprio, conquiescit. Hæc poetæ cogitantes, fabularum constructionem inuenerunt, quam diuinis accommodarunt rationibus, rem quidem aperta obscuriorem ratione, ænigmatis autem clariorem, æqualiter à scientia atque ignorantia distantem: propter iucunditatem, fidem sibi uendicantem: propter admirationem, minimè creditam. ducētem præterea animum ad existentium rerum inquisitionem, remotiorū inque inuestigationem. In quo hi uiri maximum operæ pretium fecerunt, dum auribus nostris in si di as commenti, philosophi re, nomine poetæ, inuidiosam rem ad eam artem traduxerunt, quæ maximè populum demulcet. Philosophus enim ita grauius & molestè à multitudine auditur, ut à pauperibus locuples, ut ab impudentibus temperans, ut etiam à pavidis strenuius spectatur. Haud impuritas sustinet uirtutem, nisi eam uiderit superinducto aliquo fuce adumbratam. Poeta autem, mollis habetur, & multitudinem oblectat, ut pote qui propter uoluptatem à populo diligatur, propter uirtutem nequaquã cognitus sit. Si cut igitur medici, quū fastidientibus ægrotis porrecturi sunt saporis amari medicamentum, dulci
 173 ipsum liquore aspergunt, atque adeo salutarem amaritudinem tegunt: sic etiam illa philosophia uetus, sententiis suis, fabularum, carminum ac cantus amictu uelatis, antiquos illos animos cepit, neque aliter quàm dissimulata

lata disciplina molestia ad institutionem illexit. Caue etenim roges utri melius diuina tractarint, philosophine an poetæ: uerum potius, quasi induciis ac fœdere inter hæc studia percusso, ueluti de una concordique arte considera. Et si philosophum dicis, poetam pariter nominas: poetam dicis? philosophum itidem nominas. Nam et strenuos uocas, Achillem, qui aureo ac poetico illo clypeo uteretur: et Aiacem, quamuis scutum gereret ex corio bubulo confectum: uirtus utrumque in ordine fortium hostisque terrentium locat: nihil refert hoc loco aut aurum huius, aut corium illius. Comparato autem et hinc mensurâ ac tantum auro, solutam uerò orationem materiae uulgari: neque aurum, neque corium considerato, sed utentis uirtutem. dum ueritas in sententiis maneat, quid refert utrum ea à poetis, fabulis carminibusque dicatur? ænigmatis hærebo, fabulas scrutabor: neque me cæcus ab ratione separabit. Vera dicat philosophus, quamuis nuda oratione, facilitatē traditionis libens excipiam, amaboque. At ueritate sublata, tam in poeta quam in philosopho, alienam à musis feceris poeticam, orationemque, sine ueritatis subiecto, meras fabulas feceris. Idcirco nulla fides erit aut poeticæ fabulæ, aut orationi philosophi habenda. At qui et Epicurus sermones componit: sed absurdiores fabulis cunctis. Quare magis Homero crediderim de Ioue dicenti, Qui animas duorum fortium uirorum aurea in lance ponderaret, alteram quidem Achillis, alteram Hectoris: subleuans libram dextera. Intueor uidelicet fatum uirorum horum consentiens dextræ Iouis.

Cor quoniam nostrum minimè mutatur, eritque

Q. i.

Quod capite annuero sine fraude, ac sine carebit.
 Nutum Iouis intelligo, quo uidelicet stat tellus, fluit ma-
 re, aer diffunditur, in altum nititur ignis, circumfertur
 174 cælum, creantur animantia, arbores nascuntur, ex nu-
 tu Iouis, actiones, uirtus, foelicitatēque hominum pen-
 dent. Agnosco præterea Minervam, quum aut assistit
 Achilli, & ab iracundia retrahit: aut Ulyssē in uni-
 uersis periculis tutatur. Apollinem itidē agnosco, qui deus
 & musicus & sagittarius existit: cuius delector harmo-
 nia, sagittationem pertimesco. Neptunus humum quatit
 tridenti. Mars cogit agmina. Vulcanus ærariam exer-
 cet, neque uni tantū Achilli fabrilis usus describit ac-
 cudit. Eadem & poetæ & philosophi dicūt, in quibus,
 mutatis tantū nominibus, & similitudinem inuenias,
 & narrationem agnoscas. Dic Iouem esse antiquissi-
 mam principēque mentem, quam uniuersa sequan-
 tur, cuique eadem obtemperent. Dic Minervam prudē-
 tiam. Dic Apollinem solem, Neptunum uerò spiritum, qui
 & terram & mare permeet, quorum etiā contentio-
 nem concordiamque gubernet. Si considerationem ad a-
 lia uerteris, nihil nō inuenias, quantum ad poetas atti-
 net, nominibus, quantum uerò ad philosophos, rationi-
 bus refertum. Epicuri uerò fragmenta cui non fabulæ si-
 milia dixerimus? Nam quis erit a deo socors dissolutus-
 que poeta, idēque à diuinorum scientia alienus, Epi-
 curo deterior? dum ipse Epicurus deblatterat hoc pa-
 cto, Deus neque ipse negotium obit, neque alij negotium
 faessit. Quò mihi euadet eiusmodi fabula? quomodo Io-
 uem ipsum effingam? quid illum agere, aut consultare
 dicam? cuiusmodi in uoluptatibus uersari? Bibit Iupiter

apud Homerum: uerum et concionatur et consultat, more regum conciones et consilia pro regni cura habentium. Nam et Persarum rex pro Asiaticis rebus consultat: pro Græcia, consultat populus Atheniensis. Consultat item pro nauis gubernator: imperator pro exercitu: pro ciuitate legislator. Vtique ut nauis et exercitus et tellus et domus salutem consequantur, gubernator, imperator, legislator in negotio uersantur: pro cælo marique ac cæteris partibus, quæ suam, ô Epicure, consultat? Quis aut gubernator, aut imperator, aut legislator, aut agricola, aut paterfamilias existit? At ne Sardanapalus quidē negotio uacabat, qui quæuis clauis foribus abditus maneret, quanuis cæ lato in lectulo cubaret, mulierum choro circumfessus, de salute tamen Nini, Assyriorumque fœlicitate consilia habebat. Tibi ne Iouis uoluptas languidior uideatur Sardanapali illius uoluptate? ô fabulas à fide remotissimas, et ab omni poetica harmonia abhorrentes!

V T R V M O R A N D V S S I T D E V S .

Sermo XXX.

PHRYX quidam desidiosus uicæ homo, pecuniæque appetens, satyrū capit, ebriosum, ut ait fabula, dæmonem, infusōque in fontem mero, iã ante propter sitim frequentatū à satyro, satyrū potat. precatur fatuus Phryx dæmonē captiuū, precationem nimirum qualē aut hunc petere par erat, aut illum perficere: terram scilicet aureā fieri, aureas arbores, segetes, prata, pratorūmq; flores. Annuit satyrus. At ubi maurata est terra, fames Phryges habebat: Midāsque pro acceptis diuitiis anxius, pali nodi:æ in morē,

preces auersatus priores, nō amplius Satyrum, sed deos ipsos precatur, in ueterem illam, fertilem, omniferam ac fructuosam paupertatem restitui, aurūque in hostium capita recedere. Quūq; hoc flēs deos rogasset, nō ideo consequutus est magis. Lepiditatem fabulæ laudo, uiam que illam qua ad ueritatem incedit. Nā quid ea aliud innuit, quā dementis hominis uotū, nihil sibi boni precātis? precātis uidelicet ut id acciperet quod paulo post se accepisse pœniteret. Satyri uerò illa queationē, uin-
 176 cula ac merū idcirco posuit fabula, ut inde intelliger e esset, homines per fallaciam ac uim, appetitionum suarū compotes effectos, offerre diis pro acceptis beneficiis munerā, à quibus tamen beneficij nihil acceperint. Alienum nanque est ab ingenio dei, quæ non sint bona, largiri: ac ea potius fortunæ sunt munerā irrationalis, ratione carentia. ut sunt interdum blanditiæ ebriorum. Lydius uerò ille Phryge insanior, nōnne ipse rogauit Apollinem pro euerfione Persici regni, deūque ipsum ueluti dominum, captatorem donorum, auro multo tentauit? Quem quum audiret continuè respondentem,
 Cræsus Halyn superās, magnam peruertet opū vim:
 Libens oraculum accepit, transmissōque Halys, Lydorum imperium euertit. Sed et apud Homerum, Græcum hominem precantem audio,
 Iuppiter Aiacis da fortem, vel Diomedis,
 Diuitis aut etiam regis prodire Mycenæ.
 Iupiter uerò huius perficit uotum:
 Fxilitque viri fors quam superi uoluerē.
 Priamum uerò pro patria orantem, oues ac boues im-
 olantem quotidie Ioui, munimè audit, quum tamen Agamem non alienam te ram inuadertu uerit,

Mœnibus euectis Troiæ vt remearet ad Argos.

Sed & Apollo non prius Chryseæ sacerdoti pro acceptis iniuriis auxilium tulit, quàm apertè ei coxarum indolentem exprobrasset. Tunc autem nouem continuos dies in exercitum Græcorum sagittas emisit, quæ mulos, canes & oues percusserunt. Quid hoc est optime poetarum? helluonem ais deum, qui muneribus capiatur, & à gregariis hominibus nõ differat? Visne hoc carmen probari, Flexibiles etiam superi ipsi: an contra potius non fletitur deus, & inexorabilis manet? Discedere enim à sententia ac pœnitere, ne probo quidem uiro, nedum deo, conueniens est. si quidem mutabilis ac pœnitens uir, si ex deteriori consilium mutet in melius, iam ante sibi cõsultauerat prauè: sin uerò ex optimo uertat in peius, prauè procul dubio commutauit. At deus nullam omnino prauitatem agnoscit. Aut enim qui rogat, dignus est quod petit, accipere: aut omnino indignus. Si dignus est, accipiet, etiam non precatus: sin indignus, ne precatus quidem accipiet. Nõ enim qui sit gratia dignus, propterea quòd omiserit preces, efficietur indignus: sicuti nec qui erat indignus, propterea quòd preces multas effuderit, habebitur dignus. Quin cõtra potius, dignus à precando abstinens, minime molestus quàm sit, fiet etiam dignior: indignus, ob importunam rogationis molestiam grauis, indignior fiet. Et illum quidem, uerecundum simul ac fiducia plenum dicemus: (qui eo fiduciam suam probat, quòd etiã tacendo uoti compotem futurum se credat: uerecundiam uerò, propterea quòd compos minimè factus, quietus nihilominus futurus uideatur.) huic autem insciam simul ac prauitatem im-

putabimus, qui propter insatiam super os preceatur, propter prauitatem uerò minimè exoret. Fac deum uicem imperatoris gerere, à quo calo quis locum petat armati, ac pugnare idoneus minimè petat: nonne illum pro militaris ordinis usu, impedimentis dare operam iubebit, idoneum autem pugnare, inter armatos locabit? Et imperator quidem uel ignorare, uel muneribus capi, uel etiā decipi potest: deus uerò, quū nihil eiusmodi admittat, neque precantibus præter meritum dabit, neque petentibus, si ita postulant, merita non dabit. Nā quæcumque mortales sibi dari à diis petunt, dicit aliquis, aut ex eorum genere sunt quæ providentia respicit, aut ex iis quæ necessitati subiacent fati, aut quæ miset fortuna, aut etiam quæ gubernantur ab arte. Et providentia quidem, diuinum penitus negotium est: fatum uerò, necessitatis: ars, hominis: fortuna autem, libertatis arbitrij. Vita etenim hominum, quasi materia quædam in horū singulorum concessit officinam. Quamobrem quæ precamur à diis, aut providentia perficit deus, aut necessitas fati, aut hominis ars, aut fortunæ fluxus. Et si quidē providentia perficit, quid opus est prece? Nam si providet deus, aut uniuersi providentiam habet, et negligit partes, (regum ac principum more, qui satis habentes pro ciuitatum salute leges ac iudicia ordinasse, singularum rerum cura minimè tanguntur:) aut, si etiam respicit partes, quidnam dicemus? Vis deum gerere curam duntaxat uniuersi? quid igitur ei negotium exhibes, 178 quum præter salutem uniuersi, de proposito dimouere non possis? Nam si humani alicuius corporis membra, accepta loquendi facultate, quum eorum aliquod

tentaretur à morbo, qui morbus pro uniuersi corporis salute, incisionem exigeret membri: si cætera, inquam, membra artem rogarent ut parceret membro: nõnne putas AEsculapium ita responsurum esse rogantibus? Non uestra causa, ò infælicia membra, perire uniuersum corpus oportet, at potius perditis uobis seruetur uniuersum. Hoc idem fieri, totius mundi salus exposcit. Tentantur Athenienses fame, quatiuntur terræmotu Lacedæmonij, alluitur Thessalia, ardet AEna, Harum tu rerum interitum, corruptionem uocas: medicus uerò, qui causam nouit, partes contemnit rogantes: totius salutem (cuius uniuersi cura tangatur) intendens. Verum quauis partium curam habeat deus, ne sic quidem rogare ipsum oportet: nisi ægrotos imitemur, qui suo sensu uel cibum uel medicamentum petunt à medico: quod si salutem promittat, daturus etiã non petentibus sit: si periculosum, petentibus omnino negaturus. Igitur quæ secundum prouidentiam fiunt, neque petenda sunt, neque etiam optanda. Quid autem de iis quæ subiacent fato? nõnne magis irrideatur oratio, quando maioris negotij sit fatum, quàm uel tyrannum uel regem exorare? Fatum nanque, tyrannicũ est, nemini parens, & immutabile peritus: quod, ueluti frænũ immittens hominũ gregi, ipsum uiolētissimè trahit, ac parere iubēti cogit: quasi quidã Dionysius Syracusanos, quasi Pisistratus Atheniēses, quasi Periander Corinthios, quasi Thraſybulus Mileſios. In populari enim administratione lepor plurimum potest, potest suadela, potest rogatio, potest obsequium, possunt preces, potest supplicatio: in tyrannide autem impo-

tens uis, non secus ac in bello, dominatur.

Serua me, quæso, Atride pro munere digno.

Nos uerò qualibus muneribus fatum capiemus, ut nosmetipsos ab eius necessitate atque à uinculis asserere possimus? quonã auro, quòue obsequio? quonam sacrificio, quibã sue precibus? quum nec Iupiter ipse liberationis modum inuenerit, sed queratur apud Homerũ,

Hei mihi, decrerunt dulcem Sarpedona natum
Fata, Menœtiadæ mortem debere Parroclo.

179 Sed & Thetis queritur,

Infœlix, heu heu, miserique ego fœmina partus.

Huiusmodi profectò fatum existit, Atropos scilicet, Clotho ac Lachesis, immutabile penitus, ac decreto quodã sortitũ hominũ uitas. cur igitur aliquis oret inexorable fatum? Sed nec in iis in quibus fortuna dominatur, precationibus utendum: quin potius in his præcipuè rebus omittendæ sunt preces. Non enim cum dementi principe habendus est sermo, cuius nec consilium; nec iudicium, nec sapiens motus, imperium gubernant: sed potius iracundia, uoluntas præceps, irracionales habitus, stolidi impetus, succedentes sibi inuicem cupiditates dominantur. Tale enim quiddam est fortuna, irrationalis uidelicet, furiosa, improvida, surda, nullis omnino diuinationibus obnoxia, Euripi instar flucens, omnipotens impulsui, gubernatoriæ prorsus artis impatiens. Cur igitur quisquam tam infirmam rem, tam dementem, inaequalem, incommunicabilem precibus uexet? Reliquũ est ut post fortunam consideremus artem. Quis erit igitur faber, qui, ut aratrum commodum efficiat, artis ipse peritus superos roget? Quis textor pro decora

chlamyde, aliunde quàm ab arte, auxilium petat? aut pro clypeo faber ærarius, aut pro fortitudine strenuus, aut pro beata uita uirtute præditus? Quid igitur superest, pro quo rogandi sint dii? quòdque extra uel providentiã, uel fatum, uel fortunam, uel artem existat? Pecuniam petis? noli deos lacessere: nihil enim boni petis. Non etiam fatum: nihil enim necessarium petis. Sed nec fortunam obtundas, quæ indigentibus minime subuenit. Nec præterea artem: audis enim Menandrũ dicentem, Artes senescere haud videbis optime,

Si non magistro seruiant lucripetæ.

*Nũquid non ita se habet? Probus es? mores inuerte, funde sceleribus preces, studiosus negotij esto: sic que per lenocinium, cauponationem, rapinam, ueteramenta, per iurium, calumniam, munerum captationem; diues euades. Victoriã petis? hæc potes in bello opera mercenario-
 180 rũ militũ obtinere, per sycophantiã in iudicio consequi. Mercaturam quæris? at hanc uel nauis, uel mare, uel impetus uentorum præstabunt. præsto adest forum: uenalis penitus res est. Quid propter hanc causam superos uexes? Honestatẽ abiura, diuitiæ crescent. Si Hipponicus sis, uincas: si Cleon, si Melitus, in certamine superior euades. Nam si ad precandos deos accesseris, exactum nimis ac seuerum iudicium petes: in quo deorũ nemo te feret aut ea rogare quæ minime expediat optare: aut quæ non sunt concedenda, concedet. Disquirat enim atque examinet deus singulorum preces morose, uotãque hominum ad utilitatis dirigit normam. neque aditum præbet, ut sit in iudiciis, cupiditatibus hominũ miserationem mouentiũ, Miserere, clamãtium, inspersũ*

cinere caput, exprobrātūque etiā, si opus fuerit, dijs.
Iucunda in templo si quo tibi tempore feci.

Quibus respondet deus, Si bona boni causa petis, cape.
quod si dignū te esse gloriaris, nihil opus est precibus:
nam et tacendo cōsequeris. At fortè Socratē diues sup-
plicaturū deæ in Piræum descendisse, aliōsque ad idem
faciendū hortatum esse. Quid mirū ē quum Socratis uita
nihil aliud fuerit quā perpetua rogatio deorū: quos
et Pythagoras et Plato precabātur, ac quisquis alius
deorū amicus esset. Sed tu fortè putas philosophi preces
eō spectare, ut à superis petat bona quibus carere se pu-
tet. Ego uerò eas nihil aliud esse censeo, quā consuetu-
dinem cū dijs, ac colloquium quoddā de presentibus bo-
nis, et testimoniūque uirtutis. Putā sine Socratem aut di-
uitias, aut magistratus Atheniensium à dijs contendisse?
Longè abest ut id peteret Socrates. Adorabat quidem
Socrates deos, sed à seipso uirtutem animi, trāquillita-
tem uiuendi, irreprehensibilē uitam, et bonam spē mor-
tis annuentibus ipsis capiebat: miranda nimirum dona
dignāque quæ tribuātur à dijs. Si quis petat à terra na-
uigationem foeliā, si quis à mari fructuū copiā, si quis
aratrum à textore, aut chlamydē à fabro: inanis om-
nino, indonatus ac repulsus abibit. ô Iupiter, Minerva,

181 Apollōque, humanorum morum inspectores, philoso-
phos uos oportet discipulos habere, qui uestram artem
ualidis animis suscipientes, sincerae pulchritudinis ac
beatitudinis colligant messem. At perrarò eiusmodi cul-
tura exercetur, propterea aut uix, aut serò prouenit fru-
ctus, in alijs inuicem atque alijs apparent corporibus:
quum tamen hominibus hoc quod tenue apparet, raro

atq; exiguo uitæ incertino opus sit, sicut et in profunda nocte, tenui opus est luce. Exigua est enim humanæ naturæ pulchritudo, à qua, licet exigua, seruari cupiunt cūcta. Si philosophiã de uitã sustuleris, huius exiguæ pulchritudinis fontem penitus extinxeris, quæ salicet spirat, quæ uitalis est, quæque sola ueram adorationẽ intelligit. Veluti dempta è corpore anima, uitam omnino excideris: dempto sole de die, extinxeris diem.

DE VOLVPTATE, QVOD
etsi bonum est, minimè tamen est firmum.

Sermo XXXI.

DIFFICILE est, iuxta sententiam carminis
D uetusti, bonum esse. Quæro utrum ea difficultas et ad equum et ad canem pertineat, pro ipsorum uirtute: an secus uterque non multo sanè negotio ad proprium perueniat bonum: quin potius facilitate summa conuenientem sibi uirtutem consequatur, si quidem equus ritè exercæatur ab arte, canis uerò tener adhuc, commodè uenationi assuescit. Vnde potius intelligi decur, solum hominem esse, qui non nisi summo labore atque incertitudine, bonum eiusmodi uenari ac capere possit: nullam prætereã artem apparere, per quam institui possit hoc genus. Id si non fuerit uerum, nulla profectò relinquetur occasio sophistis certandi ac docendi, neque unquam accidet homini, ut sit destitutus à spe propositi finis assequendi. Nemo abiiciet salutem, aut ob infirmitatem rationum, ambigua expectatione tabescet: nemo discendi curam deponet: non postremo patietur id malum, quod paratum esse solet ijs qui uel agrè sustinent saluum, uel tunc primum pertentant

182 fretum: quòd si eos mediocris fluctus exceperit, de suetudine exterriti, deserunt nauem, neglectò que artis remedio, se ipsos fluctibus dedunt, ante nauis interitum iacētes. Idem facere uidentur qui philosophiam ingressi, quū eius uarietati occurrerint, nequaquam sustinent animi saluum, sed potius abiiciunt spem ad eam perueniendi rationem, quæ eos in stabilem ac tutum statuat portū. An ignoras, hominum opinioniones, affectiones, emendationes, & harum causas, initia, ac salutē, pro quibus quotidie Philosophi negotium gerunt ac differunt, rem neque simplicem neque angustam esse, neque etiam rectifluos amnes imitantem: quibus si cymbam permiseris, nullum periculum sit quin eam secundus fluxus agnitis itineribus traducat: sed contrà potius lati ac profundi maris speciē gerere, quod nauitas pluribus implicet erroribus quàm ipsum Siculum atque Aegyptiacum mare? Arti tamen cognitum est iter: quæ suspiciens cælum, portus agnoscit. uerùm ea id patitur interdum quod gubernatores permulti. Nam quum unusquisque scientiam nauticæ desideret, plerique tamen recta scientia fraudantur. itaque minimè portus assequuntur: uerùm alij cautes duras, alij coenosa littora incurrunt: aliqui ad Sirenas ac Lotophagos, aut ad alios homines, uel inhospitales ob scelus, uel ob insciam impios, uel uoluptate corruptos appelluntur. Quòd si tibi bonus minimè que aberrans gubernator inuenitur, is rectà subitūtissimum portum,

Vbi vincula naues

Nulla tenent, vnco non alligat ancora morfu.

Quis igitur is est cui salutem nostram committere possi-

mus? Cane, ô bone, ne prius me de eo interroges, quam
 cæteros inspexeris expenderisque: & primû ex ijs deli-
 183; catum ac iucundum gubernatorem festiuissimæ nauis,
 uigationem penitus inutilis, cõumacis scilicet atque in-
 commodi identidem obsequi, trunca ac mutila gerentis
 arma, ad excipiendos ictus undarum inualidæ, ceden-
 tisque. Quando autem oratio nostra nescio quomodo
 maritimam imaginem desumpsit, nequaquam hæc dis-
 scedere sinamus, donec integram absoluerit picturam,
 Epicuri philosophiam comparando AËtæ regis præto-
 riæ nauis: de qua tamen loquens, haud fabulã narro. Nõ
 longè ab hoc tẽpore rex quidã earũ gentiũ quæ supra
 Phœnicẽ incolût, neq; mare nouerût neq; Ionẽ cogitant
 uel deos, ex AËgypto soluens nauigabat ad Troiam. Is,
 ut erat deorum & maris ignarus, profutura nauiga-
 tione latissimam nauem comparauerat, quæ uidelicet
 satis esset ad uniuersas simul uoluptates deportandas.
 eius enim alia pars assurgebat in regiam, in qua con-
 spicui thalami lectis instratis, & gestationes pulcherri-
 mæ uisebantur. Egressis autem limen, pomaria occurre-
 bant longè latè que porrecta, malis consita punicis, pi-
 ris, uitis, pomiferisque plantarijs: aliam uerò nauis
 partem balnea cum gymnasio occupabant. Erat præ-
 terea hîc quidem popinam cernere, illic concubinarum
 lustra, illic cœnacula: nullæ denique deerat luxuriosæ
 urbis turpissimæ officinæ. Sed & eadem nauis iucundis
 coloribus undique depicta, gratissimum a spectum præ-
 ferebat, aurum atque argentum permultum ostentabat:
 neque inter eam ac pauidum hominem aureis armis

ornatum quicquam fermè intererat. Quamobrem admirantes Aegyptij tam nauem, quam uectorem; beatissimum dicebant. Neque deerat fortè qui cuperet ad tã festuæ nauis obsequium adscribi. Vbi uerò soluendi tēpus aduenit, tam uasta illa atque sumptuosa nauis mouēs egressa est portū, effugem gerens insulæ fluitātis: simulque uulgares aliæ naues expeditæq; et ad usum navigationis probè instructæ, itidem soluerunt. Donec autē lenissimus uētus aspirauit, regia illa nauis uoluptatibus huiusmodi superior erat. Itaq; nidore, tibijs, fistulis, 184 celumatisque cōcœntu omnia opplērat. Vbi uerò ex serenitate, repētina oborta tēpeestas aerē immutauit, uētūsq; ualidus non sine multo strepitu incubuit, tunc primum cognitum est quantum inter uoluptatis atque artis usum interesset. Nam cæteræ naues uela contrahentes, fluctibus undarū resistebant, uentum perferabant, infortunium arte pellentes: quum interea nauis illa infelix circumquaque fluctibus iactaretur^{ur}, perinde ac uastum hominis corpus, quū uino somnōque grauatum, præ ebrietate labantibus uestigijs incedit. Neque enim uel gubernator, uel delicata illa multitudo, quatenus artem exerceret, satis sciebant: sed omnes simul inopinato malo perterriti, lugentes iacebant, prostrauerat tempestas omnia illa admiranda:

Vastas nanque trabes iecit radicibus imis.

Euersa regia erat, thalamique cum ipsis balneis euersi, huiusque urbis naufragia iam ad terrā appulerant fluctus.

Hospiceam circa iactantes membra carinam,

Meta tulit nigris fimiles cornicibus ynda.

Hūc exitum habuit demens ille in scēfor inutilis nauis,
 importunūsq̄ue luxus. Sed reuertamur ad eam orationem,
 cuius causa superiorē imaginem depinximus. Hæc enim
 diligenter inspecta, uidetur haud breuem quandā
 nauigationem, neque paucorū dierum cursum peracturis
 nobis, sed potius uniuersæ uitæ tempus, uoluptates
 decernere ac instituire haud quidem longius maritimus
 illis à periculo distantes. Nulla tamē ratio me ita
 instituet, ut putem uoluptatem ipsam bonū non esse: licet
 sanè persuadendi studio, quantumlibet uires suas
 intendat. Quòd si mihi animum immutare non possit, fa-
 cile patiar per omne tempus cum uoluptate uersari,
 uel ipsius uirtutis minimam rationem habiturus, hac tra-
 men lege, si uoluptatem scilicet ostenderit periculi ac
 doloris esse immunem, quæque nec subeunte pœnitentia
 crucietur, & laudis præconia mereatur. Verūm ni-
 hilo plus, opinor, de uoluptate differēs, quàm de dolore
 ipso, peruincet. Nihil enim penitus horum natura statuit
 ad homines aut sanū aut syncerum peruenire: sed ubi-
 que molesti iucundis permiscens, alterum cum altero cō-
 fundit, usque adeo ut necessarium sit eum qui alterum
 eligit, alterius statim participē fieri, tanquam enim na-
 turæ congenita sint, alterū ad alterū uergit, reciprocos
 185 que ortus mutuatur, ac uicissim uitam permutant. Quū
 igitur huiusmodi fluxus reciprocatio animū uerset, quo
 modo unquam effici possit ut is indolentiā assequatur,
 qui quum prius in bonis uersaretur, ea ipsa paulo pōst
 amiserit bona? Ego cur mari habeā fidem, quāuis uētus
 minimè perflēt, sed tranquillitas latè dominetur? nimirum
 suspectam habeo eiusmodi quietem. Vis tranquillitatis

tati ut credam? Age, mare ipsum ostende nulli esse o'noxium periculo,

In quo non hyemis violentia, nec malus imber,
Lucidus at semper micat atque innubilus æther.

Sorte enim quadam, eiusmodi affectioni addictus est animus, quæ donec uel rectore caret uel arte, ex tranquillitate tempestatem ueretur, in tempestate tranquillitatem requirit. Viri eius uita qui ad uoluptatem propensum animum gerit, dolor è inque formidat, leuis est, & sonos omnes, quauis tenues, perhorrescit, infida, & omni incertior salo. Non uides Homericos procos, ut iuuenilibus occurrât uoluptatibus? pingues c'ios ut edât? ut sibi ipsis mollem luxuriam affatim indulgeant, tibijs operam dâtes, unum miscentes, discas sese oblectantes, iaculum torquentes? Quis non huiusmodi uiris uoluptatem inuideat? Veruntamen uir uates futuri que optimus coniector hæc ait,

Ah miseros, quorum caput ignorantia texit,

Ne damnum quod non sentitis, scire queatis.

Ante pedes infortunium iacet, propinquumque est. Id ipsum Alexandrum, illum admirabilis uoluptatis ex Peloponneso raptorem manebat. Confestim nanque exstructa est Græcorum classis, quæ huic tam cupido uoluptatis sectatori infinitas ærummas, neque ipsi duntaxat, sed uniuersis ciuibus suis deportaret. Taceo uoluptates Assyrias, quas omnes uniuerso cum auro pellicibusque ipsis ignis statim absumpsit. Taceo itidem Polycratis Ionias delicias, quas etiã nex indecora destruxit. Referta Sybaris erat uoluptatum cunctarum: at neque illis, neque utentibus ipsis interitus pepercit. Syracusani denique

186 denique plurimi uoluptatem faciebant, uerùm calamitatibus admoniti, redierunt ad frugem. Corinthij nequaquam faciebant.

Q U O D V O L U P T A S E T S I

bonum, non tamen firmum.

Sermo XXXII.

G G R E S S U S est proximus atque odiosus

A sermo huiusmodi nos persuasione tentare, uoluptatem uidelicet uacua periculo eligi oportere. Planè sophisticus sermo, planè grauissimus deceptor, qui quò considerare deberet què potius ordinem chorùmq; uoluptatis natura, quatenus uoluptas est, sequi deberet, bonorù ne, an potius malorù: quasi iam cõsideratio euerit, uoluptatem in ordine bonorù locãdam esse: subinde querebat à nobis, utrù eiusmodi bonũ quassari nõ posset. At quodnam bonũ intelligat quis lubricũ ac mobile? Quemadmodũ enim (ut opinio fert mea) qui à tota terra firmitudinẽ ac stabilitatem demerere uelit, is etiã auferat essentiam terræ: et qui similiter auferat à sole motum atque ambitum circa terrã, auferat etiã substantiã ipsius: ita quoque qui de bono perfectionem atque firmitudinẽ detrabere conetur, propriã utique detrahat naturam. Etenim nullum omnino est tempus, quod bonum ipsum ad florem perducatur, quemadmodum corporis decorem. Iam uerò quis ita uoluptatem considerat, ut quum eam coniunxerit cum bono, nihilominus ipsi firmitudinẽ derogat? Si enim necesse est, ut id quod est bonum, stabile etiam sit: utique si stabilitas à uoluptate discedat, bonum quoque pariter discedet. Vter igitur horũ sermonum ad persuasionem magis

R. i.

accedit? sine qui uoluptatem contendit bonum cēseri oportere, quanuis idem infirmum? an potius ille qui dicit, quod firmitudine caret, id bonum nequaquam habendum esse? Equidem opinor eum uerius loqui qui à uirtute abdicans bonum, huic tamen bono firmitudinem concedit, quàm illū qui uoluptatem inter bona connumerans, muniam tamen eam contra pericula non satis arbitratur. Quando igitur bonum, non omnino iucūdū, sed tamen uniuersum est firmum: et quod iucundum est non omnino est bonum, sed penitus infirmum: sequitur alterum duorum, ut uel qui uoluptatem sectantur, bonū contemnant, uel qui bonum sequuntur, uoluptatem aspersionentur. At ego ita opinor, nihil prorsus esse quod sectatores inuitet, præterquam bonum. *Quanquam sæ*
 187 *pius accidit ut species boni, quanuis à bonitate remota, loco tamen ueri boni capiatur multos: iuxta ac nummulariis accidit, qui interdum a dulterinum nūmum reponunt, non propterea quòd talem seligere expediat, sed quòd ueri speciem gerens, dissimulatam prorsus habeat naturam adulterini. Verūm quemadmodum qui probandorum nūmorum scientiam habent, utique sciunt ex arte falsos discernere à ueris: Ita etiam in bonorum distributione quædam ratio consistit, quæ sciat à ueris bona ea segregare, quæ quidem bonorū speciem gerentia, bona tamen nequaquam existunt. Sed fortasse falleremur, perinde ac nummulariū illi inepti, dum pro ueris ac probatis adulterinos thesauros afferunt. Id ne contingat, quam denique considerationem, aut quem probandi modum capiemus? Age, si quis bouem soluens ab aratro, aut equum à curru, alterius quidem negotiū transf-*

ferre ad alterum conetur, atque adeo bouem admo-
ueat currui, aut equum aratro, dic, nonne is simul na-
turae præuicator existat? simul iniuriam hisce anima-
libus faciat? artem ignoret? compendium nullum referat?
in administrandis denique huiusmodi studijs, ridiculum
se exhibeat? Age uero, nonne etiam absurdior erit, qui
aues, incisus alis, uelit gressibiles facere, hominem uero
coaptatis alis, aeri tanquam auem deferendum commit-
tat? Quando ne fabula quidem Dædalum ferre potue-
rit tam absurdis artibus operam dare, ac eius filium ex
æthere ad terram una cum ipsis alis præcipitem egerit. Fer-
tur Carthaginensis adolescens, catulum leonis paulo antè
ab uberibus matris depulsum, uenatione cepisse, huncque
haud legitima educatione, cicurè fecisse, extinguens uide-
licet belluæ furorem, degeneri quadam consuetudine ui-
uendi, usque adeo ut sarcinis impositis a felli modo per
urbem ageret. At ipsum Carthaginenses necauerunt, le-
gem uidelicet indignantes ab eo uiolari, qui tyrannus
natura, priuatum tamen se faceret fortuna. Quem admo-
dum igitur genus equorum ad sui ipsius conseruationem,
118 fortitum est currendi pernicitatem, bouum generi labores
dati sunt, alæ auibus, leonibus uires, aliisque aliud a-
nimalibus: Ita etiam hominum generi peculiarem naturæ
potentiam indulsit, qua seipsum tueretur. Hanc oportet
aliā esse ab animalibus singulis, homo si quidem sa-
luti propriæ consulturus, neque uiribus confidere po-
test, quemadmodum leones: neque rursus uelocitati,
quemadmodum equus: neque oneri ferendo, ut asini: neque
arationibus, ut boues: neque uolatui, ut aues: neque na-
tationibus, ut pisces: Verum eius proprietatem quādam ac-

æpit, qua uitam suã à cæteris distinguar: quando ani-
 malibus cunctis singulæ distributæ sunt potētiae, uide-
 licet singulis pro necessario uitæ usu. Quamobrem sin-
 gularū functiones, proprias potentias sequuntur, instru-
 menta uerò ipsas functiones ac bona. Ad summam, singu-
 lorum animalium bonum in natuiis operibus consistit, o-
 pera autem in necessario usu, usus in facilitate potētiae
 exercendæ, potētia in aptitudine instrumentorum, in-
 strumenta in uarietate naturæ. Etenim natura uarieta-
 te delectatur: quare animalia singula diuersis penitus
 armis ad tuendã salutẽ et munit et exornat. Nōnulla
 scilicet ualidis unguibus, aliqua dentibus robustis, cor-
 nibus acutis, peruicitate pedum, ardore denique iræ
 ac ueneno. Hominem uerò quum huiusmodi spolia ue-
 rit telis, edidit nudum, edidit glabrum, edidit imbel-
 lem, caridipedem, sine facultate aliqua uolandi, ad na-
 tationem admodum ineptum. At huic latentem indidit
 fomitem ad salutem conseruandam, quem homines men-
 tem appellarūt: in qua perpetua ac salutaris potētia
 consistit. Hæc uerò ipsa uitæ egestatibus succurrit, corpo-
 ribus in indigentis subuenit. Artificiose demū peculiaria
 cæterorum animalium munera cōpensat, fit que om-
 niū princeps ac ductor, non alio sanè præsidio, quam
 huius mentis ratione ac lege. Si me roges quid de homine
 sentiam, quomodòque ad eius bonum ducenda sit consi-
 deratio: respondeo id quod uel de leone, uel de auiibus,
 uel de cæteris animalibus respondi. Quære ibi homi-
 nis bonum, ubi uidelicet uideris negotium hominis uer-
 sari. At ubi negotium uersatur? nempe illic ubi eius et
 instrumentum. At instrumentum ubi? nimirum ubi sti-

mulus apparet: hinc initiū cape. Quid est id, quod hominem seruat? uoluptas inquam. Communem rem loqueris, & quæ ad uniuersas naturas se ferat. Itaq; cæteris animalibus anteferri hominem in honore non dederim, quando non ad hunc solū, sed & ad bouem, ad asinum, ad suem, ad simiam pertineat uoluptas. Quò tandem statuis hominum genus? quos huic bonorum consortes assignas? Si uoluptas salutarem potentiam gerit, quære deinceps quodnam sit uoluptatis instrumentum. opinor multis ac diuersis occurrens: uerū non ultra oculos atque aures, instrumentis habendus est honos. Quòd si terminos, hosce transgressus, alias uoluptatis uias ingrediaris, uide cuiusmodi instrumentis salutem referas acceptam. Tenes instrumenta? functiones eorum expende. helleuetur lingua, tabescant oculi, dissoluatur auditus, infarciatur uenter: cætera uerò pro petulantia ingenta contumeliam exercent. Habes itaque instrumentorum functionem: bono, quod antè quærebas, occurristi. An uerò id salutem? id fœlicitatem hominis uocas?

Q U O D V O L U P T A S E T S I

bonum sit, at infirmum.

Sermo XXXIII.

ESOPVS Phryx ex ferarum personis composuit sermones, mutuamque earum inter se consuetudinē effinxit, arborum præterea ac pisciū, diuersorū quidem generū cum generibus diuersis, atque eorū quidem cum hominibus colloquia induxit, quorū singulis admixta est sententia breuis, quæ ueritatem aliquam significat. In ijs fabulā narrat huius-

modi: Ceruū persequitur Leo: is fugiēs, sese ex oculis leo-
 nis subducens, in profundum conijcit nemus. Leo uerò
 quantum uiribus præstaret, tantundem uelocitate supe-
 ratur. quamobrē accedens ad nemus, pastorem inter-
 rogat, num latitantem uiderit ceruum. Pastor uidisse se
 negat, ac nih: loninus inter loquendū, protensa manu la-
 tibulū ostēdit. Leo itaq; ceruū inuadit. At uulpes (ea e-
 nim semper apud AEsopū callida inducitur) pastorē his
 190 uerbis alloquitur: Ut tu pavidus simul & improb⁹ es: pa-
 uid⁹ quidē aduersus leones, improbus aduersus ceruos.
 Phrygio eiusmodi ænigmate, si uiuiat, utatur Epicurus
 aduersus eū qui uoluptatem accusat, uerbo tenus uirū
 sese ostēdēs: quum tamē mentem, ut pastor ille manum,
 ad uoluptatē intendat. Enim uero quis ita sibi discors sit
 ut quod ex cunctis rebus suapte natura desideria homi-
 num maximē allicit, spōte aspernetur? Alia nāque quæ-
 cunque homines petunt, aut propter experientiam co-
 gnita recepta sunt, aut arte probata, in honore habita
 sunt, aut ratione discussa fidem acceperunt, aut tempore
 examinata adamantur ac placent: uoluptas uerò ra-
 tionis minimē indiget, antiquior arte, experientiam
 præuenit, neque tempus aliquod expectat, uerūm ma-
 xima ac naturalis quædā amicitia, quæ eā cum æquæ-
 uis corporibus coniunxit, ueluti fundamentum quod-
 dam, animalis subicitur saluti: qua sublata, quodcūque
 creatum est, effluere statim oportet. Sciētiam nanque ac
 rationē mentisq; iudiciū ipsum, tātoperē celebratum ab
 hominibus, auctus ætate uir, breuis quodā sensuū occur-
 su, per experientiā cōgerens, sibi colligit: quū uoluptatē,
 nemine docēte, ab natura ipsa suscipiēs in ipsis auspicijs

uitæ possideat, eiûsq; amator effectus, doloribus indiget bellû: ut pote qui per uoluptatem seipsum conseruet, per dolores uicissim corrûpatur. Quod si uoluptas abiectum quid sit, nunquã ea nobiscû congenita, neque etiã eorû quæ nobis astruunt salutem, uetustissima esset. Nam ex quibus eam celebrãt sophistæ, ut est Sardanapali luxus, ut Medica mollities, ut deliciae Ionicae, Sicalæ mensæ, saltationes Sybariticae, Corinthicae meretrices: eiusmodi simul uniuersa, et quot præterea ijs magis uaria sunt, minimè uoluptatis ipsius opera existunt, sed potius artis ac rationis: quã interdum homines propter artiũ affluentia, procedente tẽpore, uiolent legẽ uoluptatis. Ut enim nemo rationẽ accusat, quasi natura nõ bonum, tamesi eius usum aliquis trãsserat ad id, quod natura nequaquã est bonum: Ita etiã uoluptas accusari non debet, sed illi potius qui uoluptate ipsa abutuntur. Duobus igitur existentibus in hominis animo, uoluptate scilicet ac ratione: si uoluptas ratione temperata, nequaquã se à necessarijs usibus abducat, amabiliore utique reddit rationem: sin uerò ratio uoluptatibus adueniẽs, præ nimia copia earũ extulerit modũ, ab naturali illa delectatione necessariũ adimit. Veruntamen nõ unius hominis tantũ uoluptas peculiaris est possessio, sed cæteris etiã animalibus cõmunis. Hoc tunc ais uoluptatis salutiferæ firmissimum existere sponsores, quod uniuersa tuetur, quæcunque natura ad accipiendam uitam creauit? Ante communicatio illa uulgaris perturbat, quod uni tibi nimum studes? Solis lucem propterea non amas, quod cunctis ea sit oculis exposita: quasi solum hominem oporteat lucem intueri: quæ quoniam cæteris anima-

libus patet, idcirco homini bonum non ferat. Eadem ratione repudias aerem, qui corpora cōmuniter inspirat, ac permeans regat, copiā præterea fluminum terræque fructus? Quod si necessaria omnia expendas, communem in istis omnium usum inuenias, nullius rei unquam proprietati addictū. Scin ubi uoluptatem statuere debes? In cōmunionem uidelicet boni quod uniuersam sensibile naturam custodit. Verum quando uirtutis ad uoluptatem comparatio proposita est, minimè profectò commutatam ut conuictio uirtus offendatur, haud enim amarum maledicūmque esse decet sermonem cum qui de uoluptate habeatur. Hoc tantum dixerim: quisquis iucunditatem derogat uirtuti, eūdem huic ipsi pariter uires præcidere uirtuti. Nil enim in uniuerso genere bonorum, non hominum studia repellat, quod uoluptate uacuum sit: quando ergo qui secundum uirtutem libens it obuiam laboribus, uoluptatis id faciat causa, siue ea præsentem se præbeat, siue præmittat spem. Ut enim nemo congerendæ pecuniæ studio drachmam sponte cum talento permutet, aut aurum cum ære, nisi cui mentem eripuerit Iupiter, sed oportet permutationes ipsas, si quidem sint æquibres, permutatori ipsi non esse inutiles, pro usu tamen eius, qui rem capit, accommodatas: Ita etiā nemo eorum qui laboribus congregitur, laborum desiderio laborat (quandoquidem hæc faciens, miserabili amore teneretur) sed præsentis labores, ut rudiores quidam opinantur, mutat cum honestate: ut autē illi sentiunt

192 qui uerius iudicant, cum uoluptate commutat, quum si dixeris pulchrum, uoluptatem pariter dixeris: quando frustra pulchrum existat, quod iucunditatis est carens.

Ego uerò putauerim iis rationibus contrarium omnino demonstrari, uoluptatem uidelicet esse ex cunctis rebus maximè sequendā: cuius causa quis libens oppetat mortem, uulnera, labores, sexcentāque alia odiosa suscipiat. quarum rerū quantumuis aliud super aliud cause nomē assignēs, ut in Achille libēter mortē oppetēte atque ulascēte necē Patrocli, amicitia: in Agamemnone uigilāte, cogitante ac bellū gerente, regiā curam: in Hectorre exercitum ducente, pugnante ac uictore, patriæ salutem: quid autem nōne uniuersa hæc omnia dicis nomina uoluptatis? Nam quemadmodū in corporis morbis accidit, ut qui laborat, interdum incisionibus, uisionibus, siti, inedie, aliisque naturæ infestis sese offerat libens, quibus scilicet malis sanitatis redimit spem: et si spem futuri abstuleris boni, abstuleris pariter electionē presentium malorum: Ita etiam in negotiis humanis, uoluptatum fit cum laboribus compensatio. quam tu quidē uirtutem appellas, ego que uirtutem esse concedo: uerū tamen te rogo utrum animus uirtutem amplectetur, nisi cum ea amicitia gerat. Et si fateris inter uirtutem atque animum intercedere amicitiam, uoluptatem pariter fateris. Permutes quantumlibet nomina, gaudiūque pro uoluptate reddas, haud tibi copiam nominum inuideo, rem potius uideo, uoluptatēque ipsam agnosco, quæ Hercule illum multorum atque admirabiliū laborum familiarem certatorem domesticūque efficit, expositum belluis, aduersus tyrannos emissarium, ferorum hominum euersorem, telluris mansuefactorem expiatorēque, ad OEtāque montem atque ignem accedentem, nulla alia re præterquam admirandis

ac puris uoluptatibus deductum: quarū aliqua in me-
 193 diis laboribus praesentes erant, aliae post exanclatos la-
 bores expectabantur. Eiusmodi scilicet pericula ut libēs
 obiret, uoluptas ipsa effecit. at tu labores in Hercule
 tantū minueris, uoluptates quibus oblectaretur, mini-
 mē uides: quum tamen Hercules eiusmodi facinora æ-
 dens, uoluptatem sentiret, ob quam talia æderet, haud
 alioqui æditurus, nisi ea illi interdū delectationem attu-
 lissent. Bacchi uoluptates sacrificij obtinet locū, comessa-
 tiones, thyasi, chorus, tibiae, cantus, haec scilicet omnia
 Bacchi uoluptates effingunt in mysteriis celebratas. Sed
 quid ego Bacchum atque Herculem narro? quorū sunt
 omnia aut commentitia, aut Heroica. Socratem afferro.
 Amas Alcibiadem, ô Socrates, post Alcibiadem, Phæ-
 drum, Charmidem post Phædrum: neque te latet Atti-
 ca pulchritudo. cuius rei causam nihil est quod uerearis
 confiteri, infamiae metu: quandoquidem possit uoluptas
 cum temperantia in amore coniungi, possit etiam cum
 tristitia & dolore impudenter ac flagitiosè amari.
 Quòd si absque uoluptate dūtaxat animum amas, cor-
 pus non amas: cur Theætetum non amas? nempe quòd
 sinus: cur Chærephontem non amas? nempe quòd palli-
 dus: cur Aristodenum non amas? nempe quòd deformis.
 Quòs nam igitur amas? eos scilicet, quos aut coma, aut
 decor, aut lenitas, aut forma commendarent. atque sic
 ut penitus credo te uirtutis amatorem esse iustissimum,
 ita non dubito quin ipsum quoque animum ames ob uo-
 luptatem. Neque enim corpori non credo quod calet i-
 gni, non oculis sole illustratis, non auribus quas tibia
 demulsit, nō Hesiodo à Musis edocto, nō Homero à con-

centu Calliopes erudito, nō Platoni ab Homero magnificato. Prorsus hæc omnia à uoluptate trahuntur, oculi, aures, corpora, atque sermones. Sed & Diogenem illū quid aliud quàm uoluptas coniecit in dolium? & si eum pariter impulit & uirtus, cur uoluptatē de ratione deturbas? Haud minus iucundē Diogenes usus est dolio, quàm

194 Xerxes Babylone: haud minus sicopane, quàm condito iure mendyrides: haud minus fontibus undecūque scaturientibus, quàm Choaspē Cābyses: haud minus etiā sole, quàm purpureis amictibus Sardanapalus: haud minus libenter baculum gestauit, quàm hastam Alexander: haud præterea minus mactram dilexit, quàm thesauros Croesus. Quòd si uoluptates cum uoluptatibus cōpares, superiorē in eis longè Diogenē inuenias: quandoquidem uoluptates illorum, etsi iucunditatem haberent, nunquam tamen fuerunt à dolore separata. Angitur itaque Xerxes superatus in pugna, luget Cambyses uulneratus, flet Sardanapalus exustus, lachrymatur Croesus captus in pugna, dolet Alexander bellare prohibitus. At sunt uoluptates Diogenis, luctus omnino, gemitus, lachrymarū ac doloris expertes. Tu qui uoluptates Diogenis, labores appellas, eū ex improbitate ingenij tui metiris, qui rebus iis ex quibus Diogenes uoluptatē sentiret, acciperes dolorem. Ausim ego hoc affirmare, neminem tã exactè uoluptatem adamasse, quàm Diogenem, qui familiam non paucis: odiosum est enim familiam regere. Ciuilē administrationem minimè attigit: anxium nimirum negotium. Haud expertus est nuptias, qui de Xanthippe audisset. Liberis e ducandis haud operam dedit: qua in re grauiam multa perspexisset. Verum mo

lestis omnibus pulsus, liber curis, metu dolorè que solutus, uniuersam terram pascebatur, perinde ac si ea uni sibi, uelut una domus, attributa fuisset, patentibus, incustoditis atque affluētibus hærens uoluptatibus. Diogenem mitamus, ac potius sermones uertamus ad legislatores, politiã que ipsas expendamus: dum tamen minimè reris me ad Sybarim iturum, aut mollissimos Syracusanos uelle recensere, non uoluptarios Corinthios, non diuites Chios, non Lesbios optimi uini possessores, non Milesios pretiosis uestibus uentes. ad principes ipsos accedo, Athenienses ac Lacedæmonios expendo. Et in Lacedæmoniis quidem uerbera, plagã que, diuinas uenationes, cursus, tenues cœnas, gramnceos toros cõsiderans, earum rerum delectationem agnosco. Eugē Lycurge, ita paruis laboribus uoluptates magnas opponis: ac minima dans, recipis magna: pro diurnis scilicet laboribus perpetuas uoluptates accipiēs. Quasnam Spartiacas uoluptates narrabis? sine mœnibus urbem, liberã metu, ab igne intactam, hostiles uultus, peregrinos clypeos nūquam intuitam: quæ nec luctum, nec minas audierit. Quid enim homines peius exagitet quàm metus? quid seruitute molestius? quid necessitate durius? à qua si ciuitates tentari non sinas, uni quidem rei permultas uoluptates opponas. Huiuscæ uoluptatis Leonidas alūnus fuit, eiusdem Othryades, Callicratides, qui quidē neci obuiam euntes, honestè obierunt: quales uoluptates sequentes? utique cæduntur membra, ut uniuersum corpus ad sanitatem deducatur. Sparta membra Leonidas fuit, qui pro uniuersa occubuit Sparta: membrū itidē et Othryades, et Callicratides. Ita que in cisione

minimi membri, patriæ uoluptates seruatæ sunt. Nam quid oportet Atheniensium facta memorare? quorum ciuitas omnis celebritatum & hilarituum referta esset. nulla enim pars anni uoluptatis alicuius sorte carebat. Ver quidem Dionysia, mysteria Autumnus, alius denique deus tempestatem aliam habuit. Panathenæa, Scirophoria, Haloa, Apaturia. Et Athenienses quidem classe decertabant, domi uerò festa celebrabant. Terrestrem ineunt pugnam, festa ducunt in insula. Sed neque bellum ipsum, quod quidem tristissimum est, uoluptate uacuum fuit. In huius nanque usum Tyrrenicam tubam, triremicam tibiam cantumque ad pugnam incitantem excogitarunt. Affluentiamne agnoscis uoluptatum?

QVIS SIT PHILOSOPHIAE

finitis. Sermo XXXIII.

MAGNI negotij est ad rationem uerã peruenire. quod enim maior ingenij uis est, eò maiorẽ humanis animis iudicandi parit

angustiam. Quamobrem quum cæteris artibus contingat, ut ad inuestigationem procedentes, inuentionẽ quotidie exacuant, qua singulæ peritius propositũ opus attingunt, sola philosophia huic periculo subijatur, ut quod
 196 uberior est, eò magis aduersas atque æquilibres effundat rationes. Similis in hoc, agri colono, qui, quum maiorem instrumenti rustici copiam possideat, agello tamen infructuosiore utatur. Sanè ciuilia iudicia & suffragia & iudicum confessus & oratoris ingenium dirigunt: nos uerò qualem sortiemur in præsentia iudicem? quòne suffragio dii iudicabimus uerum? Num rationem di-

cis? At nullā inuenias, quæ aduersaria careat. An ma-
 ges affectiones? hui, quā infidum iudicem narras! Mul-
 titudinē mne? quasi mortalium pars maior nō caliget in-
 scitia. Quid igitur? nū ad opinionū iudiciū hoc deferēs?
 at huius quoq; pars maior deterioribus capitur. Qua-
 propter quum in præsentī consideratione, inter uirtutē
 ac uoluptatem certamen propositum sit, uoluptas uī sua
 uirtutem expellet: quum apud opinionem, maiorem au-
 thoritatem obtineat: ac multitudinis testimonio, meliori
 utatur causa: in affectionibus postremō dominetur. Su-
 perest ut nullum aliud uirtuti præterquam ad ratio-
 nem perfugium pateat. Hæc quoque haud integra est,
 sed scinditur in partes: quarum aliqua patrociniū sus-
 cepit uoluptatis: de qua pulcherrimē nescio quis disse-
 rens, uirtutē deprimere uidetur, principatūq; à uiro-
 rum senatu ad conclaue mulierum transferre. sed & hæc
 habitum philosophi sumit, & nomen ad se putat pertinere.
 Aufer, obsecro, mi homo, philosophi nomen rationem-
 que. An nō animaduertis disputationis totius te funda-
 menta peruertere? Quid enim philosophiæ cum uolupta-
 te commune? quarum alterius sectator, philedonus, id est
 uoluptatis amator, alter, philosophus uocatur: nec minus
 alter ab altero, re quā nomine discrepat & genere,
 ut Lædæmonius ab Attico, ut barbarus à Græco. Vbi
 enim te prius Spartiaten, Græcum, Doricum, & Hera-
 clidē professus, Medicā dem cœperis tiarā, barbari-
 cam mensam, & Persicā harmamaxā admirari, statim
 Persissas, statim & barbarissas, Pausaniā perdis, Me-
 dius efficeris, Mardonius es: quare & nomini simul &
 generi repudiū te mittere oportet. Nā multitudinē lau-

197 dare uoluptatem facile patior, cuius animi sint sordidi, & ab ipsa ratione penitus deuij: quin potius huius affectiones misericorditer specto, & ignorantiae ueniã concedo: Epicurum autem philosophum se facere, aut philosophiã ipsam lasciuire, quomodo feram? Nam neque imperatorem, qui paratum deserat exercitum, & se fugæ præbeat ducẽ, neque colonũ qui segetẽ incendat, neque gubernatorem qui mare reformidet, ferre possim. Navigare te oportet, exercitum ducere oportet, colere agrum oportet: quibus negotiis impartendus est labor. At nullũ pulchrum atque honestum laboribus caret. Quod quidem si dixeris trahere secum uoluptatem, concedo. Ita tamen ut uelim pulchrum ipsum anteire uoluptati:

-is princeps vnicus esto,

Cui dederit genitus Saturno sceptrâ sagaci.

Si uerò ordinem commutare uolueris, uoluptatẽque, ducis, rationem autem, satellitis locum obtinere, nõne cognoscis quã grauẽ animo quãque inexorabilem tyrannum imponas? cui seruire necesse est impurã nimirum seruitutem ac uariarum cupiditatum obscuro addidit tam, ut quamlibet turpe atque iniustum eius imperium detrectare non possit. Quẽ enim uoluptas licẽtia adiuta sibi terminum statuat? Tam uerò satis constat hunc tyrannũ profundissimam appetitiõnũ ingluuiem habere, præsentia cõtemnere, ea tantũ appetere, quorũ sit copia angustior. Est enim propter affluentiam elatus, propter spem leuissimus, propter facultatem contumeliosus. Hic, inquam, tyrannus turpia cum honestis cõmũscuit: iniustitiam aduersus iustitiam, intemperantiam aduersus modestiam armaruit: quũ tamen minimo

negotio, corporum necessarius usus, suis cupiditatibus secundandis modum inueniat, sitit quis? ubique sunt fontes. Esurit quis? praesto est fagus. Sol quem ærnimus, plus ipsis chlamydibus tepescit. Nūc prae uarietate colorū, spectacula cuncta non superant? Num flores naturalē odoris suauitatem non emittunt? Haec tenus uoluptati constituti sunt fines, hinc necessario naturae usui duntaxat terminantur. Quibus si transgressis, uelut irrueris, uoluptatibus in immensū usque excursus ademeris frænum, uirtutesque penitus à uoluptate disunxeris. Et hoc est quod satietatis perimit modum, et tyrannides parit. Inde est ut Persarum regi neque locus Pasargadae, neque Cyri sufficiat nasturtium: sed necesse sit uniuersas Asiae partes in unius uiri uoluptates alendas symbolam conferre. Quamobrem Media Nisæum nutrit equū, Ionia mittit pellices Græcas, Babylonia barbaros cunuchos, Aegyptus uarias artes, ebur India, Arabes odoramenta. Ipsi denique amnes regis uoluptatibus deseruiunt, ut Pactolus aurum mittendo, ut frumentum Nilus, ut Choaspes aquam. Sed ne hæc quidem illi satis sunt: nam non uides ut peregrinam concupiscat uoluptatem? propterea Europam inuadat, persequatur Scythas, euertat Pæonas, Eretriam capiat, Marathonem adnauiget? unde quaque demum errat abundus incedat? O miserimum ob paupertatem hominem. Nā quid, obsecro, continua hominum cupiditate egentius? Vbi enim semel animus supra quam necessarius exigit usus, uoluptatibus indulserit, priorem continuo fastidit, nouarum cupiditate detinetur. Et hoc est quod Tætali significat ænigma, continuam uidelicet uoluptarij sitim: ut quum

oblecta

oblectationum interdum latices affluant, recedant interdum, propterea cupiditatum refluxus excitetur. quibus tamē cupiditatibus infestissimus dolor, metus ac perturbatio, permixta sint. Nam quidnam homines timere peius solent, quā ne præsens uoluptas elabatur: quōue etiam uehementius angit, quā ne absens propius non accedat? Quapropter necesse planē est, uoluptati operā dantem, mœroris nunquam, iucunditatis semper sensum intermittere: idcirco eū confusissimē uiuere ac multa ambiguitate oppressum esse. Cernis modō quem aut qualem tyrānum statueris animo? qualis scilicet sit Atheniensibus Critias, Solone eiecto: aut Lacedæmonis Pausanias, amoto Lycurgo? Ego enim qui libertatem concupisco, opus habeo legibus, rationis indigeo. Hæc mihi rectam, fidam, tutam sufficientēque foelicitatem præstabit, non autem humilem uel seruilibus artibus referatam: quibus auctus si fuero, hoc emolumentum lucror, scilicet ut Homerici illius exemplo, crustula petam ostiatim, pelles et ollas consequar: absurdiora prætereā, ut prandium à Mitheco, uinum à Sarambo, meretriculam à Cono, cantilenam à Melesia accipiam. Ec quis cupiditatibus hisce modus accedat? quis erit, obsecro, uoluptariæ foelicitatis terminus? quonam loco consistemus? qui sue huius uictoriæ præmiū feret? quis tam beatus, uigilans atque industrius sit, quem neque noctu, neque interdum punctu n̄ temporis ullum uoluptas ulla remittat? sed ei in omnes animus partes extendat sensus? ut sicut polypus marinus, crinibus sparsis haurit alimentum, ita hic sensibus omnibus uoluptates simul omnes affatim eliciat. Fingamus imaginem, si placet: uirum

uoluptaria utentem felicitate, gratissimis coloribus aspectum satiantem, iucundissimus sonus aures demulcentem, suauissimos vapores haurientem, uarios saporibus degustantem, lenissimis fotum teporibus, Venereis titillationibus libidinem explentem: si quidem uoluptatem hanc tantam interiecta ruperit mora, aut eam aliter alia uis distraxerit in partes, sensu sq; dissecerit, nonne id statim felicitatem illam hebetabit? Quicquid enim praesentia sua oblectat, id etiam abscedens molestiam parit. Et quemnam animum inuenias, qui si tam multam ingruentium uoluptatum sustineat turbam, ut quiescendi ac respirandi locum non habeat, non miseria perditum se putet? non aliquam dilationem requiemq; a perenitate luxuriae exoptet? Ex inueterata namque uoluptate oritur dolor. cuiusnam igitur minus credendum sit, quam miserandae felicitati? Summe Iupiter, dii que omnes, patres et opifices maris ac terrae, quale est animal hoc, quod in extremum hunc angulum coniecistis! quam illud audax, procax, loquax! quam indignum bonum! ut a uoluptatibus exeditur! ut populariter fertur!

O foret ut nunquam natum, prolemque dedisset uniuersum genus hoc, dico: si quidem futurum erat ut nullum aliud pretiosius munus a uobis, quam uoluptatem, esset accepturum. Quid ais? Num non longè praeclearius abstulit munus? Pro Ioue enim, secundum Homerum est respondendum. Habet, inquam, habet a diis mentem ac rationem, uitamque accepit ex mortali atque immortalis substantia permixtam, ueluti quoddam animal cui in medulla constitutus est locus, quodq; cor-

200 pus de caducitate mortali, mentem uerò de immortalis

scaturigine sumpturū esset. proinde ad corpus propriè uoluptas, ad mentem pertinet ratio. Sed corpus quidem cum brutis illi commune est, mens uerò illi propria est. Ibi ergo animu bonum, ubi operationem inspexeris: operatio, ubi eius apparet instrumentum: instrumentum, ubi seruatrix uis est. Ab hac itaque uis seruatriæ incipito: utrum utro dixeris seruari, à corpore ne animum, an ab animo corpus? Id si iudicaueris, rectè seruatore inuenisti. Quod instrumentum animi dicis? Mentem dico. Mentis ergo quærendum est opus. Quod mentis opus intelligis? Prudentiam intelligo. Atque ideo propositum bonum inuenisse te dico. Quapropter si quis; partem hanc hominis uocalem deòque gratam contemnens, ad exatur adūm abiectum illud animal, petulans; uorax ac uoluptatibus inhians (corpus intelligo) se conferat: cuiam præclaram hanc educationem assimilare possimus? Fabulæ, mehercule, huic: In Pelio poetæ auunt fuisse olim Thessalicum genus, corporibus formatis absurde, quorum scilicet umbilicus subter haberet speciem equinam: hanc uerò, propter compositionis irrationalitatem, ferino ritu ali necessarium fuisse. Ideo tametsi hominum more & loqueretur & cerneret, brutam nihilominus naturam pastu atque inæssu fatebatur. More enim hominum uiuebant, concumbebant ut belluæ. Euge poetæ, poetarūque filij, patres antiquæ ac nobilissimæ musæ, quàm manifestè nobis inuastis uoluptatum uinculum esse! Quoties enim contingit ferinas partes tyrannidem capere, cupiditatēque incensas, nobilitatem animi constrictam detinere, propter turpitudinum obsequia, homo in belluam uertitur:

Hæ sunt Centaurorum fictiones: hoc Gorgones, Chimæra, Geryones, Cecropes sibi uolunt. Aufer appetitiones uentris; belluam ab homine detraxeris. aufer pudendorū libidinem: mutilaueris brutum. Donec enim nobiscum eiusmodi hæc conuiuent ac nutriuntur, aut quoties quis ad huiusmodi scælerâ propensus erit, necesse omnino est cupiditates imperium arripere, animūmq, earum uoces personare.

201 QVOD EX LABORIBVS ET IN-

fortuniis est utilitatē accipere. Sermo XXXV.

RAVE profecto est, deos inter bonum ac
 G malum, commercium omne sustulisse, stantientes alterū cum altero nequaquam misceri, eorūque naturas separantes, perinde ac diem à nocte, tenebras à luce, ignem ab aqua: (quorum singula si ad complexum contrarij ducens, uelis eorum differentiam simul conflare, ex eaque communem quandā construere naturam, utriusque proprietatem destruxeris:) homines autem ipsos, qui sponte beatam uitam sectantur, ultro huic ipsi beatæ uitæ malū admiscere. Quòd si quis deorum iis hominibus annuerit ut uiuant interdum in clarissima continuâq; luce, peruigili ac nihil nocturnæ quietis indigente, credibile est hos ipsos homines grauitè luros solē nunquā abscedere, neque umbræ uicissitudini concedere. Mane, quæso, mi homo: haud ineptum accipies responsum. sicubi aspectus hominis sit qui perpetuam sustineat lucem, aut si modus inueniatur sistendi solē à circulari illo decursu, ita ut supra terram suspensus, instar clarissimæ lapidis in excelso aliquo loco accense, continuam ad nos lucem de mittat: si

quidem hæc queant fieri, atque a deo constiterit sol, oculique in eum intenti continuum ferant intuitum, quis erit a deo fatuus, a deo demens, a deo præterea in desideriis suis infœlix, ut uel noctem, uel tenebras, uel oculorum desidiã affectet, ametque corpus, cadaueris cuiusdam in morem, humi proijcere? Quod si facilius oculi uigiliã, quàm sol morã aliquã, ferant, facilius item sol consistat, quàm oculi uigiliã perpetuã ferat: nequaquam operæ pretium extabit consuetudinem lucis exoptare, sed magis necessarius erit iis oculis congressus noctis. Eodem propè modo amor se habet ad bonum.

Cupit animus bonum: cur enim non cupiat? odit malum: cur enim non oderit? Vtrum neque quod cupit: asequi, neque quod oderit, uitare omnino potest? Non loquor de animo impuro: (is enim quum pessimus sit, & bonorum omnium expertus, in summa sperandi facultate minimum fidens, & in ipsa fœlicitate maximè caducus, penitus exploditur) de probò loquor ac sapientiam spectante. Quare, age, uideamus utrum hic animus uirtutem assumens, fœcunditate quadam uitæ ac fortunæ assequi possit ut in perpetua fœlicitate diuersetur: an potius dicendum sit, perpetuitatem illam, humanæ penitus naturæ interdictam: quum in eo itinere quod probum animum ingredi oportet, magnus numerus sit impedimentorum, quæ, ueluti foveæ, anfractus, barathra, atque aggeres, illaqueare queant uelociter currentem. in quibus itineris ignarus, segnis ad cursum, impos transiliendi, & ad prætercurrentiã ualde ineptus ac titubans, pedẽ offendit, labitur ac trepidat: stramus uerò cursor ac uitæ peritus, pro uiribus corporis ue-

lociter currit , pro peritia minimè errat , pro arte tuto conficit cursum. Nouit autem quæ plana sit uia , quæ uo offendi culis careat , quæ suffossa , quæ transmissionem necessariã exposcat , præuiderique à currente non possit. Hoc idem Homerus significat de uita,

Vestibulum ante ipsum duplex iacet vna tonantis.

Alter a malorum plena est , quæ bonum nullum habeat admixtum: altera ex utrisque est temperata. Tertium nanque uas , in quo mera bona posita sint , minimè in uestibulo Iouis inuenitur. Ipse autem Iupiter ex altera hauriens (si credideris Homero) miscet hominum generi syncerorum malorum liquorem perualidum, uiolentiũ, plenum scilicet dissensionibus, furiis, tumultu, metu, sexcentisque aliis arduis ac solidis malis. Ex altero (ut idè differit Homerus) laticem depromit ex bonis ac malis temperatum. At ego mixturam intueor, fidemque habeo sermoni: sed tamen libet melioribus uerbis, Iouis distributionem eiusmodi enarrare: quæ ita se habet: Virtus atque improbitas animi, fontes existunt Iouis doliorum: quarum quidem improbitas uberem ac præcipitem uim euomens aquæ, uitam confundit ac perturbat: haud secus quàm impetus torrentis hybernis, sata plã-
 203 tationésque euertere solet, odiosus agricolis, pastoribus insensus, uiatoribus aduersus, infructuosus, sterilis, inutilis, damnosus. Vicissim uerò uirtutis fontes, cuiuscunque animum irrigent, huic perpetuam uitam, fructuosam, cultam consummatamque efficiunt. Verum sudare agricolam oportet, laborare oportet, duriter uiuere oportet. haud enim Ægyptus in uno tantum Nilo spem locat, neque agello prius semina committit, quàm ara-

tro iunxerit boues, quàm noualia profciderit, diu denique laborauerit: post hæc amnem ad irrigationem operum suorū deriuat. Hæc commistio est flumij cum agricultura, spei cum labore, fructuum cum duritie: sic quidem mala conglutināda sunt bonis. Quamobrem, si placet, aufer nominis odium, consuetudinem boni ac mali intelliges nequaquam propter seipsam à laborantibus inductam. Si nauigaturus accesseris ad portus, gubernatorem minimè eliges tempestatum inexpertum, neque eum qui nunquam uiderit saluum, sed qui potius ex periculis multis, atque experiētia malorum, sibi artem astruxerit. Ego quidem imperatori minimè credo, bellorum omnium perpetuo uictori, qualis atque uel Athenienses Nicias fuisset, si quidem ex Sicilia incolomis rediisset. qualis etiam Cleon, si modo populū temperatius regens, ex Amphipoli reuersus esset. Quum enim uideo quem sine intermissione secunda afflauerit fortuna, siue gubernator, siue imperator existat, siue priuatus, siue princeps, siue uir, siue etiam ciuitas: huius fortunæ tantundem propè existimo credendum esse, quantum Solon credidit Cræso, aut Amasis Polycrati. Cræsus quidem habuit terram equis ornatam, Polycrates mare nauibus instructum: sed quæ tandem firmitas fuit in utroque? haud enim Cræsus in terra, haud in mari Polycrates satis firmitatis inuenit: uerum Polycrates in Orontis potestatem deuenit, Cræsus Cyri mancipium fit. longa uidelicet felicitas excepta est ab ingruētibus malis. Ob eam præcipuè causam Solon Cræsum minimè felicem putauit: sapiens enim erat. Ob eandem Amasis repudiū misit amicitiae Polycratis, quæ

scilicet obnoxium proximo infortunio praesensisset. Quapropter ego eam vitam probauerim quae degustauerit malum, dum tamen id tantum modo delibaret,

(Insperfit tantum labia, arescente palato:)

virtute quidem instructam, sed ea contra aduersam fortunam utentem. Nam etsi oculi maximè ex cunctis coloribus, clarissimo gaudent, nisi tamen illi opposueris
 204 phæum, uoluptatem eius conturbaueris. si ad felicitates aliquantulus accesserit dolor, is mehercule faciet ut magis sentias uirtutem, et felicitates ipsas agnoscas. Sitis est quae iucunditatem astruat bibendi, esurries edendi: nox facit oculis gratissimum solem: post solem oritur desiderium noctis, post saturitatem quaeritur fames, sitis post ebrietatem. Quod si hanc uicissitudinem tollas, ex uoluptate efficies dolorem. Ob eam causam ferunt Artaxerxem Persarum regem, quum in diutina sensuum uoluptate perpetuaque tranquillitate vitam transegisset, felicitatis nullum sensum habuisse: cui scilicet Asia epulas conferret, poculum propinarèt ex cunctis omnibus optimi, infinitae praeterea artes, eius uitae deseruirèt: at hic in expeditione Graecorum transmarina, decem millibus Graecorum atque acerrimis duabus congressus, ac uictus, ubi sese in nudum tumulum recepisset ex fuga, in eo coaetus pernoctare infelix, tunc primum sitis habuit sensum, ubi neque Choaspes, neque Tigris, neque Nili suppeteret copia, non calices, non propinatores adessent. itaque satis se felicem putauit, quum ex foetido utre poculum ab homine Mar do accepit, ac tum demum miser, quis esset sitis usus, simul etiam cuiusmodi esset uoluptas

*libendi, nunquam id prius expertus, intellexit. Homi-
 nes ergo uoluptatum satietas capiet, foelicitatum minimè
 capiet? Harum mehercle satietatem, epularum atque
 ebrietatis satietate molestiorem esse consuerim. Vides
 ut neque etiam Achilles otium, neque silentium Nestor,
 neque securitatem ferat Ulysses? quum liceret Achilli ui-
 uere atque imperare Myrmidonibus, Thessalicam ter-
 ram excolere, ac senectutem Pelei alere: Nestori item in
 Pylo, in pace atque otio senium ducere Ulyssi itidem do-
 mi remanere circa opacum foliis Neritum, in terra ui-
 rorum altrice: demum uerò penes Calypso, in umbroso
 atque irriguo antro, nympharum obsequiis eblandito,
 senectute ac mortalitate depulsa. At neque otium neque
 immortalitatem ipsam uoluit accipere, quæ aliena es-
 205 set à consuetudine uirtutis: quam qui uersare decreuit,
 humanis casibus obiectus, cogitur seepissimè clamare,
 Sustineas cor: nanque olim grauiora tulisti.*

*Quæ enim memoria Ulysses commendet, si quidem de
 eius uiri uita auferas labores? Quid etiam Achillem, de-
 pto Hectore ac Scamandro, demptis nauibus, urbibus-
 que duodecim, ex quibus undecim positæ essent in con-
 tinenti, efficiat clarum? Hercules nanque originem nul-
 la alia causa est cur Homerus retulerit in Iouè, quàm
 quia in medijs periculis diuersans, perpetuum cum ijs
 gesserit bellum. Deme de Hercules historia bestias feras,
 deme præpotentes tyrannos, sursum ac deorsum itine-
 ra, grauiâ que illa uniuersa, Hercules uirtutem mutilam
 reddideris. In Olympiacis Pythiisque certaminibus mi-
 nimè fas est oleastro coronari ac malo eum qui secum
 ipse decertet: ut uictor præconio declareris, opus est*

œnulo. In stadio uitæ humanæ, ac præfenti mortalium certamine, quémnam alium dicas aduersarium, qui optimo uiro opponatur, præter tentationem malorū? Age prouocemus aduersarios in stadium: Quinam procedēt ex Athenis? cum Socrate scilicet Melitus, carcer, ac uenenum: ex Academia, Plato tyranni iracundiam sustinuit, frenum sæpius transiit, pericula adit immensa. Descendat in stadium alius quoque Atticus puginator, qui cum Tissaphernis periurio, cum insidijs Ariæi, cum proditiōibus Menonis, cum regis impetu pugnauit. Usque ex Ponto opus est certatorem arcessere, nam et hic ualidum congressum, cum aduersarijs duris, paupertate uidelicet ingloria, fame, ac frigore sustinuit. cuius quidem exercitationem maximè laudo,

Qui fœdè incutiens ipsi sibi uerbera plagæ,

Iniecit laceros humeris pannosus amictus.

Quare paruo negotio uictoriam obtinuit. Igitur uiris huiusmodi coronam decerno, libetque eis, pro uirtute certantibus, præconium uictoriæ concedere. Quos si auerteris à pugna aduersus infortunia desumpta, eis et coronam et præconium demas. Tolle Atheniensium ad Marathonem uolucrum cursum, nec emque eo oppetitam in loco, manum Cynægiri succisam, Polyxeli infortunium, Callimachi uulnera: quidnam aliud Atheniensibus ad gloriam relinquant, præter Erechthei ac Cecropis fabulas minimè à posterioribus creditas? Ob hæc præcipue causam per diu Lacedæmonij libertatem conseruauerunt, quòd nequaquam in pace otium alebant, uerbera plagasque, ac cōsuetudinem malorum, ipsis uirtutibus perniscientes.

QVOMODO QVIS AD AMI-
cum se habeat, Sermo XXXVI.

OTES dicere quosnam commemorans Ho-

P merus, libenter similes dijs, genitos Ioue, Ioui
in consilio æquales uocet? Quosnam alios,

præter optimos illos, Agamemnonem, Achillem, Ulyssesem,
atque alios nonnullos, quos idem Homerus commodos
censuit ad laudem designandam? Quod si eos non fe-
cisset similes Ioui, sed potius Machaoni medico, Calchã-
ti uati, Nestori equestri, Menestheo ordinũ structori, E-
peo fabro, ac Nireo formoso: nunquid non possis compa-
rationis causam assignare? uel potius hęc similitudinem
quidem agnoscas, illic uerò potes tantũm dicere, eos es-
se similes Iouis: & laudas comparationis inuentionem,
inventionem tamen nõ satis intelligis? Age, iam ego men-
tem Homeri, pedestri sermone, homo minime poeticus nar-
rabo. Vocat Homerus Iouem, deorum atque hominum pa-
trem: putas ob eã causam, quod de lapsus è cælo, sum-
pta modò auis, modò auri, modò alterius alicuius rei
persona, peteret mulierum mortalium complexum,

Dum ferit in primis magnorum semina regum?

Id si fecerit Iupiter, næ admodum paucos filios habebit.

Verum eam rationem sequitur Homerus, ut hæc dicēs,
referat causam in Iouem, procreationis ac conserva-
tionis huiusmodi generum: propterea eũ patrem appel-
lat: quod quidem nomẽ antiquissimum omnium est, ex ijs
quæ amicitia designant. Esto, hæc rationem de Iouis de-
nominatione reddi posse: quæ uerò de similibus Iouis di-
cta sunt, aliter se habent. Nõ uides ut Salmoncus mini-
mè à poetis Ioui, cõparetur? qui tamen si torquere fulmen

putaretur, & imitaretur tonitruum fragorem, ac fulguris lucem, tamen potius Thersiten, qui imitari Hectore uellet, quàm Iouem redderet. In quo igitur heroes illi Ioui similes erant? Nepe imitantes proprietatem illam Iouis, ex qua & salus & dilectio & paterna quodammodo cura in deos atq; homines demânet. hoc est in quo mortalium uirtus diuinæ uirtuti similem se facit: & quod apud superos Themus, id est fas ac iustitia, uocatur: quòdque alijs quibusdam nominibus occultam significationem habentibus ac diuinæ maiestati accommodatis exprimitur: apud homines uerò, amicitiae ac gratiae nomine, quibusdâque alijs uocabulis, humanitatem & beneuolentiam denotantibus, signatur. Etenim humana natura posterior ualde est diuina uirtute, cum cunctis quidem in rebus, tum etiam in propagatione amicitiae. ea enim minimè pertingit ad omnes similitudinis modos, uerùm pecudum more, conciliatur dūtâtaxat cum eiusdem gregis consorte: raroque etiam fit ut id omnibus contingat. Ut enim nūc est, sæpius arnere licet eodē in grege sub uno eodēque pastore, contentiones permultas diffensionēque impetentium se inuicem cornibus ac morsu: in quibus uix scintillam aliquam amicitiae manifestae perspicias: tamen si unâ cōpascuntur, cibos, potus, indumenta ceteraque omnia quae ad usum corporum necessaria sunt, permutatione homines comparant aeris ac ferri: præstantiora quaedam auro atque argento. Quum uel maximè liceat, metallorum arti salute multa dicta, ea inuicem omnia sine pretio sumere, mensura quadam omnium iustissima, ut uidelicet indigens à possidente necessaria exigat, possidens uerò, cui superfluat

res, indigentem capere ac sibi habere permittat: accipiens ab illo iustissimè ea quæ retribui sine reprehensione possint. Lycium Glaucum pro accipiendo ære aurum dantem, et arma quæ centum bubus censerentur, novè boum mercede permutantem notat Homerus. qui quidem si posthaberet æstimationem acceptæ rei præsentis pretio solvere, ac potius retributionem ex mente ipsa metiratur, rem profectò faceret æquis utrinque ponderibus libratam. Nunc uerò cauponantium plena sunt omnia, plena mercatorum, plena incommodè contrahentium, tam eorū qui uersantur in foro, quàm qui uel maritimam, uel terrestrem mercaturam sequuntur, qui ciues, qui peregrini, qui provinciales, qui transfarinari. Horum negotium est, sursum ac deorsum cuncta miscere, non nisi per difficultates diuitias captare, abstrusa eruere metalla, remotissima sequi, rara querere, thesauros defodere, loculos cõplere, arcas stipare. Quorum omnium causa referenda est in auariciam minimè creditam, in amorem habendi infinitum, in metum inopiæ, in consuetudines prauas, in appetitum uoluptatis: à quibus uerus amor depulsus, obrutus demersusque, uix uestigia quædã inerta at que exilia seruat. Quòd sibi gentium, siue apud Græcos, siue apud barbaros uigeat incustodita illa rerum affluentia, ob æris penuriam, minimè tamen ingenuè creditur: neque iniuria. Græcorum classis ex mille nauibus constans nauigauit in Asiam, pulcherrima totius Græciæ manus, quæ eodem propè contubernio uiuendique more deænnium integrum aduersus barbaros stetit. Horum fama gestorum quum in Homeri poesin incidere, nullam neque

*intam longo tempore, neque in tanto exercitu amicitia tulit, qua celebrare uellet Homerus, praeter unam Thesalici iuuenis cum uiro Locrensi: qua nihil est quod in uniuersa illa poesi maiorem delectationem legentibus afferat, ad uirtutem magis inuitet, memoriam sublimius extollat. Caetera quae ab Homero canuntur (si diligenter inspexeris) quidnam aliud sunt, praeterquam pugnae, cupiditates, minae, irae? Horum exitus, gemitus, luctus, neces, calamitates miserabiles. Apud Athenienses celebratur narratio quaedam amicitiae nomine, multis Atheniensium celebrata sermonibus: una dumtaxat res digna Minerva Theséoque; pulchra scilicet atque honesta amicitia optimorum uirorum. quae quidem amobus ad occidendum tyrannum, communem gladium, communem interitum praebuit. Post eam utilitas nulla ex
 209 uniuersis amicitijs Atticis emerfit, uerum suppuratae omnes, putres, infidaeque fuerunt, exese scilicet ab inuidia, ira, stultitia, auaritia, ambitione. Et, si reliquam Graeciam recensere uolueris, magnam inuenias copiam tristium narrationum, hominem homini, ciuitatem ciuitati, generi generi aduersum: haud Doricum Ionico tantum, haud Boeotum Attico: uerum Ionas Ionibus, Dores Doribus, Boeotos Boeotis, Athenienses Atheniensibus, Thebanos Thebanis, Corinthios Corinthijs, consanguineos: contubernales, hostiliter se inuicem petentes, eos scilicet qui eodem sole uterentur, eodem aethere, eadem lege, eadem terram passerentur, iisdem uescerentur fructibus, eadem sacrificia peragerent, iisdem unisque moenibus clauderentur, ciuitatem unam incolerent: quos omnes modum inuicem pugnare, modum foedera percutere, modum iurare, modum peierare, modum co-*

ponere, modò conueniētes, modò dissentientes licet in-
 tueri: minimus scilicet ex causis ac excitandam irā per-
 turbationēque inducendā: ut si concuæ nauis sabulū,
 uel aliud firmamenti genus detraxeris, eam cōtinuo ad
 leuissimos undarum ictus uersatilem reddas. Quomo-
 do autem uir hic, qui ueram amicitiam affectat, ad eā
 assequendam comparare se queat? Tamen si difficulter
 id potest explicari, dicendum tamen.

Sicut pax homines inter fuluōsque leones

Non est fida, lupis neque pax est mollibus agnis:

Ita etiam ad cōciliandum hominem homini facilis ne-
 quaquā est ductus, donec oculus in aurū feratur. Quòd
 si etiam ab auro dimoueas aspectum, non utique robur
 hoc animi satis erit ad amicitiam perfectam: uerūm pu-
 gnandū cōtinuò erit, ne te uel ancillulæ flos, uel uxoris
 egregia forma ab ea abducat. Etiam si ad ista cōiueas,
 cauēdū erit à falsa specie populi magnarum Erechthei,
 à concionum præconijs, ab opinione uulgari, uanissimo
 nimirum negotio, celerrimēque uniuersam terrā per-
 210 uolitantē. Ambitionem cōtempseris? uereberis iudicium.
 contempseris itidem iudicia? carcerem quomodo contem-
 nes? Carcerē tuleris? necem perhorrescas. Multas te præ-
 terire uoluptates oportet, multis resistere laboribus, ut
 eā rem teneas quæ æquipolleat uoluptatibus, ac labo-
 ribus cūctis: rem dico auro pretiosorem, formæ flore fir-
 morem, gloria munitiorem, ueriores ciuilibus hono-
 ribus: rem quæ propter seipsam sit expetēda, quæ spōte
 tibi obuiam e at, merito ac iure optimo laudatam: cuius
 causa tamen si uel dolorem uel negotium sustineas in-
 terdum, e a tamen in medio dolore ac negotio, ob memo-

riam causæ, te oblectet: raram nimirum rem, quanuis eius imago frequentissimè ac multiformiter occurrat. adulatorum uidelicet examina, choreæque ridentium, atque ex ore pendentium tuo, te palpantium, ac summis tantum labijs præ se ferentiū amorem: quos nequaquam beneuolentia ducat, sed emolumentum speratum, qui mercedem magis quàm amicitiam sequantur. à quibus frustra caueris malum, donec amicitiam crediderint in retributione consistere. Est quidem uera amicitiae species, at tamen eam homines uel priuatim uel publice minimè discernunt. Nam si cerneretur, quid eos prohibeat, ualere sinentes arma, militares artes, armicrum officinas, mercenariorum exercitum, societates belli, arcium munitiones, & castra, pacem de integro libentes ab ipso tunc accipere? haud ab Olympia, haud ab Isthmo, induciarum præconium denunciante, uerùm de cælo clarissimè clamante,

Comprimite ô animos filii, uestræque salutis

Liberam habere mihi curam date, uosque tueri.

minimè, inquam, committite ut uos contemnam incommodis affectos. Nunc autem homines momentaneas inueniunt paces, annorum triginta, quietem languidam, neque omnino tutam à malis, eamque tandiu duraturam quandiu nouus incidens prætextus belli, suique deque cuncta perniscat. Qui quanuis depositis armis otium amplectantur, aliud nihilominus de integro bellum animinum corrumpit ac uastat: priuatum magis quàm publicum: minimè quidem ferro flammæ, aut etiam classe atque equitatu, sed longè alia ratione administratum, unde animus iracundia, cupiditate, contumelia, sexcen-

Et si que alijs malis compleatur. In quã igitur partem uer-
 taris? quas inducias queas inuenire? quæ Olympiæ,
 quæ Nemæate seruet? Optima Athenis Dionysia sunt,
 optima etiã Panathenæa: sed tamen celebrantur ab ijs
 qui odia reciproca exercent. bellum potius quã cele-
 britatem aliquã narras. Optimæ apud Lacedæmonios
 Gymnopodiæ, Hyacinthia, chori que. at Agesi laus inui-
 det Lysandro, Agesipolis Agidi: Cinadon regibus, Phala-
 thus Ephoris, Partheniæ Spartiatis insidiatur. ne qua-
 quam celebritatem esse existimo, donec celebratores non
 uideam ueram inter se amicitiam seruare. Hæc enim
 lex, is modus constitutus est à legislatore deo, induciarũ
 uerarum: quibus qui caruerit, amicitiam penitus igno-
 ret: quanuis libauerit sæpius, quanuis Olympijs,
 Isthmiacis, Nemæis a scriptus sit. Intro ad animum pe-
 netrare præconium oportet: intro pacem accipere. Do-
 nec enim bellum acerrimum in animo sine ulla fœde-
 ris spe uiget, alienus omnino animus manet ab amici-
 tia uera, hostilis ac tristis. Hoc est quod significant pœ-
 næ, furia, fabulæ, ac tragœdiæ. Sequamur igitur pacẽ
 sinceram: philosophiam uocemus: ueniat philosophia,
 hæc pacem spondeat, hæc pacem declaret.

OMNI SVBIECTO PHILOSOPHICUM conuenire sermonem.

Sermo XXXVII.

VIDNAM dicas hoc esse, quod histriones

Q in Dionysijs, modò ex Agamemnonis, modò
 ex Achillis persona loquentes, paulo post,

Telephum ac Palamedem, cæteròsque heroes, ut cum-
 que fabulæ libuerit, reddentes, reprehendat nemo, aut

moribus officere arbitretur, alios atque alios identidem
 212 *seipfos ostendentes: at hunc, qui Dionysia ac theatra*
relinquens, potius cogitat, hominis uitam, ciuilem quã-
piam fabulam esse, minimè, mediussidius, constantem
ex iambico uersu ab arte poetica, quæ tempori celebri-
tatis alicuius inseruiat: neque etiam ex chori concentu,
qui harmoniæ rationem habeat: sed potius humanæ ui-
tæ referentem, atque a deo fabulam philosopho dignam,
propterea quòd habet uerius argumentum, ac perpe-
tuitatem temporis, deũque ipsum poematis auctorem
ac magistrum: quamobrem in huiuscemodi fabulæ scẽ-
nam descendens, se que ipsum constituens principem cho-
ri, diligenter poetarum officium seruet, ut ingenium sci-
licet rerum omnium, ex quibus fabulam mundi huius
deus constituit, ipse suæ orationis uis exprimat et effin-
gat: Hunc, inquam, ipsum qui hoc agit, aliquis peccare
putabit, dissonũque esse, aut etiã Proteũ agere: quem
describit Homerus marinum heroem, multiformem, plu-
rimũque uariantem naturã. Sanè si id detur, ut ars
ac musica uis beatitudinem hominibus astruat, nulla ha-
bebitur eius hominis ratio, qui quũ se pulchrè ad Do-
ricum modum exercuerit, si tamen usus exposcat ut ad
Æolium se uertat in ea arte, quæ multisonantiam re-
quirit, silentiũ agat. Verũ quando huiuscemodi cãtus
modulationis que, quæ animum ducere possit, exiguus
hominibus est usus, necesse que est aliam ac magis ma-
sculam musam aduocare: quam Homerus libenter Cal-
liopen, Pythagoras philosophiam, alius autem aliter
appellat) an hunc uirum, quem eiusmodi musa inspi-
ret, und cum eius sermone, oportebit paucioribus modis

ac uocibus esse instructum, ita ut nihilominus seruet poeticum decorum, neque unquam mutus effectus stuporem ostendat? Nam si ita esset ut in tam longo ac continuo æuo pars aliqua uitæ philosophicam rationē minimè requireret: faterer equidem multiplicem ac multimodam eiusmodi musam harmoniãque, supernuacua esse: si, inquam, humanæ res unam seruantes figuram, eodem semper incederent tenore, nunquam ad dolorem ex uoluptate, neque ex dolore ad uoluptatem translatae, neque affectiones cum affectionibus commutantes, non denique sursum ac deorsum uertentes singulorum hominum mentem:

Mens etenim humana est talis, qualem ipse diem Iuppiter attulerit, hominum pater atque deorum. Decernit namque dæmon humana negotia conuersionē sibi inuicem debere, eorūque naturam diariam esse. Quemadmodum igitur eorum amnium quos perennes fontes emittunt, unicum tantummodo est nomen, siue ille Sperchius, siue Alpheus, siue alio nomine appelletur: et ab ipsa statim emissionē, alia est unda succedens, alia depulsa: quæ tamen continuationem cursus seruantes, fallunt intuentium aspectum, unius amnis continui atque uniti speciem præbentes: Sic etiam humanorum negotiorum ortus ac fluxus ex perenni editus fonte, et incomprehensibilis pernicitatis est et insensibilis cursus, iuxtaque rationis aciem perstringit, atque oculos amnis. Itaque unam eandemque uitam appellamus, quæ tamen multiformis atque uaria existit, multis postremo casibus, multis negotijs, multis etiam temporibus fit penitus altera. At huic præsidet ratio, quæ præsentē

rem semper exornet: haud secus quam medici ars corpori natura minimè stabili, quinimo sursum ac deorsum euacuationibus ac repletionibus uersato, studiū præbet indigentiae ac satietatis regendae. Hoc idem præstare potest philosophi sermo, ad sedandas affectiones sese componens, tristitia demulcens, res lætas gratulatione hilariiores efficiens. Si, inquam, uita hominum uno ordine incederet, aut unam tantum speciem ferret, una utique ratio atque unus mos satis ei esset. nunc autem tempus quod catharædi molliculos desiderat modos, uidelicet tunc est, quū ornatus mensis res ad multum proæfferit uini: oratoris commodum tempus in iudicio frequenti: poetæ tempus in Dionysiis consistit, si quando chorum exposcant: quū tamen philosophico sermone nullum peculiare tempus secernatur, sed potius una cum ipsa uita exoriens, ita illi confundatur misceturque, ut oculis lux. At qui suam comprehendere possit obsequiū
 214 oculi, luce sublata? Datur aspectus: hic quidem quantum hebetudine caligans, etiam aduersus noctem præstabit, et in tenebris, duentis officio manus, aliquam coniecturam itineris habebit. Dempta uerò ab hominis uita ratione, rectoque sermone, quid eū prohibet præruptis, pessimis, incertis atque asperis uis præcipitem ferri? Cuiusmodi barbaries cuncta incedit, ea saliat quæ rationis non est particeps, uel de populatione agrorum, uel insania, uel mercenaria militia, uel etiam errore. Aufer pastorem ab ouili, aufer fistulae usum: pastoritium negotiū funditus euertat. Ab hominum grege si ducem congregatricemque semoueris rationem, gregem ipsum perdidit ac dissiparis, suo pte quidem ingenio mutem, impuritate autē

*educationis, malis affectionibus addictum, egentemque officio musici pastoris: qui nequaquam flagello uel stimulo, eius contumaciam ulciscatur. Idem nanque facere uideretur: quisquis putet philosophi tempus aliquod extare rationis utendæ, atque is qui militi acri in bello, armandi iaculandi que, siue ex equo siue ex curru, perito, pariter tempus secernat, quod separatum habeat usum à communi usu, bellicæque fortuna, re quidē instabili atque ambigua. Dic age, nam putes, eum qui in Olympiæ certauerit, Isthmum decere contemnere. At hic etiam ob negligentiam uituperatione non caret, neque enim cessabit honoris cupidus animus, ob desiderium quietis, uniuersa certamina obire, contentus accepisse duntaxat in Olympiæ oleaginatam coronam: sed et pincam quæret in Isthmo: Argolicum præterea apium, ac Pythia mala. quum tamen eiusmodi certaminis minimè solus animus propriam causam sustineat, sed potius ob corporis societatem ac coniunctionem, uictoriæ præconiique palmam assequatur. Vbi uerò solus animus laborat, omnisque certaminis uis in eo uno uertitur, nunquid hinc posthabendum putabit tempus aliquod certaminis? aut otium sibi ultro assumet? quando etiam neque malorum, neque oleastri propositum est præmium, sed quod illis
 215 honestius est ad studium certandi, salubrius ad spectatores inuandos, æleriúsque omnibus uerbis, fidem uitæ inducit. Verum tempora ac loca certaminis huiusmodi, repente denunciari aliter atque aliter solent, at id quod uerè dicitur Græcum, ultro uocationibus paret, ac seipsum exhibet, minimè oblectandorum oculorum gratia, sed potius ob spem assequendæ uirtutis allecctum, quæ*

quidem arctius ipsa uoluptate animū hominis amplectitur. Videre itaque est in uniuersis alijs certaminibus quæcunque spectatores inuitant, ob studium uisendi robur atque artem corporum, neminem spectatorum ipsorum, id ipsum quod intuentur spectaculum sequi atque imitari. At ibi ex alienis laboribus, nostris oculis uoluptatem decerpimus: nemō que ex infinita spectatorū multitudine inuidet locum ijs qui in medio stadio puluere foedantur, cursant, sese mutuis complexibus elidunt ac uapulant: nisi fortè quis seruilem animum gerat. Quū tamen longè secus in ipso animi certamine contingat: in quo eo usque nobilior pugna proponitur, ac labor salubrior est, theatrumque ipsum tanto magis pugnantibus afficitur, ut nemo ex præsentibus spectatoribus, qui recto iudicio utatur, non optet, deposita spectatoris persona, sese puclē fieri. Qualem huius rei causam afferas? Quòd scilicet ad corporū pugillatus, athletarūque labores, nequaquam omnes homines natura sunt apti: neque eiusmodi res est quam quisque ex arbitrato ualeat efficere, sed potius natua ac sortis beneficio contingens: propterea peruenit ad paucos. Oportet enim uel magnitudinem corporis à natura sortiri, qui sit futurus similis Tirtorio: uel neruos, qui Milonem uelit imitari: uel robur, æmulum Polydamantis: uel pernīcitatem, qui Laesthenem sequatur. qui imbecillior est Epeo, deformior Therseite, statura inferior Tydeo, tardior Aiace, aut uniuersos simul corporis collegerit defectus, hic si certandi desiderio teneatur, quàm inane, quàmque irritū desiderium sequatur? Animi uerò certamina ipsius aduersa prorsus ratione se habēt quàm corporis certamina. Mira etenim

raritas in hominū genere est, quæ illius rei parentē na-
 216 turam nō agnoscat. Virtutes uerò animi, natiuæ minime
 sunt, non fortis etiā alicuius: uerū tantulā operā à na-
 tura suscipiūt, quantū satis est ad struendū ualido muro
 fundamētū, aut oncrariæ nauī carinā. Cōsociavit utiq̃
 deus rationi amorē ac spem: amorem quidem, quasi re-
 migiū quoddam alarū expeditum, ac sublime ad subtol-
 lendum ac leuificandū animum, cuius appetitionibus
 cursum aperiret, illas quidem alas, philosophi appetitio-
 nem humanam uocitarūt. Spes autem idcirco in conuictū
 animi dedit, ut possint singulorū impetus mollire: mini-
 mē profectō secundū Atticum poetā) cæcas, sed acutissi-
 mū uisus: nequaquam animum sinentes laboribus cede-
 re, quasi aliquanda adamatæ rei compotem futurum.
 Iādudū enim, si abessēt spes, & qui lucri cupidus est, id
 persequi desisset, & mercenarius miles in expeditionē
 minime iret: non mercator fretum, non grassator depopulationem,
 nō petulans adulteriū tentaret. Sed nō permittunt spes,
 quæ irritū laborem illis & successu carentem imperāt:
 ei qui pecuniā quærit, tanquam diues sit euasurus:
 ei qui occupationem bellicam habet, ut a decepto ui-
 ctorem nauiganti, ut sospiti reuersuro: depopulā-
 ti, ut compendium maximum facturo: adulterium tentanti,
 ut occultè id facturo. Deim sequitur re pentina ali-
 qua calamitas est, quæ pecuniosum compilauit, mercenarium
 nauicauit, mercatorem demersit, grassatorem cōprehendit,
 adulteriū detexit: unā que cū appetitionibus ipsis spes
 itidem interierūt. Nullā nanq̃ metam terminūque aut
 diuicijs, aut cæteris cupiditatibus hominū cōstituit deus,
 uerū infinita est harū omniū uis. Quæ

obrem spectatores ipsarū, quo maiorem earū rerū copiā
 habēt, eo etiā magis augent sitim. Minus est enim quod
 possessione ceperūt, eo quod spe iam deuorarunt. Quo-
 tiescūque animus petit rem stabilē, certā, finitam, cir-
 cūscriptā, natura pulchrā, superabilem labore, ratiocina-
 tione perceptibilem, sectabilem amore, cōprehensibilem spe:
 217 tunc studiū ipsius assequitur optatū, tunc operæpretium
 facit, tunc uictoriā refert. Hoc scilicet est, neque præter-
 ea aliud, cuius causa philosophātes eiusmodi congregant
 theatra. Verū opus est rursum pugilū horū imaginem
 intueri. Et quidē nemo ex prioribus illis certatoribus æ-
 mulos secum in stadio descendere, sed potius omisso pu-
 gnandi labore, consequi uictoriā exoptat. Necessē quip-
 pe est ē multis unū duntaxat euadere uictorē. Cōtra sit
 in ipso animi certamine, in quo præcipuē qui palmam
 petit, quam plurimos ad certamen inuitat. Utinā ō dii, ē
 meis spectatoribus ferendus mihi æmulus sit, qui eadem
 se deat in cathedra: tunc probe, tunc iure, tūc meritō ac-
 cipiam coronam: tunc præconiū in uniuersa Græcia me-
 rebor. Hactenus nec coronam, nec præconium accepisse
 me fateor: tametsi id omnes clarissimē clamatis. Nam
 quæ mihi utilitas ex multis meis concionibus, atque hac
 continua dicēdi exercitatione? laudē sne? Satis habeo lau-
 dum, habeo gloriam. harū rerum satietas me cepit. Ut
 autem summatim loquar, quisquāmc ex auditoribus
 meis orationem meā laudabit, qui ipse silentium agat,
 quū tamen et uoce utatur et audituē philosophiā lauda-
 bit, quam tamen minimē comprehendit, tametsi animū
 habet et magistrū? Res itaque efficitur per similes modu-
 lationibus tibiæ citharæque, uel si qua est alia musica,

uel tragica, uel comica in Dionysii celebrata. laudant
 uidelicet cuncti, sed imitatur nemo. Hic etiam profectò
 laus à uoluptate maximè differt. Auditores enim uni-
 uersi delectatione afficiuntur. qui autem uerè atque
 ex animo laudat, certamen id sibi imitandum desumit:
 donec ipsum non æmuletur, minimè laudat. Iam enim
 hoc uisuerit, ut qui tiliarum esset indoctus, dispositio-
 ne tamen musicæ admiserit, aurèsq; ad tibiã for-
 mans, concentus memoriã seruet, ac secum tacitè succi-
 nat. Hoc itidem et uestrum aliquis peragat: fortè etiã
 tibias ipsas adamabit. Vir quidam alendorum anima-
 lium studiosus, habuit in contubernio aues, eius quidè
 generis quæ suauius canunt matutinum hoc auium car-
 men ac inarticulatum, quantulum tamen fert auium na-
 tura. Hæ quidè quã tibicinem audirèt sese modulatione
 tiliarum exercentem, uicissim quotidie respondendo, ita
 218 aures ad tibiã formauerant, ut tandem non prius ti-
 bicem modulationem inciperet, quàm aues illæ quasi au-
 spiciis canendi arreptis, in morem chori responderent.
 Id faciunt aues: homines uerò minimè faciunt neque, a-
 uium illarum exemplo, incipientibus nobis, concinent no-
 biscum: quum tamen cõtinuè audiant modulationes ne-
 quaquam ignobiles, sed intelligibiles uoces, articulatas,
 uberes, ad imitandam imitationem productas. Qua-
 propter quum ego hæcenus siluerim, nihilque aut ma-
 gnificum, aut arrogans, neque publicè, neque priuatim
 de me ipso prædicarim: si quid in præsentia dixerò
 quod elatum ac iactabundum uideatur, uestra scilicet
 causa dictum putatote. Exhibitus uobis est, iuuenes, ora-
 tionis apparatus, amplius, fusus, ac partes multas conti-

nens, qui ualeat omnia præbere, ad omnium denique aures peruenire, omnium ingenia, cuiuscunque rationes, sectas, a que instructionum ideas commouere, qui largè ac gratuitè, sine excusatione, sine inuidia capacibus præbetur. Oratoriæ desiderio teneris? hinc ad eã expeditus est cursus, sufficiens, facilis, sublimis, admirabilis, minime interruptus, robustus, immixtus. Poeticam adamas? aliunde quærito tantum metrorum ipsorum rationem: reliquum poeticæ dispensationis hinc capere potes. id quod dicitur sublime, conspicuum, splendidum, fecundum, diuinitus afflatum. Ut itidem dicitur dispositio poetica, fabulosa constructio, ut est postremò affluens uocum copia, minime que salebrosa harmonia. Ciuilem institutionem affectas? egè que eiusmodi apparatu qui populum queat & consilia tractare? Manifestam rem tenes. Vides consilium, oratorem, leporem ac robur. Verum aliquis contemptis his studiis, philosophiam potius amplectitur. hoc quidem in loco iactantiam minuo, cædò que, neque amplius utor eadem persona. Per magna res agitur, & quæ præceptorem omnino requiratur, minime medijsfidius uulgarem, humique repentem, neque ex popularibus moribus compositum. Siquis enim philosophiam affirmet in uerbis ac nominibus consistere, in artificiosis præterea sermonibus, in redargutionibus, rixis, sophisticisque argumentationibus, atque hoc genus sapientia: in scholis paruo negotio præceptorem inueniet. Multus ubique sophisticarum est numerus, facile negotium, confestimque apparent. Quare dicere ausim, huiusmodi philosophiæ plures præceptores quàm discipulos extare. At si ista, quota pars pli

loſophiæ ſunt, ac tantula profectò, quanta nec ſine turpitudine poteſt ignorari, nec tamen multa cum gloria teneri: turpitudinem uitemus, quùmque harum rerum ſcientiam fuerimus adepti, de earum cognitione nimium nobis ne placeamus. in quibus ſi ſumma dignitas ſit, nimirum grammatiſtas honorabiles facimus, quorum negotium eſt, ſyllabas uerſare, unâque cum puerorũ ſtultiſſimo grege, orationem balbutire. Philoſophiæ ipſius caput ac ſemita quæ ad eam homines ducit, præceptorem expoſcit, qui iuniorum animos attollat, eorũque ambitionem, inſtar pædagogi, gubernet: haud aliter quàm doloribus ac uoluptatibus ipſorum appetitiones temperando, ut illi ſolent qui equos perdomandos ſuſcipiunt. Hi enim neque penitus eorum furorẽ infringunt, neque etiã ſinuunt eos impudenter propria generoſitate abuti. Equi furor regitur fræno, regitur habenis, equitis aurigæque arte. Hominem uerò uerſat orationi nimis è ignaua, minimè ſordida, minimè neglecta: ſed quæ lenitate atque acrimonia temperata, nequaquam otium auditoribus præbet ut uoces duntaxat ac uocum uoluptates inquirant, ſed illos potius excitet, ac ueluti tubæ ſonitu percuffos cogat debacchari. Tuba etenim interdum clafficum ſonat, interdum receptui canit. Qui ſi huiusmodi orationem requirant, philoſophiam affectantes, nimirum dare operã oportet ut eum cuius ea facultas exiſtat, habeamus, probemus, eligamus: ſiue ille ſenex, ſiue iuuenis, ſiue pauper, ſiue diues, ſiue multi nominis ſit. Opinor autẽ minus ualidã eſſe iuuetute ſenectutẽ, diuitis paupertatem, obſcuritatẽ nominis gloria. Facilius tamen homines ad eos, tãquam ad præceptores,

accedunt, qui eiusmodi defectibus & incommoditatibus laborant: ita ut hæc fortunæ incommoda, quasi quædã uiativa effecta sint ad iter philosophiæ. Nam quòd pauper Socrates fuit, pauper statim imitabitur Socratem: ut bene iam nobiscum agi putemus quòd non & simi &

220 uentricosi de philosophia disceptent. Quòd uerò Socrates non solùm pauperes, sed etiam diuites, claros ac nobiles ad philosophiam urgeret, nemo recordatur. Censet enim Socrates, si ipsum tantùm AESchinem atque Antisthenem ad philosophiam trahat, minimum inde utilitatis ad ciuitatem Atheniensem, aut potius nihil cui quàm eorum temporum peruenturum, præter id quod ex memoria sermonum suorum, posterioribus esset cõducturũ. Si uerò Alcibiades, si Critias, si Critobulus, si Callias philosophiam essent amplexi, nequaquam sanè procel læ tam graues eius temporis, Athenienses oppressissent. Nõ enim Diogenem baculo tantùm ac per a effingimus, sed nescio quomodo, qui hæc ipsa gestarit, impuritate etiam potest Sardanapalum ipsum anteire. Aristippus ille qui purpuram gestaret, unguentisque õblitus esset, haud intemperantior Diogene fuit. Ut enim qui uim aliquam adeptus corpus suum aduersus scæuitiam ignis muniendi, non dubitaret (opinor) seipsum & AETnæis flammis obijcere: Sic etiam qui pulchrè se aduersus uoluptates pararit, tamen si in mediis ipsis diuersetur, neque calorẽ, neque flãmã, neque liquationẽ aliquã sentiet. Itaque probãdus philosophus est, nõ ex habitu, nõ ætate, neque fortuna, sed poti⁹ à iudicio mētis, sermone, cõpositione & animi, à quibus duntaxat philosophus dignitatis suæ suffragia capit. Alii uerò à fortuna habitus similes

sunt uestimētis theatralibus. Vnus at que idē est poematis decor, siue is qui loquitur in scena, principē agat, siue etiam seruum. Etenim pro usu fabularum amictus commutantur. Itaque Agamemnon fert sceptrum, pellem bubulcus, Achilles arma, Telephus penulam ac peram. nec propterea à spectatoribus ipsis minus libenter Agamemnone Telephus auditur. animus enim non loquentium fortunas, sed poemata respicit. Eodem pariter modo existimare debes in philosophico sermone, pulchritudinem nequaquam uariam ac transmigrabilem esse, sed unā et eandem, ac ipsam sibi ipsi persimilem. pro qua qui decertant, hos fortuna diuersis amictibus ornatos in scenam uitæ demisit. Pythagoram quidem purpura uestitum, Socratem uilissima stola, Xenophōtem et thoracē et clypeo armatum, Sinopeū pugilem, Telephi ipsius exemplo, baculo ac pera instructum. quorum omnium ornatus, cum persona quam gererent, optimè faciebat. Propterea Pythagoras admirationem hominibus incussit, Socrates ipsos redarguit, Xenophon suasionibus illexit, Diogenes conuicio est usus. O beatos histriones! ô beatos auditionū earū spectatores! Quisnam erit tēporum nostrorum uel poeta, uel pugil, quē neque pudendū neque elinguem dicere possimus: sed potius recipi dignum in theatra conuentūsque Græcorum? Quæramus hūc uirum: confestim (ut spero) apparebit, apparēnsque, in honoratus haud abibit.

VTRVM DIIS DICANDA SINT
 signa. Sermo XXXVIII.

PITVLARI mortalib⁹ deos ambigit ne-
 O mo: omnibus quidem omnes: uerùm secundū
 diuinorum nomīnum famam, opitulari alios
 aliis creditū est. His homines & honores & signa, prout
 deorum aliquod beneficium aut publicum aut peculi-
 are in eos extitit, obtulerunt. Sic nauæ in extanti ali-
 quo scopulo, quod minimè tunderetur ab undis, temones
 marinis diis dicauerunt. Sic de pastoribus aliqui Pana
 uenerantur, in eius honorem uel abietem excelsam, uel
 antrū profundū eligentes. Agricolæ præterea colūt Li-
 berum patrem: uiridē ac natiuū aliquē truncum in po-
 mario conferētes, rusticū nimirū signum. Dianæ sacra-
 tæ sunt scaturigines fontiuū, de uexaq; in montibus ual-
 les, & uenationibus exposita præta. Sed & Ioui, mortali-
 um primū uertices montiuū sacrarunt, Olympū, atque
 Idam, uel aliū quempiam qui præ cæteris cælo proximi-
 nus esse uideretur. Est etiā aliabi gentium tributus flu-
 minibus honos, uel propter emolumentum, ut apud AE-
 gyptios Nilo: uel propter pulchritudinem, ut apud Theſ-
 salos Peneo: uel propter magnitudinem, ut apud Scy-
 thas Iſtro: uel propter fabulam, ut Acheloo apud AE-
 tolos: uel lege, ut apud Spartiatas Euroæ. uel pro-
 pter sacrificia, ut apud Athenienses Ilisso. Quo fit ut
 222 amnes quoque, propter utilitatem eorum qui ab ipsis
 commoda acciperent, honores sortirentur. Quinetiam
 adhibitæ sunt artes constituendis proprijs cultibus
 singulorum deorum, quæ eos aliis atque alijs notis in-
 signirent. Sicubi uerò gentiuū, genus hominum sit mini-

*mè uel rusticum uel maritimū, sed potius in urbibus di-
 uersans, quod ratione ac legibus cōstet, nūquid hoc ge-
 nus nec munera, nec honores tribuet deo? An potius ho-
 nores uerbo tenus impendet, dei celebrando memoriā?
 à signis autem ac dicationibus sacris, quibus deum mi-
 nimè putet indigere, abstinebit? Haud enim magis indi-
 get deus uel signis, uel dicationibus sacris, quàm ima-
 ginibus ac simulachris indigeant uiri optimi. Nā (quē-
 admodū mea fert opinio) ad formandū ex humanis uo-
 cibus sermonem, haud necessarij sunt uel Phœnicij, uel
 Ionici, uel Attici, uel Assyrii, uel AEGYPTIJ characteres:
 sed eos idcirco humanæ mentis imbecillitas inuenit, ut
 essent certæ notæ in quibus homines hebetudinem pro-
 priam imprimentes, ex eisdem possent reformare memo-
 riam. Sic etiā diuinæ naturæ nihil opus est signis, aut di-
 cationibus sacris: uerūm humana ingenia, imbecillitatis
 propriæ conscia, tantūque à diuina natura distantia,
 quantum distat cælū à terra, certa constituerunt signa,
 in quibus conderent & nomina & gloriam deorum.
 Qui igitur memoria ualent, uigēt que ita animo ut
 rectā tendentes in cælū, diuinæ ultro naturæ occurrāt,
 ij nihil indigent dicationibus sacris. Rarū tamen id ho-
 minū est genus: ne que reperiās unquā populi cœtum ita
 memorem diuinæ naturæ, ut eiusdem admoneri non e-
 geat: perinde ac pueri solēt tenuibus quibusdam notis
 à grammatis expressis, constituta memoria, ad ediscē-
 dam artem manu quodammodo perducī. Visi sunt e-
 nim legumlatores quasi cuidam gregi puerorū dication-
 es has sacras tradidisse, ut essent signa quædā diuini*

cultus ac uiae, qua quodammodo ad reminiscentiam diuinae naturae ducerentur. Verum dicationum sacrarum haud una lex est, haud unus est modus, haud una est ars, haud una materia. Putarunt etenim Graeci ad celebrationem deorum conducere eam praecipue rem, quae pro-

223 pter puritatem materiae, propter effigiem humanam, propter artis consummationem, pulchritudine caeteras uinceret. Neque perperam decreuisse putandi sunt qui simulachra deorum ad humanam effigiem struxerunt. Si enim animus hominis accedit proximus deo, ac praeter caeteris rebus, eius similitudine insignitur: minimè profectò deuit, deum, illi qui sibi esset simillimus, ineptum aliquod tabernaculum circumducere: uerum id potius quo optimè immortalis animus gestaretur, quod expeditum esset ac facilis motus. Soli etenim corpus humanum, ex cunctis terrenis corporibus, uultu suspiciens in caelum, et praestantiam, et alacritatem, et decoram compositionem ostendit: nec propter magnitudinem terribile, nec propter setas formidabile, nec tardum ex grauitate, nec leuitate lubricum, nec propter durtiè, tactui molestum, nec propter frigiditatem humi serpens, non propter caliditatem petulcum, non propter raritatem compagis, ad natationem factum, non propter immanitatem, crudas carnes, non propter debilitatem, radices depascens: uerum in operibus suis musicè compositum, formidabile prauis, placidum probis, natura gressibile, alatum ratione, arte compositionis, frugibus uescens, terram labore exercens, pomiuorum, coloris honesti, decenti praeditum statura, bene oculatum, barbae decorae. Per huius igitur corporis formam sanxerunt Graeci deos celebrari oportere. barbari autem, et ipsi

ipsi deum intelligunt omnes, alijs tamen atque alijs signis usi sunt. Persæ adorant ignem diarium, nimirum diuinitatis signum, insatiabilem, uoracem. Huic quum sacrificant Persæ, alimentum præbentes, his uerbis utuntur, Ede ignis domine. Qui quum eiusmodi faciant, nonne meretur audire: O stultissimi gentium, qui posthabitis tantis ac talibus diuinitatis signis, ut est placida terra, ut lucidus sol, ut nauigabile æquor, ut fecundissimi amnes, ut uitalis aer, ut postremo cælum ipsum: igni potius operam nauatis, ferissimo ac leuissimo deorum, quem non solum pascatis lignis, extis, et odoramentorum omni copia, uerum huic uel simulachro, uel deo Eretriam atque ipsas Athenas, Ionica templa, Græcorum deorum simulachra dedistis absumentia. Non possum non succensere Aegyptiacis etiã legibus. Boue Aegyptii colunt, auem, hircum, atque animalia Nili: quorum mortalia corpora, miserae uitæ, humillimi aspectus, obsequium sordidum, turpissimus cultus. Moritur apud Aegyptios deus, lugeturque: cuius et templum et sepulchrum Aegyptij ostendunt. Et Græci quidem sacrificant optimis uiris, quorum uirtutes, prosequuntur honoribus, calamitates autem obliuionibus delent: at Aegyptij proprijs dijs pariter impendunt honores et lætium. Pene mulierem Aegyptiam crocodili catulus educabatur, hanc Aegyptij beatam putabant, quæ scilicet deum nutriet: eorum aliqui et nutricem et alumnum demulcebant. Mulieris huius ephesus filius erat, deique huius æqualis, quocum educaretur ac luderet. Deus uerò ille, inter eadum infirmis uiribus esset, cicur admodum erat: at aucto corpore, ingenium detexit, puerumque

*æqualem occidit. Infoelix autem Ægyptia, ob eam ne-
 cem foeliciter actum cum filio putabat, cuius necis bene-
 ficio, filius contubernalis dei donum effectus esset. Et
 Ægyptiaca quidē huiusmodi sūt. Alexāder autē ille Ma-
 cædo, qui Persas euerit, Babylonem uicit, ac Dariūm
 cepit, perrexit ad Indiā, præterquam Liberi patris,
 & Alexādri (ut ferebant Indi) cunctis aliis exteris exer-
 citibus ad eam ætatem inaccessam. Quñ aduersus Ale-
 xādriū hūc arma sumpsissent Indici reges Porus &
 Taxiles, Porus quidem capitur pugnant, Taxiles uerō
 in amicitiam ac societatem recipitur. Ostendit Alexādro
 Taxiles quæcumque miranda erant in Indica terra,
 maximos amnes, uarias aues, odoriferas plantas, si qua
 præterea ignota essent oculis Græcorum. In ijs animal
 quoddā eximiū, Liberi patris simul achrū, cui sacrificāt
 Indi: draco erat, quinque iugerū magnitudine. is deue-
 xo quodam in loco alebatur, & anfractu profundo, de-
 super altissimis muris circumsepto. Indorum uerō ar-
 menta deuorabat, præbentibus Indis oues ac boues in
 cibum, quasi tyranno cuiusdam potius quàm deo. Hesper-
 225 riy Libyes incolunt terram, collū uidelicet angustum, in
 longitudinem porrectum, ac mari circumdatum (scindi-
 tur enim circa colli uerticem Oceanus, aquarūque ui
 terram amplectitur:) his hominibus insigne est Atlas.
 Est autem Atlas, concavus mons accliuus ualde, ita ad
 excipiendum pelagus patens, quemadmodum patent
 ad aerem theatra. In medio montis est locus, uallis ui-
 delicet perbreuis, haud admodum lata, pinguis tamen
 atque arborum ferax: in quam si quis ex uertice ipsa
 despiciat, in inum credat se puteum despiciere. Descen-*

sus uerò, propter interiora prærupta, difficilis est, & alioqui religione prohibitus. Verùm quod in hoc loco mirabile est, quum Oceanus æstuans littus obtundat, alijs quidem in locis adiacentes campos aspergit: ubi uerò ad Atlantem accedit, in speciem erigitur montis. Propterea uidere est aquam in propria stantem, instar muri, quæ neque uallem influat, neque soli attactu fulciatur. Inter montem ac mare multum est aeris, nemusque in conualle receptū. Is locus apud Libycos sacer est, ac dei, insurædi diuinitatisque signum. Celtæ colunt Iouem: Celticum uerò Iouis signū, altissima quercus: Pæones solē uenerantur: signū autē solis Pæonicū, discus breuis, lōgo impositus ligno. Arabes deū quidem habēt: qualem tamen, minimè noui: tamen si eius simulachrum aspexi, tetragonum uidelicet lapidem. Venus à Paphijs colitur: cuius insigne nulli rei magis assimilēs, quàm albæ pyramidi. at materia pyramidis omnino ignota. Apud Lycios Olympus ignē emittit, haud similē AEtneo: quū placidè atque ordinatè mittitur: is ignis, & sacer, & diuinitatis apud Lycios est signū. Phryges qui circa Cælenas habitant, amnes duos Marsyā & Mæādrū uenerantur: hos ædit fons unus, ut & ipse sum testis: fons uerò ad montē accedens, contra dorsum urbis ascēditur atq; absorbetur: rursu s̄q. ex urbe emergit, diuidens fluuiis & nomina & aquā. Mæāder nanque in Lyciā profluit, Marsyas uerò circum adiacētibus cāpis absorbetur.

226 *Sacrificāt Phryges ijs fluuijs, ambobus aliqui, seiunctim uerò aliqui peculiari tērq; aut Mæādro, aut Marsyæ. Adciūt etenim uictimarū coxas in fontem, celebrātes eius fluuij nomen cui sacrificiūm fecerunt. Coxæ ad montem*

deuētæ, quem unâ cum aquis subeunt: si quidem sacrificium fuerit tributum Mæandro, nunquam in Marsyam emergunt: sin uerò contrâ Marsyæ datum, Mæandro minimè nascuntur. at si sacrificatum fuerit ambo-
 bus, ex æquo diuiditur donum. Mons Cappadocibus est deus, in iurandum, ac simulachrum: Mæotis palus et Tanais, Massagetis. Omnia autem diuersam signorum multitudinem: quorum aliqua finxerit ars, aliqua commendarit usus: multa propter utilitatem colantur, multa propter terrorem uenerentur, multa propter magnitudinem diuina sint habita, nonnulla, pulchritudine laudentur. Neque reperias hominum genus, siue barbarum, siue Græcum, siue maris, siue continentis incolam, siue pastoritium, siue urbanum, quod penitus respuat significationes aliquas ponere gloriæ deorum. Quomodo igitur sententia feratur in ea dubitatione sermonis, utrum scilicet diuinitatis ponenda sint signa, an omnino negligenda? Quamuis necessaria magis putanda esset hæc quaestio, si quidem de ijs legibus agatur, quas accepturi sint homines ij qui uel extra nostratam hanc regionem positi essent, nequaquam communi hoc aere utentes, uel recentissimè humo prognati, uel etiam ab aliquo Prometheo confecti, nostræ huius uitæ rationis ac legis imperiti. Nam si ijs hominibus statuendæ sint leges, eâ fortè considerationem inuimus, utrū expediat inire hoc genus hominum contemptum uiuere ijs diuinitatis imaginibus, quas natura ipsa produxit, reiecta prorsus uel eboris, uel auri, uel quercus, uel cedri, uel amnis, uel auis adoratione (quorum potius loco surgentem solē, illustrem lunam, uariatam cælū, terram ipsam, aerem

ipsum, ignem quoque integrum, et uniuersam aquam
 ueneretur) an idem genus cogendum magis sit, lapidum,
 lignorum, ac formarum cultum suscipere. Sin uerò tem-
 pus communis omnibus lex est: quæ semel posita sunt,
 stare sinamus, gloriam suscipientes deorum, eorumque
 mysteria, quemadmodum et nomina, seruantes. Deus
 enim rerum omnium pater atque opifex, antiquior so-
 227 le et cælo, tempore melior, æuo melior, omni que fluxi-
 bili natura, sine nomine legislator, innominabilis uoci, in-
 uisibilis oculis est: cuius quum minimè possimus substan-
 tiam capere, necessarium est inherere uel uocibus, uel
 nominibus, uel animalibus, uel formis aureis, eburneis,
 argenteis: uel plantis, uel fluuijs, uel culmibus, uel
 scauriginibus aquarum. Nam quum desiderium nos
 habeat diuinæ naturæ intelligendæ, ita est humanæ mē-
 tis imbecillitas, ut quæcunque hominibus pulchra ui-
 deantur, ab ipsius dei natura, diuina nuncupemus: se-
 quentes amantium illum affectum, quibus eorum quos
 amant, simul acrum, præbere iucundissimum solet spe-
 ctaculum: iucundè etiam inspicitur lyra, iaculum, sella,
 circus, uel quicquid potest amati memoriam suscitare.
 Quid dignum mihi uel inquirendum superest, uel decer-
 nendū de dicationibus sacris? Dum mortales intelligāt
 genus unum diuinæ naturæ, siquidem Græcis eius me-
 moriam excitet ars Phidiæ, aut AEGYPTIJS anima-
 lium cultus, aut alijs gentibus annes, alijs ignis: disso-
 nantiam non actuso. unum intelligant, diligant unum,
 memorent unum.

AN RECTE FECERIT SO-
crates qui noluerit uti apologia.

Sermo XXXIX.

FACINVS indignum: singulis alijs artibus
indultum esse ut nequaquam ad iudicium
uulgi trahantur: quū neque licitum sit, gu-
bernatorem, qui uel opem tulerit nauis, uel exercuerit
artem iuxta nauticæ ipsius rationem, apud artis igno-
ros reū fieri: neque medici alicuius actiones, curationes
præceptaque uiuendi, ab ægrotis ipsis inspicere, ac pro-
bari: non sigulos, non sutores, non præter hos, ignobilio-
ra tractantes, artificij proprij sustinere alium iudicem
præterquam artis eiusdem cōsortem: Socratem uerò, in
quo nec Apollo aliquantulum ignorantiam taxauit ille,
in quā, Apollo, qui arenæ maritimæ numerū nosset, et
diuinatione prodere posset) nondū à calumniis et accu-
sationibus quietem impetrare potuisse: quin potius in-
currere eum in dies in acerbiores Anyto ac Melito syco-
phātas, ipsiisque illis iudicibus quos ea tempestate Athe-
niēsis habuit populus. Qui si pictor aut statuarius fuis-
set, quales Zeuxis, Polycletus et Phidias fuerunt, nequa-
quam ei esset interdictum, quin gloria artis, cū laude
et approbatione, cum laude inuētium cunctorū, opera
sua posteritati trāsmitteret. Eorum, inquam, operū quæ
tantum abest ut spectatores aliqua censura perstrin-
gant, ut neque examinare etiam audeant: sed potius
ament liberā gratuitāque laudem nobilibus illis spe-
ctaculis impendere. Si uerò is sit qui cōmendationem ac
laudem, non à pictura, aut statuaria, aut à mechanicis
artibus accipiat, sed potius à ratione, à labore, à meri-

bus, à frugalitate, constantia, temperantia, cæterisque virtutibus, ex quibus se compositum, consummatum, decorumque reddiderit: hunc ad stabilem gloriã ac certam laudem pertingere non pati, iudicẽsque eiusdem artis consortes impetrare non posse: sed potius quotidie diuersas aliquas calūnias atque oblocutiones sustinere, quis ferat? Qualis ea est quæ in præsentia consideranda occurrit: Socratem hũc Melitus accusauit, statuit in iudicio Anytus, oratione insectatus est Lycon, Atheniẽses dānauerunt, Vnde cum uiri uinciri iusserũt, carnifex necauit: at ille accusantem Melitũ despexit, Anytũ delatorem contẽpsit, causidicũ Lyconem derisit, aduersus Atheniensĩũ decretum aliter ipse decreuit, mulctantibus illis, aliam ex aduerso mulctam indixit, uincientibus ipsum Vndecimuiris præbuit corpus (erat enim imbecillius corporibus multis) animum minime præbuit, qui erat Atheniensĩũ omniũ præstantissimus: carnifici nequaquã infestus, ob uenenũ minime cõmotus. Verũ in hunc quem Atheniẽses dānarunt inuiti, diem abiit libẽs. Huius rei maximũ illud est argumentum: nam quũ ei licitũ esset damnationem redimere pecunia, atque etiã fugere occultẽ, mortem tamẽ maluit obire. Quod uerò Athenienses inuiti dānauerunt, per acti mox pœnitentiã iudiciũ satis probat. qua una re quid accidere iudicibus potest, propter quod magis irrideri mereatur? Vis etiã ulterius Socratis factũ exquiramus, num opportune illa omnia egerit. an importunẽ? Quid igitur? Si quis accedens narrauerit tibi, esse uirum Athenis in ætate senili constitutum, professione philosophum, inopem fortuna, optima natura utentem, disertum, perspicacissimũ intellectus,

uigilantissimum, sobrium, qui nihil unquam temere fecerit, aut dixerit: ad multam senectutem perueniret: laudatores habuerit morum suorum, ex Græcis haud ingenio postremos, ex dijs uerò Apollinem ipsum: Et hunc quum propter inuidiam, propter inimiciã, propter honestatis odium petitus esset, ex theatralibus ab Aristophane, ex sophistis ab Anyto, ex sycophantis à Melito, ex oratoribus à Lycone (quorum alius eum in comœdia luserit, alius in iudicium capitis traxerit, alius detulerit, alius oratione perstrinxerit, alij uerò condemnarint:) in primis quidem Aristophani insensum, eum uicissim in Dionysius, Comicis salibus haud irremuneratum abire siuisse, quum maximè iudices maderent: post accedentem ad iudicium, cum accusatoribus dicendo cōgressum, longissimam orationem habuisse, defensionem uidelicet, ad demulcendos iudices egregiè compositam: cuius proœmium auditores attentos ac beneuolos redderet, narratio ad persuasionem apposita esset, coniectura, fides, uerisimilitudo demonstrationem firmarent: dein in iudicium testes adduxisse uiros & opibus & fide apud iudices, inter cæteros Athenienses, præstantissimos: non peperisse præterea supplicationi, misericordiae, lachrymisque in tempore emissis: Postremò adductis in conspectu iudicum Xæthippe uxore, filioliisque eiulantibus: is omnibus modis iudicum animos uersasse: Quapropter per miseratorem suffragiorum, absolute expugnata, iudicium euasisse. Papæ egregium uictorem narras. credo etiam (si dijs placet) is quoque se ex iudicio proripuisse in Lycæum & Academiam: ceterasque disciplinarum scholas lætus incessisset, tanquam

qui ex hybernis tempestatibus sospes euasisset. Atqui, si hæc ita gesta fuissent, quomodo philosophia uirū hūc, quē, quo ad eius fieri potuit, rarū atque egregiū effecit: quomodo, inquam, excipisset? Non mehercle melius quām lanista certatores delibutos unguentis, sine sudore ac puluere coronatos incedere, minimē uel ictos, uel uulneratos, uel ferentes uestigium aliquod uirtutis. Verum enim uero, quæ fiducia Socratē ad defensionē hortaretur? Num consideret se iudicēs æquos habiturū? atqui iniquissimi erant. Num sapientes? at qui dementes erant. Num bonos? at improbi erant. Num mansuetos? at iracundia æstuabant. Num similitudine aliqua secum obstrictos? at dissimulini erant. Num meliores? at pessimi erant. Num deteriores? at quis se meliorem agnoscens, deteriori committere se uelit? Fac eum causam dicere: nunquid philosophiam abiurabit? mentietur omnino. Num philosophiam profitebitur? at ea præcipuē causa illorum in se uerterat odium. Nihil mediū fidius horū dicere ipsum oportuit. Refelleret aduersarios, ac iudicibus probaret se iuuentutē nequaquam corrupisse, neque se novos dæmones induxisse? Vide quam rem ageret, quantumque negotij sustineret, qui homines artis ignaros, de ijs quæ in artificio uersantur, docturus esset. Vnde Atheniensibus erat ut intelligerent quid esset iuuentutem corrumpere? quid uirtus? quid dæmon, aut quomodo colendus? De quibus neque mille iudicēs fabarum suffragiis creati, unquam inquirunt, neque Solon aliquid scripsit, aut Draconis uenerandis in legibus habetur. in quibus potius agitur de citatione, de peculatu, de accusationibus, de rationibus reddend-

dis, de iuramēto: quæ quidē omnia in Heliæa peritissimè tractantur, & similitudinem gerunt cum pugnis contentionibúsq; uerborum, quas sæpius inter puerorum greges, talorum lusus solet excitare, dum sibi inuicem inter ludendum aut rapiunt, aut aliqua iniuria se afficiunt. Veritas, uirtus, rectæque uita alios iudices postulat, alias leges, alios oratores: quorū iudicio Socrates uictoriã, coronam ac laudationē accepisset, qui si uelit, & senex & philosophus, pueris mixtus, talis ludendo ineptire, irrisionē quomodo effugiat? Quotus quisque medicus est, qui persuadere febrientibus possit, optimum esse sitim ac famem tolerare? Quotus qui petulantem in sententiã trahat, quòd uoluptas sit maximū malum? Quis auarū, docilem fecerit nihil eum cupere boni? id si fieri facile posset, etiã Socrates Athenienses persuasione cepisset quòd studium uirtutis minimè inuentutem dissoluat: quòdque illuminatio quædam diuina de dæmonum natura, nequaquam trãsgressionem legis inducat. Nam aut hæc Athenienses pariter cum Socrate callebãt: aut hic callebat, illi ignorabant. ac si quidem calleret, quid edoctos iam docere iterū oportuit? ²³¹ sin erant ignari, profectò non defensione tentandi, sed potius ad ediscendam huiusmodi scientiam fuerant inuitandi. Alias etenim defensiones manifestas efficiunt testes, fides, argumenta, coniecturæ, probationes, cæteraque huius generis cõplura: ob eam causam, ut quod interim absconditū fuerit, in conspectū iudicum prodeat. Virtutis & probitatis unicū est argumentū, reuerētia uidelicet erga uirtutes. quæ quidem eo tempore ex Athenis eiecta, quid oportuit Socratem orare ut effugeret necem? At si mors

ipsa bono huic uiro præcipuè uitanda fuit, continuo superest, nõ illud quidem, quod expectare te uideo, ut illi scilicet coram iudicibus pro seipso fuerit dicendũ, sed potius, ut pugnantia maximè que contraria cõmittantur: hoc est, ut qui ueluti publicus quidam acêrque temporantiæ magister atque inexorabilis fuit, nemini unquam nec seruire quicquam, nec blandum, nec humile, nec summissum loquutus: idem ingenij ac professionis suæ oblitus, præ necis metu, nolit Melito infestus esse, nolit Anytum reprehẽdere: ac demũ quiete sua contentus, uicos urbis plateásque lustrare nolit, nota censuræ cuiusque hominis cõditiones, artes, studia & cupiditates incesse. Sin uerò & strenuus miles, & intrepidus gubernator, suo quisq; studio intentus, mortem contemnit, optantque præclari artifices opificijs suis cõnori: decuitne philosophũ scilicet assignatum sibi in acie locum deserere, agrẽque aut terrã aut uitam relinquere? & uirtutẽ ueluti scutũ proicere in pugna? Talia Socratẽ agere, quis nõ iudex aut laudare, aui saltẽ ferre posset? stare eum in iudicio reũ, humilem, pauidum, uiuendi spem ab alijs, ueluti stipem, mendicantem? hoc est enim apologiæ munus suscipere. An uerò loqui ipsum oportuit nihil mehercle quod uel humilitate, uel pauore, uel summissione turpe uideretur, sed quod potius liberam contumaciam, à magnitudine animi non à superbia inductam, dignitatẽque philosophiæ ostenderet? Apologiam minimè ais, sed tumorem, incendium atque iracundiã. Qua animi æquitate defensionẽ istam exciperet impurus ille iudicum confessus, popularisq; licẽtiæ alumnus, liberis uocibus assuetus, cõtina assen-

232 tatione deprauatus? Haud mehercle melius quàm in
 comessatione petulantium hominum feratur sobrius uir,
 uel huic auferens craterem, uel ab illo tabiciram abdu-
 cens, uel alijs eripiens coronam, ebrietatem comessan-
 tium discutere, tentare. Quamobrem satius fuit Socra-
 tem tacere, ubi nimirùm licuit nõ turpiter loqui. Sic enim
 maximè seruaui uirtutem, iracundiam compressit, iu-
 dices præterea in infamiae sordibus reliquit, quòd tace-
 rem damnare nequaquam eos pudisset. Magna ni-
 mirùm illi sperare licuit, aures iudicum obtundendo. So-
 cratem enim illum, quem neque septuagenarium uitæ
 curriculum, neque philosophia ipsa, neque continua
 uirtus, uita minimè labilis ac sana, uiuendi ratio puris-
 sima, proba consuetudo, utilissima colloquia, optimi con-
 uictus, nequaquam satis à iudicio, à uinculis, à morte
 eximere potuerunt: clepsydram, quaeso, ad breue dia-
 di spacium concessa absolueret? At neque poterat, ne-
 que si posset, id Socrates acciperet. id Iupiter diique o-
 mnes auertant. Quid si Leonidam illum Spartiatam
 ex astantibus aliquis hortetur, ueluti proditor armatus,
 ut se subducing ex pugna, ad euitandum impetum Xer-
 xis, sibi consulat fugam, id Leonidas ille acciperet? Et nõ
 potius mallet pro uirtute occumbere, quàm quòd barba-
 ro de disseet terga, infamiam subire? Quid igitur aliud
 erat Socratis defessio, quàm terga uertere? quàm corde
 atq; animo fugere? quàm honesto prætextu pauescere?
 Igitur in acie stetit, impressione sustinuit, uictoria adeptus
 est: quamuis Athenienses putarent suis Socratem de-
 cretis euersum esse. Id etiam Xerxes de Leonida puta-
 uit: at Leonidas obiit, uictus est Xerxes. Socrates itidẽ

interlit, Athenienses poenam pertulerunt. Iudicium enim exercuit deus, exercuit ueritas. Accusatio Socratis huiusmodi fuit: Peccat Atheniensium populus, qui nequaquam recipit deos qui pro dijs habentur à Socrate, ei que novos daemones imputat. Socrates recipit Olympium Iouem: Athenienses uerò Periclem. Socrates fidē
 233 habet Apollini, Athenienses contra Apollinem decernunt. Peccat populus, iuuentutem corrumpendo. Is namque Alcibiadem corrumpit: is Hipponicum, Critiam, aliosque permultos. O accusatorem ueritate nitentem! ô æquissimum iudicium! ô d.inationem acerbam! ob impietate in Iouē pestis accessit, bellūque à Peloponnesijs illatum est: ac pro iuuentute corrupta, constructa Decelia est, acceptaque in Sicilia & in Hellesponto calamitas magna. Eiusmodi iudicij decretisque utitur deus.

Q U I D S I T S C I E N T I A .

Sermo X L.

V I D id est in quo homo differt à bruto?

Q uid præterea illud in quo homo differt à deo? Equidem ita existimo, homines haud alia re, quàm scientia ipsa, præstantiores brutis; haud alia, quàm propria impuritate, dijs inferiores esse. Deus enim sapientior homine: homo scientior bruto. Tūne igitur sapientiam seiungis à scientia? Minimè mediū studiū magis quàm uitam à uita. Sed uita ipsa, quæ mortali & immortalī communis est, si qualitatem consideres, æqualiter utraque se præbet: si breuitatem ac longitūdinem temporis, impar efficitur. Dei etenim uita in æternitatem producit, hominis uerò in diem. Quem admodum igitur, si demus potentiam oculis subesse, ut

uideant semper, ut que continuo intuitu proiectum excipiant lumen, minimè uel palpebrarum egentes tegumento, uel somno ad instaurationem uigoris, uel noctis ad quietem captandã: ea accepta, nihil à cæteris oculis differant præterquã potestate cõtinuè uidendi: Sic etiã scientia, res communis est homini et deo, aliter tamen à deo, aliter ab homine habetur. Ac diuinam quidem uidebimus statim: nunc autem ad eam quæ magis est cognita, accedamus. Quid id est quod in homine est, intelligere, scire, discere, et cætera generis eiusdem, ex quibus ita uocatis, speculationis habitũ quendã animo ad-

234 iiciamus: Nũquid omne id quod summam breui quadam consideratione colligit sensus, ac peritiã uocat, intrã que ad animũ ducit, postquã in illam peritiã ratiocinatio signum impresserit, scientiã dicemus? Tale quid dico. Hominum primũ, qui nunquã uiderãt nauẽ, externorũ commercia adamantes, utilitatis stimulis acti, quũ circũscriptos se cernerent à mari, nantem uiderunt auẽ ex aere delapsã. Viderunt præterea ponderosum aliquod corpus leuiter super aquas deferri: aut arborem, quam fluuiustraxisset. Fortè etiã aut aliquis (ut fert casus) quũ mergeretur inuitus, ac coheretur membra iactare; eorũ artificio enatauit: aut etiã libens ludensque natationem ipsam tentauit. Hos singulos casus peritiã colligens atque horũ collectione nauigationẽ meditatus, primũ ineptum aliquod atque informe uehiculũ construxit è materia leui, ut est ratiũ forma, ex colligatis permultis lignis rudibus compactum: paulo post, sensus aduincta ratiocinatione procedens ac sapientior effectus, uehiculũ eorum inuenit quod impelleretur à remis, uelisque

*suspensum ferretur à uentis, temone ad rectitudinē cur-
 sus regeretur: at que huic uitam et salutem suam commi-
 sit, gubernatoris duntaxat scientiæ confisus. Medicinæ
 uetustissimum inuentum his initiis ortum, constans est fa-
 ma. Eum qui uexaretur à morbo, domestici exportantes,
 in frequentissimo uico statuebant, ut à transeuntibus
 uisus, de qualitatibus morbi rogaretur. Ita qui tulerat
 depulerat que similem morbū aut medicamentis sum-
 ptis, aut cauterijs, aut incisionibus, aut tolerantiā sitis,
 prodito remedio laborantem iuuabat. Similitudo igitur
 morbi, remediorū colligens memoriā, summam eius quod
 ex ijs hominum congressibus acceperat, scientiam fecit.
 Eodem etiam modo architectura, æraria, textura, pictu-
 ra, incrementa sumpserunt, manu quodammodo sin-
 gulæ ab experientia perductæ. His ita se habentibus, u-
 trum dicemus scientiam esse animi ipsius consuetudinē,
 ad quæcunque opera et studia humana, an et idē ex-
 tendemus ad bruta? quando sensus, atque experientia
 235 minimè solius hominis sint. Nam et sentiunt bruta, et
 ab experientia nonnihilum doentur, usque adeo ut
 possint in participatum sapientiæ uenire. Grues per æ-
 statē ex AEGYPTO surgentes, extensis alis, uelut quibus-
 dam uelis, per aerem feruntur rectā in Scythicam ter-
 rā. Hoc animal quod minimè decoræ formæ numerosim-
 plet, cui scilicet habitior est uenter, longissimum collū, po-
 steriora leuissima, alæ parum fultæ, dispacta membra,
 in uolatu fluitare uidetur, instar nauis quam undæ agi-
 tant et impellunt. hoc intelligens grus, siue sentiens, si-
 ue etiam experta, non ante uolatu se credit, quàm la-
 pidē rostro susceperit, firmamentum uidelicet uacillaturi*

uolatus custodiámque salutis. Cerui ex sicilia in Calabriam circa Rhegiú urbem transfretantur per aestæem, natantes desiderio pabuli: uerùm (ut credere par est) longitudine natationis defessi, propterea quòd onus capitis super aquas extantis non facìlè sustinent, ad leuandum laborem, rationem hanc inuenerunt. Natant quidem ordine cuncti, unius ductum alius post alium sequentes, quasi exercitus imago congruo ordine incedentis: inter natandum uerò singuli super anterioris lumbos caput imponunt. At si contingat ordinis decurionem sub labore deficere, continuo in tergo locatur, aliúsque decurionis in locum succedit, alius tergo ductor efficitur, quasi sit acies, in qua Xenophon tergum, frontem Chiriosophus regat. usque adeo ut etiam ad hoc genus brutorum militaris disciplina transisse uideatur. Haud igitur sensus experiéntiáque ad hominem pertinent dumtaxat. Cuius hominis tantùm peculiaris est ratio. Neque aliud est scientia, quàm stabilitas rationis isdem semper uestigijs hærentis, captantis primò cognatas quodammodo res, post distinguentis quicquid in eis uiderit dissimile. Quarum quæ similitudinem seruant, inuicem cõparat, & ut ita dicam, quasi amica connectit: confusa autem ac repugnantiã diuidit, inordinata in ordinem, dissonantiã in consonantiã restituit. Eiusmodi sunt arithmetica, geometrica, musica, cæteræque disciplinæ quæ sese penitus à mechanicis uendicant, ac rationis prodierunt impulsu. Has tamen Homerus nequaquam scientiarum antiquissimas uocat, uir & antiquitate & fide inter cæteros præstans: sed potius hos uiros admiratur, tanquam solos sapientes: natem, & medi

medicum morborum, ac ligna struentem, carmine præterea clarum. O æqualitatem dignitatis: sapiens uates, sapiens faber, sapiens, medicus: æqualis uidelicet honor Apollini, AEsculapo, ac Phemio. Videndum est tamen an Homerus dignitatem scientiis ob inuentionem maioris quàm ob utilitatem impendat. Id à nobis minime sequendum est, sed potius hoc modo dicendum. Animam uidelicet hominis, rerum omnium expeditissimum atque ocysimum morum habentem, utpote quæ sit conglutinata ex mortali atque immortalis natura, ob eam partem quam à mortalitate desumpsit, sub brutali natura censendam esse. nutrit enim, auget, mouet, sentit, ob immortalitatem uerò ad diuinitatem accedere, quæ scilicet cogitat, ratiocinatur, ediscit, atque efficitur sciens. Quatenus autem natura ipsa mortalis cum immortalitate concurrat, id omne dicitur prudentia: mediū uidelicet quiddam existens inter scientiam ac sensum. Estque sensus iste, animæ functio, quatenus irrationalis: sicuti mens, animæ functio, sed quatenus est diuina. Harum media est prudentia, & ipsa eiusdem animæ functio, sed quatenus est humana. sensus enim experiētiam colligit, rationem prudētia, mens uerò stabilitatē. Id igitur quod ex his omnibus compositum harmonicè est, scientiam uoco. Et si orationi huic adicere oportet exemplū, dic sensum circa operam fabrilem, dic mentem circa geometriam uersari, dic prudentiam esse qualis reperitur in architectis. Ars mediū obtinēs locum inter geometriam & fabrilem operam, quatenus fabricam respicit, scientia est: quatenus cum geometria comparatur, propter stabilitatem minor inuenitur. Cernere etiam est

scientiam, prudentiam, experiētiāque potentias hominum inter se esse sortitas: atque hæc quidem circa ignem, uel ferrum, uel cæteras materias uarias satagere. Artium ipsa copia utilitates comparat uitæ. Prudentia uerò, quæ affectionibus animæ præsidet, eāsque rationatione adiuncta, tanquam propriam familiam regit, ad experiētiā ipsam comparata rationem scientiæ habet. Sciētia autem ipsa tantundē est minor, quantum circa negotiū minime stabile minimēque certum diuersam, de eiusdem natura effigiem capit. At mens supremum in anima honorem, supremum etiam imperiū habet, quale in ciuitate possidet lex: haud tamen ea lex quæ uel in tabulis scripta, uel colūnis insculpta, uel calculis, uel manibus in concione sancita, uel à populo laudata, uel probata iudicijs: neque etiā aut à Solone, aut à Lycurgo lata: sed cuius lator est deus: quæ nunquam sit descripta, cuiusque dignitas ex suffragijs minimē pendet, ac potestas reddēdæ rationi nō est obnoxia: quæ præterea sola, lex est. quādo quæ temere uocantur leges, sint potius dicēdæ falsæ quædā opinioniones defectibus refertæ, atque aberrātes à fine. Nā sub huiusmodi legibus Aristides exulauit, Pericles mulctatus est, necatus est Socrates: quū contrā sub lege illa diuina iustus Aristides, optimus Pericles, Socrates philosophus esset. Illarū legum effectus, popularis est status, iudicia, cōtiones, impetus populi, principū uirorum corruptiones, fortunæ uicissitudines, calamitates diuersæ. At huius legis effectus, est libertas, est uirtus, est uita molestia carens, est tuta fœlicitas. Illis dominātibus frequēter in iudiciū itur, irremes implētur, classes educuntur, uastatur ager, pui-

gnatur in mari, deſciſcit AEGINA, Decelia munitur, perditur Melus, Plateæ vincuntur, Sicyon diripitur, euertitur Delus. At harū legū imperio uirtus uincitur, animus diſciplinis impletur, domus pulchrè diſponitur, ciuitas optimis legibus fundatur, terra marique otium uiget, ac pax: nihil uel læuum uel inhumanum uel barbaricum dominatur: pacis omnia plena: uigent fœdera, uiget ſciētia, uiget philoſophia, uigent muſicæ rationes. O leges cæteris legibus antiquitate præſtantes! ô legiſlatores cæteris legumlatoribus manſuetiores! quibus quiſquis libens inſtituendum ſe tradit, et liber et diues et intrepidus euadet, quotidianarūque legum ac ſtultorum iudicium minus cęſuram uerebitur. Quiſquis uerò iniquus homo ab earum obſeruatione diſcedet, iudicium nequaquam effugiet, haud Athenienſium ipſorū calculus ſententiam ferentium, haud Vndecim uiuorum exulare iubentium, neque etiam carniſciſ uenenum propinantis, ſed potius ſemetipſū innata ac uoluntaria improbitate condemnabit.

Mam propriis homines uitiis ſibi damna crearunt. Hanc legem tranſgreſſus Alcibiades, infortunium ſubiit, non quidē tunc quum ab Atheniēſibus eſt reuocatus è Sicilia, aut quū ab Eumolpi diſ præconum uoce eſt execratus, aut quum extra fines Atticos in exilium abiit. Leuis eſt hæc et contēnenda damnatio. Melior enim etiā tum quum exularet Alcibiades, fuit iſ qui domi remā ſerūt, utpote qui ab Lacedæmoniis haberetur in honore, qui que Deceliam muniuit, qui conciliatus Tiſſapher ni, qui Peloponneſiorum imperium accepit. At Alcibiadis damnatio antiquior ualde, ab antiquiori lege

atque ab antiquioribus iudiciis decreta, eo uidelicet tempore, quo discedens à Lyceo, damnatus est à Socrate, & à philosophia repudiatus. Tunc exulat Alciades, tunc capitur. O damnationem acerbam, pertinacem execrationem, & miserabilem errorem! Athenienses itaque supplices ipsum receperunt. at quos philosophia, scientia ac uirtus semel eiecerint, ipsi & perpetuo fores ocludunt, & inexorabiles manent. Talis est scientia, talis ignorantia est. Ego uerò & Minois leges, scientiam uoco: quam ipsum Iupiter docuit per annorum nouem curriculum, ut quod disceret Minos, beatos efficeret Cretaenses. Cyri scientiam, regiam appello uirtutem: quam docuit Cyrus, minime didicere Cambyses & Xerxes. Cyrus enim praefuit Persis, ut pecoribus pastor ad seruandum & alendum ouile, utpote qui pugnam cum Medis, & Babylonios capiens, longè barbaros lupos arceret, & à gregibus ignauiam depelleret: Cambyses uerò & Xerxes ex optimis pastoribus euaserunt improbi lupi, gregem tondentes, & à scientia longissimè distantes. Leges praeterea Lycurgi, scientiam uoco.

D V R I O R E S N E S I N T C O R.

poris an animi aegritudines.

Sermo X L I.

E T V S T V M olim est carmen,
 V quod & ipsum in supplicationibus canitur: Beatorum antiquissima sanitas, in reliquam uitam tecum sim. Libet huius carminis poetam interrogare, quenam ea sanitas sit quam precibus in contubernium uocet. Ego enim suspicor eam diuinum quiddam esse, uotòque dignam, quam uideam carmine

nec temere nec fortuito dignam sic habitam, cuiusque memoria ad hoc usque tempus perduret. Et, si ea id est quod suspicor, ratio mihi ex persona poetæ respondeat uelim. Harmoniam in homine componunt duo, animus scilicet ac corpus. Quorum, si animus natura ægritudinum esset immurus, nimirum huius carminis uotum duntaxat pertineret ad corpus, quod quidem suapte natura palàm est morbis ac curationibus expositum esse: Sin uerò ambo pulcherrimè & aptissimè ut naturæ coniuncti sunt, si quo uitio eorum partes perturbari contingat, fiatque ut per impotentem uim alter alterius sibi uendicat munus, iuxta ac populus uel tyrannus in ciuitate consueuit, impedimentum cæteris partibus affert, ipsarumque temperamentum euertit. Et hoc est quod uel animi uel corporis impotentem uim uocamus: nemini que dubium quin eorū uterque quantum ad seipsum attinet sanitatem exposcat. At inuicem cōparatis, haud erit utrobique par appellatio. Verūm utrius salutem ac symmetriam, beatorum antiquissimam appellemus: ut utriusque infirmitatem ex opposita illi ualetudine noscentes, perspicere possimus ab utra maius ad hominem peruensat malum. a gedum totam hanc rem in hunc modum statuamus. Ex animo & corpore constitutus est homo, in eoque animus imperat, obsequitur corpus. Et quidem eodem ferè modo in ciuitate aliquis regnat, reliqui parèt: & tam qui imperat quàm qui parèt, ciuitatis pars est. Harum utrius potius uitio misera ciuitas fiet? Fac populum inuasērit langhor: nōne Pericles, ualens atque optimus rector, populi discauit languorem? Contra Syracusis Dionysius

tyrannico contagio opprimatur, populus, quamuis sanus, tamen ad recipiendam salutem inualidus fit. Visne corpus ut populum, animum ut principem esse? Ita, ut opinor. Itaque imaginem cum imagine conferens, considera plurisne populus quam rector, an corpus quam animus habendus sit. Populus quidem, furiosus est: nonne itidem & corpus? Populus est multiplex, multiformis, multipliciter affectus: corpus itidem ex dissimilibus multis permixtum est. Idem populus ex dissimilibus multis ac colluione quadam coagmentatus. Populo quid est quod sit ad iracundiam propensius? in cupiditatibus uehementius? in uoluptatibus mollius? in doloribus abiectius in irascentia asperius? Eadem hæc uitia attingunt corpus: quod quidē & ipsum cupiditatibus, appetitionibus, uoluptatibus atque impetu rapitur. Nūc principem cōparemus cū principe. Princeps in ciuitate, imperantis habet officium: idēque est & honor altissimus & firmissimus, naturæ ad curas ac sollicitudines factus. Quid animus? nonne principis partes omnino exæquat? Princeps sui ipsius habet arbitrium, animus itidem. Quæ quum ita se habeant, cuiusnam morbo magis uel hominē uel ciuitatem labefactari arbitrabitur? Nonne præstantioris morbus uniuersitatem deterius afficit? Laborans populus sub principe minime firmo in ciuitate libera ægrotat: morbus etenim principis, ciuitatis ipsius penitus est seruitus. Sed compendio loquendum. Animus est pretiosior quam corpus, atque a deo bonum quod à pretiosiori prouenit, est maius. Maiori autem bono maius opponitur malū: sed maius bonum animi est potius quam corporis sanitas: maius igitur malū, animi quam corporis.

ris est morbus. Corpus, ut sanitatem recipiat, arte est opus: animus ut conualeſcat, per uirtutem conſequitur. Animi præterea morbus, quid nã aliud quàm improbitas: corporis, quàm infortunium ſit? Spõte cõmittitur improbitas, præter uoluntatem infortunium accidit. Ob eãque cauſam qui contra uoluntatem mali quidpiã patiuntur, miſericordiam: qui ſuopte prolabantur ingenia, odium in ſe ſolent prouocare. Sed quorum miſeremur; eos omni præſidio adiuuamus: quos uerò odimus, probe mulctatos eſſe percipimus. Demum quæ ſunt digna auxilio, leuiora ſunt: deteriora uerò, quibus infligitur pœna. Sed ſanitatẽ ruruſus in utroque ſpectemus. Alteram quidẽ, omnis expertem indigentiaẽ, alteram indigentiffimam inueniemus. Altera foelicitatem diſpenſat, altera infortunium inuehit: altera malorum inquinatõnẽ penitus reſpuit, altera facilè labitur in uitium: huic perpetua ſanitas, illi, diurna: huic firma, illi caduca: huic immortalis, illi, mortalitati proruſus addiſta. Conſideremus et morbos. Corporis morbus arte facillimè depellitur: animi morbus difficulter à lege ſanatur. Et corporis quidẽ morbus, ſi quem uehemẽter anxium habet, ei ſanitas maius deſiderium incutit. Quod uerò animum ceperit, eum ad contemnẽdas leges magis quotidie inducat. Huic diũ ſuppeticas ferunt: illũ odioſè repellunt. Aduerte præterea. bellũ nunquam ob corporis ægriitudinẽ eſt ortũ: at ex animi morbo maxima ſæpiſſime bella exarſerũt. Nemo unquã qui corporis morbo laboraret, aut delator effectus eſt, aut ſepulchrũ uiolauit, aut de populo eſt agros, aut nefariũ aliquid cõſciuit. Morbo corporis

laborantem malè habet: Animi morbus haud ad eum solum quem corripuerit, sed ad proximos quosque miseriam defert. Inspice, obsecro, sermonis habitum imaginem ex politica similitudine expressam. Quo tempore Atheniensium ciuitas popularibus stabat institutis, ciuium multitudine, magnitudine imperij, et opum potentia florebat: imperatoribus præterea abundabat, in qua scilicet Pericles summam haberet auctoritatem: eam tum pestis, quæ primùm ex Æthiopia progredi cœpisset, post Persarum regnum pertransisset, inuasit: in ea stationem finemque capiens, ciuitatem confecit: idque malum concursus multitudinis in urbem et bellum Peloponnesiacum auxerunt. Hæc quum uno tempore multis undique malis premeretur, cuius scilicet ager uastaretur, ciues contagione absumerentur, captiuarentur homines, potentia tabesceret, sub infortunij mole caderet corpus, uir unus (is tum erat ciuitatis animus) Pericles ille ab ægritudine intactus, sanitate uigens, iacentem ciuitatem excitauit, erexit, effecit que ut ad resumendas extinctas uires respiraret: unus ex omnibus ciuibus qui uel pesti resisteret, uel bello. Nunc autem uicissim secundam imaginem considera. Pestilentia abiit, populus conualuit, uires sunt restituta: sed partem quæ gubernaculi manus suscepisset, morbus inuasit, acerbus sanè et in sania proximus. Hic quoque populum cepit, et in eandem ægritudinem uertit. Quid enim? nonne cum Cleone insanit populus? Num Hyperboli morbum non est passus, aut non cum Alcibiade exarsit? Quid deinde? Idem morbus cum ipsis populi ductoribus consumptus, populum uero eandem perniciem

eraxit, atque alium aliter perdidit: quum alius alio miseram illam atque infœlicem, iuxta Homericum uersum, aduocaret,

Huc age nymp̄ha ueni, diuinâque facta tuere.

Et quidem Alcibiades Siciliam ostendit, Cleon Sphaeteriam, alius aliã aut terræ aut maris portionem, ueluti febribus correpto fontes ac puteos. Hæc sunt, uiri nequam, uestra diuina opera, interitus, destructio, ac malorum uigor, & ægritudinis tabes. Hoc idem efficere potest animi morbus, si cum corporis morbo congeratur. Languescat corpus, perturbetur, corrumpaturque: si quidem ab animo ualenti habeatur, facile ægritudinem contemnat, malûmque conculcet: ut Pherecydes in tunulo positus, contemnebat quum illi corpus quidem tabes exederet, erectus tamen animus inutilis illius septi euerisionem audè expectaret. Ausim uerò id affirmare, neque etiam præter animi uoluntatem, aduenturam corpori tabem: quasi eum dixeris, qui, quum detinetur in carcere, uideritque carceris putrescere parietes ac labi, egressum carceris, ac uinculorum liberationem præstoletur, ut ex multis atque obscurissimis tenebris, quibus interim obrutus esset, quandoque se uindicans, aerem aspicere possit, ac clarissima luce saturari. An hominem putas, qui bellè exercitatum corpus duratûmque in laboribus haberet, terreri posse si ei chlamydes attritione scinderentur? & non eas potius lætum abiecturum, nudûmque corpus nudo aeri, amicum amico, liberum libero ostentaturum? Quidnam aliud pellē, ossa, carnēque (quod ad animum pertinet) esse arbitraris, quàm diurna indumenta, quàm pannosas, tri-

tas uilissimáque lacernas, quas ferrum facílè scindat, liquet ignis & ulcus depascatur. Optimus igitur animus in exercitationibus ac laboribus habitus, facílè illa omnia contemnit, cupitque quamprimum in dumenta deponere: ut qui fortè hunc uirum laborantem corpore inspexerit, pulchrè illud Ulyssis in eum proferre possit,

Quale seni femur abrupto centone patescit.

- 243) *Contra animus humulus, si sit defossus in corpus, ut pigrum aliquod reptile latibulum adeptum, ita is corporis nidum artífissimè complectitur, neque unquam ab eo abduci uult, aut ipse sponte erepere, sed potius cum incenso nido unà exurit, cum diuiso diuellitur, & in corporis cruciatu, doloris se socium præbet, & cum clamante clamat, O pes tene abscondamè ait Philoctetes. Absconde quæso, mi homo: ne eiulato, nè ue amicis conuiciu dicito, ne Lemniæ terræ infestus esto. Omors, Pæan. Si quidem Philoctete eo proposito dicas, ut malum commutaturus cum malo, precationem minimè probo. Sin uerò mortem re uera Pæana esse arbitraris, ac uindictam insatiabilis morbidique bruti, optimè ueris. Perge itaq; Pæana precari atque inuocare. Sed me (ut uideo) oratio ad exemplar manifestius appellit: quod mehercle auebam iam dudum uobis ostendere. Erant in exercitu Græcorum multa hominum milia,*

(Ver flores quot habet, tegitur quot frōdibus ætas) *nemóque non ualidus, non integer, non robustus: tantúque hominum numerus Pergamís circumfusús nihil toto decennio efficiere potuit. non insectator Achilles, nõ permanens Ajax, non Diomedes interfector, non iaculæ-*

tor Teucer, nō consilio Agamemnon, non eloquio Nestor, non uasframentis Vlysses. Verūm ijs ita Deus respōsum dedit: O optimi ac generosi alumni Græciæ, frustra laboratis, frustra persequimini Troianos: incassum tela emittitis, incassum consulitis:

Nunquam aliter magnæ capietis moenia Troia,
Nec prius, accedat quàm vobis auxiliator.

Quis nā is? ualidus scilicet animus, inualidum corpus, foetidū, claudicās, feré que morbo consumptum. Deo itaque fidem habentes, auxiliatorem hunc ex Lemno adduxerunt, cuius erat animus integer, morbidū corpus. Verūm, si placet, pro rei huius speculatione, in robustam gladiatoriamque, ut ita dixerim, corporis firmitatem, animi morbum infēramus. Laboret animus morbo uoluptatis, dissoluatur, ac tabescat: quod remedium aut quæ utilitas laboranti hunc animo ab ipso corpore obueniet? Sardanapalus ægrotat: nōne uides ut morbus ipsum etiā inuaserit corpus? Flaccescit nūser, oculisque ipsis contabescit, at que impatiens morbi, in ignem se deijcit. Ægrotat Alcibiades: ipsum quoque ignis exurit uehemens sanè ferūsque, rationem in insaniam uertens, à quo unde quaque rapitur, uersaturque, modò ex Lyceo in concionē, modò ex concione ad mare, ex mari in Siciliā, ex Sicilia ad Lacedæmonios, ex Lacedæmonijs ad Persas, ex Persis Samū, ex Samo Athenas, ex Athenis rursus ad Hellepontum, aut quocunque gentium. Ægrotat item Critias aspero nimirum, uario atque incurabili morbo: usque adeò ut eum nec uniuersa quidem ciuitas perferre queat. Et tamen omnibus his corpora integra erāt, atque optimè ualētia. Delicatus

Sardanapalus, formosus Alcibiades, robustus Critias. Sed horum ualetudo est odiosa. Langueat itaque potius Critias, ne tyrannidem inuadat: ægrotet Alcibiades, dum Athenienses in Siciliam perditum non eat. laboret Sardanapalus, cui satius consultum uideatur si eñ potius aduerset ualetudo, quàm uoluptas expugnet. Denique ita cedit, ut potius absumatur à corporis morbo, quàm perpetua sceleris mundet illuuiēs. Sicut enim quæ solent ulcera latius serpere, ubi ea semel implicauerint corpus, anteriora deuorant, atque integri aliquid semper absumunt, contumaxque corpus in recipienda reddunt sanitate, donec medici ars fundum sedemque exciderit morbi: ita cuius est animus suppuratus introrsum, corrosus, putrisque, quodcumque ei proximum est, non desistit inficere. Abscindendæ itaque ab eo sunt ac præcidendæ corporis uires, in quas non secus animaduertendum est atque in sicarij manus, in petulantis oculos, in belluonis uentrem. Quauis enim ijs morbis imposueris iudices, carcerem carnisficemque constitueris eorum, quotidie tamen tabes inualescit, manarèque occupare ultra non desinit, fitque improbitatis inexpugnabilis acies, ubi morbus semel mole scere cœperit, in eisque materiam consentientem, licentiam scilicet intrepidam, impudentissimamque audaciam inuenerit.

Cofini Paccii interpretationē contentus prope-
 ranter (vtpote dum excuderetur) plurimis tamē in
 locis emendaffe: ad ceteros omnes eius errores, do-
 nec valde otio abundarem, conuiuere decreueram.
 Sed quum à calce huius libri prope abeffemus, &
 meæ operæ aliquid quod paginas tres, alioqui va-
 cuas futuras, impleret, à me pofcerent: feſquihoram
 vix rādem grauioribus negotiis ſuffuratus, aliquot
 præterea locorum caſtigatiōni impendi: nimirum
 tot quot implendis paginis illis ſatis eſſe poterant.
 Ac fanè plures fuiſſent, ſi plus loci illis capiendis
 fuiſſet, & mihi tēpus non defuiſſet. Nam cum alios
 quosdā omiſi, tum eos omnes (præter duos) in quibus
 illi corruptum exemplar impoſuit, quos ſi habere vo-
 les, vide meas in Græcum authoris contextum ca-
 ſtigatiōnes. Vale.

*Pag. 1. Verſu 22, Sed aliquod nihilominus deſideriū
 habet aliunde ſuæ op. &c. Lewis in Græco exemplari
 error huic interpreti magni erroris occaſionē præbuit.
 Vide enim quā lōgè ab authoris ſenſu diſceſſerit: qui
 talis eſt, ſi enim Plato ne nunc quidem tantum autori-
 tate ualet, ut in ijs quæ de Deo diſputat, fidem impe-
 tret: ſed eſt qui aliunde Platonis opinionem intelli-
 gere deſideret: nedum is qui tenui præditus ſit ingenio,
 hanc diſputatiōnem aggredi audeat. Hæc elicietur è uer-
 bis Græcis ſententiā, ſi tantum pro π legeris πς. Et ex ijs
 qua ui & quibus machinis illum ſenſum eruere potue-
 rit Paccius, non uideo.*

P. 5. V. 2. Quædã ignorare uelis, ut Protagoras. Hic quoque leuissimum mendium toto, quod aiunt, cælo hîc interpretem errare fecit: ninurum prætermisus accentus. Nam quum π accentu notatum non reperisset, putauit significare quiddam: & quiddam pro quædam, (singularem pro plurali) esse accipiendum. quum π ὀξύνειξ debeat, & hic sit uerborum Græcorū sensus, siue nullum deum esse, cum Diagora: siue nescire te quis ille sit, cum Protagora dixeris. Quam certum sit autem legendum esse π, doceo in ijs quæ in Græcum librum annotam.

P. 12. V. 5. Pro Pindarus repone Hesiodus, aut Bæotus poeta, Græcam seruans periphrasin.

P. 14. V. ultimo, Pro Cuius repone Vbi. nam οὐ aduerbialiter usurpat hîc Maximus.

P. 59. V. ultimo, Negotium efficiunt quod, &c. Non hîc tātum sed multis alijs in locis ἔργον, id est rem, interpretatus est negotium. Sic sæpe ἔργον, id est officium, uertit obsequiū. de quibus semel admonuisse fuerit satis

P. 71. V. 9. Pro Polyana tidē puellam, repone Polyantidis filium.

P. 87. V. 9. Frustra enim amor existit &c. Non intellexit uim huius aduerbii ἄλλῃ, quam qui exprimere uolet, ita potius hunc locum uertat, Siquidem nihil minus quam amor fuerit, nisi fuerit pulchritudinis. Impegit uerò alibi in eundem lapidem: ut & pag. 1.

P. 92. V. 14. Eiusmodi pulchro etsi nonn. &c. Vsus est hîc (per imprudentiam opinor) hypallage, quæ sententiā huius loci peruertit. Igitur pro Pulchro, Pulchrū, pro Aut latissimus amnis, aut pullulās plāta, aut equus

generosus, Repone, aut latissimo amni, aut pullulanti plantæ, aut equo generoso. Singulorum autem uerborum inter pretationem examinare non uacat.

P. 94. V. 23. Sed tamen suspicor ne conc. &c. Ex una periodo duas fecit hinc interpres, & sententiam loci huius peruertit: quæ talis est, Sed uereor ne huiusmodi modulatio uoluptatem quidem habeat quandam artificiosè temperatam, uerum haud multum ad oblectandum animum conferat: quippe quæ nullam significationem habeat, & ratione ac uocæ etiam careat. Nam & in eo quoque errat quod à noua ignobilia uertit.

P. 101. V. 27. De illo loquutus dicitur. Verte potius, Iam autem de illo dixerat.

P. 120. V. 16. Haud tamen ita per uagatum. In Græcis non est negatiua particula, nec eam addidisse oportuit. Est enim hæc loci huius sententia, Qui multum uagatus est, non quidem per agrans inhospitalem regionem, nec mare, &c.

P. 123. V. 24. Ut quisq; scilicet ordine æditus fuerit. Verte, quis ex qua natus fuerit. non enim iñs sed ðñc legitur.

P. 135. V. 10. Quid enim? nonne id faceris? Hoc loco, ut & alijs multis, Græcæ phrasin assequutus non est, quæ hoc sonat, Qui dnu enim hoc faceret? uel, Quomodo enim hoc non faceret? uel, Quidni enim hoc faciat? Illud autem Sanctissimi me cui Græco uerbo respoñdeat non uideo.

P. 187. V. 6. Iurâte ling. Non intelligo quid hæc uerba sibi uelint: malim Ciceronianam interpretationem reponere, Iuravi lingua, mentem iniuratam gero.

P. 188. V. 17. Nanque utilius longè sacrificiū eiu sine dimississent mort. Repone pro his, Nam maiori cum uti-

litate mortales misissent scitatum oraculum de hac re, quàm, &c.

P. 203. V. 20. Ut quauis sup. &c. Hi duo uersus nullo modo Græcis respōdent, quos ego ita interpretatus sū, Hospitibus similes peregre aduenientibus, vrbes Perlustrant Superi, varias sumuntque figuras.

P. 206. V. ultimo, Nihil uel confusē uel saltuosē peragat natura. Ita uerte potius, Ut natura non semel & statim ab uno ad aliud transfiliat.

P. 221. V. 21. Pro pinguibus repone mutabilibus, aut mutationi obnoxys. Legitur enim *ἄπειρος*, id est *ἀπείρο* *ῥοῖς*, non autem *ἄπειρος*, quod si legeretur, non passiuam sed actiuam significationem haberet.

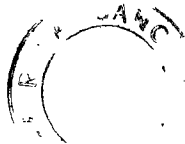
P. 233. V. 1. Chlamyde. Hic & alibi sæpe *χλαμύδα* interpretatur chlamydē: nescio an quod in suo exēplari *χλαμύδα* scriptū repperit, ubicūque in nostro *χλαμύδα*: an (quod mihi fit uerisimilius) quoniā nihil inter se hæc differre existimauit. Certē si id exemplar quo usus est, ita scriptū habuit, mendosum fuit: *σιν χλαμύδα* in eo scriptum erat, sed ipse putauit chlamydem Latine reddi debere, quantum ea in re falsus fuerit, ex illis qui de his rebus scripserunt, cognoscās.

P. 248. V. 15. Nō hominum studia repellat uerte potius, Nihil hominibus expetendum uidetur, à quo uoluptas abfuerit.

P. 249. V. 10. Vniuersa hæc omnia. Abundat horum synonymorum alterum. De his hæctenus.

Errata quædam typographica sic corrigi. Pag. 3. V. 15. hebetudinem. V. 19. Scripserat fortasse Pactius concitium. P. 238. V. ultimo, pro Meta fort. Mota. P. 286. V. 9. Pro quod repone qui.

F I N I S.

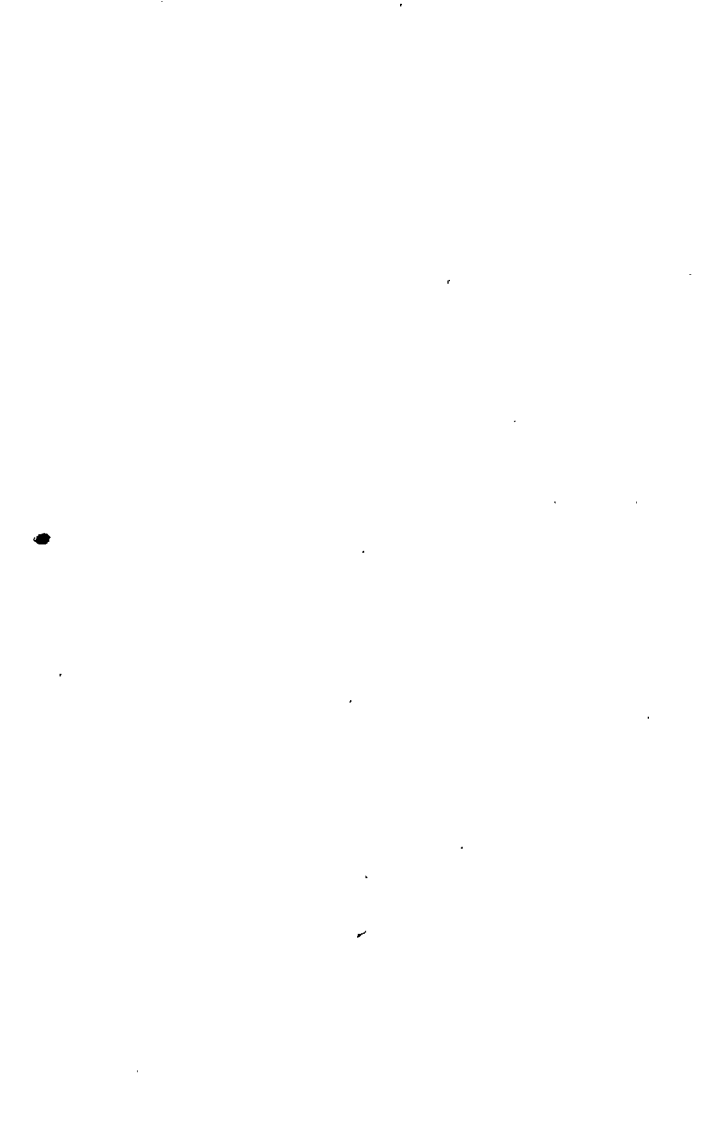














3

